

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog-és Államtudományi Doktori Iskola

**Az öröklési jog európaizálása a tagállami öröklési
eljárások fényében**

dr. Suri Noémi
Doktori értekezés

Témavezető: Prof. Dr. Harsági Viktória
tanszékvezető egyetemi tanár

Budapest, 2015.

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	10
II. Egységesítési törekvések a határokon átívelő öröklési ügyekben.....	14
1. Egy európai szintű kodifikációhoz vezető út – az egységesítési törekvések állomásai	14
1.1 Az első multilaterális együttműködések – a korai Hágai Konferenciák	14
1.2 Skandináv megállapodás az örökségről és a hagyaték átadásáról	16
1.3 Megállapodás egy egységes nemzetközi magánjogi törvény bevezetéséről.....	18
1.4 A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciák eredményei	19
1.5 A Brüsszeli Egyezménytől a Német Közjegyzői Intézet tanulmányáig	21
1.6 Zöld Könyv az öröklési- és végintézkedési jogról	23
1.7 Az európai öröklési rendelet első tervezete (2009).....	24
1.8 Az első tervezet kudarcától a rendelet elfogadásáig	29
2. Az európai öröklési rendelet	31
2.1 A kapcsolóelvek rendszere.....	32
2.1.1 A hagyaték jogának (lex successionis) meghatározása	32
2.1.2 A hagyaték feldarabolásának elve	33
2.1.3 A hagyaték egységének elve, mint objektív kapcsolóelv	35
2.1.4 A hagyaték egységének elvét „áttörő” rendszer	36
2.1.5 A kapcsolóelvek dilemmája	37
2.1.6 Az örökghagyó szokásos tartózkodási helyének meghatározására tett kísérletek.....	39
2.1.7 A rendelet szabályozási módszere.....	42
2.2 A joghatóság szabályozása.....	44
2.2.1 A szabályozás rendszeréről általánosságban	44
2.2.2 Az általános joghatóság.....	45
2.2.3 Megállapodás a joghatóságról – kizárólagos joghatóság feltételei	46
2.2.4 Joghatóság jogválasztás esetén – a joghatóság és az alkalmazandó jog kapcsolata.....	47
2.2.4.1 Szokásos tartózkodási hely EU tagállam területén.....	47
2.2.4.2 Szokásos tartózkodási hely harmadik állam területén.....	49
2.2.5 Kiegészítő joghatóság.....	49
2.2.6 Forum necessitatis	51
2.2.7 A joghatósági rendszer értékelése	51
2.3 Határozatok elismerése és végrehajthatósága	53

2.3.1	Elismerés	53
2.3.1.1	Az elismerés szükségessége	53
2.3.1.2	Az elismerés szabályozása	55
2.3.2	Végrehajthatóság	56
2.3.2.1	Az exequatur eljárás „megtartása”	56
2.3.2.2	A végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás részletszabályai	57
2.3.2.3	Az exequatur értékelése – várható kihívások	58
2.4	Közokiratok és bírósági egyezség	60
2.4.1	A határon átnyúló öröklési ügyekben kiadott közokiratok szabályozásának igénye ...	60
2.4.2	A közokiratok elfogadása	63
2.4.3	A közokiratok megtámadása	65
2.4.3.1	A közokiratok valódiságának megtámadása	65
2.4.3.2	A közokiratok tartalmának megtámadása	66
2.4.4	Előzetes kérdés elbírálása.....	67
2.4.5	A lex fori és a lex causae párhuzamos érvényesülése	67
2.4.6	A közokiratok végrehajthatósága	68
2.4.7	Bírósági egyezségek szabályozása	69
2.4.8	A közokiratokra vonatkozó szabályozás értékelése	69
2.5	Az európai öröklési bizonyítvány	72
2.5.1	Egy közös (európai) öröklési okirat megteremtésének igénye.....	72
2.5.2	A bizonyítvány célja, lényegi jellemvonásai.....	74
2.5.3	Joghatóság a bizonyítvány kiállítására esetén	76
2.5.4	A bizonyítvány kibocsátására irányuló eljárás	77
2.5.5	Az öröklési bizonyítványhoz kapcsolódó jogvédelmi mechanizmusok.....	80
2.5.6	Az öröklési bizonyítvány joghatásai	81
2.5.7	A szabályozás értékelése	83
2.6	A „Fremdwaltern” jelenség.....	84
2.6.1	Az öröklési rendelet terminológiája – hagyatéki gondnok, mint gyűjtőfogalom.....	86
2.6.2	Jogosítványok megszgyén – a lex fori kiegészítő szabálya.....	88
2.6.3	A rendeleti szabályozás mérlege	90
III.	Az öröklési eljárás jelentősége és szabályozása az egyes államok polgári eljárásjogában	92
1.	Az összehasonlítás célkitűzése.....	92
2.	Öröklési eljárás Németországban.....	94

2.1 Az öröklési jog és a hagyaték jogának elhatárolása.....	95
2.2 A Nachlassrecht rendszeréről általánosságban – A hagyatéki bíróság hatáskörébe tartozó eljárások	97
2.3 Öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárás („Erbscheinsverfahren” és az „Erbschein”)	100
2.4 A hagyatéki gondnokság intézménye.....	103
2.5 Végintézkedés végrehajtása és végrendeleti végrehajtó tanúsítványa („Testamentvollstreckerzeugnis”)	105
2.6 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Németországban.....	107
2.6.1 A kollíziós jog és a polgári eljárásjog kölcsönhatása („Gleichlaufprinzip”)	107
2.6.2 Öröklési tanúsítvány kiállítása („Erbschein” és „Testamentvollstreckungszeugnis”)	109
2.6.3 Határozatok elismerése és végrehajthatósága Németországban.....	111
2.7 A német öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában.....	113
3. A hagyaték átadására irányuló eljárás Ausztriában	114
3.1 Az öröklési jog és a hagyaték kapcsolata az Osztrák Köztársaságban, az öröklési eljárás jelentősége.....	114
3.2 A hagyaték átadására irányuló eljárásban közreműködő szervek és személyek.....	115
3.3 Az öröklési eljárás szakaszai.....	117
3.4 A hagyaték bírói úton történő átadása („Einantwortung” és az „Einantwortungsurkunde” jelentősége).....	120
3.5 A hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó intézményének szabályozása.....	121
3.6 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása.....	124
3.7 Az osztrák öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában	126
4. Öröklési eljárás Magyarországon.....	128
4.1 A magyar öröklési (hagyatéki) eljárás megteremtése	128
4.1.1 Az öröklést érintő eljárásjogi szabályozás a polgári társadalom kezdeti időszakában	128
4.1.2 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról	130
4.1.3 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája	131
4.1.4 Öröklési eljárás a szocializmus évtizedeiben	132
4.1.5 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.).....	134
4.2 Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek.....	135
4.2.1 A polgári társadalom kezdeti időszaka.....	135
4.2.2 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról	136
4.2.3 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája	137
4.2.4 A 38/1954.IM utasítás	137

4.2.5	6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.).....	138
4.2.6	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.).....	140
4.3	Határozatok és okiratok az öröklési eljárásban.....	141
4.3.1	A polgári társadalom kezdeti időszaka.....	141
4.3.2	1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról	141
4.3.3	1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája	143
4.3.4	A 38/1954. IM utasítás	144
4.3.5	6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.).....	145
4.3.6	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.).....	147
4.4	Hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó intézményének szabályozása	148
4.4.1	1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról	148
4.4.2	A 38/1954. IM utasítás	149
4.4.3	6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.).....	151
4.4.4	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.).....	152
4.5	Határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Magyarországon.....	156
4.5.1	1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról	156
4.5.2	A 38/1954. IM utasítás (hagyatéki eljárás).....	158
4.5.3	6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.).....	159
4.5.4	1979. évi 13. tvr. a nemzetközi magánjogról (Kódex).....	160
4.5.4.1	A Kódex és a He. párhuzamos szabályozása.....	160
4.5.4.2	A Kódex és a Hetv. párhuzamos szabályozása	163
4.6	A magyar öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában.....	165
5.	Öröklési eljárás Hollandiában	168
5.1	Az öröklési jog rendezőelvei és az öröklési eljárás kapcsolata.....	169
5.2	Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek („boedelnotaris”, „kantonrechter”, „griffier”)	171
5.3	Az öröklési eljárás („opvolgingsproces”)	173
5.4	Hagyatéki gondnokság és a végintézkedés végrehajtása	174
5.5	Az öröklési bizonyítvány („verklaring van erfrech”) és végrendeleti végrehajtó tanúsítványa („verklaring van executele”)	175
5.6	A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Hollandiában	176
5.7	A holland öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában.....	178
6.	A hagyatéki vagyon átszállása az Egyesült Királyságban	180

6.1 Az öröklés fogalma az angolszász jogrendszerben, a törvényes és végintézkedésen alapuló öröklés rendezőelvei	181
6.2 A hagyatéki vagyon megszerzése („the process of administration”).....	184
6.3 A „personal representative”, az „executor” és az „administrator” intézménye	185
6.4 Okiratok jelentősége az angolszász jogrendszer öröklésre irányadó szabályozásában ..	187
6.5 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása az Egyesült Királyságban	189
6.6 Az öröklési rendelet kritikája és fogadtatása az Egyesült Királyságban.....	190
7. Az öröklési eljárás jelentősége az egyes európai államokban – az összehasonlító elemzés következtetései	193
7.1 Az öröklési eljárás fogalma, jelentősége és szerepe a tagállamokban	195
7.2 Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek.....	196
7.3 Határozatok és egyéb okiratok jelentősége a tagállami öröklési eljárásokban	198
7.4 A hagyatéki gondnokság és a végintézkedés végrehajtásának értékelése.....	201
7.5 A határon átnyúló öröklési jogi rendelkezések szabályozása a nemzeti jogban – az öröklési rendelet kodifikációs kihívásai	204
7.5.1 A kapcsolóelvek rendszere	204
7.5.2 A joghatóság és az alkalmazandó jog kölcsönhatása	205
7.5.3 Az elismerés és végrehajthatóság	205
IV. AZ ÉRTEKEZÉS KÖVETKEZTETÉSEI	207
IRODALOMJEGYZÉK.....	211
AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	225

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel és hálával tartozom elsősorban *Prof. Dr. Harsági Viktória tanszékvezető asszonynak*, hogy kiválasztott, meghívott, tudományos utamon vezetett, és kinyitotta előttem a külföldi kutatási lehetőségek kapuit.

Ezúton szeretném megköszönni *Prof. Dr. Varga Zs. András dékán úrnak, Prof. Dr. Schanda Balázs prodékán úrnak*, a Doktori Iskola vezetőinek, *Dr. Kovács Péter* és *Dr. Bándi Gyula professzor uraknak* a lehetőséget, a bizalmat és az értekezés elkészítéséhez nyújtott támogatást.

És nem utolsó sorban *Szüleimnek* a végtelen sok szeretet, az átadott értékeket, a tudatos útravalót.

Köszönöm *Édesanyámnak*, hogy mára elfogadta és megbocsátotta nekem, hogy a bírói pálya helyett a tudományos utat választottam.

Köszönöm.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Ausztria)
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
AnerkG	Anerkennungsgesetz (Ausztria)
AußStrG	Außerstreitgesetz (Ausztria)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Németország)
Brüsszel-I. rendelet	A Tanács (2000. december 22.) 44/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2001. 01. 16. L 12. szám
Új Brüsszel-I. rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2012. 12. 20. L 351/1. szám
Brüsszel-IIa. rendelet	A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2003. 12. 23. L 338. szám
BW	Burgerlijk Wetboek (Hollandia)
EO	Exekutionsordnung (Ausztria)
FGG	Freiwillige Gerichtsbarkeit Gesetz (Németország)
Heidelbergi Jelentés	Stellungnahme zum Vorschlag für eine Europäische Erbrechtsverordnung Version 2009/157 (COD) vom 16.1.2012. Brüssel, Europäisches Parlament
He.	6/1958. (VII. 4.) IM rendelet a hagyatéki eljárásról
Hetv.	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról
IPRG	IPR-Gesetz (Ausztria)
Német Közjegyzői Intézet Tanulmánya	Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union

Öröklési rendelet

Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012 rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2012. 07. 27. L 201/107. szám

özPO

Zivilprozessordnung (Ausztria)

Róma-I. rendelet

Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2008. 07. 04. L 177/6. szám

Róma-II. rendelet

Az Európai Parlament és a Tanács 864/200/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007. 07. 31. L 199/40. szám

Róma-III. rendelet

A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2010. 12. 29. L 343/10. szám

Tartási rendelet

A Tanács 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2009. 01. 10. L 7/1. szám

WnA

Wet op het notarisambt (Hollandia)

ZPO

Zivilprozessordnung (Németország)

„Volt emberek. Ha nincsenek is, vannak még. Csodák.
Nem téve semmit, nem akarva semmit hatnak tovább.”

(Kosztolányi Dezső)*

I. BEVEZETÉS

Az Európai Unióban biztosított négy szabadság elve – különösen a tőke szabad áramlása – az uniós polgárok számára szabad utat nyitott más tagállamok területén található ingó és ingatlan vagyontárgyak „csaknem” szabad tulajdonszerzéséhez, mely haláleset folytán történő átöröklése, a hagyaték átszállása és átadása, a jogutódlás eredményeként végbemenő tulajdonátszállás-tulajdonátruházás mind az öröklésben érdekelt személyeket, mind az öröklési eljárásban közreműködő hatóságokat kihívások elé állítja. A nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a jogalkalmazók számára a legnagyobb kihívást az öröklési ügyben joghatósággal bíró szerv oldalról nézve az egyes államokban fellelhető hagyatéki vagyontárgyak és az öröklésben érdekelt személyek felderítése jelenti, az örökösök oldaláról vizsgálva jelenleg valamennyi érintett állam egy újabb jogrendszer, egy újabb öröklési eljárásban való részvétel kötelezettségét hordozza magában.¹

Határon átnyúló öröklési ügyekben a jogalkalmazásból fakadó nehézségek kiküszöbölésére európai szinten már az 1890-es évektől kezdődően jelentek meg harmonizációs törekvések. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciák eredményeként az öröklési jog sajátos természetéből – *in rem* jogokkal való kapcsolatából – nyilvánvalóvá vált, hogy a jogrendszerek egymáshoz közelítése a jogterület komplex megközelítését feltételezi, melyben kollíziós jogi, polgári eljárásjogi és polgári anyagi jogi intézmények szabályozása egyaránt szerepet kell, hogy kapjon. 2002-től kezdődően a határon átnyúló öröklést érintő kodifikációs törekvések az Európai Közösség szintjére összpontosultak, és a szabályozás technikáját tekintve a jogegységesítés irányába mutattak. A jogegységesítés kiinduló pontjává a határon átnyúló öröklés fő és egyetemes kapcsolóelvének a hagyaték jogának (*lex successionis*) meghatározása vált. A rendeleti szintű jogalkotás legnagyobb kihívásait a tagállami jogrendszerek öröklési jogi rendelkezéseit meghatározó *lex successionis* két leágazásának a *hagyaték egységének*, illetve a *hagyaték feldarabolásának elvéből fakadó* disszonancia felszámolása, valamint a joghatóságot és az alkalmazandó jogot determináló kapcsolóelvekben való megállapodás jelentette.

* Kosztolányi Dezső: *Halottak* (1935)

¹ Rembert SÜB: Europäisches Nachlasszeugnis. In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 4/2013. 727. p.

Az értekezéssel kettős rész cél megvalósítására törekszem: egyrészt az öröklési jog európaizálásának, annak a jogalkotási folyamatnak a feltárására, amelynek eredményeként az európai öröklési rendelet elfogadásra kerülhetett, másodsorban a 2015. augusztus 17-én hatályba lépő rendelet tagállami jogrendszerekre gyakorolt várható hatásainak bemutatására.

A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciák egyeztető tárgyalásainak eredményeként megállapítható vált, hogy a határon átnyúló öröklési jogi tagállami rendelkezések egységesítése a jogterület *interdiszciplinális megközelítését* feltételezi, melyben kollíziós jogi és polgári eljárásjogi normák egyaránt szerepet kell, hogy kapjanak. Ennek megfelelően az értekezés az öröklési jog európaizálása folyamatának feltárása során *interdiszciplinális megközelítési módot* alkalmaz, az egységesítés akadályait képező intézmények feltérképezését kollíziós jogi és polgári eljárásjogi szabályok vizsgálata mentén valósítja meg. Az európaizálás egyes mérföldköveit jelentő bilaterális és multilaterális egyezmények *leíró jelleggel* kerülnek bemutatásra, az öröklési jog európaizálásának kiteljesedését jelentő öröklési rendelet kodifikációs állomásai, valamint az elfogadott rendelet szabályainak ismertetése *az elemző-leíró módszer révén kritikai szemléletű elemzés* tárgyát képezik. Az értekezés kezdeti interdiszciplinális megközelítésének módja a normaszöveg vizsgálata során az eljárásjogi intézményének feltárására összpontosít (joghatóság, határozatok és közokiratok elismerése és végrehajthatósága, az európai öröklési bizonyítvány intézménye), a kollíziós szabályok bemutatása az eljárásjogi szabályok alapját képező instrumentumok viszonylatában (a joghatóság és az alkalmazandó jog kölcsönhatása) valósul meg.

Az öröklési rendelet tagállami jogrendszerekre gyakorolt várható hatásai bemutatása során az értekezés *az összehasonlító elemzés* eszköztárával él, melynek középpontjában a tagállami öröklési eljárások sajátosságainak górcső alá vétele áll. Az öröklési anyagi jog és az öröklési eljárás sajátos kapcsolata és összefonódása az értekezés kiinduló tézisének képezi. Állásponthoz szerint a tagállami jogrendszerekben az öröklési eljárás jelentőségét, funkcióját és szerepét a *hagyaték átszállásának és megszerzésének módja* alakítja. A polgári anyagi jogi és polgári eljárásjogi szabályok egymást kiegészítő jelleggel teszik lehetővé, hogy az öröklésben érdekelt személyek megszerezzék – jogutódlás révén – a hagyaték őket megillető meghatározott hányadát, és e tulajdonszerzést megállapító közhitelesítésre irányuló eljárás révén jogalapot szerezhettek jogaik közhitelű nyilvántartás(ok)ba történő bejegyzéséhez. A disszertáció összehasonlító részében a vizsgált országok választását elsősorban a hagyaték átszállásának és átadásának módja vezérelte. Az összehasonlító vizsgálat tárgyát képező országok *kettős szempontrendszer* alapján kerültek kiválasztásra: egyrésztől mind az

angolszász, mind a *kontinentális jogrendszer* országai elemzés alá kerülnek, másodsorban a *latin-germán jogcsalád* államai közül a választást a *hagyaték átszállásának módja* vezérelte. Az egyes jogrendszerekben az *öröklési eljárás létét*, szerepét, jelentőségét és súlyát a hagyaték átszállásának módját meghatározó öröklési anyagi jog alakítja. Az értekezés döntően az örökléssel összefüggő eljárásjogi kérdések feltárását végzi, emellett azonban *kiegészítő és értelmező jelleggel* az eljárásjogi intézmények által szükségszerűen felölelő – az eljárásjogi intézmények alapját képező – anyagi jogi rendelkezéseket is bemutat. Figyelembe véve a jogcsaládok különbözőségéből fakadó rendszerbeli eltéréseket az egyes országok öröklési eljárásának vizsgálatát (amennyiben létük igazolható) *azonos szempontrendszer* mentén a *folyamat-szemlélet elveinek megtartásával* valósítom meg, melyben az öröklési eljárásnak az öröklésben (öröklési jogban) betöltött jelentőségét, a hagyaték átadásában és megszerzésében, tulajdonátruházásban betöltött funkcióját, az öröklési eljárásban közreműködő hatóságok és közhatalmi jogosítványokkal felruházott személyek szerepét, és az öröklési eljárás eredményeként kiadott határozatokat és egyéb okiratokat elemzem és értékelem. Az összehasonlító elemzés részét képező hazai jogrendszer feltárását – megtartván a vizsgálódás tárgyának szempontrendszerét – *részben történeti, részben dogmatikai elemzés* révén valósítom meg, mellyel céloom annak bemutatása, hogy az öröklési rendelet szabályozása mennyiben jelent Magyarország számára változást (esetlegesen visszatérést), a „modern öröklési eljárás” XIX. századi gyökereiből folyamatosan fejlődő intézmények vonatkozásában.

A tagállami öröklési eljárások jellegzetességeinek bemutatását a tisztán belföldi tényálláson alapuló öröklési ügyekben irányadó szabályozáson felül a nemzetközi vonatkozású öröklési jogi rendelkezések viszonylatában tágítom ki. Valamennyi tagállam viszonylatában előzetesen rögzíthető, hogy a határon átnyúló öröklési eljárásjogi szabályozás minden esetben kollíziós normákon alapul, a polgári eljárásjog terjedelmét a kollíziós jogszabályok alakítják. E sajátosságból eredően a határon átnyúló öröklési jogi rendelkezések tagállami szabályozását kollíziós jogi intézmények (alkalmazandó jog) viszonylatában világítom meg, ugyanakkor a nemzetközi magánjogi szabályozás bemutatásának terjedelmét az eljárásjog által szükségszerűen érintett intézményekre (jogválasztás) korlátozom. A határon átnyúló öröklés fő és egyetemes kapcsolóelvének a hagyaték jogának (*lex successionis*) mindkét leágazása (a hagyaték egységének elvét alkalmazó, illetve a hagyaték feldarabolásának elvén alapuló országok) a vizsgált államok vonatkozásában egyaránt képviselőhöz jut.

Az értekezés kettős rész célja – az öröklési jog európaizálása folyamatának és eredményeinek bemutatása, valamint az elfogadott normaszöveg tagállami öröklési eljárásokra gyakorolt várható hatásainak feltárása – annak az alapvető kérdés megválaszolásának kettős eszköze, hogy a szabályozott intézmény természetéből eredően, a szabályozás technikáját tekintve rendeleti jogalkotás formájában, az öröklést meghatározó egyes kiválasztott intézmények útján, valóban lehetséges-e az öröklést érintő határon átnyúló igényérvényesítés – tagállami jogrendszerek különbözőségéből fakadó – tényleges eljárásjogi akadályainak felszámolása.

II. EGYSÉGESÍTÉSI TÖREKVÉSEK A HATÁROKON ÁTÍVELŐ ÖRÖKLÉSI ÜGYEKBEN

1. Egy európai szintű kodifikációhoz vezető út – az egységesítési törekvések állomásai

1.1 Az első multilaterális együttműködések – a korai Hágai Konferenciák

Az öröklési jog területén az egyes nemzeti kollíziós jogi és polgári eljárásjogi együttműködésekre tett egységesítési kísérletek egészen a XIX. századra nyúlnak vissza. A közel száz évet átfogó egyeztetési tárgyalások kiindulópontjának, – és az elfogadott egyezmények sorát végigtekintve – középpontjának a Hágai Konferenciák tekintendők. A korai Hágai Konferenciák elsősorban a kollíziós jogi rendelkezések összehangolására tettek kísérletet, az örökléssel összefüggő eljárásjogi instrumentumok szabályozásának egységesítésére való igény ekkor még csak kiegészítő jelleggel jelent meg.

Az első Hágai Konferenciára 1893-ban került sor, mely a határon átnyúló öröklési ügyekben törekedett a nemzetközi magánjog területén egységesítésre. Az 1893-as konferencia első ülésén világossá vált, hogy az öröklési jog területén a legvitatottabb kérdés az örökhagyó állampolgárságának elve, mint általános kapcsolóelv kizárása lesz.² További útközponként jelent meg a hagyaték egységének elvét és az ezzel szembenálló hagyaték feldarabolásának elvét alkalmazó államok közötti kompromisszum megteremtése. Az első Hágai Konferencia eljárásjogi kihívásának a hagyaték felszámolásának, átadásának kérdése tekinthető, melyben az öröklésre irányadó jog tekintetében törekedtek egy lehetséges fogalom-meghatározás kidolgozására.³

A következő érdemi egyeztetési kísérletnek az 1900-as ülés tekintendő, melynek középpontjában az örökösök és a hagyatéki hitelezők kapcsolatának rendezése állt. A vita az öröklés megnyílásának meghatározhatósága köré összpontosult. A kérdés az örökség elfogadása (a hagyatéki leltározás során), örökségről való lemondás és az örökösök felelőssége szempontjából bizonyult különösen aggályosnak.⁴

A XX. század elejétől kezdődően a Hágai Konferenciák tárgyalásainak egyeztetési alapjává – eltérően a kezdeti törekvésektől – a határon átnyúló örökléssel összefüggő eljárásjogi kérdések váltak. A negyedik, az 1904-es Hágai Konferencia az öröklési jog területén az egyes tagállamok öröklési jogszabályai joghézagainak kitöltésében a bírói szerepvállalás fontosságára összpontosított, emellett továbbra is napirenden tartva a hagyaték

² Az 1893-as Hágai Konferencia Egyezmény javaslatának 1. cikke egységes kapcsolóelvként az örökhagyó állampolgársága elvének kizárását irányozta elő, anélkül, hogy utat nyitott volna a kérdés tekintetében a vitának.

³ Daniel LÜBCKE: Das neue europäische Internationale Nachlassverfahrensrecht. Baden-Baden, Nomos Verlag, 2013. 158-159. p.

⁴ LÜBCKE i.m. 159. p.

átadásának eljárásjogi kihívásait. A polgári eljárásjog szempontjából vizsgálva a korai Hágai Konferenciák „csúcspontjának” a hatodik, 1925-ös ülés tekinthető, mely a joghatóság, az elismerés és a végrehajthatóság terén a tagállami szabályok összehangolására tett kísérletet. A javaslat 8. cikk 1. bekezdése a joghatóság tekintetében különbséget tett a peres és a nemperes eljárások között, s a peres eljárások esetén lehetővé tette alternatív lehetőségként a választást az állampolgárság elve és az örökhagyó utolsó lakóhelye, mint kapcsolóelv között. A javaslat 12. cikk 1. bekezdése kötelező jelleggel rögzítette: a nemperes eljárások lefolytatására annak az államnak a bíróságai rendelkeznek joghatósággal, melynek állampolgárságával az örökhagyó a haláleset bekövetkeztekor rendelkezett.⁵ Ugyanígy az állampolgárság elve, mint kapcsolóelv került rögzítésre a végrendeleti végrehajtó nevezés, valamint az öröklési bizonyítvány kiállítása tekintetében is. Az 1925-ös konferencia javaslata általános jelleggel rögzítette a kollíziós szabályozás tekintetében a hagyaték egységének elvét, így a hagyaték feldarabolásának elvét alkalmazó államok⁶ többsége, köztük Franciaország⁷ is elfogadhatatlannak ítélte meg az egyezményben való részességét.⁸

A korai Hágai Konferenciák eredményeként világossá vált, a határon átnyúló öröklési ügyek rendezése a szabályozott intézmény – öröklés – természetéből eredően a kollíziós jogi és polgári eljárásjogi szabályozás együttes összehangolását feltételezi, melyhez a szabályozás technikáját tekintve a jogegységesítés lehet célravezető eszköz.

⁵ Abban az esetben is, ha az utolsó lakóhely és a hagyatéki vagyon más államban található. A javaslat 12. cikk 1. bekezdése

⁶ A francia jog mellett az angolszász jogrendszer államainak – mind a mai napig – nemzetközi elemet tartalmazó öröklési jogi viszonyainak rendezési szabályai ezen elv mentén gyökereznek. C. M. V. CLARKSON – Jonathan HILL: *The Conflict of Law*. Fourth edition. Oxford, Oxford University Press, 2011. 498. p., Cornelia HERWEG: *Die Vereinheitlichung des Internationalen Erbrechts im Europäischen Binnenmarkt*. Baden-Baden, Nomos, 2004. 140-141. p., Tim BRANDI: *Das Haager Abkommen von 1989 über das auf die Erbfolge anzuwendende Recht*. Berlin, Duncker & Humblot, 1996. 41. p.

⁷ A hagyaték egységének elve elfogadásán felül Franciaország számára a javaslatban lefektetett joghatósági rendszer akceptálása is jelentős problémát okozott. A szabályozás metódusát tekintve, a hagyaték feldarabolásának elve mellett a francia jog eltérően az európai tendenciáktól a kollíziós jogi szabályozásban az örökléssel összefüggő öröklési jogi és dologi jogi intézményeket együttesen, párhuzamosan szabályozza. Kurt LECHNER: *Die EuErbVO im Spannung zwischen Erbstatut und Sachenrecht*. *IPRax*, 6/2013. 498. p., BRANDI i.m. 36. p.

⁸ LÜBCKE i.m. 160-161. p.

1.2 Skandináv megállapodás az örökségről és a hagyaték átadásáról

A XX. század első felében a határon átnyúló öröklési ügyek terén a kodifikációs célkitűzések középpontjába elsősorban az alkalmazandó jog tárgyköre került, a polgári eljárásjogi intézmények érintettsége korlátozottan a hagyaték átadásával kapcsolatos kérdések között jelent meg. Az egységesítési törekvések középpontja Észak-Európába tevődött át.⁹

A korai Hágai Konferenciák kezdeti nehézségeivel szemben egy jóval sikeresebb együttműködésként könyvelhető el a Skandináv államok, Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország közreműködésével 1934. november 19-én létrejött megállapodás. A Skandináv államok túllépve az egyes tagállami kapcsolóelvek különbözőségén egységes szabályozást vezettek be a joghatóság, az elismerés és a végrehajthatóság terén.¹⁰ A megállapodás eltérően az öröklési rendeletről nem határolta el egymástól élesen az öröklés folytán keletkező dologi jogi és öröklési jogi kérdéseket.¹¹ Általános kapcsolóelvként az örökgyógyó utolsó lakóhelye a halál bekövetkeztének időpontjában, mint kapcsolóelv került rögzítésre. De abban az esetben, ha az utolsó lakóhely rövidebb, mint öt éves időtartamra vezethető vissza, az örökösök kérelmére az örökgyógyó állampolgárságának elve volt bevonható az egyes eljárásokba.¹² A hagyaték átadására, felszámolási eljárás lefolytatására vonatkozóan korlátoktól mentesen érvényesült a lakóhely elve, függetlenül attól, hogy a hagyaték egésze ott található-e vagy sem.¹³ Az öröklési jog terén megvalósított multilaterális együttműködések terén első alkalommal a Skandináv Megállapodásban jelent meg 1934-ben a szokásos tartózkodási hely kapcsolóelve, mint a joghatósági szabályozásra irányadó rendezőelv:¹⁴ a peres eljárásokban az öröklési jog területén annak az államnak a bíróságai illetékesek, amelynek joga a hagyaték átadására irányadó.¹⁵

⁹ A XX. századi észak-európai jogegységesítés két kiemelt igénylő multilaterális együttműködése az 1934-es Skandináv megállapodás, valamint a Benelux államok 1951-es nemzetközi magánjogról szóló törvénye. HERWEG: i.m. 109. p.

¹⁰ Dániában, Norvégiában és Izlandon a lakóhely (pontosabban domicile) elve, ezzel szemben Svédországban és Finnországban az állampolgárság elve az uralkodó kapcsolóelv. HERWEG: i.m. 116. p.

¹¹ HERWEG i.m. 116-117. p.

¹² E kiegészítő szabály bevezetésére Svédország és Finnország együttműködése érdekében volt szükség.

¹³ LÜBCKE i.m. 162. p.

¹⁴ Skandináv Megállapodás 21. cikk 1. bek.

¹⁵ A Megállapodás 21. cikk 1. bekezdése a 199. cikkre utalt vissza, mely az örökgyógyó utolsó lakóhelyét irányozta elő. LÜBCKE i.m. 162. p.

A Megállapodás az okiratok határon átnyúló elismerése és a végrehajthatósága nemzetközi szabályozásában is mérföldkönek tekinthető. A szerződéses államok által polgári ügyekben hozott bírósági határozatok a többi államban is közvetlenül kötelező erővel bírnak. A határozatok minden további eljárás (exequatur) nélkül végrehajthatóak, amennyiben a kibocsájtó államban is végrehajthatóak.¹⁶

A Skandináv megállapodás jelentősége abban állt, hogy a klasszikus vitapont, a kapcsolóelvekben való megállapodás megvalósítható, s a kompromisszum jól példázza, közös nevezőre lehet jutni az öröklési jog területén is.¹⁷ A hagyaték átadása, a felszámolási eljárás lefolytatása terén elfogadott általános kapcsolóelv – az örökhagyó utolsó lakóhelye – nemcsak az egyes tagállamok párhuzamosan futó eljárások elkerülését célozta, hanem egyenlő feltételeket biztosított a hagyatéki hitelezőknek jogaik érvényesítésére az öröklési eljárás során.

Mindezek ellenére a skandináv öröklési jogi megállapodás csak korlátozottan tekinthető európai szinten mintának a jogegységesítés terén. A megállapodás alkalmazási területe korlátozott, mivel eleve feltételezi, hogy az örökhagyó egy szerződéses állam állampolgára és utolsó lakóhelye egy szerződéses állam területén található.¹⁸

¹⁶ De egy olyan további előírás került még kiegészítésként rögzítésre, hogy a végrehajtás szerinti állam hatóságainak kérelmére a határozatot kibocsátó állam köteles egy igazolást mellékelni, mely saját nemzeti szabályozása értelmében az adott határozat végrehajthatóságát igazolja.

¹⁷ Ugyanakkor a sikeres együttműködés létrehozásában nagy szerepe volt a közös történelmi hagyományoknak: a XIV. század végétől egészen a XVI. századig valamennyi Skandináv állam a dán korona fennhatósága alatt összpontosult. Ezt követően 1814-ig Dánia és Norvégia, 1809-ig Svédország és Finnország egy politikai egységet épített ki, mely egy reálunióban öltött testet. E korszakhoz köthető a mai napig ható Skandináv jogrendszer két részre tagozódása: a nyugat-sknadináv tömb [Dánia, Izland és Norvégia (domicile elve)] és a kelet-sknadináv csoport [Svédország, Finnország (állampolgárság elve)] létrejötte. HERWEG i.m. 110-111. p.

¹⁸ LÜBCKE i.m. 161, 165. p.

1.3 Megállapodás egy egységes nemzetközi magánjogi törvény bevezetéséről

A regionális jogegységesítés további példajaként említhető röviddel a II. világháború után a Benelux államok projektje, mely a nemzetközi magánjog területén egy államszerződésen alapuló kodifikáció létrehozására tett kísérletet.¹⁹ A Skandináv államokhoz hasonlóan a három ország közös történelmi múltra tekint vissza: a XVIII. századig lényegében egységes jogi szabályozás érvényesült, a XIX. században is közös „*Burgerlijk Wetboek*” (a holland Polgári Törvénykönyv) volt irányadó a magánjogi jogviszonyokban,²⁰ majd ezt követően Belgium és Luxemburg a francia, Hollandia a német jog befolyása alá került.

A II. világháború után a tudományos együttműködés egy újabb impulzust kapott, mely a jogösszehasonlításban és a jogegységesítésben öltött testet.²¹ Ennek első megnyilvánulási formája a huszonegy holland és huszonegy belga magánjogi szakember közreműködésével²² 1947-ben létrehozott tisztán tudományos alapú szakértői szervezet, melynek feladata a belga és a holland jog jogösszehasonlításán alapuló lehetséges egységesítésének feltárása volt. A jogösszehasonlító szakvélemény egyrészt a célszerűség oldaláról vizsgálta a kérdést, másodsorban az egységesítés valós esélyének szemléltetését a jogrendszerek különböző és egymás részére idegen intézményeinek bemutatása révén tárta fel.²³

A jogegységesítés következő állomásának immár három állam igazságügyminiszterei révén²⁴ 1948-ban életre hívott bizottság tekinthető,²⁵ melynek feladatákként egy olyan konkrét megoldási javaslat kidolgozását szabták, amely egyaránt feloldaná a jogrendszerek különbözőségéből adódó elméleti és gyakorlati problémákat, megfelelő alapot szolgálva az államok közötti jogalkotás számára. A kodifikációs bizottság célja egy olyan kodifikáció megteremtése volt, mely mindhárom jogrendszer számára elfogadható megoldási javaslatot irányozna elő, figyelembe véve a nemzeti öröklési jogi szabályozási sajátosságokat.

¹⁹ Az államszerződésen alapuló egységes törvény bevezetése kapcsán különös problémával szembesültek a tagállamok. A kormányzatok révén egy olyan államszerződés megkötése merült fel, mely egyúttal a nemzeti parlamentek jogalkotási kompetenciájába való beavatkozást jelentett. Ugyanakkor a parlamenteknek hiányzott egy olyan egységes törvény ratifikációjához való jogosultsága, amely alapján az államszerződést kötelezettséget tartalmazó módon megváltoztatni vagy módosítani lehetett volna. Ennek a problémának a feloldására 1958-ban a Benelux államok között egy parlamentek közötti tanács alapult, mely jogalkotói testület összefogta az államszerződés elkészítését. HERWEG i.m. 125. p.

²⁰ A „*Burgerlijk Wetboek*” 1838-ban lépett hatályba.

²¹ LÜBCKE i.m. 165. p.; HERWEG i.m. 124. p.

²² Luxemburg nem vett részt az együttműködésben.

²³ HERWEG i.m. 124. p.

²⁴ Belgium, Hollandia és Luxemburg együttműködésével.

²⁵ A bizottságban tíz belga, tíz holland és hat luxemburgi jogi szakember dolgozott együtt, polgári jogi és büntetőjogi albizottságra felosztva. HERWEG i.m. 125. p.

Az eredeti elképzelés szerint a törvényjavaslat megalkotása két lépcsőben zajlott volna, első lépésben a jogbiztonság érdekében javaslat kidolgozása az egyes nemzeti joghézagok kitöltésére, majd ezt követően a törvényszöveg megalkotása. A közös jogalkotás érdekében a Kodifikációs Bizottság egyik tagja, *Meijers* a holland Ptk. reformját tartotta különösen fontosnak.²⁶ 1951. május 11-én nyilvánosságra hozták a Bizottsági javaslatot.²⁷ A javaslat 13. cikk 1. bekezdése az öröklésre irányadó jogként az örökhagyó állampolgárságának elvét a halál bekövetkeztének időpontjában, a hagyaték átadására vonatkozóan az örökhagyó utolsó lakóhelyét jelölte meg kapcsolóelvként, ezzel megdöntve a hagyaték egységének koncepcióját. A jogutódlás tekintetében a *lex fori* elvét írták elő.²⁸

Az igazságügyminiszterek a javaslat gyors elfogadásában és ratifikációjában reménykedtek, amelyet azonban csak Luxemburg teljesített.²⁹ Mind Hollandiában, mind Belgiumban a tervezet éles kritikát kapott, s mindkét állam autonóm szabályozása megtartására hivatkozott. A kezdeti, igen ambiciózus Benelux kodifikáció valójában a szabályozás technikája, a pontról pontra történő egyeztetés miatt futott zátonyra.³⁰

1.4 A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciák eredményei

Míg az ún. korai Hágai Konferenciák középpontjában célkitűzésként messzemenően a kollíziós szabályozás egységesítése szerepelt, addig a '60-as évektől kezdődően azon tendencia figyelhető meg, hogy az egyes államok túllépve a kollíziós- és joghatóságra vonatkozó normák egységesítésén, a szabályozás fókuszába sokkal inkább a határon átnyúló hagyaték, annak kezelésére jogosult személyek jogainak és kötelezettségeinek, valamint az eljárásokban szükségszerűen megjelenő okiratok rendezése került.

1961. október 5-én került elfogadásra a végrendeletek alakítására alkalmazandó jogról szóló Hágai Egyezmény, melyet a nemzetközi hagyatékkezelésről szóló 1973. október 2-i Hágai Megállapodás követett.³¹ A '73-as egyezmény fő célkitűzése a hagyaték átadása terén a nemzetközi szabályozás megkönnyítése, valamint egyfajta hídépítés a common law és a kontinentális jogrendszerek államai között. Az egyezmény érintetlenül hagyta az egyes

²⁶ Álláspontja szerint a „*Burgerlijk Wetboek*” (a holland Polgári Törvénykönyv) képezte az egységesítés legerősebb akadályát.

²⁷ LÜBCKE i.m. 166. p.

²⁸ A különböző kapcsolóelvek együttes alkalmazása révén akarták feloldani azt az ellentétet, hogy Hollandiában az örökhagyó állampolgárságának elve, Belgiumban és Luxemburgban a francia hagyományokat követve az örökhagyó utolsó lakóhelyének elve érvényesült, mint általános kapcsolóelv az öröklésre irányadó jogban. HERWEG i.m. 131. p.

²⁹ A megállapodást Luxemburg 1954. január 26-án ratifikálta.

³⁰ LÜBCKE i.m. 170. p.

³¹ Duri Berther: *Die internationale Erbschaftsverwaltung: bei schweizerisch-deutschen, -österreichischen und -englischen Erbfällen.* Zürich, Schulthess, 2001. 287. p.

tagállamok nemzeti kollíziós, illetve nemzetközi polgári eljárásjogi előírásait, valamint egy öröklési tanúsítvány bevezetését³² indítványozta.³³ Az egyezmény az elismerés terén hozott igazi fordulópontot, ugyanis a részes tagállamokban a hagyatéki vagyonkezelő (beleértve a végrendeleti végrehajtót, illetve a hagyatéki gondnokot is) személye és jogosítványai *ipso iure* elismerésre kerültek,³⁴ anélkül, hogy az elismerés helye szerinti tagállamban külön eljárást kellett lefolytatni.³⁵

Az Egyezmény ugyan 1993. július 1-jén hatályba lépett, de a csatlakozó államok száma nem növekedett, és lényegében csak három ország számára jelentett kompromisszumot.³⁶ Bár az egyeztető tárgyalások során Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Törökország és Nagy-Britannia jelezte csatlakozási szándékát, a megállapodás ratifikálására nem került sor.³⁷ *Lübcke* álláspontja szerint a tagállamok az elismerés terén kiugró eredményre jutottak, azonban a csatlakozott államok csekély száma miatt mégis kodifikációs sikertelenségként könyvelhető el. A sikertelenség valódi oka az öröklésre irányadó kollíziós szabályok tudatos kihagyására vezethető vissza. Úgy tettek kísérletet a tanúsítványra irányadó (kiállítás, megváltoztatás, visszavonás) jog szabályozására, hogy figyelmen kívül hagyták az öröklésre irányadó jog szabályozásának szükségességét.³⁸

A Hágai Konferenciák kodifikációs eredményei között még szót kell ejteni az öröklésre alkalmazandó jogról szóló 1989. augusztus 1-i Hágai Megállapodásról.³⁹ Az egyezmény objektív kapcsolóelvként a szokásos tartózkodási hely elvét rögzítette,⁴⁰ mely a '80-as években az egységesítésben részt venni kívánó államok számára még igen korai volt,⁴¹ így a megállapodás ratifikációjára kizárólag Hollandiában került sor.⁴²

³² A megteremteni kívánt tanúsítvány a hagyaték kezelésére jogosult személy megnevezését és jogosítványait tartalmazta volna.

³³ Fabio PADOVINI: Der Europäische Erbschein. In: Brigitta JUD – Walter H. RECHBERGER – Gerte REICHEL (Hrsg.): Kollisionsrecht in der Europäischen Union. Neue Fragen des Internationalen Privat- und Zivilverfahrensrechtes. Wien, Jan Sramek Verlag, 2008. 152-153. p., LÜBCKE i.m. 171-172. p.

³⁴ A nemzetközi hagyatéki vagyonkezelő intézményének bevezetése ellen emelt szót *FERID*, aki az intézmény részére megadott jogosítványokat a nemzeti anyagi jogi szabályokba való éles beavatkozásként ítélte meg. BERTHER i.m. 304. p.

³⁵ SÜB i.m. 728-729. p., BERTHER i.m. 297. p.

³⁶ Az Egyezményt ratifikáló államok: Portugália, Csehország és Szlovákia. BERTHER i.m. 289. p.

³⁷ LÜBCKE i.m. 180. p.

³⁸ LÜBCKE i.m. 184-185. p.

³⁹ A tizenhatodik Hágai Konferencia az öröklésre irányadó jog meghatározása során a központi problémaként az állampolgárság elve és a domicile elve közötti konfliktus feloldását tekintette. BRANDI i.m. 35. p. A '89-es Megállapodás kizárólag az alkalmazandó jog tekintetében törekedett egységesítésre, a joghatóság, csakúgy, mint a határozatok elismerésének és végrehajtásának kérdését teljesen érintetlenül hagyta. HERWEG i.m. 135. p.

⁴⁰ Daniel LEHMANN: Die Reform des Internationalen Erb- und Erbprozessrechts im Rahmen der geplanten Brüssel-IV Verordnung. Mannheim, Zerb Verlag, 2006. 22. p.

⁴¹ Ugyanakkor először *novum*ként az 1989-es Hágai Megállapodás teremtette meg a kapcsolóelvek kombinációját: Az Egyezmény 3. cikk. 2. bekezdése szerint abban az esetben, ha a szokásos tartózkodási hely több mint öt éve nem a származási államban található, a szokásos tartózkodási hely elve, öt évnél rövidebb

1.5 A Brüsszeli Egyezménytől a Német Közjegyzői Intézet tanulmányáig

Az Európai Unióban viszonylag korán megszületett az igény az egymással szembenálló elismerésre és végrehajtásra vonatkozó szabályozás egységesítésére.⁴³ Első állomásának az 1968. szeptember 27-én az Európai Gazdasági Közösség hat tagállama által aláírt Brüsszeli Egyezmény tekintendő, a polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról.⁴⁴

Az Amszterdami Szerződés 1997. október 2-i elfogadásával az Európai Közösségben megszületett a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés megteremtésének jogszabályi alapja: A Szerződés vezérgondolata és fő célkitűzése a szabadság térségének lépcsőről lépésre történő felépítése,⁴⁵ s a Közösség valamennyi polgára számára egy egyszerűsített hozzáférés biztosítása más tagállamokban bíróságaihoz, bírósági eljárásaihoz, valamint a lehető legmagasabb szintű jogvédelmi garanciák biztosítása.⁴⁶ A 65. cikk révén a Tanács jogalkotási kompetenciát kapott,⁴⁷ ezáltal megadva a felhatalmazást a szükséges lépések megtételére, a polgári és kereskedelmi ügyekben az elismerés és a végrehajtás terén a bírósági és a bíróságon kívüli határozatok terén a javításra és az egyszerűsítésre.

tartózkodás esetén az állampolgárság elve irányadó az alkalmazandó jog kérdésében. Thomas RAUSCHER: Vorschlag vom 14.10.2009 für eine Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und öffentlichen Urkunden in Erbsachen sowie zur Einführung eines Europäischen Nachlasszeugnisses, KOM (2009) 154. Thomas RAUSCHER: Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR Kommentar. München, Sellier, 2010, 834. p., valamint Christian BALDUS: Ein europäisches Erbrecht? *GPR*, 3/2009. 139. p., BERTHER i.m. 309. p.

⁴² SÜB i.m. 728. p., LÜBCKE i.m. 185. p., HERWEG i.m. 135. p.; LEHMANN i.m. 22. p. Az egyezményt Argentína, Luxemburg és Svájc is aláírásával látta el, de a ratifikációra kizárólag Hollandiában került sor. BERTHER i.m. 307. p.

⁴³ Jutta MÜLLER-LUKOSCHEK: Die neue EU-Erbrechtsverordnung – Einführung in die neue Rechtslage. Berlin, Zerb Verlag, 2013. 43. p.

⁴⁴ Az Egyezmény tartalmának értelmezéséhez *Jenard* fűzött részletes magyarázatot. In. KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: Európai polgári eljárásjog. Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 30. p.

⁴⁵ A Szerződés 61. cikke

⁴⁶ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 44. p.

⁴⁷ Helmut HEISS: Internationales Erbrecht. In. Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien, Springer, 2010. 1217. p.

Először 1998-ban a Tanács és a Bizottság az ún. Bécsi cselekvési tervben⁴⁸ nyilvánította ki szándékát az Amszterdami Szerződésből nyert felhatalmazás alapján az öröklési jog területén egy közösségi szintű szabályozás megteremtésére.⁴⁹ 2000. november 24-én látott napvilágot az a cselekvési program,⁵⁰ melyben a Tanács és a Bizottság a végrendeleti- és öröklési ügyekben hozott határozatok joghatósági szabályai, elismerése és végrehajtása terén megjelenő közösségi jogintézmények kidolgozását irányozta elő.⁵¹ A cselekvési programban az Európai Bizottság a Német Közjegyzői Intézetet bízta meg egy olyan összehasonlító tanulmány elkészítésével, mely az akkori még 15 tagállam öröklési anyagi jogi és kollíziós normáit rendszerezve foglalta össze.⁵² A 2002 novemberében előterjesztett tanulmányt 2004 májusában egy szakértői konferencia keretében vitatták meg.⁵³ A *Dörner/Lagarde tanulmány* a határon átnyúló öröklési ügyekben a legnagyobb problémát okozó pontként egyrészt a hagyaték átadásának jelentős nehézségeit, valamint a halál esetére szóló rendelkezések bizonytalanságát jelölte meg.⁵⁴ Az öröklési jog területén egy olyan egységes, közösségi szabályozás megteremtése mellett szólaltak fel, mely a joghatóság, az elismerés, a végrehajtás terén egységesíti az egyes tagállami autonóm rendelkezéseket, meghatározza az öröklésre irányadó jogot, valamint bevezeti az egységes öröklési tanúsítványt és végintézkedési nyilvántartást. A tanulmány a határon átívelő öröklési ügyekben az egységesítés érdekében a szokásos tartózkodási hely, mint általános kapcsolóelv bevezetését irányozta elő.⁵⁵

⁴⁸ Wiener Aktionplan von 1998, ABI. C 19 vom 23.1.1999, S. 1.

⁴⁹ Brigitta JUD: Rechtswahl im Erbrecht: Das Grundbuch der Europäischen Kommission zum Erb- und Testamentsrecht. *GPR*, 3/2005. 134. p.

⁵⁰ A cselekvési program, a javaslat kidolgozásában különös fontos szerepet töltött be a Groupe Européen en Droit International Privé (GEDIP). Ulrich HAAS: Die Europäische Zuständigkeitsordnung in Erbsachen. In: Brigitta JUD – Walter H. RECHBERGER – Gerte REICHEL (Hrsg.): *Kollisionsrecht in der Europäischen Union. Neue Fragen des Internationalen Privat- und Zivilverfahrensrechtes*. Wien, Jan Sramek Verlag, 2008. 127. p.

⁵¹ Elisabeth SCHEUBA: Anmerkungen zur Entstehungsgeschichte. In: Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: *Europäische Erbrechtsverordnung*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012. 5. p.

⁵² A tanulmány elkészítésében a Német Közjegyzői Intézet együttműködésében jelentős szerepet töltött be *Heinrich Dörner* (Westfälische Wilhelms-Universität, Münster) és *Paul Lagarde* (Université Paris I Sorbonne-Panthéon). In: SCHEUBA (2012) i.m. 5. p. Az európai irodalomban a 2002. november 8-án nyilvánosságra hozott tanulmányt Dörner/Lagarde tanulmánynak nevezik, kifejezve a munkafolyamat során betöltött irányító, vezető szerepüket. HAAS (2008) i.m., valamint RAUSCHER (2010) 816. p.

⁵³ JUD (2005) i.m. 134. p.

⁵⁴ SCHEUBA (2012) i.m. 5. p.

⁵⁵ Deutschen Notarinstitut in Zusammenarbeit mit Heinrich DÖRNER und Paul LAGARDE: *Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union*. forrás: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/testaments_successions_de.pdf [letöltés ideje: 2015. január 3.] 328. p.; RAUSCHER (2010) i.m. 816. p.

A 2004. november 4-5-én elfogadott Hágai Programban a Tanács a tagállami együttműködés gátjaként mind polgári, mind büntetőügyekben az egymással szembenálló elismerési mechanizmusokat jelölte meg. Olyan további intézkedések szükségességét hangsúlyozta, mely egy megerősített kölcsönös bizalmon és egy olyan európai jogi kultúrán alapul, mely tiszteletben tartja a tagállamok jogrendszerének sokszínűségét.⁵⁶

1.6 Zöld Könyv az öröklési- és végintézkedési jogról

Az európai öröklési jog megteremtése következő állomásnak a Bizottság 2005. március 1-jén nyilvánosságra hozott Zöld Könyve tekinthető. A Bizottság egy 39 kérdésből álló Zöld Könyvet bocsátott a tagállamok rendelkezésére, ezzel utat nyitva az öröklési jog területén a lehető legszélesebb körű egyeztetésre, konzultációra. A Zöld Könyv a nélkül tett kísérletet a tagállami szabályozások összehangolására, hogy egy valódi preferenciát, vagy más konkrét megoldási javaslatot mutatta volna.⁵⁷ Olyan intézkedések megtételét irányozta elő, mely egy egységes kollíziós szabályozás, a joghatóságra irányadó közös szabályok kialakítását, a bírósági határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó nemzeti rendelkezések összehangolását ösztönözte.⁵⁸ Emellett felvetette az örökös minőség igazolására szolgáló európai öröklési tanúsítvány gondolatát, valamint a végintézkedések európai nyilvántartási rendszerének kialakítási lehetőségét. A Bizottság mind az ingó mind az ingatlan hagyaték esetén egy olyan egységes kapcsolóelv kialakítását tartotta célszerűnek, mely feloldja az állampolgárság elve és az elhunyt utolsó lakóhelye szerinti kapcsolóelv között disszonanciát, s „minden probléma modern megoldásaként” a szokásos tartózkodási hely elvét jelölte meg.⁵⁹ A gyakorlatban az állampolgárság elvének alkalmazása különösen életidegen és sok problémát vet fel olyan esetekben, ha az örökös egy olyan államban halálozik el, amelynek állampolgárságával a haláleset bekövetkezésekor nem rendelkezik. Úgyszintén nehézségekbe ütközik az utolsó lakóhely elvének alkalmazása olyan örökös esetében, aki röviddel halála előtt változtatta meg életvitelének központját, családi és kulturális kapcsolatai még a származási államához kötöttek, és a hagyatéki vagyon nagyobb része is az állampolgársága szerinti tagállamban található.⁶⁰ A Zöld Könyv visszanyúlva először

⁵⁶ Cordula STUMPF: Europäisierung des Erbrechts: Das Grünbuch zum Erb- und Testamentsrecht. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Heft 19/2006. 2. p.

⁵⁷ JUD (2005) i.m. 134. p.

⁵⁸ Ugyanakkor a kérdéssoron végigtekintve a Zöld Könyvben egyértelműen kimutatható a Német Közjegyzői Intézet tanulmányának feltárt eredményei. In: Deutschen Notarinstitut in Zusammenarbeit mit Heinrich DÖRNER und Paul LAGARDE: Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union.

⁵⁹ SCHEUBA (2012) i.m. 6-7. p.

⁶⁰ STUMPF i.m. 3. p.

Mencken, majd *Savigny* által öröklési jogban képviselt kapcsolóelvhez,⁶¹ kompromisszumos megoldásként az ingó és ingatlan vagyontárgyakra nézve a hagyaték egységének általános alkalmazását irányozta elő.

2006. február 2-án az Európai Parlament Jogi Bizottsága a Zöld Könyvhöz egy jelentés tervezetet adott közre (az ún. „*Gargani Report*”),⁶² mely a nemzetközi öröklési ügyekben megjelenő problémákra egy olyan egyértelmű és effektív megoldást kínált, mely a tagállami öröklési jogok közelítésén alapul.⁶³ Ugyanakkor a Bizottság leszögezte,⁶⁴ hogy a harmonizációs törekvéseknek mindvégig tiszteletben kell tartania az egyes tagállamok közrendje által előírt alapelveket.⁶⁵ 2006. november 16-án nyilvánosságra hozott állásfoglalás szerint egy egységes joganyag kidolgozását mind az Európai Parlament mind az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság támogatta. Az Európai Parlament a Bizottság számára egy öröklési rendelet megalkotását ajánlotta, mely az európai igazságügy térség tereumának további bővítését szolgálná, ezúttal az öröklési ügyek terén.⁶⁶

1.7 Az európai öröklési rendelet első tervezete (2009)

Az európai öröklési rendelet elfogadásához vezető út fontos állomásaként a 2009-es rendelet tervezete tekinthető. 2008 nyarán a Bizottság előzetesen egy olyan terv vázlatát prezentálta, melyben kiindulási alapként a joghatóságra, az alkalmazandó jogra, az elismerésre és végrehajtásra, valamint európai öröklési tanúsítvány bevezetésére vonatkozóan utat nyitott a diskusszióra. A terv megvitatásának első ülésein nyilvánvaló vált, a tagállamok számára nemcsak az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elvének, mint általános kapcsolóelvnek az elfogadása okoz jelentős nehézséget, hanem éppolyan bonyolult lesz magának a fogalmának meghatározása. A terv a jogválasztás tekintetében is igencsak széleskörűre szabta a konzultációs mechanizmus kereteit, megjelölve az állampolgárság (a választás időpontjában vagy a halál bekövetkezésének időpontjában) vagy a tartózkodási hely jogának (a választás időpontjában) választási lehetőségét.⁶⁷

⁶¹ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog – Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, ELTE Eötvös kiadó, 2012. 398. p.

⁶² Markus BUSCHBAUM – Marius KOHLER: Vereinfachung des Erbkollisionsrechts in Europa. Eine kritische Würdigung des Kommissionsvorschlags zur Erbrechtsverordnung. *GPR*, 3/2010. 106. p. [Továbbiakban: BUSCHBAUM – KOHLER (2010a)]

⁶³ A javaslat elkészítése során központi szerepet töltött be a PRM III/IV. szakértői csoport.

⁶⁴ A Bizottság kiemelten hívta fel a figyelmet többek között a kötelestrészre irányadó nemzeti szabályok tiszteletben tartásának fontosságát.

⁶⁵ SCHEUBA (2012) i.m. 9. p.

⁶⁶ HAAS (2008) i.m. 128. p.

⁶⁷ SCHEUBA (2012) i.m. 11-12. p.

Az „idegen” öröklési jog alkalmazása során igen nagy esélye van a kudarcnak, ha az alkalmazás nyilvánvalóan a fórum közrendjébe ütközik,⁶⁸ ezért a javaslat egy korlátlan közrendi klauzula rendeletbe való beültetését szorgalmazta. Kérdésként merült fel, ha a tervezett rendeletben az örökhagyó végrendelezési szabadságát és a jogválasztás lehetőségét összekötjük, ennek érvényre juttatása minden esetben előrébb való kell, hogy legyen, mint az egyes nemzeti jogrendszerek által öröklésben érdekelt személyek részére biztosított jogvédelmi mechanizmusok? A terv erre a problémafelvetésre nem tudott kielégítő választ adni.⁶⁹

Közel egy évvel a terv prezentációja után, 2009. április 10-én a Bizottság nyilvánosságra hozta a rendelet tervezetét. A tervezet fő célkitűzéseként a személyek Európai Unión belüli szabad mozgásának biztosítását határozta meg. Vitathatatlan tény, az eltérő anyagi és eljárási szabályok, a joghatóságra vonatkozó belső rendelkezések, az alkalmazandó jog változatossága, valamint az egyes országokban hagyatéki ügyekben hatáskörrel rendelkező eltérő intézmények, fórumok mind a határon átnyúló öröklési ügyek megoldásának gátjai. A rendelet elfogadásával az uniós polgárok számára lehetővé válhat, hogy hátrahagyott vagyonuk felosztását és átadását előre megtervezzék, valamint hatékonyan biztosítsák a törvényes és végrendeleti örökösök, a hagyományosok, valamint a hagyatéki hitelezők jogait és kötelezettségeit.

A javaslat megalkotása során a tagállamoknak elsőként abban kellett állást foglalnia, hogy a rendelet a szűk értelemben vett öröklési kérdésekről rendelkezzen, kizárva ezzel szabályozásának tárgyköréből a családjogi kérdéseket.⁷⁰ A skandináv államok kivételével az uniós országok anyagi jogi szabályai elkülönítve kezelik a családjogi és öröklési kérdéseket.⁷¹ Így a többségi tagállami szabályozásnak megfelelően rendelet tervezet értelmezése során az öröklés fogalma önállóan értelmezendő, és magában foglalja az öröklés valamennyi vonatkozását, különösen az örökség átszállását és a hagyatéki vagyonkezelést.⁷² Az Európai Unió alapelvei közül a szubszidiaritás, az arányosság elve, valamint a jogbiztonság és a kiszámíthatóság került deklarálásra.

⁶⁸ SCHEUBA (2012) i.m. 11-12. p.

⁶⁹ SCHEUBA (2012) i.m. 12. p.

⁷⁰ RAUSCHER (2010) i.m. 817. p., továbbá BALDUS i.m. 138. p., valamint SCHEUBA (2012) i.m. 11-12. p.

⁷¹ forrás: <http://www.successions-europe.eu/hu/> [letöltés ideje: 2015. 01. 04.]

⁷² A rendelet tervezet (2009) 1. cikke. Az öröklés tervezet általi autonóm meghatározásából egyértelműen kitűnik, hogy a határon átnyúló öröklési ügyek harmonizációja terén tagállamok célkitűzése kizárólag az öröklési jogi jogintézmények lehetőség szerinti azonos módon történő kezelésére terjedt ki.

A rendelet tervezet rögzíti végrehajtásának kötelező erejét, melyben a tagállami mérlegelési jogkörök nem kaphatnak szerepet.⁷³ Ugyanakkor leszögezi, céljai között nem egy egységes (anyagi jogi), a tagállami jog helyébe lépő öröklési rendszer kiépítése szerepel, hanem az eltérő öröklési szabályok összehangolása, nemzetközi öröklésre vonatkozó közös rendelkezések kialakítása. „Úgyszintén nem vonatkozik majd a rendelet az öröklési viszonyokat érintő eljárások alaki-eljárási, szervezeti kérdéseire; nem fog bevezetni valamiféle egységes európai hagyatéki eljárást. [...] a tagállamok nemzeti joga lesz irányadó a tekintetben, milyen eljárás keretében belül sor a hagyatékok jogi sorsának rendezésére, és milyen szerv – hagyatéki bíróság, közjegyző, vagy egyéb hatóság – rendelkezik erre vonatkozó hatáskörrel.”⁷⁴

A szabályozás módszerét tekintve 2009-2010-ben a jogirodalomban egyre inkább felerősödtek azon hangok, melyek az Európai Közösség nemzetközi magánjogi és polgári eljárásjogi jogalkotása felett törtek pálcát: vajon az öröklési rendelet egy újabb további eszköze lesz a rendszertelen Közösségi rendeletelmeknek, és egyfajta új vegyes intézményként a Róma-I.⁷⁵, Róma-II.⁷⁶ és Róma-III. rendeletek⁷⁷ sorát folytatva Róma IV-nek nevezhető?⁷⁸ Vitathatatlan tény, a javaslat sem a hagyományos értelemben vett eljárásjogi tárgyú „Brüsszel-intézmények”, sem a főként kollíziós tárgyú „Róma-rendeletek” sorába nem illeszthető be. A javaslat 51. cikke zömében eljárásjogi instrumentumok (perfüggőség, ideiglenes intézkedések, joghatóság, elismerés és végrehajtás, közokiratok kérdése) egységesítésére tett kísérletet, így véleményem szerint még ebben a fázisában sem volt a Róma rendeletek közé sorolható.

A javaslat II. fejezetében egy általános joghatósági szabályt határozott meg, s nem differenciált a peres és a nemperes eljárások között.⁷⁹ A 4. cikk szerint: „E rendelet

⁷³ „A jobbiztonság és a kiszámíthatóság szükségessége egyértelmű és egységes szabályokat igényel, és szükségessé teszi a rendelet formáját. Ezeket a célkitűzéseket veszélyeztetné, ha a tagállamok a szabályok végrehajtásában mérlegelési jogkörrel rendelkeznének.”

⁷⁴ Szócs Tibor: A nemzetközi öröklési jog új távlatai – A küszöbön álló európai öröklési rendelet néhány alapkérdése, különös tekintettel a kollíziós szabályozásra és a joghatóságra. In: Polgári és polgári eljárásjogi szabályok átalakulása az Európai Unió jogában, A Magyar Országos Közjegyzői Kamara negyedik műhelykonferenciája. Budapest, 2009. április 2. 12-13. p.

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I. rendelet). Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2008. 07. 04. L 177/6. szám

⁷⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II. rendelet). Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007. 07. 31. L 199/40. szám

⁷⁷ A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (Róma III. rendelet). Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2010. 12. 29. L 343/10. szám

⁷⁸ BALDUS i.m. 138. p., MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 59. p., valamint RAUSCHER (2010) i.m. 818.p.

⁷⁹ BUSCHBAUM – KOHLER (2010a) i.m. 111. p., valamint RAUSCHER (2010) i.m. 819.p.

rendelkezésre is figyelemmel, az öröklés tárgyában történő határozathozatalra annak a tagállamnak a bírósági rendelkeznek joghatósággal, amelynek a területén az elhunyt szokásos tartózkodási helye volt elhalálózásának időpontjában.” A javaslat nem határozta meg a szokásos tartózkodási jog fogalmát,⁸⁰ így az értelmezése során az Európai Bíróságnak egy előzetes döntéshozatali eljárás során hozott ítéletében megfogalmazottakat kellett irányadónak tekinteni.⁸¹

A szabályozás értelmében, abban az esetben, ha az elhunyt élt a jogválasztás lehetőségével,⁸² az alkalmasabb bírósághoz történő áttétel nem történhet meg automatikusan. A bíróságnak mérlegelnie az örökösök, a hagyományosok és a hitelezők érdekeit és szokásos tartózkodási helyüket. Amennyiben az elhunyt szokásos tartózkodási helye az elhalálózás időpontjában harmadik államban van, fennmaradó joghatóságként az egyik tagállam bírósági mégis joghatósággal rendelkeznek, ha a hagyaték tárgyai az adott tagállamban találhatóak.⁸³

A belső jogi rendelkezések nemcsak a joghatóságot, hanem az eljáró hatóságok körét is meghatározzák. A legtöbb állam bírósági szervezeten kívüli hatósághoz (általában közjegyzőhöz) telepíti a hatáskört, van azonban ahol a bíróság jogosult az eljárás folytatására.⁸⁴ A javaslat 3. cikke eljáró hatóságként a bíróságról rendelkezett, nem igazságügyi hatóságokra a rendelet csak szükség esetén alkalmazható. Ugyanakkor a tervezet indokolásának 2. cikkében ez olvasható: „A bíróság e rendeletben használt fogalma tágabb értelemben veendő, és magában foglal más hatóságokat, ha azok a bíróságok hatáskörébe tartozó feladatot látnak el, különösen hatáskör-átruházás útján, ideértve többek között a közjegyzőket és a bírósági hivatalvezetőket is.”

A rendelet egyik fő célkitűzéseként valamely tagállamban hozott határozatok a többi tagállam általi külön eljárás nélküli elismerését és végrehajtását határozta meg. Az öröklési jog területén a rendelet hatálybalépéséig „a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról az államok egymás közötti szerződéseikben, egyezményeikben rendelkeznek, ennek hiányában pedig a belső jog szabályozta a más állam által hozott határozat elismerhetőségének

⁸⁰ SCHEUBA (2012) i.m. 14. p.

⁸¹ „Szokásos tartózkodási helynek azt a helyet kell tekinteni, amelyet az érintett érdekeinek szokásos központjául választott.” Az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárása C-392/05. sz. Alevizos kontra Oikonomikon ügy alapján

⁸² A 4. cikk lehetővé tette a jogválasztás révén, hogy a joghatósággal rendelkező bíróság a származási állam bírósága legyen, feltéve, ha egy tagállamról volt szó. RAUSCHER (2010) i.m. 820. p.

⁸³ Feltéve, ha az elhunyt előző szokásos tartózkodási helye az említett tagállamban volt, amennyiben ez a tartózkodási hely nem a bíróság megkeréb.) az elhunyt elhalálózásának időpontjában ennek a tagállamnak az állampolgárságával rendelkezett, c.) valamely törvényes vagy végrendeleti, illetve hagyományos szokásos tartózkodási helye az említett tagállamban van, d.) a kérelem kizárólag ezekre a javakra vonatkozik.

⁸⁴ KÖFALUSI Eszter: Öröklésjogi kérdések az Európai Unióban. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011/4. sz. 14. p.

feltételeit”⁸⁵. Az öröklési rendelet első tervezete az elismerés és a végrehajthatóság terén nem hozott újat, a IV. fejezet rendelkezései a 44/2001/EK rendelet (Továbbiakban: Brüsszel-I. rendelet) 38-56. cikkére utaltak vissza.

A kodifikációs törekvések között egy egységes, öröklés tényét igazoló okirat, az európai öröklési tanúsítvány megteremtése iránti igény is felmerült.⁸⁶ Az Európai Parlament ajánlása szerint a létrehozandó dokumentumban: „[...] meg kell jelölni az öröklésre alkalmazandó jogot, és kellő jogcímet kell biztosítani arra, hogy a hagyaték elhelyezkedése szerinti tagállam hatósági nyilvántartásába bejegyezhető legyen a hagyatéki vagyon megszerzése, az adott tagállam nyilvántartásainak működésére vonatkozó szabályok és az ott nyilvántartott adatok joghatóságának sérelme nélkül.”⁸⁷

A tervezet szerint a tanúsítvány tágabb alanyi kört foglalt volna magába a 2009-ben hatályos magyar szabályozásnál: az örökös és hagyományos minőség mellett a végrendeleti végrehajtók és vagyonkezelő harmadik személyek hatáskörének igazolását is lehetővé teszi. Ugyanakkor a tervezet 36. cikkének 2. fordulata leszögezi, az európai öröklési tanúsítvány alkalmazása nem kötelező, és nem helyettesíti a belső eljárásokat. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a tervezet elfogadása nem jelentené öröklési ügyekben tagállamok által kibocsátható szuverén aktusok és mérlegelési jogkörök felszámolását,⁸⁸ másrészt pedig a jogalanyok részére lehetőség nyílna, hogy a tanúsítvány kibocsátása helyett a rendelet alapján biztosított egyéb jogi eszközöket válasszák.⁸⁹

A tervezet részletesen elemezte a tanúsítvány iránti kérelem, valamint a tanúsítvány kiállításának és tartalmának szabályait, ugyanakkor igen csekély mértékben szólt az igénybe vehető jogorvoslati lehetőségekről. Annyi került deklarálásra, hogy minden tagállam biztosítja a tanúsítvány kiállításáról, felfüggesztéséről vagy visszavonásáról, illetve ezek megtagadásáról szóló határozat elleni jogorvoslati lehetőségeket.

⁸⁵ KŐFALUSI Eszter: Öröklésjogi kérdések az Európai Unióban II. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011/5. sz. 7. p.

⁸⁶ Az egységes tanúsítványi forma kialakításának gondolata írott formában először a Német Közjegyzői Intézet által készített tanulmányban olvasható.

⁸⁷ Európai Parlament ajánlása az öröklésről és a végrendeletéről (2005/2148(INI))- Hivatalos lap 314E 21/12/2006 0342-0347 p.

⁸⁸ Egy egységes örökös minőség igazolását célzó európai tanúsítvány kiállítása, és kiállítására irányuló eljárás nem helyettesítené, és nem váltaná fel a tagállamok által saját öröklési eljárásukban kiadott öröklés tényét igazoló dokumentumok kiállítását, és a kiállításukra irányadó nemzeti eljárásuk lefolytatását.

⁸⁹ BÁN TAMÁSNE TÓTH Dóra: Az európai öröklési bizonyítvány In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011/1. sz. 24-25. p, valamint RAUSCHER (2010) i.m. 841. p.

1.8 Az első tervezet kudarcától a rendelet elfogadásáig

A 2009-es tervezetet számos kritika érte.⁹⁰ A tárgyalások során a szokásos tartózkodási hely fogalmának a meghatározását az időtartamról való rendelkezés fényében kísérelték meg, mely mind jogtechnikailag mind jogpolitikailag aligha volt lehetséges.⁹¹

Buschbaum és *Kohler* az objektív kapcsolóelv univerzális alkalmazását ítélte különösen aggasztónak: az alkalmazandó jog oldaláról vizsgálva, mi történik abban az esetben, ha az örökgyó utolsó lakóhelye harmadik államban található, ezzel felhívván harmadik állam jogának alkalmazását, még tovább bonyolítva a szokásos tartózkodási hely megkísérelt „törékeny” közösségi fogalomdefinícióját?!⁹² Bár a tervezet 6. cikkében előírányozott ún. fennmaradó joghatósági szabályok megkísérelték feloldani a harmadik államok problémáját, az alkalmazandó jog kérdésére nem jelentett megoldást.⁹³ A fennmaradó joghatóság szabálya szerint, ha az elhunyt szokásos tartózkodási helye elhalálkozásának időpontjában nem valamely tagállamban található, a hagyatéki javak helye szerinti tagállam bíróságai mégis joghatósággal rendelkeznek a tervezetben előírt négy feltétel valamelyikének⁹⁴ való megfelelés esetén. A 6. cikkben lefektett joghatósági szabály révén ugyan lehetővé vált volna valamely tagállam területén lévő hagyatéki vagyontárgy tagállami fórum által történő átadása, ugyanakkor az alkalmazandó jog tekintetében – mely vélhetően harmadik állam jogának alkalmazásához vezetett volna – nem hozott előrelépést.

A kapcsolóelvek fentebb kifejtett gátjain felül, véleményem szerint a tervezet elfogadásában a legnagyobb akadályt a politikai akarat hiánya, vagy legalábbis csekély volta képezte. Az öröklési rendelet első tervezetét 2009. április 10-én hozták nyilvánosságra. A kezdeti törekvésekkel ellentétben a Lisszaboni Szerződés 2009. január 1-i hatályba lépése elmaradt, Írország, Németország,⁹⁵ Csehország és Lengyelország ratifikációja kérdésessé

⁹⁰ A jogirodalomban olyan nézet is megjelent, mely kétségbe vonta az európai igazságügyi térség öröklési ügyekre való kiterjesztését. HAAS (2008) i.m. 130. p.

⁹¹ SCHEUBA (2012) i.m. 17. p.

⁹² BUSCHBAUM – KOHLER (2010a) i.m. 107. p.

⁹³ BUSCHBAUM – KOHLER-hez hasonlóan az objektív kapcsolóelvek egyetemes alkalmazása tekintetében kétségeinek adott hangot *Christian BALDUS* is. In. BALDUS i.m. 139. p.

⁹⁴ „[...] (a) az elhunyt előző szokásos tartózkodási helye az említett tagállamban volt, amennyiben ez a tartózkodási hely nem a bíróság megkeresésénél öt évvel régebben szűnt meg; vagy ennek hiányában; (b) az elhunyt elhalálkozásának időpontjában ennek a tagállamnak az állampolgárságával rendelkezett; vagy ennek hiányában; (c) valamely törvényes vagy végrendeleti örökös, illetve hagyományos szokásos tartózkodási helye az említett tagállamban van; vagy ennek hiányában; (d) a kérelem kizárólag ezekre a javakra vonatkozik.” A tervezet 6. cikke

⁹⁵ A Szövetségi Alkotmánybíróság 2009. június 30-i döntése értelmében: A német képviselők a Tanácsban a rendes jogalkotási eljárás keretében csak akkor adhatják jóváhagyásukat valamely döntéshez, ha előzetes a belföldi, tagállami jóváhagyás rendelkezésre áll. In. MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 46. p.

vált.⁹⁶ Az együttműködés mögötti egységes akarat hiánya, ekkor a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés további terepének bővítése, jelen esetben az uniós jogalkotási kompetencia öröklési kérdésekre való kiterjesztése, korántsem kedvezett.⁹⁷ A Bizottság tervezete idő előtti volt. Ugyanakkor a tagállamok felmérték az akkor már közel egy évtizede tartó kodifikáció jelentőségét, az öröklési jog terén addig feltárt eredmények értékét. A Német Közjegyzői Intézet tanulmánya szerint 2002-ben az Európai Közösségben 50.000 és 100.000 között volt a határon átnyúló öröklési ügyek száma,⁹⁸ 2013-ra ez a szám 450.000 emelkedett, mely összesen ca. 123 milliárd euro értékű vagyont ölel fel.⁹⁹

A Tanács 2011 júniusában nyíltan egy politikai egyetértés-, az öröklési jog területén egy egységes jogalkotói akarat megteremtését célozta meg. 2011. december 13.,14-én a Bel-és igazságügyminiszterek Miniszteri Tanácsa a rendelet szövegét illetően egy messze mutató megállapodásra jutott.¹⁰⁰ 2012. február 22-én az Európai Parlament Jogi Bizottsága (előadó: Kurt Lechner volt) egy – a rendelet javaslat lényeges pontjaitól eltérő – változatot terjesztett elő.¹⁰¹ Az Európai Parlament 2012. március 13-án első olvasatban jóváhagyta a második tervezetet.¹⁰² Az EU Igazságügyminiszterek Tanácsa 2012. június 7-én egyetlen ellenszavazattal (Málta) fogadta el a végleges szöveget. Az Unió hivatalos lapjában 2012. július 4-én nyilvánosságra hozták az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendeletét (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési

⁹⁶ Miután 2009 októberében Írország megkapta a megfelelő garanciákat (adópolitika, az ír semlegesség, etikai kérdések), október 23-án ratifikálta a Szerződést, szeptemberben a németek, novemberben a csehek is nemzeti jogrendszerükkel összeegyeztethetőnek ítélték meg az elfogadhatóságot. 2009. december 1-jén a Lisszaboni Szerződés hatályba lépett, s az Európai Unió működéséről szóló szerződés 81. cikke értelmében a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés terén az Unió további kompetenciákat kapott.

⁹⁷ A nemzetközi magánjog szerepéről a Lisszaboni Szerződés fényében részletes elemzés olvasható Anatol DUTTA tollából. In. Anatol DUTTA: *Europäische Integration und nationales Privatrecht nach dem Vertrag von Lissabon: die Rolle des Internationalen Privatrechts.* *EuZW*, 14/2010. 1-7. p.

⁹⁸ René REPASI: *Die rechtliche Stellung des Testamentsvollstreckers im Binnenmarktrecht: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 6.12.2007, C-401// -Kommission / Deutschland* 199. p., valamint GYEKICZKY Tamás: *Az európai „öröklési” rendeletről.* In. *Európai Jog*, 2014/2. sz. 1. p.

⁹⁹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 58. p.

¹⁰⁰ 2011 végére mind a Parlamentben, mind a Tanácsban meg volt a politikai akarat a rendelet elfogadásához. Kurt LECHNER: *Die Entwicklung der Erbrechtsverordnung – Eine Einführung zum Gesetzgebungsverfahren.* In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER (Hrsg.): *Die Europäische Erbrechtsverordnung.* München, C.H. Beck, 2014. 7. p.

¹⁰¹ Susanne FRODL: *Auf dem Weg zu einem geschlossenen europäischen Rechtsraum unter Aufgabe nationaler Rechtsstraditionen? Zum Beschluss der europäischen Erbrechtsverordnung.* In. HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalain – SURI Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban.* Budapest, Pázmány Press, 2014. 9. p.

¹⁰² Az Európai Parlament ülésén a javaslat első olvasatban nagy többséggel (589 igen szavazat, 21 nem szavazat, 79 tartózkodás mellett) elfogadásra került. LECHNER i.m. 10. p.

ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (Továbbiakban: “öröklési rendelet”).¹⁰³

2. Az európai öröklési rendelet

Az Európai Statisztikai Hivatal (Eurostat) felmérése¹⁰⁴ szerint a '90-es évektől kezdődően az Európai Unióban fokozatosan emelkedik azon európai polgárok száma, akik életvitelük központját munkahelyi, családi, szociális vagy egyéb okból származási államuktól eltérő tagállamba helyezik át. Míg 1985-ben az állampolgárság szerinti államtól különböző Közösségi tagállamban élők száma 5,3 millió fő volt, 2000-re ez a szám 5,9 millióra emelkedett. E növekvő tendencia azóta is folyamatosan nyomon követhető.¹⁰⁵ Az Európai Unióban a négy szabadság elvének biztosításával lehetővé vált, hogy az uniós polgárok az EU tagállamok területén – bizonyos korlátok között – szabadon szerezhessenek ingó és ingatlan vagyont, melyek haláleset folytán történő átszállása, átörökítése, hatóságok révén történő átadása és felosztása kihívások elé állítja mind az öröklésben érdekeltet, mind az öröklési eljárásban közreműködő hatóságokat.

Dolgozatom III. részének 1. sz. fejezetében bemutatott „kodifikációs állomások” révén törekedtem bemutatni, hogy a XIX. századtól kezdődően Európában milyen egységesítési törekvések jelentek meg a határon átnyúló öröklési ügyek kollíziós jogi és polgári eljárásjogi jogalkalmazói problémáinak kiküszöbölésére. Az öröklési jog európaizálásának fejlődési irányai feltárása után, az értekezés 2. sz. fejezetében az európai öröklési rendelet eljárásjogi intézményeinek részletes elemzése előtt, fontosnak tartom a rendelet alapvető szabályozási egységének, mind a joghatósági, mind az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályozás kiindulópontját képező, öröklést meghatározó kapcsolóelvek meghatározásának és elfogadásának módszerét ismertetni.

¹⁰³ SCHEUBA (2012) i.m. 18. p.; LECHNER i.m. 10. p.

¹⁰⁴ Az Európai Unióban a munkavállalást, a képzést érintő és a szociális alapú migráció nyomon követését segítő forrás: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [letöltés ideje: 2015. 01. 05.]

¹⁰⁵ LEHMANN i.m. 3-4. p.

2.1 A kapcsolóelvek rendszere

2.1.1 A hagyaték jogának (*lex successio*) meghatározása

Az öröklési jogi jogviszonyok, az öröklés megnyílása, a törvényes vagy végintézkedésen alapuló öröklés, s az örökhagyó vagyonának halála esetére történő jogutódlása esetén a nemzetközi kollíziós magánjogban a hagyaték joga (*lex successio*) képezi azt az általános fogalmat, a fő kapcsolóelvet, melyet az alkalmazandó jog jelölésére használnak.¹⁰⁶ Mádl és Vékás a kapcsolóelvek történeti elemzése során egészen a XIV. századig tekint vissza, s a *lex rei sitae* alkalmazásának elvét öröklési jogi kérdésekre először Bartolushoz köti. Az öröklési jogviszonyokban a XIV-XVIII. századig az az elv érvényesült, hogy „az öröklési jogi jogviszonyokat annak az országnak a joga szerint ítélték meg, amelynek a területén a hagyaték tárgya az öröklés megnyílásakor feküdt.” Az ipari és gazdasági fejlődés hatása a hagyaték jogának kettéválásához vezetett, ingatlan vagyontárgyakra továbbra is a *lex rei sitae* elvét rendelték alkalmazni, az ingó vagyontárgyakat az örökhagyó személyes joga (*lex personae*) alá rendelték. Majd ezt követően a XVIII. századtól egyre elterjedtebbé vált a hagyaték egységének elve, mely a hagyaték egészére nézve az örökhagyó személyes jogának alkalmazását irányozta elő.¹⁰⁷ Ma a hagyaték feldarabolásának elvét alkalmazó államok közé Belgium, Franciaország, Luxemburg, Írország és az Egyesült Királyság sorolható, a hagyatéki vagyontárgyak „tisztán” egyetlen jog hatálya alá rendelése Dániában, Finnországban, Görögországban, Olaszországban, Hollandiában, Portugáliában és Spanyolországban mutatható ki.¹⁰⁸

Az európai öröklési eljárás létrehozása érdekében folytatott közel tíz éves kutatási és tárgyalási folyamat során az egységesítésben részt venni kívánók már a kezdeti időszakban felismerték annak szükségességét, hogy a jogegységesítés kiinduló pontja az objektív kapcsolóelvekben való megállapodás, ezáltal lehetővé téve a kodifikáció szilárd alapokra helyezését. Mind a Német Közjegyzői Intézet tanulmánya, mind a Bizottság Zöld Könyve a hagyaték egységének elve mellett foglalt állást.¹⁰⁹ A következőkben az objektív kapcsolóelvek, a hagyaték egységének elve, valamint a hagyaték feldarabolása mellett szóló pro és kontra érvek ismertetésére és bemutatására vállalkozom, feltárva ezzel az európai öröklési rendelet szabályozási koncepcióját alátámasztó argumentumokat.

¹⁰⁶ MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 397. p.; SZÓCS Tibor – SZIRÁNYI Pál: Egységes öröklési jogi kollíziós szabályok Európában. *Magyar Jog*, 2013/10. sz. 605-606. p.; GYEKICZKY i.m. 2. p.

¹⁰⁷ MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 397-399. p.

¹⁰⁸ SCHEUBA (2012) i.m. 2. p.; ZIEGLER Dezső Tamás: Nemzetközi öröklési jog az Európai Unióban. In. FEKETE Balázs – HORVÁTHY Balázs – KREISZ Brigitta: A világ mi magunk vagyunk...Liber Amicorum Imre Vörös. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 615. p.

¹⁰⁹ JUD (2005) i.m., továbbá RAUSCHER (2010) 830. p., valamint LÜBCKE i.m. 271-272. p.

2.1.2 A hagyaték feldarabolásának elve

A hagyaték jogát szétválasztó rendszer első elméleti alátámasztása a francia jogtudományban jelent meg a XVI. században.¹¹⁰ Az angolszász jogrendszer államai mellett,¹¹¹ a francia jog mind a mai napig nemzetközi elemet tartalmazó öröklési jogi viszonyainak rendezési szabályai ezen elv mentén gyökereznek.¹¹²

Az 1950-es években zajló, *Ernst* FRANKENSTEIN nevéhez fűződő, a hagyaték átadásának problémáira megoldást kereső európai kollíziós kodifikáció¹¹³ is a hagyaték feldarabolásának elvére támaszkodott,¹¹⁴ ezen alapult a soha hatályba nem lépett korábban részletesebben ismertetett Benelux Megállapodás,¹¹⁵ s az elv, még a XX. század második felében is inspirált több elméleti szakembert, köztük Murad *Ferid*-et is. Ferid álláspontja szerint a hagyaték egységének elve csupán egy fikció, mivel valódi egységesítésre csak olyan esetben kerülhetne sor, ha a szabályozás nem csak az öröklési eljárási és kollíziós szabályok egységesítését célozná meg, hanem az egyes nemzeti hagyaték átadására (hagyatéki eljárásra) vonatkozó nemzeti szabályok egységesítését is megvalósítaná.¹¹⁶

A hagyaték feldarabolásának elve alapján kényszerűen két vagy több jogrendszer előírásai alkalmazandók a haláleset folytán keletkező öröklési jogi jogviszonyokra,¹¹⁷ mely gyakran a normák ellentmondásához vezet, felvetve ezzel a jogbiztonság kérdését. Míg az ingatlan vagyon esetén a *lex rei sitae*, addig az ingó hagyatéokra az örökhagyó személyes joga (vagy az örökhagyó állampolgársága, vagy utolsó lakóhelye, vagy a *domicile*)¹¹⁸ lesz irányadó. További problémát vet fel az ingó és az ingatlan vagyon differenciálása.¹¹⁹

Azt is szem előtt kell tartani, hogy az öröklési jogi jogszabályok nemcsak az örökhagyó és a hagyatékban érdekelt személyek közötti jogviszonyt szabályozzák, hanem az öröklés során szükségszerűen bekövetkező tulajdonátruházásra, az *in rem* jogokra is kihatással van, felvetve ezáltal a tagállamok dologi jogi szabályozása összehangolásának

¹¹⁰ MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 397. p.

¹¹¹ CLARKSON – HILL i.m. 498. p., HERWEG i.m. 140-141. p., BRANDI i.m. 41. p.

¹¹² A hagyaték feldarabolásának elve mellett a francia jog eltérően az európai tendenciáktól a kollíziós jogi szabályozásban az örökléssel összefüggő öröklési jogi és dologi jogi intézményeket együttesen, párhuzamosan szabályozza. Kurt LECHNER: Die EuErbVO im Spannung zwischen Erbstatut und Sachenrecht. In. *IPRax*, 6/2013. 498. p., BRANDI i.m. 36. p.

¹¹³ 1950. Leyden Project d'un Code européen de droit international privé

¹¹⁴ LÜBCKE i.m. 268. p.

¹¹⁵ HERWEG i.m. 131.p.

¹¹⁶ LÜBCKE i.m. 270. p.

¹¹⁷ A hagyaték feldarabolásának elve értelmében az öröklési eljárásban egyazon hagyaték részét képező ingatlan (*lex rei sitae* elve szerint) és ingó vagyontárgyakra (*lex personae*) különböző öröklési anyagi jogi szabályok lesznek irányadók. HERWEG i.m. 140-141. p.

¹¹⁸ BRANDI i.m. 41-43. p.

¹¹⁹ JUD (2005) i.m. 134. p., HAAS (2008) i.m. 132-133. p.

kérdését.¹²⁰ *Lehmann* szerint ez az elv megkönnyíti a hagyatéki vagyontárgyak kedvezményezettek részére történő kiadását, dologi jogi szempontból vizsgálva gyorsabban és könnyebben megvalósul a tulajdonátruházás.¹²¹ *Brigitta Jud* véleménye szerint a rendszer előnyének tekinthető, hogy ingatlan vagyon esetében lehetségessé válik az öröklésre és a dologi jogviszonyokra irányadó jog párhuzamos alkalmazása (feltételezve a nemzeti belső jogszabályok közötti harmóniát), elkerülve ezáltal egy külföldi öröklési jog és belföldi dologi jog alkalmazásából fakadó disszonanciát.¹²² *Lübcke* a rendszer pozitívumát két ponton látja, egyszerre valósul meg a hagyatéki vagyontárgyakhoz való gyors hozzáférés, s a hagyatéki hitelezőknek jelentős könnyebbséget jelent saját fórumok előtti igényérvényesítés.¹²³

Ugyanakkor ez a rendszer nem oldja fel az egymással ütköző jogrendszerek ellentmondásait, hanem az öröklési jog szintjére tolja azokat, a jogi helyzetek túlbonyolítottságát előidézve. A hagyatéki feldarabolásának elve kényszerűen párhuzamos eljárásokhoz vezet, így jóval idő- és költségigényesebb az örökléssel kapcsolatos jogérvényesítés. A hagyatéki valamennyi részére nézve a mindenkorra irányadó jog szerint fel kell deríteni a kötelelési- és egyéb jogokat. Az örökösök kötelesek valamennyi öröklési jog előírása szerint az örökségüket újra-és újra elfogadni vagy visszautasítani. További hátrányként emelhető ki a felelősség kérdésének fokozott veszélye passzív hagyatékiért való helytállás esetén.¹²⁴

A Német Közjegyzői Intézet még egy ponton hívta fel a figyelmet a rendszer fogyatékoságára: a hagyatéki vagyontárgyak minősítése terén megjelenő problémára. Míg Belgiumban, Franciaországban és Luxemburgban a *lex fori*, az Egyesült Királyságban és Írországban a vagyon fekvési helye szerint történik az ingó és ingatlan vagyon minősítése, felvetve ezáltal a szuverenitás aggályát.¹²⁵

¹²⁰ LECHNER (2013) i.m. 498. p., Christoph DÖBEREINER: Vindikationslegat unter Geltung der EU-Erbrechtsverordnung. *GPR*, 1/2014. 42. p., Burkhard HESS: Die internationale Zuständigkeit nach der Erbrechtsverordnung. In: Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. C.H Beck, München, 2014. 132. p., SZŐCS – SZIRÁNYI i.m. 605. p.

¹²¹ LEHMANN i.m. 98-100. p.

¹²² JUD (2005) i.m. 134. p.

¹²³ LÜBCKE i.m. 268. p.

¹²⁴ LEHMANN i.m. 99. p.

¹²⁵ Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 236. p.

2.1.3 A hagyaték egységének elve, mint objektív kapcsolóelv

A hagyaték egységének elve az öröklés egészét egyetlen jog hatálya alá rendeli, függetlenül a hagyatéki vagyontárgyak elhelyezkedésétől.¹²⁶ Az európai államok többsége öröklési jogi jogviszonyaikra a hagyaték egységének elvét rendeli alkalmazni, így Ausztria, Spanyolország, Görögország, Olaszország, Portugália, Dánia, Svédország, köztük hazánk is ezt az elvet vallja. Németországban a hagyaték egységének elve és a hagyaték feldarabolásának elve sajátos koherenciában működik egymás mellett.¹²⁷

A Német Közjegyzői Intézet állásfoglalása szerint – kollíziós jogi szempontból vizsgálva – felvetve a vissza- és továbbutalás problémáját, több jogrendszer egyidejű felhívása megnehezíti az öröklés egészét. A hagyaték egységének javára írandó az is, hogy a „kettéválasztó rendszer”-ben a határozatok harmóniájának, mint eljárásjogi ideának a lehetősége a gyakorlatban valójában lehetetlen.¹²⁸ *Lübcke* Az új európai nemzetközi öröklési eljárás c. („Das neue europäische Internationale Nachlassverfahrensrecht”) munkájában az objektív kapcsolóelvek kérdését és jelentőségét a hagyaték átadásának problémakörében vizsgálja. Álláspontja szerint a hagyaték átadása három szegmenset foglal magába: elsőként a felelősség kérdését, másodsorban a hagyatéki vagyongezelést, harmadikként a hagyaték felszámolását.¹²⁹ *Lübcke* a hagyaték egységének elve mellett szóló legerősebb érvként a hagyaték egészére nézve egy egységes és egyetlen jogi aktus (határozat) lehetőségét jelöli meg, mely megkönnyíti a hagyatékkal kapcsolatos összes felelősségi kérdés egyidejű rendezését, egyenlő elbánást biztosítva valamennyi érdekelt hagyatéki hitelezőnek, s lehetővé teszi, hogy az örökgyógy előre megszervezze, és biztosítsa a hagyatéki vagyontárgyak akarata szerinti átszállását.¹³⁰

A fentiekben kifejtetteken túlmenően *Lehmann* a kérdést az örökösök szemszögéből is górcső alá veszi: a hagyaték egységének elve biztosítja, hogy a hagyaték valamennyi kedvezményezettje és jogosultja egyszerre szerezheti meg az őt megillető vagyoni jogokat. Ebben a rendszerben a kötelesrészre jogosultak kötelesek hagyni, hogy az öröklési eljárás során feljegyezzék és beszámítsák külföldön megszerzett értékes hagyatéki vagyontárgyaikat.¹³¹

¹²⁶ LEHMANN i.m. 100. p.; RAUSCHER (2010) i.m. 830. p.; JUD (2005) i.m. 134. p., ZIEGLER i.m. 615. p.

¹²⁷ A német jog kollíziós szabályai révén egyértelműen áttöri a hagyaték egységének univerzális alkalmazását. Bővebben erről itt: 2.1.4. alfejezet

¹²⁸ Ez az idea azon a megfontoláson alapul, hogy egy jogrendszeren belül az egyes jogszabályok összehangoltak, különböző jogrendszerek esetében többnyire felvetődik az összeilleszthetőség problémája. In. JUD i.m. 134. p.

¹²⁹ A magyar logika szerint a hagyaték tulajdonképpeni átadását jelenti.

¹³⁰ LÜBCKE i.m. 266. p.

¹³¹ LEHMANN i.m. 100. p.

2.1.4 A hagyaték egységének elvét „áttörő” rendszer

Németországban a hagyaték egységének elve és a hagyaték feldarabolásának elve sajátos koherenciában működik egymás mellett. Az öröklésre irányadó jog alapvetően a hagyaték egységének elvén alapul, mind ingó mind ingatlan vagyon esetén egységesen az örökhagyó állampolgársága határozza meg az alkalmazandó jogot.¹³² Ugyanakkor a német kollíziós szabályok három ponton áttörik a hagyaték egységének elvét, és bár korlátozottan, de teret engednek a hagyaték feldarabolása elvének.

- az ún. „különleges előírások esetén”: Az EGBGB 3a. cikk (2) bekezdése lehetővé teszi bizonyos kollíziós jogi különleges előírások érvényre juttatását, amennyiben külföldi jog alkalmazása merül fel,¹³³
- renvoi kérdése kapcsán [EGBGB 4. cikk (1) bekezdése],¹³⁴
- a német jog választása külföldi hagyatéki vagyontárgy esetén.¹³⁵

A példák szemléltetése révén egyértelműen látható, hogy bár Németország saját öröklésre irányadó kollíziós rendszerét a hagyaték egységének koncepciójára építi, a jogválasztás, a renvoi, és speciális nemzeti előírások esetén lehetővé teszi a *lex rei sitae* elvének alkalmazását. Mindhárom kivétel közös kapcsolódó pontja, hogy a vagyon fekvési helye, mint kapcsolóelv a hagyaték meghatározott vagyontárgyaira vonatkozhat csak, a hagyaték egészére nézve nem alkalmazható.¹³⁶

¹³² Thomas MAULBETSCH: Internationales Erbrecht. 2. überarbeitete Auflage. Hagen, Hagerer Wissenschaftsverlag, 2013. 33. p., Christian von BAR: Internationales Privatrecht. München, C. H. Beck, 1991. 254-255. p.

¹³³ Például, ha egy Németországban élő spanyol örökhagyó bizonyos ingó vagyontárgya az USA-ban található, az Art. 25 Abs. 1 EGBGB szerint a spanyol jog alkalmazandó. A spanyol kollíziós szabályok viszont amerikai fekvési hely esetén teret engednek a *lex rei sitae* elvének. In. Harald KOCH – Ulrich MAGNUS – Peter Winkler von MOHRENFELS: IPR und Rechtsvergleichung. München, Verlag C. H. Beck, 2010. 93-94. p.

¹³⁴ Abban az esetben, ha egy amerikai utolsó dimizil-je az USA-ban van, ingatlan vagyona Németországban található, egy részleges visszautalás révén a német jog lesz alkalmazandó, s ezzel az eredmény a hagyaték feldarabolása elvének alkalmazásához vezet.

¹³⁵ Az Art. 25 Abs. 2 EGBGB megteremtette az örökhagyó számára azt a választási lehetőséget, hogy külföldi vagyontárgyra alkalmazandó jogként a német jogot választva a *lex rei sitae* elve kerülhet alkalmazásra. A gyakorlatban akkor célszerű ezzel a lehetőséggel élni, ha az örökhagyó származási joga egészben vagy részben nem a német jogra utal vissza. Ugyanakkor érvényesül egy olyan korlátozás, hogy a jogválasztásnak nem az egész külföldi hagyatékra kell vonatkoznia, hanem csak egyes vagyontárgyakra. Ez abban az esetben lehetséges, ha egyes vagyontárgyak a német jognak, más hagyatéki vagyontárgyak egyéb külföldi jognak vannak alávetve.

¹³⁶ Thomas RAUSCHER: Internationales Privatrecht. Mit internationalem und europäischem Verfahrensrecht. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2003. 226-227. p.

2.1.5 A kapcsolóelvek dilemmája

Az európai öröklési eljárás megteremtését célzó tagállami egyeztetési kísérletek következő sarokpontja a nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a joghatóságra és az alkalmazandó jogra vonatkozó kapcsolóelv(ek) meghatározása volt. A jogegységesítés akadályát képező legfontosabb megoldandó kérdés: vajon a tagállamok hajlandóak túllépni nemzeti autonómiájukon, s a részes országok többsége meggyőzhető lesz-e egy új kapcsolóelv választása mellett?

A tárgyalások során az *állampolgárság elve*, az *örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helyének elve*, valamint az *örökhagyó utolsó lakóhelyének elve* merült fel lehetséges alternatívaként. A következőkben valamennyi kapcsolóelv mellett és ellen szóló érvek bemutatásának feltárását kíséreltem meg, a Német Közjegyzői Intézet állásfoglalásától a rendelet végső jogtechnikai megoldásáig.

A Német Közjegyzői Intézet egyértelműen az állampolgárság elvének elvetése, és egy új kapcsolóelv, az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helye, mint kapcsolóelv alkalmazását irányozta el, még akkor is, ha 2002-ben is, az Unió tagállamainak többsége az állampolgárság elvét alkalmazta nemzeti eljárásukban.¹³⁷ A kérdés eldöntésének nehézségét támasztja alá az is, hogy a Zöld Könyv öt kérdésben foglalkozott a kollíziós kapcsolóelvi kényszermechanizmusokkal.

A kapcsolóelvekről való döntés megalapozottságához az örökléssel kapcsolatos valamennyi (tényállási) elem számbavétele nagymértékben hozzájárul. Így célszerű a kérdést az eljárásban potenciálisan résztvevők, a hagyatéki vagyontárgyak többségének elhelyezkedése, a bizonyításfelvétel, az eljárás időtartama, a hagyatéki hitelezők, a jogutódlás, valamint a költségek szempontjából górcső alá venni.

Az örökhagyó utolsó lakóhelyének, mint potenciális kapcsolóelvnél az elvetése tűnik leginkább kézenfekvőnek. Bár az utolsó lakóhely egy kvázi normatív jogi fogalommal bír, relatíve világos a megítélése, s a hatékonyság szempontjából vizsgálva a lakóhelyet könnyebb felderíteni, ugyanakkor, mint kollíziós kapcsolóelv teljesen használhatatlan. A lakóhely elvének elfogadása révén lehetlenné válna egymással összefüggő kollíziós jogi és polgári

¹³⁷ A 2009-2012. között zajló tárgyalási időszakban is a 27 tagállam közül 14 az állampolgárság elvét követte. Az érintett tagállamok: Bulgária, Németország, Görögország, Olaszország, Ausztria, Lengyelország, Portugália, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Csehország, Magyarország, valamint részben Románia is (az ingó vagyon tekintetében). LÜBCKE i.m. 345. p. A rendelet hatálybalépéséig öröklési ügyekben kollíziós kapcsolóelvként az összes uniós polgár kb. 62%-ra a származási állam (állampolgárság elve) irányadó. In: Johannes HAGER: Die neue europäische Erbrechtsverordnung. Baden-Baden, Nomos, 2013. 26. p.

eljárásjogi jogviszonyok azonos megítélése különböző (európai) jogforrások¹³⁸ együttes alkalmazása esetén.¹³⁹ Bár fogalma igen közel áll a szokásos tartózkodási helyhez, használata *Lübcke* szerint igen kockázatos lenne a *forum* és a *ius* párhuzamos szabályozása esetén.¹⁴⁰

Az állampolgárság elve választását szorgalmazók a szokásos tartózkodási hely elvében rejlő bizonytalanságokra hívták fel a tagállamok figyelmét. Az Unió polgárai számára biztosított szabadságjog, a szabad mozgás révén a szokásos tartózkodási hely fogalma nem határozható meg stabilan, és nem jelent egy hosszantartó kapcsolatot. Az állampolgárság elve mellett szól az is, hogy kétség esetén az állampolgárság elvének könnyebb a meghatározhatósága. Az örökhagyó számára minden lakóhely választás egy új jogrendszer szabályainak megismerési kötelezettségét vonná magával,¹⁴¹ ezzel megnehezítve vagyonáról halála esetére történő rendelkezését.

A szokásos tartózkodási hely mellett szóló érvek sorát az Európai Unió jogpolitikai megfontolásával érdemes kezdeni. Ugyan az állampolgárság elve nem ellentétes az Unió diszkrimináció tilalmával, de mégis ellentmond az egymással szembenálló különböző jogrendszerek európai integrációs célkitűzéseinek az állam lakosainak meghatározását illetően.¹⁴²

Az állampolgárság elve ellen hat, ha az örökhagyó lakóhelye és életvitelének központja egy másik államban található, s vagyonának és hagyatéki hitelezőinek többsége is itt lelhető fel. A probléma még tovább hatványozódik, ha az örökhagyó két vagy több állampolgársággal is rendelkezik. Minden olyan esetben, amikor az örökhagyó kapcsolatba kerül egy másik állam jogrendszerével, melyet életvitelének központjául választja, igen kicsi a valószínűsége, hogy az örökléssel kapcsolatos korábban felsorolt valamennyi (tényállási) elem a származási államához kötné.

¹³⁸ Elsősorban itt a Brüsszel-IIa., Róma I. és Róma II. rendeletekre gondolok, melyek mindegyike a szokásos tartózkodási hely kapcsolóelvére épít.

¹³⁹ Abban az esetben, ha a jogviszonyok összetettségére tekintettel egy jogvitában az öröklési rendelet mellett akár a Brüsszel-IIa. rendelet, vagy tisztán kollíziós jogi kérdéseket szabályozó Róma-I. vagy Róma-II. rendeletek egymás mellett való alkalmazásának szükségessége merül fel, és az öröklési jogviszonyok megítélésénél a lakóhely jelentené az általános kapcsolóelvet, a lakóhely elvének és a szokásos tartózkodási hely elvének együttes alkalmazása jelentősen megnehezítené, vagy akár el is lehetetlenítené a jogviszonyok azonos megítélését.

¹⁴⁰ LÜBCKE i.m. 348.-349. p

¹⁴¹ JUD (2005) i.m. 134. p.

¹⁴² JUD (2005) i.m. 134. p.

A szokásos tartózkodási hely elve számos nemzetközi magánjogi jogintézményre alkalmazandó a családjog és az öröklési jog területén. Végigtekintve a „fiatal” nemzetközi magánjogi kodifikációk során, Belgium, Bulgária, Hollandia és Finnország is bevezette az elvet.¹⁴³

Eljárásjogi szempontból vizsgálva a kapcsolóelv legnagyobb előnye, hogy az örökhagyó tényleges személyes körülményei figyelembe vehetőek, ezáltal könnyítetté válik – szükség esetén – a tényállás felderítése, egyszerűsíti az eljárás lefolytatását, és redukálja az eljárással kapcsolatban felmerülő költségeket és díjakat.

Valamennyi érv, várható pozitív és negatív hatás számbavétele után a tagállamok általános kapcsolóelvként mind a joghatóság, mind az alkalmazandó jog tekintetében az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének az elhalálozás időpontjában, mint kapcsolóelvnek az elfogadásában állapodtak meg.

2.1.6 Az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének meghatározására tett kísérletek

Az objektív kapcsolóelv(ek)ben történő megállapodást követően az egységesítési törekvések következő kihívásaként az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének meghatározása jelent meg. Az öröklési jog megkülönböztető jellegéből adódóan (gondolván a jogviszonyok összetettségére dologi jog és az öröklési jog sajátos kapcsolódása révén) már kezdetektől nyilvánvalóvá vált, hogy a fogalom meghatározását illetően nem lehet más uniós aktusok jogtechnikai megoldásából meríteni, s öröklési kérdésekre egy *sui generis* fogalom-meghatározást kell létrehozni.

A Német Közjegyzői Intézet tanulmányában egyértelműen rámutatott a definiálásban lévő veszélyekre (nem volna célszerű a tagállamok mérlegelési jogkörére bízni), és bár egy önálló uniós értelmezést szorgalmazott, de fogalmi kritériumokat nem határozott meg, csak egy minimum tartózkodási időtartamban való megállapodást javasolt.¹⁴⁴

A fogalommeghatározás figyelemre méltó megközelítése olvasható *Kropholler* tollából: a fogalom lényegét a kapcsolóelv meghatározásának célja adja. Kropholler a kiindulópontnak az örökhagyó személyes jogát tartja,¹⁴⁵ de magát a fogalmat álláspontja szerint számtalan módon lehet definiálni a meghatározás céljától függően, de konstans módon megragadni nem lehet.¹⁴⁶

¹⁴³ LÜBCKE i.m. 346. p.

¹⁴⁴ RAUSCHER (2010) i.m. 831. p.

¹⁴⁵ Álláspontja szerint a személyes jog, mint kapcsolóelv mást jelent kizárólagos joghatóság esetén, és mást, ha a felek állapodnak meg a joghatóságról. LEHMANN i.m. 117. p.

¹⁴⁶ LEHMANN i.m. 117. p.

A meghatározást illetően a legtöbben az örökhagyó számára egy minimum tartózkodási idő megkövetelését vélték a legkézenfekvőbb megoldásnak. Ez az alternatíva nem jelentkezett novumként a nemzetközi magánjogi jogegységesítés terén, ugyanis a soha hatályba nem lépett 1989-es Hágai Megállapodás is ezt a módszert alkalmazta.¹⁴⁷ A Megállapodás csak akkor tette volna lehetővé a szokásos tartózkodási hely kapcsolóelvének az alkalmazását, ha az örökhagyó adott állam területén legalább öt évig tartózkodott volna.¹⁴⁸ Az időtartamban való definiálás több problémát vet fel, az ellene ható legfőbb érvként a meghatározás önkényessége, manipulálhatósága, és ezáltal rendszerellenessége hozható fel.¹⁴⁹ *Hager* a kompetenciák szempontjából véli igen labilis fogalomnak.¹⁵⁰

Az ún. *Faust-formula* a szociális, családi és munkahelyi kapcsolat kialakítását határozza meg a szokásos tartózkodási hely fogalmi elemeiként. A formula lényege az érintett személy szociális integrációja, környezetbe való integrálódása, nyelvtudás, illetve három-öt éves tartózkodási időtartam megkövetelése.¹⁵¹ Bár az elv a családjog¹⁵² területén jól bevált „közvetítő meghatározóként” működik, az öröklési jog területére nem, vagy csak nehézségek árán akceptálható.¹⁵³ Az öröklési jogban ennél egy olyan kógens jogi fogalomra van szükség, mint például az állandó lakóhely fogalma.¹⁵⁴

Ezzel a nézettel *Lübcke* messzemenően szembe megy: a szokásos tartózkodási hely, mint kapcsolóelv magja a személy tartós kapcsolatainak, életvitelének központjának. Ebből a szempontból az olyan jogi folyamatok, mint a regisztráció vagy a hatóságoknál történő bejelentkezés irreleváns.¹⁵⁵ A kérdést még tovább bonyolítja, ha az örökhagyó két vagy több

¹⁴⁷ RAUSCHER (2010) i.m. 834. p., valamint BALDUS (2009) i.m. 139. p., BERTHER i.m. 309. p.

¹⁴⁸ Ellenkező esetben az állampolgárság elvének alkalmazását rendelte el.

¹⁴⁹ JUD (2005) i.m. 135. p.

¹⁵⁰ HAGER i.m. 25. p.

¹⁵¹ Az Európai Unió Bírósága esetjogában a szokásos tartózkodási hely fogalmának meghatározása során kifejtette: „[...] a szokásos tartózkodási hely fogalma tehát közösségi jogi fogalom is, amelyet ezért az egész Közösségben önállóan és egységesen kell értelmezni. [...] ez az önállóság bizonyos függetlenséget jelent a közösségi jog más területein, így a migráns munkavállalók szociális biztonsága, vagy a közszolgálati jog területén használt azonos vagy hasonló fogalmaktól.” C-497/10. sz. *Barbara mercedi vs. Richard Chaffe* ügyben.

¹⁵² Az EUB fentebb hivatkozott C-497/10. számú ügyben kifejtettek szerint a gyermek szokásos tartózkodási helyének megítélése kapcsán meghatározó lehet „[...] a család adott tagállam területén való tartózkodásának időtartama, szabályszerűsége, az e tagállam területén való tartózkodás, illetve az e tagállamba való költözés körülményei és indokai, a gyermek állampolgársága, az iskoláztatás helye és körülményei, a nyelvismeret, valamint a gyermeknek az említett tagállamban kialakított családi és szociális kapcsolatai.” Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ennek megállapítása során az ügy valamennyi körülményét figyelembe kell venni.

¹⁵³ A hazai jogirodalomban erre *Szőcs Tibor* is rámutat. Lásd SZŐCS Tibor: Az állampolgárság szerepének változása a nemzetközi öröklési viszonyok terén, különös tekintettel a küszöbönálló reformra. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2015/1. sz. 51. p.

¹⁵⁴ LEHMANN i.m. 120-121. p.

¹⁵⁵ LÜBCKE i.m. 346. p.

szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, bár ennek a lehetőségnek az egyes tagállami nemzeti szabályok korlátozottan, de gátat szabnak.¹⁵⁶

Burián László álláspontja szerint „a svájci és a magyar jog a lakóhely ismérvének tartja az állandóságot, a véglegességet, a szokásos tartózkodási hely ismérvének pedig a letelepedés szándékának hiányát. [...] a német bírói gyakorlat szerint a szokásos tartózkodási hely megállapíthatósága két kritériumtól függ: az egyik a tartósság, a másik, hogy ezen a helyen van a természetes személy létének központja, életviszonyainak súlypontja.”¹⁵⁷

Wopera Zsuzsa szerint, amíg a szokásos tartózkodási hely tartalmi ismérveit nem határozzuk meg, a nemzeti jog alapulvételével, az európai jog szellemében adott ügyben¹⁵⁸ kell eldönteni a szokásos tartózkodási hely meglétét, avagy hiányát az érintett személy vonatkozásában.¹⁵⁹

A kihívások sorát a domicile¹⁶⁰ elvet alkalmazó államok még tovább bővítik. Az európai öröklési rendelet 2009-es tervezetének nyilvánosságra hozatala után az Egyesült Királyság Írország mellett jelezte, hogy nem kíván a rendelethez csatlakozó tagállamok sorába állni, nem él opt in jogosultságával.¹⁶¹ De alappal tehetjük fel a kérdést, mi történik a common law egyéb államaival (pl.: Ciprus), akik a rendeletet kötelező jelleggel magukra nézve irányadónak tekintik?¹⁶²

A rendelet első tervezetének szövege nem tartalmazta a szokásos tartózkodási hely fogalmi definícióját, így a legkézenfekvőbb megoldásnak az Európai Bíróság egyik döntésében kifejtett fogalom értelmezéséhez való visszatérés tűnt: „Szokásos tartózkodási helynek azt a helyet kell tekinteni, amelyet az érintett érdekeinek szokásos központjául választott.”¹⁶³ Az illető személy szociális, családi és munkakapcsolatait máshová helyezi, anélkül, hogy az utolsó hidat felégetné származási államával.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Németországban egy természetes személy csak egyetlen szokásos tartózkodási hellyel rendelkezhet. In. LEHMANN i.m. 122. p.

¹⁵⁷ BURIÁN László: Nemzetközi magánjog. Általános rész. Budapest, Pázmány Press, 2014. 125-126. p.

¹⁵⁸ A szokásos tartózkodási hely fogalmára kialakított EUB ítélkezési gyakorlatot lásd C-452/93. sz. *Magdalena Fernández vs Bizottság* ügy, C-372/02. sz. *Roberto Adanez-Vega vs. Bundesanstalt für Arbeit* ügy, C-66/08.sz. *Szymon Kozłowski vs. Oberlandesgericht Stuttgart* ügy, C-523/07. sz. *Korkein hallinto-oikeus* ügy

¹⁵⁹ WOPERA Zsuzsa: Európai családjog. Budapest, HVG-Orac, 2009. 61. p.

¹⁶⁰ „[...] a domicile szó lakóhelykénti fordítása nem megfelelő. [...] .Az angolszász domicile valójában egy törvényi kapcsolat a személy és egy olyan terület között, amely területen egységes jogrendszer érvényesül.” KENGYEL – HARSÁGI (2009) i.m. 216. p. A domicile fogalmának meghatározhatóságának problémáiról lásd részletesen: BRANDI i.m. 35-36, 41-45. p.

¹⁶¹ Bővebben erről: SURI Noémi: A hagyatéki vagyon átszállása az Egyesült Királyságban. In. *Magyar Jog*, 2014/4. sz. 244-245. p. [Továbbiakban: SURI (2014b)]

¹⁶² RAUSCHER a domicile kérdést a Brüsszel-IIa. jogtechnikai megoldásának átültetésével oldaná meg: az állampolgárság elvének europaizálása lehetséges, ha a common law államok számára a fogalmat a domicile-vel pótoljuk. In. RAUSCHER (2010) i.m. 834. p.

¹⁶³ Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárása C-392/05. sz. *Alevizos kontra Oikonomikon* ügyben

¹⁶⁴ RAUSCHER (2010) i.m. 831. p.

2.1.7 A rendelet szabályozási metódusa

Az eddig hatályba lépett EU rendeletek tradicionálisan vagy kimondottan a polgári eljárásjog (Brüsszel-I. rendelet, Brüsszel-IIa. rendelet) valamely területét vonták a közösségi szabályozás terejé alá, vagy kollíziós szabályok összehangolását (Róma I., Róma II., Róma III. rendeletek, Hági Protokoll) célozták meg. Azonban az öröklési rendelet a szabályozás metódusát tekintve úttörőnek tekinthető, egyszerre tesz kísérletet a joghatóságra és az alkalmazandó jogra vonatkozó következetes és összehangolt szabályozás megteremtésére, és egy új uniós „vívmány”, az öröklési tanúsítvány bevezetésére.¹⁶⁵ A joghatóságnak és az alkalmazandó jognak azonos normában való rendezése nem új keletű jelenség az európai polgári eljárásjog fejlődéstörténetében. A Tanács 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről tekinthető az első olyan jogforrásnak, amely komplex módon, mind polgári eljárásjogi, mind kollíziós jogi szempontból kísérelte meg rendezni a nemzetközi elemet tartalmazó tartási ügyeket. Ugyanakkor az öröklési rendelet túllép a tartási rendelet szabályozási tárgykörén nemcsak a joghatósági szabályai, hanem az alkalmazandó jog, az elismerés és a végrehajthatóság terén egyaránt.¹⁶⁶

A *forum és a ius* párhuzamos szabályozása¹⁶⁷ („*Gleichlauf von forum und ius*”) egyrészt a hagyaték egységének elvén¹⁶⁸, másodsorban az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének elve (az elhalálozás időpontjában) nyugszik, jogválasztás keretében korlátozottan lehetővé téve az állampolgárság elvének választását.¹⁶⁹ A *forum és a ius* azonos normában (rendeletben) való szabályozása mögött két uniós jogalkotói szándék húzódhat meg: egyrészt a tagállamok meg akarták teremteni annak eljárásjogi kereteit, hogy a hagyaték

¹⁶⁵ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 59. p.

¹⁶⁶ Összevetve a két jogforrás szabályozási metódusának természetét, a szabályozás mélységét, a szabályozott intézményeket – bár a határon átnyúló tartási ügyek rendeleti szintű szabályozását kívánta a 4/2009/EK rendelet megteremteni – a gyakorlatban egy irányelvi szintű harmonizációnak megfelelő egységesítést sikerült megvalósítani.

¹⁶⁷ A „*Gleichlaufprinzip*” gyökerei a német joghoz nyúlnak vissza. A joghatóságra irányuló kezdeti szabályokban maradéktalanul érvényesült az az elv, hogy a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben a nemperes eljárásokban a német bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal, ha az alkalmazandó jog a német joghoz vezet. Ez az elv ma már korlátozottan van jelen a német jogszabályokban: a „*Notzuständigkeit*” (*forum necessitatis*) joghatóság szabálya révén, ha külföldi jog alkalmazása merül fel a német bíróságok joghatósággal rendelkeznek olyan öröklési ügyekben is, amikor a joghatóság elutasítása jog-megtagadáshoz vezetne. In: KOCH – MAGNUS – MOHRENFELS (2010) i.m. 97-98. p.

¹⁶⁸ Bővebben erről Lena KUNZ: Die neue Europäische Erbrechtsverordnung – ein Überblick (Teil II). In: *GPR*, 5/2012. 255. p.

¹⁶⁹ LÜBCKE i.m. 347. p.; HAGER i.m. 17. p.

egésze és annak átadása egyetlen fórum és alkalmazandó jog hatálya alá kerülhessen,¹⁷⁰ másodsorban rendezni kívánták harmadik államban található hagyatéki vagyoni jogi sorsát.¹⁷¹

A rendelet végső szövegváltozata megtartotta azt a 2009-ben is már megjelenő koncepciót, hogy joghatósági szabályai tekintetében az európai jogalkotó nem differenciált a peres és a nemperes eljárások között,¹⁷² valamennyi nemzetközi elemet tartalmazó örökléssel összefüggő peres és nemperes eljárás összehangolt szabályozásának megteremtését célozza nemcsak a joghatóságra, hanem az alkalmazandó jogra és a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan is. Az öröklési rendelet tárgyi hatályát az öröklésben határozza meg. Taxatíván nem differenciál peres és nemperes eljárás között, ugyanakkor, ha megvizsgáljuk az öröklés rendelet szerinti fogalom-meghatározását,¹⁷³ végigtekintünk a szabályozott mind anyagi jogi, mind eljárásjogi intézményeken és rendelkezéseken, világosan kitűnik, hogy a szabályozás célzott tárgya a határon átnyúló öröklési ügyekben a hagyatéki átadásának lehetőség szerinti egy fórumhoz rendelése, egy és azonos jog szerinti átadása (felszámolása). Az örökléssel kapcsolatos határon átnyúló (peres) jogviták egységesítésének kérdésköre még utalás szintjén sem jelenik meg. Ezt támasztja alá a végrehajtási eljárás szabályozásának hiánya is.

A rendelet tárgyi hatályát vizsgálva¹⁷⁴ egyértelműen megállapítható, hogy a rendelet tárgyi hatálya alól kizárta az örökléssel összefüggő *in rem* jogok szabályozását. A tárgyi hatálya nem terjed ki a tagállamok örökléssel összefüggő dologi jogi kérdéseinek (tulajdonátruházás) harmonizációjára és egységesítésére.¹⁷⁵

¹⁷⁰ Ezzel biztosítva egy gyors, alkalmas és költséghatékony megoldás lehetőségét és idegen jog alkalmazásának elkerülését valamennyi felmerülő öröklési ügyben. In. Müller-Lukoschek i.m. 114. p.

¹⁷¹ Bővebben erről Ena-Marlis BAJONS: Internationale Zustandigkeiten und anwendbares Recht in Erbsachen. In. Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012. 31. p.

¹⁷² Kritikai megjegyzések olvashatók Buschbaum és Kohler tollából In. BUSCHBAUM – KOHLER (2010a) i.m. 111. p. és HAGER i.m. 20. p., valamint MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 112. p., RAUSCHER (2010) i.m. 819. p., valamint HAGER i.m. 20. p.

¹⁷³ A rendelet 3. cikk a) pontja: „öröklés: az örökhagyó vagyonában bekövetkezett jogutódlás; amely a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját magában foglalja, akár végintézkedés szerint megvalósuló átruházás, akár törvényes öröklés révén történő átszállás útján.”

¹⁷⁴ Az öröklési rendelet 1. cikk (1)-(2) bekezdései

¹⁷⁵ Ezzel kapcsolatos problémákra hívja fel a figyelmet Kurt LECHNER és Christoph DÖBEREINER, akik a francia, a belga, a luxemburgi, az olasz, a lengyel, a spanyol és a portugál jogban megjelenő, az örökléssel összefüggő öröklési jogi és dologi jogi intézmények párhuzamos szabályozásából (Vindikationslegat) eredő várható visszásságokra mutatnak rá. LECHNER (2013) i.m. 498. p., DÖBEREINER i.m. 42. p.

2.2 A joghatóság szabályozása

2.2.1 A szabályozás rendszeréről általánosságban

Az öröklési rendelet a joghatóság szabályozását tekintve egy öt pilléren álló szabályozási rendszeren nyugszik, mely alapjaiban az általános joghatóságra, oszlopaiban a megállapodáson alapuló joghatóságra, a jogválasztás esetére irányuló szabályozásra, a kiegészítő joghatóságra, valamint a forum necessitatis-ra támaszkodik.¹⁷⁶

A joghatóságra irányadó szabályok a 3-15. cikkekben kerültek összefoglalásra, ugyanakkor a hatásköri és illetékességi kompetenciák továbbra is tagállami jogkörben maradtak.¹⁷⁷ E fejezet rendelkezései nemcsak a bíróságokra nézve irányadóak, hanem a rendelet 3. cikk (2) bekezdése értelmében minden olyan igazságügyi hatóság, és minden egyéb olyan, öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkező hatóság és jogi személy számára, amely/aki igazságszolgáltatási feladatot lát el.¹⁷⁸

¹⁷⁶ A megállapodáson alapuló joghatósági szabályok szükségszerűen feltételezik a jogválasztás esetére irányuló rendelkezések alkalmazását.

¹⁷⁷ Bővebben erről MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 112. p.

¹⁷⁸ *Németországban* az öröklési eljárás lefolytatása, és a hagyaték átadására bírósági hatáskörbe tartozik. Szövetségi szintű előírás, hogy a hagyatéki eljárásokban az Amstgericht rendelkezik hatáskörrel, a tartományi törvények csupán azt szabályozhatják, hogy az Amstgericht apparátusán belül mely tisztviselő(k) járhatnak el az egyes eljárásokban. A hagyatéki ügyek kizárólagos bírósági hatásköri előírása alól egyetlen kivétel van, Baden-Württemberg tartomány, ahol az egyes hagyatéki ügyekben (beleértve a végintézkedések őrzését is) az állami közjegyzőség jár el. Az Amstgericht szervezetén belül a hagyatéki bíróságok (Nachlassgericht) az öröklési ügyekben kijelölt bíróságok, valamennyi olyan bekövetkezett halálesethez kapcsolódóan, amit a szövetségi jog nemperes eljárásként bírósági hatáskörbe utal. Lásd részletesen SURI Noémi: Öröklési eljárás Németországban. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2014/4. sz. 14-24. p. [Továbbiakban: SURI (2014c)]

A *holland* és az *osztrák* jog az öröklési eljárást közjegyzői hatáskörbe utalta. 2003. január 1-jén *Hollandiában* egy új öröklési jog lépett hatályba, mely a korábbi francia jog ún. graduális rendszere helyett immár a német jog ismert parentéláris rendszerére támaszkodik. Eljárásjogi szempontból vizsgálva bár a 2003. évi reform hatására több új intézmény került bevezetésre (hagyatéki jegyzék, hagyatéki (köz)jegyző intézménye, öröklési bizonyítvány), de az öröklési eljárásban a közjegyzőség domináns szerepe továbbra is megmaradt. A reform egyik újítása a hagyatéki (köz)jegyző („*boedelnotaris*”) intézményének törvényi kodifikálása volt. A módosítás az új elnevezés ellenére a közjegyzők hatáskörén lényegében nem változtatott: a hagyatéki (köz)jegyző elsősorban az örökösök tanácsadójaként működik, emellett koordinálja az öröklési eljárást. Részletesen erről SURI Noémi: Öröklési eljárás Hollandiában. In. *Iustum Aequum Salutare* 2014/1. sz. 221. p. [Továbbiakban: SURI (2014a)]

Ausztriában az öröklési eljárás lefolytatása nemperes eljárás keretében értékhatára tekintet nélkül a „*Bezirksgericht*” hatáskörébe tartozik. Bár az öröklési eljárás lefolytatása bírósági hatáskörbe tartozik, a tág értelemben vett öröklési eljárás, és az eljárással összefüggő egyes feladatok megoszlanak a bíró, a „*Rechtspfleger*” és a „*Gerichtskommissär*” között. Az örökléssel összefüggő határozatok tekintetében az egyesbírónak valamennyi örökléssel kapcsolatos intézkedésre, beleértve a hagyaték megosztását is általános hatásköre van. A „*Rechtspfleger*” főszabály szerint azon ügyekben járhat el, amelyeket az egyesbíró hatáskörébe utal. Az öröklési eljárással kapcsolatos elsősorban előkészítő jellegű intézkedések és az előkészítéshez kapcsolatos okiratok elkészítésében „*Gerichtskommissär*”-ok működnek közre. A „*Bundesgesetz über die Tätigkeiten von Notaren als Beauftragte des Gericht*” értelmében „*Gerichtskommissär*”-ként a bíróság megbízása alapján közjegyző jár el. A „*Gerichtskommissär*” jogkörét, hatáskörüket és illetékességüket a „*Landgericht*” elnökének ügyelosztási rendje határozza meg.

Az *Egyesült Királyságban* a hagyatéki hagyomány átszállása során, és az ehhez kapcsolódó „eljárás” központi szereplője a „*personal representative*”, akit az örökösök megbízottjának kell tekinteni. Angol logikával élve a személyes képviselőt ún. *trustee*, az öröklés pedig a *trust*-ból történő részesedés, kedvezmény („*beneficiaries*”) a

A kapcsolóelvek rendszerén felül a II. fejezet adja a rendelet polgári eljárásjogi szabályainak döntő többségét, itt kerültek rögzítésre a joghatóság vizsgálatának, a perfüggőségnek, és az ideiglenes intézkedések (beleértve a biztosítási intézkedéseket is) szabályai is. A 64. cikk értelmében az európai öröklési bizonyítvány kiállítására úgyszintén a fejezet rendelkezései irányadók.

2.2.2 Az általános joghatóság

A 4. cikk rendelkezése szerint „*Annak a tagállamnak a bíróságai rendelkeznek joghatósággal az öröklés egészében történő határozathozatalra, amelynek a területén az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában volt.*”

A rendelet sem a joghatóság, sem az alkalmazandó jog tekintetében nem adott egy egzakt fogalom-meghatározást az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének megítélését illetően, ugyanakkor a tagállami jogalkalmazók számára a (23)-(26) Preambulum bekezdésekben irányt szabott,¹⁷⁹ megteremtve az értelmezés kereteit, elkerülve az esetek lehetséges önkényes megítélését. A rendelet az örökhagyótól szoros és tartós kapcsolatot követel meg az érintett állam vonatkozásában. Az eljáró hatóságnak átfogóan kell értékelnit az elhunyt életkörülményeit, melyben az elhunyt halálát megelőző és elhalálozás időpontjában fennálló életkörülményei egyaránt szerepet játszanak. A (23) Preambulum bekezdésben az életkörülmények megítélése során releváns tényállási elemként a tartózkodás időtartama és gyakorisága került meghatározásra.

A (24) Preambulum bekezdés a szokásos tartózkodási hely összetett eseteire, megítélés szempontjából bonyolult tényállásokra nézve ad kiegészítő megoldást: a külföldön munkát, így szokásos tartózkodási helyet létesítő, valamint több tartózkodási hellyel rendelkező örökhagyó esetében. Előbbi esetében, amennyiben az elhunyt továbbra is szoros kapcsolatot tart fenn származási államával, egy fikció révén az állampolgárság elve mégis alkalmazható,¹⁸⁰ utóbbi esetén mind az állampolgárság elve, mind a *lex rei sitae* elve, mint különleges tényező a tényállás megítélésekor releváns határozó lehet.¹⁸¹

törvényes vagy a végrendeleti öröklés. Amikor az öröklésről beszélünk, tulajdonképpen a *beneficiaries* szabályozásáról van szó. In. SURI (2014b) i.m. 241. p.

¹⁷⁹ BAJONS i.m. 30. p.

¹⁸⁰ A szoros kapcsolat megítélése során jelentőséggel bír az örökhagyónak rokonainál tett látogatásainak gyakorisága és tartalma. In. FRODL i.m. 19. p.

¹⁸¹ Abban az esetben, ha az örökhagyó halálát megelőzően több államban rendelkezett szokásos tartózkodási hellyel – melyek egyike nem valamely tagállamban található – az érintett államok valamelyikének állampolgára, illetve hátrahagyott vagyonának többsége származási államában található, a kiegészítő joghatósági szabály értelmében a tényállás átfogó értékelése során mind az állampolgárság elve, mind a *lex rei sitae* elve egyaránt meghatározó lesz.

2.2.3 Megállapodás a joghatóságról – kizárólagos joghatóság feltételei

A rendelet 5. cikke az öröklésben érdekelt személyek részére megteremti annak lehetőségét, hogy megállapodhatnak egy tagállam bírósága vagy bíróságainak kizárólagos joghatóságáról. E megállapodás – mely az öröklésben érdekelt személyek rendelkezési autonómiáján alapul¹⁸² – mind tartalmában, mind formájában kötött, s feltételezi az örökhagyó részéről az alkalmazandó jognak a rendelet 22. cikke szerinti választását, valamint egy anyagi jogerős halál esetére szóló rendelkezés megtételét.¹⁸³

A rendelet fő szabályozási koncepcióját megtartva – *Gleichlauf von forum und ius* – bár a III. fejezet rendelkezései is alapjaiban az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének az elhalálozás időpontjában, mint általános kapcsolóelvre épülnek, az európai jogalkotó az elv egyetemes alkalmazását a jogválasztás révén áttörte. A jogválasztás lehetősége ugyanakkor korlátozott, a 22. cikk értelmében az örökhagyó halála esetére történő öröklés egészére irányadó jogként kizárólag az állampolgársága szerinti jogot¹⁸⁴ választhatja.¹⁸⁵ A rendelet összhangban az Európai Bíróság által a többes állampolgársággal rendelkező személyek helyzetének megítélése kapcsán többször kifejtett álláspontjával, lehetőséget ad többes állampolgársággal rendelkezők számára valamennyi állampolgárság közti választásra.¹⁸⁶

Az örökhagyó részéről az állampolgárság jogának választása, mint a kizárólagos joghatóság tartalmi feltétele mellett a rendelet a joghatóságra vonatkozó megállapodás formai, alaki kellékeit is meghatározza. Az öröklésben érdekelt személyeknek a joghatóságra vonatkozó megállapodást írásba kell foglalniuk, keltezéssel és aláírásukkal ellátniuk. A rendelet a megállapodás elektronikus módon történő rögzítését az írásos formával egyenértékűnek minősíti.¹⁸⁷

¹⁸² HESS (2014) i.m. 133. p.

¹⁸³ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 123. p.

¹⁸⁴ Nordmeier az állampolgárság elvének választásában lévő veszélyekre hívja fel a figyelmet, visszatérve ahhoz a jogirodalmi tézishoz, hogy az öröklési jog területén a jogválasztás, a hagyaték feldarabolásának elvének fő formáló, alakító eszköze. In: Carl Friedrich NORDMEIER: Grundfragen der Rechtswahl in der neuen EU-Erbrechtsverordnung – eine Untersuchung des Art 22 ErbVO. In: *GPR*, 3/2013. 148. p.

¹⁸⁵ Az állampolgárság megítélése szempontjából az örökhagyó állampolgársága mind a választás megtételekor, mind a haláleset bekövetkeztekor egyaránt releváns.

¹⁸⁶ Az Európai Bíróság a *Garcia Avello* kontra *Belgium* (C-148/02), valamint *László Hadadi* kontra *Csilla Márta Mesko* (C-168/08) ügyek kapcsán kifejtett állásfoglalása szerint, az uniós polgárokat megillető szabad mozgáshoz fűződő jogból és az Unió általános diszkriminációtilalmából adódóan, a kettős vagy többes állampolgárok számára biztosítani kell az állampolgárság szerinti jogok közül a választás lehetőségét. In: NORDMEIER i.m. 149.p., Hasonló álláspontra helyezkedik a hazai jogirodalomban SZÖCS Tibor és SZIRÁNYI Pál is. In: SZÖCS – SZIRÁNYI i.m. 607. p.

¹⁸⁷ A joghatóságra vonatkozó megállapodás elektronikus úton történő rögzítése összhangban áll hazánkban 2006 óta folyamatosan zajló elektronikus igazságszolgáltatás fokozatos kiépítésével. Bővebben erről Viktória HARSÁGI – Noémi SURI: Electronification of judicial proceedings in Hungary. In: *Polsky Proces Cywilny*, Rok IV 2013/3. 342-350. p.

A joghatóságra vonatkozó megállapodás esetén az 5. cikk az „érintett felek” megállapodásáról rendelkezik, ugyanakkor nem határozza meg, hogy az öröklésben érdekelt – köztük örökösök, hagyományosok, hagyatéki gondnokok, végrendeleti végrehajtók, hagyatéki hitelezők – valamennyi személy, vagy közülük néhány fél közti megállapodás érvényes kizárólagos joghatósági kikötést keletkeztet-e. Az „érintett felek” meghatározásához a (28) Preambulum bekezdés nyújt segítséget: a megállapodásban részes felek személyét és számát valamennyi ügy esetén eseti alapon kell megvizsgálni a joghatósági megállapodás hatálya alá tartozó kérdés függvényében. Ugyanakkor az érvényességnek nem szükségszerű feltétele az öröklésben érdekelt valamennyi személyben megállapodásban való részessége.¹⁸⁸

2.2.4 Joghatóság jogválasztás esetén – a joghatóság és az alkalmazandó jog kapcsolata

A jogválasztás esetén irányadó joghatósági rendelkezések elemzését megelőzően fontosnak tartom annak rögzítését, hogy a dolgozatnak nem célja a jogválasztás alkalmazandó jogra gyakorolt hatásainak részletes feltárása, s a jogválasztás intézménye sajátosságainak és jellemvonásainak bemutatását kizárólag a joghatóság által szükségszerűen felölelő kérdésekre szűkítem.

A jogválasztás esetén a joghatóság vizsgálatát két esetkörre csoportosítom: elsőként górcső alá véve, azt az esetet, amikor az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában egy EU tagállam területén található, ezt követően megkíséreltem feltárni a joghatósági szabályok alakulását olyan örökhagyó esetén, akinek szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában harmadik államban található.¹⁸⁹

2.2.4.1 Szokásos tartózkodási hely EU tagállam területén

Abban az esetben, ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye egy tagállamban található, s az örökhagyó él a 22. cikk adta lehetőséggel, és származási államának jogát választja alkalmazandó jogként a joghatósággal rendelkező bíróság – amennyiben a választott származási állam joga nem egyezik a szokásos tartózkodási hely jogával – idegen jog alkalmazására kényszerül, amely a *forum és a ius* széteséséhez vezet.¹⁹⁰

¹⁸⁸ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 113. p.

¹⁸⁹ A jogválasztás esetén irányadó joghatósági rendszer feltárását MÜLLER-LUKOSCHEK (i.m. 119-125. p.) munkájában kifejtett rendszerére alapozom.

¹⁹⁰ A *forum és a ius* egyidejűsége megtartásának lehetőségeiről részletesen FRODL i.m. 27. p.

a.) Harmadik állam jogának választása

Elképzelhető azon eset, amikor a 22. cikk által felhívott állam joga, az örökhagyó származási állama nem egy EU tagállam jogának alkalmazásához vezet. Ebben az esetben a joghatóságot a 4. cikk rendelkezése határozza meg, vagyis az eljáró fórum az örökhagyó szokásos tartózkodási helye (elhalálozásának időpontjában) szerinti állam bírósága, az örökléssel kapcsolatos dologi jogi kérdésekben harmadik állam joga lesz irányadó,¹⁹¹ ezáltal megtörve a *forum és a ius* egységét.¹⁹²

b.) EU tagállam jogának választása

Abban az esetben, ha az örökhagyó származási államának jogát választja alkalmazandó jogként, úgyszintén megtörik a *forum és a ius* egysége. A 7. cikk rendelkezései megteremtik annak feltételeit, hogy az 5. cikkben biztosított joghatóságra vonatkozó megállapodás révén kizárólagos joghatóságként az öröklésben érdekelt személyek határozzák meg az eljáró fórumot. Fontosnak tartom annak rögzítését, hogy az örökhagyó halála esetére magáról a joghatóságról nem rendelkezhet, a 22. cikk csak az alkalmazandó jog meghatározására jogosítja fel, s az eljáró fórum kiválasztására az érintett személyek válnak jogosulttá. Ugyanakkor az 5-7. cikkek által biztosított fórumválasztás szintén korlátozott, azon tagállam bíróságaira vonatkozhat csak, amelynek jogát az örökhagyó a 22. cikk által választotta.¹⁹³

A 7. cikk az örökhagyó származási állama szerinti fórum eljárási feltételeként három követelményt szab meg: elsőként rögzítve a szokásos tartózkodási hely szerinti fórum joghatósági hiányának megállapítását, másodikként az öröklésben érdekelt személyek részéről joghatósági megállapodás létrehozását, harmadikként a származási állam bírósága joghatóságának kifejezett elfogadását.

A rendelet jogválasztás esetén is teret enged az örökléssel kapcsolatosan felmerült kérdések békés, peren kívüli rendezésére. Ugyanakkor az ezt biztosító 8. cikk több szempontból is aggályosnak tűnik. A rendelet szövege a hivatalbóli eljárás megszüntetéséről rendelkezik, ugyanakkor az európai államok többségében – Németországban, Hollandiában, Ausztriában, sőt Magyarországon is – az örökléssel kapcsolatos peres eljárások nem hivatalból indulnak, s a nemperes eljárások többsége is kérelemhez kötött.¹⁹⁴ Müller-Lukoschek a rendelet ezen cikkét a tagállami eljárásjogi szabályokba való szükségtelen beavatkozásként

¹⁹¹ A rendelet 34. cikk 2. bek értelmében vissza-és továbbutalás nélkül. In. BAJONS i.m. 34. p.

¹⁹² MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 119-120. p., valamint a jogválasztás és a „*Gleichlauf*” közti kapcsolat részletes elemzéséről bővebben In. HAAS i.m. 148-149. p.

¹⁹³ HAGER 21. p. Ezzel kapcsolatos kritikai véleményének ad hangot MÜLLER-LUKOSCHEK. In. MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 120. p., valamint BAJONS i.m. 34. p.

¹⁹⁴ Utóbbi állítás különösen Németország esetében igaz. Lásd bővebben a német fejezetnél kifejtetteket: Az *Amstgericht* hatáskörébe tartozó eljárások csoportosítása során.

ítéli meg.¹⁹⁵ További kérdéseket vet fel, hogy a 8. cikk egyértelműen a hivatalbóli eljárások felfüggesztéséről rendelkezik. Vajon a kérelemre indult eljárások esetén is fennáll az alternatív vitarendezés lehetősége?

2.2.4.2 Szokásos tartózkodási hely harmadik állam területén

a.) *Harmadik állam jogának választása esetén:*

Ebben az esetben egy tagállam bíróságai csak a rendelet 10. cikke (kiegészítő joghatóság) vagy 11. cikke (forum necessitatis) alapján rendelkezhetnek joghatósággal.

b.) *Tagállam jogának választása során:*

A joghatóság elsősorban az öröklésben érdekelt személyek közötti joghatósági megállapodás függvénye (ez esetben az eljáró fórum a rendelet 7. cikke alapján felhívott állam bírósága), joghatósági megállapodás hiányában a 9. cikk vagy a 10. cikk rendelkezései alkalmazandók.

2.2.5 Kiegészítő joghatóság

Abban az esetben, ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában harmadik államban, (Egyesült Királyságban) található, a 4. cikk rendelkezései nem alkalmazhatóak. Ugyanakkor, ha az örökhagyót valamely tagállamhoz egyfajta érintkezési pontként valamely kapcsolat köti, európai joghatóság szükségességének igénye merülhet fel. Felismervén a tagállamok az ilyen esetekből keletkező méltánylást igénylő helyzeteket, a rendelet joghatósági rendszerébe beillesztették a *lex rei sitae* elvét.

A 10. cikk lehetőséget teremt arra, hogy a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti tagállam bíróságai mégis joghatósággal rendelkezzenek az öröklés egészében történő határozathozatalra.¹⁹⁶ Ugyanakkor e joghatósági szabály alkalmazására a rendelet meghatározott ragsort szab,¹⁹⁷ elsőként megkövetelve az örökhagyótól az érintett tagállam állampolgárságát, ennek hiányában legalább öt éves időtartam erejéig szokásos tartózkodási hely meglétét a bírósági eljárás kezdő időpontjától visszafelé számítva.¹⁹⁸

A 10. cikk (1) bek. a) pontja értelmében, amennyiben az örökhagyó több tagállamban hagyott hátra vagyont, származási államának bíróságai rendelkezik joghatósággal az egész hagyatékra nézve. Míg a jogválasztás esetén irányadó joghatósági szabályok között igen, a kiegészítő joghatóságra nézve a rendelet nem szabályozza azt az esetkört, amikor az örökhagyó több tagállam állampolgárságával is rendelkezik. *Müller-Lukoschek* az így

¹⁹⁵ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 124. p.

¹⁹⁶ E rendelkezés értelmében az így felhívott fórum, a hagyatéknak egészére, valamennyi vagyontárgyra nézve jogosult határozathozatalra.

¹⁹⁷ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 115. p., valamint BAJONS i.m. 32-33. p.

¹⁹⁸ A 10. cikk 1) bek. 2) pontja az időtartam tekintetében a 14. cikk rendelkezéseinek alkalmazását hívja fel.

kelevező joghézagot a 10. cikk tág értelmezésével oldaná fel: annak a tagállamnak a bíróságai rendelkeznek joghatósággal, amelynek területén az érintett vagyontárgy fellelhető (ezáltal joghatóságot keletkeztetve a hagyaték egészére) és amelynek választásáról az alternatív bíróságok közül az az örökösök döntenek.¹⁹⁹

A 10. cikk (2) bek. értelmében, ha a fentiekben ismertetett joghatósági szabályok és feltételek egyike sem alkalmazható, a *lex rei sitae* fóruma további kiegészítő joghatósággal rendelkezik, saját államában felelhető vagyontárgyak felett.²⁰⁰ Álláspontom szerint a rendelet e szabálya messzemenően szembemegy az EU öröklés tárgyát képező jogegységesítési törekvéseivel, és a rendelet fő szabályozási koncepciójával.²⁰¹ Bár a jogválasztás révén az állampolgárság elvének rendeletbe történő beillesztése is „veszélyes jogalkotói lépésnek” tekinthető, s visszaélésekre adhat okot a hagyaték egységének elve áttörését illetően, ugyanakkor a 10. cikk (2) bekezdésének alkalmazása egyértelműen a hagyaték feldarabolásának koncepcióját alapozza meg. Úgy vélem, bár e rendelkezés kodifikálása mögött vélhetően az örökösök, hagyatéki hitelezők jogainak hatékony védelme állhat, a javukra biztosított előnyök magának a szabályozási rendszernek az aláaknázásához vezethet.²⁰²

¹⁹⁹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 116. p.

²⁰⁰ A *lex rei sitae* elvének rendeletben betöltött szerepéről bővebben KUNZ (2012) i.m. 255. p.

²⁰¹ Ulrich Haas a rendelet harmadik államban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökhagyó esetén előírányozott szabályait a joghatósági koncentráció elve alóli kivételként értékeli. In. HAAS i.m. 149-150. p. Ellentétes nézetet képvisel *Ena-Marlis Bajons*, aki a 10. cikk (2) bekezdését üdvözítőnek tartja abból a szempontból, hogy meglátása szerint e bekezdés által elkerülhetővé válik az egyes tagállamok bíróságai közötti joghatósági összeütközés. In. BAJONS i.m. 33. p.

²⁰² Ezt az álláspontot támasztja alá *Lübcke*-nek a kiegészítő joghatóságról kifejtett véleménye is. Lásd LÜBCKE i.m. 445. p.

2.2.6 Forum necessitatis

A joghatósági rendszer utolsó oszlopa a rendelet 11. cikkében biztosított *forum necessitatis*. A tartási rendelet mintájára a rendelet szabályai közé illesztett joghatósági szabály fő célkitűzése a harmadik országokban fenyegető jogvédelem-megtagadás eseteinek lehetséges elhárítása.²⁰³ Fontosnak tartom annak rögzítését: e szabály nem nyit korlátlanul teret valamennyi tagállam bíróságai számára. A joghatósági szabály alkalmazásának feltétele, hogy adott ügy kielégítő mértékben kell, hogy kapcsolódjon az eljáró fórum bíróságához.²⁰⁴

2.2.7 A joghatósági rendszer értékelése

Az öröklési rendelet 3-15. cikkeiben felállított joghatósági rendszere egy következetes, és több oldalról végiggondolt, gyakorlati problémák lehetséges megelőzését és kiküszöbölését célzó szabályozási koncepció képét mutatja, ugyanakkor véleményem szerint több elemével eltér és szembemegy a rendelet fő szabályozási módszerével. A „Gleichlaufprinzip” eredeti szabálya szerint, a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben a nemperes eljárásokban a német bíróságok akkor rendelkeztek joghatósággal, ha az alkalmazandó jog a német jog alkalmazásához vezetett. Bár az öröklési rendelet a *forum* és a *ius* párhuzamos szabályozásával, az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének mint egyetemes kapcsolóelvnek mind a joghatóságnak, mind az alkalmazandó jognak általános és kiinduló kapcsolóelvévé deklarálásával a „*Gleichlaufprinzip*” megvalósítását célozta, mégis a jogválasztás lehetőségének teret engedve, az elv kereteit áttörte.

Bár a jogválasztás csak korlátozott keretek között érvényesülhet, lehetővé téve az örökhagyó számára alkalmazandó jogként az állampolgársága szerinti jogának választását, ugyanakkor a rendelet az öröklésben érdekelt személyek részére megteremtette a joghatóságról való megállapodás intézményét. Így a nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során az örökösök, hagyományosok, hagyatéki gondnokok döntésének függvényévé válik – ha az örökhagyó él az állampolgársága szerinti jognak, mint alkalmazandó jognak a választásával – megtartják a *forum* és a *ius* egységét, és élnek az így felhívott állam joga fórumának választásával, vagy az általános joghatóság szabályát követve a joghatósággal rendelkező állam az örökhagyó szokásos tartózkodási helye (elhalálzásának időpontjában) szerinti állam lesz, ezáltal lehetővé téve a *forum és ius* szétesését.

A joghatósági szabályozás értékelése körében úgy gondolom, ki kell térni a rendelet perfüggőségi szabályainak rövid áttekintésére, illetve a joghatósági fejezetben lefektetett

²⁰³ FRODL i.m. 22. p., HAGER i.m. 20. p., valamint MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 117. p.

²⁰⁴ Kielégítő mértékű kapcsolatnak tekinthető többek között, ha az örökösök szokásos tartózkodási helye adott EU tagállamban található.

perfüggőségi szabályozás (17. cikk és a hozzá kapcsolódó 14. cikk) tekintetében a kritika hangján kell szólni a szabályozás rendeletbeli elhelyezése,²⁰⁵ és kidolgozatlanságából fakadó várható visszasságok miatt. Az intézményre vonatkozó rendelkezések a (korábbi) Brüsszel-I. rendelet²⁰⁶ tükörszabályozását képezik le,²⁰⁷ és a bírósági eljárás kezdő időpontját rögzítő 14. cikk az öröklési jog területén a kontinentális és az angolszász jogrendszer közötti hidépítés (bírósági eljárás kezdő időpontjából fakadó különbségek összehangolására tett kísérlet) egy lépcsőfokának tekinthető.²⁰⁸ A perfüggőség beállításának időpontját – túllépven a Brüsszel-I. rendelet kettős definícióján – a rendelet három időpontban határozza meg: egyrésztől különbséget tesz aszerint, hogy az öröklési eljárás kérelemre vagy hivatalból indul [14. cikk c) pontja], másodsorban a 14. cikk a) pontja a bírósági eljárás kezdő időpontját a germán jogcsalád körébe sorolható országok szabályozásához igazítja, a 14. cikk b) pontja az angolszász jogrendszer szerinti perfüggőségi szisztémára épít.

Látszólag a 14., 17. és 18. cikk bekezdései széles körben kívánják meg biztosítani azonos felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt különböző tagállamok bíróságai előtt indult párhuzamos eljárások elkerülését, valójában nyitva hagyják harmadik államban induló eljárások kérdését.²⁰⁹

²⁰⁵ A joghatósági szabályozás körében a rendelet igen következetlen módon egymástól elkülönülő cikkeken szabályozza a perfüggőséggel összetartozó kérdéseket. Először kerül meghatározásra a bírósági eljárás kezdő időpontja (14. cikk), majd a joghatóság és az elfogadhatóság vizsgálalának közbevetésével a 17. cikk taglalja a párhuzamos eljárások elkerülésének szabályait.

²⁰⁶ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Brüsszel-I. rendelet)

²⁰⁷ A Brüsszel-I. rendelet és az európai öröklési rendelet perfüggőségi szabályaira vonatkozó összevetés olvasható *Burkhard HESS* tollából. HESS (2014) 141. p.

²⁰⁸ A Brüsszel-I. rendelet perfüggőségi szabályainak részletes elemzése KENGYEL – HARSÁGI (2009) i.m. 108-112. p.

²⁰⁹ Mi történik abban az esetben, ha a 10. cikk által biztosított valamely kiegészítő joghatóság alkalmazása révén bár az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálkozásának időpontjában nem valamely tagállamban található, de a rendelet 10. cikk (1) vagy (2) bekezdése révén a rendeletben részes valamely tagállam megállapítja joghatósága fennálltát, és ezzel párhuzamosan az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helye szerinti harmadik államban is sor kerül öröklési eljárás lefolytatására?

2.3 Határozatok elismerése és végrehajthatósága

2.3.1 Elismerés

2.3.1.1 Az elismerés szükségessége

Az öröklési rendelet egyrésztől egy kontradiktórius eljárást foglal magába, melyben a kötelesrészre jogosultak igényérvényesítéshez fűződő joga ütközik az örökösök érdekeivel szemben, másodsorban az öröklési eljárások természetéből adódóan jogi segítségnyújtó, közvetítő eljárásokat is felölel.²¹⁰ E jellemvonásából kifolyólag a nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során az öröklési ügyekben hozott határozatok más országokban való elismerése, és a határozatok végrehajtásából keletkező eljárásjogi kihívások hatványozottabban jelennek meg.

Az öröklési jog területén a kezdeti multilaterális egyezmények – a Skandináv Megállapodás kivételével²¹¹ – nem foglalkoztak a határozatok elismerésével és végrehajtásával.²¹² A téma összetettségére és eljárásjogi aggályaira első alkalommal a Német Közjegyzői Intézet tanulmánya hívta fel a figyelmet. Határon átnyúló öröklési ügyekben az elismerés függvénye lehet a hagyaték részét képező meghatározott vagyontárgy átadása, örökösi, hagyományosi vagy hitelezői igény érvényesítése.

Az elismerés révén egy külföldi határozat belföldön történő elfogadása valósul meg, mely történhet magának a határozat hatásainak belföldre történő kiterjesztése révén, vagy a külföldi határozat belföldi határozatokkal vagy belföldi jogintézményekkel való azonos szintre emelésével.²¹³ A bírósági határozatok elismerését illető tagállami eljárások jelentős eltéréseket mutatnak: az államok egy jelentős hányadában a külföldi ítéletek automatikusan elismerhetők (Németország, Ausztria, Görögország, Olaszország, Svédország és Anglia), más országokban az elismerés feltétele *exequatur eljárás* szabályai mentén elismerés megállapítására irányuló eljárás lefolytatása (Franciaország, Hollandia, Belgium, Luxemburg, Spanyolország). Mindkét szisztéma mellett felsorakoztathatók pro és kontra érvek: az első modell decentralizálja az elismerést, megkönnyítve ezáltal a joggyakorlók terheit, de nagy az esélye annak, hogy egy ítélet egy és ugyanazon államban ismételt felülvizsgálatára kerül sor, és a bíróságok különböző eredményre jutnak. A második modell a külföldi okiratok

²¹⁰ Robert FUCIK: Anerkennung und Vollstreckung. In: Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012. 61. p.

²¹¹ Lásd bővebben I. fejezet 2. alfejezete

²¹² LÜBCKE i.m. 464. p.

²¹³ LEHMANN i.m. 245. p.

végrehajtására vonatkozóan egységes jogalapot teremt,²¹⁴ de a felek részére fáradságos az újabb eljárás lefolytatásának szükségessége.²¹⁵

Az öröklési rendelet elismerésre vonatkozó szabályai a 44/2001/EK rendelet (Továbbiakban: „Brüsszel-I. rendelet”) 33-34. cikkeiben lefektetett szabályozási koncepción²¹⁶ alapulnak.²¹⁷ Azonban a Brüsszel-I. rendeletet túlhaladóan, az öröklési rendelet az elismerés szegmenseit két ponton is tágítja: míg a Brüsszel-I. rendelet kizárólag a peres eljárásokra vonatkozatható, addig az öröklési rendelet IV. fejezetének szabályai a nemperes eljárások eredményeként hozott határozatokra is kiterjednek.²¹⁸ További novumként említhető az elismerés hatályának közokiratokra való kiterjesztése.²¹⁹

Ugyanakkor a normaszöveg elismerésre vonatkozó szabályai között az előírások terminológiájában nem alkalmazza a nemperes eljárás fogalmát. Ha végigtekintünk a 40. cikk szabályain az „alperes”, a „felek” és az „igény” fogalmak egyértelműen a peres eljárásokra utalnak. Tekintettel azonban arra, hogy a Preambulum bekezdések sem szűkítették tovább a IV. fejezet tárgyi hatályát, a 39-42. cikk rendelkezéseit a nemperes eljárásokra nézve is irányadónak kell tekinteni. Véleményem szerint célszerűbb lett volna az eljárásban a résztvevők fogalmát tovább differenciálni, és egy tágabb alanyi kört meghatározni.²²⁰

Az elismerésre és végrehajtásra vonatkozó rendelkezések nem vonatkoznak a tagállamok által saját nemzeti szabályaik szabályainak megfelelően kiállított öröklési tanúsítványokra (bizonyítványokra).²²¹ Ennek oka részben a nemzeti kiállításra irányuló eljárások különbözőségében keresendő, részben a kiváltott joghatások eltérő voltával indokolható.²²²

²¹⁴ *Angliában és Walesben* az elismerésnek három szintje van: 1. *Common Law szintje*: először egy ún. fizetési kötelezettséget megállapító ítélet elismerését és végrehajtását kell a common law által kieszközölni, mely a hitelezők indokolással ellátott keresete révén valószínűsíthető meg, abban az esetben, ha a külföldi ítélet az adós terhére fizetési kötelezettséget állapít meg. 2. *Statute Law szintje*: az 1933. évi Foreign Judgement Act által előírt nyilvántartásba vétel útján megy végbe (A nyilvántartásban vétel szükségtelemmé válik egy angol bíróság előtt indított kereset esetén.). 3. Harmadsorban a fél tetszése szerint eljárást indíthat egy külföldi ítéletre hivatkozással, ezáltal *res iudicata-t* keletkeztetve. In. Bővebben erről a Német Közjegyzői Intézet tanulmányában i.m. 210-211.p.

²¹⁵ Bővebben erről a Német Közjegyzői Intézet tanulmányában i.m. 210. p.

²¹⁶ A Brüsszel-I. rendelet értelmében az elismerés révén következik be egy külföldi határozat anyagi jogerejének, a preklúzió- és az alaki jogerőnek a kiterjesztése, csakúgy, mint az intervenció és a perbehívás szabályainak a kieszközölése. In. LEHMANN i.m. 245. p.

²¹⁷ RAUSCHER (2010) i.m. 826. p., MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 132. p., valamint FUCIK (2012) i.m. 61. p.

²¹⁸ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 131. p.

²¹⁹ RAUSCHER (2010) i.m. 827. p.

²²⁰ Hasonló kritika MÜLLER-LUKOSCHEK tollából: meglátása szerint az alperes fogalma szorul részletesebb kifejtésre. In. MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 131. p.

²²¹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 132. p.

²²² Míg *Németországban* (hasonló eljárás *Görögországban*) az „*Ermittlungsverfahren*” lefolytatásával a bíróság („*Nachlassgericht*”) eljárásának eredményeként „*Erbschein*” került kiállításra, *Franciaországban*, *Spanyolországban* és *Portugáliában* közjegyzői okirat tölti be ezt a szerepet. A német *Erbschein*-ből 1.

2.3.1.2 Az elismerés szabályozása

A rendelet 39. cikk (1) bekezdése értelmében egy tagállamban hozott határozatot a többi tagállamban is elismerik, anélkül, hogy külön eljárást kellene lefolytatni (*ex lege* elismerés)²²³. E szabály egyrészt a 43. cikk (végrehajthatóság) kereteit teremti meg, másodsorban a Brüsszel-I. rendeletben lefektetett, az EU tagállamok által az igazságszolgáltatás terén megteremtett kölcsönös bizalom újabb visszacsatolásaként értelmezhető.²²⁴ A külföldi határozat belföldön történő elismerésének megtagadására anyagi jogi jogsértés [40. cikk a) pont], eljárásjogi jogsértés [40. cikk b) pont] és összeegyeztethetlenség okán [40 cikk c)-d) pontok] kerülhet sor.

Végigtekintve a tagállami szabályozáson, a közrendi kontroll²²⁵ [40. cikk a) pont] rendeletbe való beillesztése nélkülözhetetlennek tűnik.²²⁶ A közrend fogalmát és kérdését az államok általánosságban véve megszorítóan értelmezik. A Német Közjegyzői Intézet tanulmánya egyértelműen rámutatott: az öröklési jogvitákban egy közrendi kikötésnek nem szabad, hogy jelentősége legyen. Egy olyan hagyatéki felosztás, amely nem egyeztethető össze külföldi állam jogszabályaival, a jogrendszer alapjaival ütközik.²²⁷

Az eljárásjogi jogsértés (meghallgatáshoz való jog sérelme) [40. cikk b) pont] elismerés megtagadási indokként történő rögzítése váltotta ki a legélesebb kritikákat az elismerés szabályozását illetően: a problémát az egyértelműen peres eljárásokra formázott terminológia képezi.²²⁸ Az összeegyeztethetlenség szabályozása [40. cikk c)-d) pontok] teljes mértékben megegyezik a Brüsszel-I. rendelet 34. cikk (3)-(4) bek. rendelkezéseivel.

legitimációs funkció, 2. bizonyítási funkció, 3. jóhiszeműség védelme ered, addig az említett országok közjegyzői okiratai csak a bizonyítási terhe van kihatással (megfordul a bizonyítás terhe). *Ausztriában* az örökösök bíróság által eszközölt, a jogátruházás szuverén aktusa révén szerezhetik meg a hagyatékot. Az osztrák „*gerichtliche Einantwortung*” jogerőt keletkeztető hatással bír, melyhez társul a jóhiszeműség védelme. In. LEHMANN i.m. 246-247. p.

²²³ FUCIK (2012) i.m. 62. p., *Kropholler ipso iure*, a *Jenard jelentés* automatikus elismerésként minősíti az elismerés e típusát. Jan KROPHOLLER – Jan von HEIN: *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar zu EuGVO, Lugano-übereinkommen 2007, EuVTVO, EuMVVU und, EuGFVO*. Frankfurt am Main, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2011. 555. p.

²²⁴ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 132. p., valamint LÜBCKE: i.m. 464. p., KROPHOLLER – HEIN i.m. 555. p.

²²⁵ A közrend megítélése kapcsán az eljárásjogi értelemben és az anyagi jogi értelemben vett közrend megsértése tekintetben a Brüsszel-I. rendelet szabályai irányadók. Lásd részletesen KROPHOLLER – HEIN i.m. 566-574. p.

²²⁶ LÜBCKE i.m. 473. p.

²²⁷ Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 213. p.

²²⁸ A meghallgatásra irányuló eljárási szabályok az osztrák öröklési eljárás részét képező „*Verlassenschaftsverfahren*” eljárásban, mint elismerési akadály nehezen értelmezhető és alkalmazható, mivel a nemperes eljárásokban kézbesítési szabályok nincsenek előírva. Az osztrák hagyatéki per önmagában véve is jogorvoslatnak tekinthető. In. FUCIK (2012) i.m. 63. p. Hasonló kritikai észrevétel olvasható LÜBCKE i.m. 493. p., valamint RAUSCHER (2010) i.m. 828. p.

Az elismerést illetően még ki kell emelni a 41. cikk érdemét („*révision au fond*”): *Fucik* az érdemi felülvizsgálat tilalmát az egységen alapuló európai igazságügyi térség és a sokat hangoztatott kölcsönös bizalom külső megnyilvánulási formája mintapéldányának minősíti, melynek határát a közrendi klauzula szabja.²²⁹ A XIX. századi francia jogban megjelenő jogintézmény azon egyezményben részes tagállamokkal szemben – Brüsszel-I. rendelet mintájára – kerül bevezetésre, amelyek külföldi határozat belföldön történő elismerésének feltételeként a külföldi határozatot teljes, mind jog-, mind ténykérdést illető felülvizsgálatnak vetik alá. E szabály értelmében az elismerő (végrehajtó) állam bírósága sem elsőfokú, sem másodfokú eljárás során nem vizsgálhatja érdemben a külföldi határozatot, a származási állam eljárásában bekövetkezett eljárásjogi, anyagi jogi, vagy a tényállás helyességét illető jogsértés lehetséges fennállását.²³⁰

2.3.2 Végrehajthatóság

2.3.2.1 Az exequatur eljárás „megtartása”

A rendelet eltérően az új Brüsszel-I rendelet koncepciójától, a külföldi ítéletek belföldön történő végrehajtásának feltételeként *exequatur eljárás* lefolytatását írta elő kötelezettségként. A 43-58. cikkekben szabályozott eljárás a 44/2001/EK rendeletben lefektetett alapokra támaszkodik, attól csak némely pont tekintetében mutat eltérést.

A végrehajthatóságra vonatkozó előírásokban egyértelműen nyomon követhető a rendelet „*Gleichlauf von forum und ius*” (szabályozási) módszere, az *exequatur eljárást* lefolytató bíróságok hatásköri és illetékességi szabályai, a jogorvoslat, az eljárás felfüggesztése, az ideiglenes intézkedések mellett az alkalmazandó jog (*lex fori*) meghatározására is sor került. A 45. cikk által felhívott bíróság (a végrehajtás helye szerinti tagállam bírósága) által lefolytatandó *exequatur eljárás*ra a végrehajtás helye szerinti tagállam joga lesz irányadó.

A szokásos tartózkodási hely kapcsolóelvétől különbözve a végrehajthatóságra vonatkozó rendelkezésekben a lakóhely fogalma jelenik meg (44-45. cikkek). Az eljárásra a végrehajtás helye szerint tagállam azon bírósága lesz illetékes, amelynek illetékességi területén a fél lakóhelye²³¹ található.²³²

²²⁹ FUCIK (2012) i.m. 64. p.

²³⁰ KROPHOLLER – HEIN i.m. 605-606. p.

²³¹ A lakóhely megítélése vonatkozásában az eljáró bíróság belső joga alkalmazandó (44. cikk). *Lübcke* álláspontja szerint a lakóhely egy kvázi normatív jogi fogalommal bír, emellett relatíve világos a megítélése. LÜBCKE i.m. 349. p.

²³² Az illetékességet elsősorban azon fél lakóhelye határozza meg, akivel szemben a végrehajtást kérik, vagy pedig a végrehajtás helye.

2.3.2.2 A végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás részletszabályai

A rendelet 43. cikke értelmében az eljárás feltétele a résztvevő kérelmének eredményessége.²³³ Amennyiben a kérelem a 46. cikkben meghatározott alaki követelményeknek megfelel, a határozatot – az elismerés megtagadási okok fennálltának vizsgálata nélkül – végrehajthatónak kell nyilvánítani. A végrehajthatóvá nyilvánítás iránti kérelmet a végrehajtás helye szerinti tagállam azon bíróságához vagy illetékes hatóságához kell benyújtani, amelyről az adott tagállam a 78. cikk alapján a Bizottságot tájékoztatta [45. cikk (1) bekezdés]. Hasonlóan a Brüsszel-I. rendelet szabályozási módjához, az öröklési rendelet is a kérelmező (többnyire a végrehajtást kérő) számára választási jogot biztosít²³⁴ az illetékes bíróság kijelölésére, melyet egyaránt megalapozhat annak a félnek a lakóhelye, akivel szemben a végrehajtást kérték, vagy pedig a végrehajtás helye.

A tulajdonképpeni eljárást szabályozó 46. cikkben maradéktalanul megvalósul a *forum és a ius* egymás mellé rendelése, a *lex fori* értelmében a kérelem nyomán indult eljárásra a végrehajtás helye szerinti tagállam joga lesz irányadó. Eltérően a Brüsszel-I. rendelettől a kérelmező nem köteles a végrehajtás helye szerinti tagállamban sem postacímmel, sem meghatalmazott képviselővel rendelkezni.²³⁵ A kérelem tartalmi elmeit illetően a rendelet két fontos kitétele rögzít: egyrészt mellékelni kell a hitelesség megállapításához a határozat másolatát, másodsorban az eredeti tagállam bírósága vagy illetékes hatósága által kiállított formanyomtatványt.²³⁶

Abban az esetben, ha a kérelem a formai feltételeknek megfelel, és a korábban ismertetett elismerés megtagadási okok sem állnak fenn, a határozatot végrehajthatóvá kell nyilvánítani. A feleknek az eljárás e szakaszában nincs lehetőségük a végrehajtás ellen szót emelniük.²³⁷ A végrehajthatóvá nyilvánításra irányuló kérelem tárgyában hozott határozat ellen a rendelet valamennyi fél tekintetében teret engedett a jogorvoslat lehetőségének. A jogorvoslatra a kontradiktórius eljárás szabályai irányadók.

A részletszabályok közül még kiemelésre érdemes a jogi segítségnyújtás előírása. A kontinuitás elvének megfelelően,²³⁸ ha a kérelmező az eredeti tagállamban jogi segítségnyújtásban részesült (beleértve a teljes vagy részleges költségmentességet is), a végrehajthatóvá nyilvánítás bármely szakaszában a végrehajtás helye szerinti tagállamban is

²³³ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 133. p.

²³⁴ KROPHOLLER – HEIN i.m. 623. p.

²³⁵ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 133. p., FUCIK (2012) i.m. 65. p.

²³⁶ A formanyomtatvány kiállítását illetően a 81. cikk (2) bekezdésében előírt tanácsadói bizottsági eljárás keretében meghatározott feltételek irányadók.

²³⁷ FUCIK (2012) i.m. 65. p.

²³⁸ FUCIK (2012) i.m. 68. p.

jogosult a legkedvezőbb elbírálásra a költségek és a kiadások tekintetében. A végrehajthatóvá nyilvánítási eljárásban a végrehajtás helye szerinti tagállamban díj vagy illeték nem számítható fel. (58. cikk)

2.3.2.3 Az exequatur értékelése – várható kihívások

Míg az öröklési rendelet elismerésre irányadó rendelkezései a 44/2001/EK rendelet (Brüsszel-I. rendelet) szabályain nyugszanak,²³⁹ addig a végrehajthatóság tekintetében az új Brüsszel-I. rendelet fényében markáns az eltérés. Az öröklési rendelet végső szövegváltozatának elfogadását követően éles bírálatok jelentek meg az exequatur eljárás európai öröklési eljárásba való (kötelező) beillesztése ellen: szükséges a kétszeres tagállami kontroll, az európai igazságügyi térségen belül nem elegendő a származási államok eljárásjogi minimálgaranciáinak előírása? Az egyes nemzeti öröklési eljárások nagymértékű különbözősége miatt van értelme egy ilyen eljárás lefolytatásának, ha a tulajdonképpeni végrehajtás autonóm szabályozása megmarad?²⁴⁰ Végigtekintve az egyes tagállamok szabályain, a tagállamok többsége külföldi határozat belföldön történő végrehajtásának nem szabja feltételül exequatur eljárás lefolytatását.²⁴¹

Mind Németország, mind Ausztria tekintetében egy új eljárás jogrendszerbe illesztésnek kötelezettségét keletkeztette a rendelet. Németországban a Brüsszel-I. rendelet előírásainak az „*Annerkennungs- und Vollstreckungsausführungsgesetz*”,²⁴² a Brüsszel-IIa. rendelet szabályainak az „*Internationale Familienrechtsverfahrensgesetz*”²⁴³ tett eleget.

Külföldi határozat belföldön történő végrehajtásának feltétele „*Vollstreckungsklausel*” elnyerése. Az AVAG 3. § 1. bekezdés szerint más állam határozatainak végrehajthatósága tekintetében a Landgericht rendelkezik kizárólagos

²³⁹ Markus BUSCHBAUM – Marius KOHLER: Vereinheitlichung des Erbkollisionsrechts in Europa. Zweiter Teil. In. *GPR*, 4/2010. 164.p. [Továbbikban: BUSCHBAUM – KOHLER (2010b)]

²⁴⁰ LÜBCKE i.m. 69. p.

²⁴¹ A végrehajtásnak nem feltétele végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás lefolytatása Németországban, Ausztriában, Görögországban, Olaszországban, Svédországban és Angliában. Az *exequatur* mintaállamai között Franciaországot, Hollandiát, Belgiumot, Luxemburgot és Spanyolországot emelte ki a Német Közjegyzői Intézet tanulmánya. In. Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 210. p.

²⁴² Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Verordnungen und Abkommen der Europäischen Gemeinschaft auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil und Handelssachen vom 3.12.2009 [„Anerkennungs- und Vollstreckungsausführungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 3. Dezember 2009 (BGBl. I S. 3830), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 10. Dezember 2014 (BGBl. I S. 2082) geändert worden ist] forrás: http://www.gesetze-im-internet.de/avag_2001/BJNR028810001.html [letöltés ideje: 2015. 01. 11.]

²⁴³ Gesetz zur Aus- und Durchführung bestimmter Rechtsinstrumente auf dem Gebiet des Internationalen Familienrechts vom 26.1.2005 [(BGBl. I S. 162), das zuletzt durch Artikel 6 des Gesetzes vom 8. Juli 2014 geändert worden ist (BGBl. I S. 890)], forrás: https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/HKUE/IntFamRVG.pdf?__blob=publicationFile&v=7 [letöltés ideje: 2015. 01. 11.]

hatáskörrel, az illetékesség elsősorban a kötelezett lakóhelye alapozza meg, ennek hiányában az a bíróság illetékes, amelynek területén a végrehajtást le kell folytatni. A „*Vollstreckungsklausel*” kiállítására kérelemre kerül sor, az eljárás ügyvédkényszer alól mentes, a felek meghallgatására nem kerül sor, s a bíróság polgári tanácsban („*Zivilkammer*”) jár el.²⁴⁴

Ausztriában a külföldi határozat lényegében a belföldivel azonos eljárás mentén válik kikényszeríthetővé és végrehajthatóvá. Középpontjában a „*Vollstreckbarerklärungsverfahren*” és a „*Titelverfahren*” áll.²⁴⁵ A végrehajtás alapja fél kérelmére bíróság által kiállított határozat („*Vollstreckungsklausel*”), mely alapján sor kerülhet az „*Exekutionsgericht*” által kiadott engedély alapján a végrehajtás lefolytatására.²⁴⁶

²⁴⁴ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 134-135. p.

²⁴⁵ FUCIK (2012) i.m. 69. p.

²⁴⁶ KALICZKA Alexandra: A védekezéshez való jog érvényesíthetősége az Európai Unióban. Az adós eljárásjogi alapjogainak védelme határon átnyúló végrehajtás során. Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar, 2013. 130-131. p.

2.4 Közokiratok és bírósági egyezség

2.4.1 A határon átnyúló öröklési ügyekben kiadott közokiratok szabályozásának igénye

Végigtekintve az öröklési ügyekben kiállított közokiratokat érintő jogegységesítési törekvéseken, a rendelet végső – közokiratokat érintő – szövegváltozatának elfogadásáig a jogalkotás ugyanazon kodifikációs kihívásokon, sok esetben „kodifikációs zsákutcákon” ment keresztül, mint a Brüsszeli Egyezményekben megjelenő közokiratokra vonatkozó szabályozás.

A Német Közjegyzői Intézet összehasonlító tanulmánya egy fejezetben taglalta a határon átnyúló öröklési ügyekben kiadott bírósági határozatok, perbeli egyezségek, valamint közokiratok elismerésének és végrehajtásának témakörét. Az összehasonlító munka ugyan nem foglalkozott a végrehajthatóság kérdésével, de két fontos kritériumot fogalmazott meg a jövőbeli egységesítési törekvéseket illetően: az öröklési ügyekben kiadott határozatok – függetlenül az eljáró bíróságtól, hatóságtól, közjegyzőtől – a határon átnyúló öröklési ügyekben el kell ismerni, amennyiben megfelelnek a világosság követelményének, és elismerésre alkalmasak.²⁴⁷

A 2009-es rendelet tervezet eltérően a jelenlegi 59. cikktől, a bírósági határozatok elismerésének koncepcióját irányozta elő a közokiratok elismerése tekintetében, a határozatoknak megfelelő tükörszabályozás megalkotásával. A javaslat nyilvánosságra kerülését követően számos kritika fogalmazódott meg a közokiratok lehetséges joghatásainak közösségi szinten történő elismerhetőségének, elfogadásának kérdéskörére vonatkozóan is.²⁴⁸ *Buschbaum* és *Kohler* a rendelet tervezet előremutató érdemeként értékelte a közokiratok önálló fejezetben történő szabályozását, ugyanakkor alapvető hiányosságként emelték ki a határozatok és a közokiratok intézményének elhatárolásának hiányát. Az elhatárolás hiányosságán felül a rendelet tervezet közokiratokra vonatkozó legnagyobb problémájaként a téves és következetlen terminológia-használatot jelölték meg. Míg a bírósági határozatok esetében beszélhetünk elismerésről, magának az intézménynek természetéből kifolyólag közokiratoknál erről nem lehet szó. Egy bírósági határozatnak tartalmilag kötelező eleme a vitatott jogkérdésben való határozathozatal (mint pl.: egy végrendelet érvényessége vagy örökös minőség). Ezeknek a jogerős határozatoknak a határon átnyúló érvényesítése esetén sor kerülhet elismerésre. Közokiratoknál a bizonyító erőnek van fokozott szerepe. A valódiság és a jogerő kérdését szigorúan el kell határolni és megkülönböztetni valamely okiratba foglalt

²⁴⁷ A Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 224. p.

²⁴⁸ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 135. p.

igénytől vagy állítástól. Míg a valódiság és a bizonyító erő döntően perjogi, addig a közokiratba foglalt igény elfogadása anyagi jogi kérdés, melyre az öröklésre alkalmazandó jog szabályai lehetnek irányadóak.²⁴⁹

Véleményem szerint a 2009-es tervezetben megjelenő szabályozással szemben a téves terminológia-használton felül egy jóval nagyobb horderejű hiányosság fogalmazható meg: a rendelet úgy kísérelte meg az öröklési ügyekben kiadott közokiratokra vonatkozó tagállami rendelkezések egységesítését, hogy figyelmen kívül hagyta – a közokiratok természetéből eredő – határon átlépő közokiratokra vonatkozó szabályozás kodifikációs nehézségeit. A tervezet ignorálta a joghatás kiváltására való alkalmasság kérdését, nem fektetett hangsúlyt a bizonyító erő kérdésére. Átlépett a *valódiság* kérdésének problematikája felett, és a megtámadás körében a *valódiság véelme* helyett az „*érvényesség véelme*” alapozta a szabályozást.²⁵⁰ Figyelemre méltó, hogy a 2009-es tervezet a Preambulum bekezdések között kiemelte, hogy a közokiratok elismerésük tekintetében nem hasonlíthatók a bírósági határozatokhoz. Bár a tervezet hangsúlyt fektetett az intézmény sajátos jellegzetességének, így a bírósági határozatoktól való eltérő jellemzőjének kiemelésére, ugyanakkor e jellegzetességnek megfelelő szabályozás kialakítására mégsem tett kísérletet.

Mind a hazai jogirodalomban *Harsági Viktória*, mind *Buschbaum* és *Kohler* a határon átnyúló közokiratok bizonyító erejének meghatározásában, lehetséges egységesítő szabályozásában lévő nehézségekre hívja fel a figyelmet. „[...] közokiratokhoz tipikusan egy *fokozott bizonyító erő* és jellemzően *közvetlen végrehajthatóság* kötődik”.²⁵¹ E „fokozott bizonyító erő” tagállami kereteinek határon átnyúló, nemzetközi kiterjesztésének esetleges egységesítő szabályozásához – amennyiben lehetséges – fokozott óvatossággal szabad csak nyúlni. Ugyanis a közokiratok sok esetben nem képesek egyazon bizonyító erő kiváltására a származási államtól eltérő más államban. Elképzelhető az is, hogy a forum (*lex fori*) a külföldi bizonyító hatást nem ismeri, esetlegesen nem ismerheti el.²⁵² Közokiratok (bizonyító erejének) hatáskiterjesztését tovább bonyolítja a közokiratok bizonyító erejének kodifikáltsága. *Harsági Viktória* rámutat: „A kontinentális jogtól eltérő módon, az angol és amerikai jogban nincs törvényileg előre rögzítve az okiratok bizonyító ereje. [...] A

²⁴⁹ BUSCHBAUM – KOHLER (2010b) i.m. 164. p.

²⁵⁰ A 2009-es rendelet tervezet (26) Preambulum bekezdése így fogalmazott: „A közokiratok elismerése azt jelenti, hogy az okirat tartalmát illetően ugyanolyan bizonyító erővel és ugyanolyan hatással bírnak, mint származási országukban, és vonatkozik rájuk az *érvényesség véelme*, amely megtámadás esetén megszűnhet.”

²⁵¹ HARSÁGI (2005) i.m. 101. p.

²⁵² BUSCHBAUM – KOHLER (2010b) i.m. 165. p.

kontinentális országok szabályozása jellemzően törvényileg előre rögzíti az okiratok (alaki) bizonyító erejét [...].”²⁵³

A 2012 januárjában nyilvánosságra hozott, *Hess, Jayme és Pfeiffer* közreműködésének eredményeként született Heidelbergi jelentés széleskörű összehasonlító vizsgálat keretében mutatott rá a közokirati szabályozás fontosságára a határon átnyúló öröklési jogvitákban. A Heidelbergi Szakértői Bizottság tanulmányában világossá tette, az egyes hagyatéki ügyekben kiállított közokiratoknak államonként igen sokféle fajtája van, bizonyító erejüket tekintve igen különbözőek, és ezáltal különböző jogintézmények megvalósítását célozzák.²⁵⁴ A Heidelbergi jelentés a közokiratok bizonyító erejének három szintjét különböztette meg: 1.) azt a bizonyító erőt, mely az okirat valódiságából ered (valódiság vélelme), 2.) azt a bizonyító erőt, ami az okiratba foglalt tényállásból eredeztethető, valamint 3.) az ún. esetleges bizonyító erőt, mely valamely közokiratba foglalt jogcselekményből vagy jogviszonyból ered.²⁵⁵

²⁵³ HARSÁGI (2005) i.m. 268-269. p.

²⁵⁴ Reinhold GEIMER: „Annahme” ausländischer öffentlicher Urkunden in Erbsachen gemäß Art. 59 EuErbVO. In: Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. München, C.H Beck, 2014. 144. p.

²⁵⁵ Burkhard HESS – Erik JAYME –Thomas PFEIFFER: Stellungnahme zum Vorschlag für eine Europäische Erbrechtsverordnung Version 2009/157 (COD) vom 16.1.2012. Brüssel, Europäisches Parlament, 2012. 44. p.
forrás: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462430/IPOL-JURI_NT%282012%29462430_DE.pdf [letöltés ideje: 2015. február 8.]

2.4.2 A közokiratok elfogadása

A 2009-es tervezetet ért kritikák eredményeként a rendelet végső szövegváltozata egy új koncepcióra épül a közokiratok és a perbeli egyezségek határon átnyúló érvényesítése tekintetében. E koncepció kulcselemeként deklarálásra került a közokirat autonóm fogalma: A rendelet 3. cikk (1) bekezdés i.) pontja értelmében: „valamely tagállamban az alaki követelményeknek megfelelően közokiratként kiállított vagy bejegyzett öröklési ügyben keletkezett okirat, amelynek hitelessége: i. a közokirat aláírására és tartalmára vonatkozik; és ii. valamely hatóság vagy az eredeti tagállam által erre feljogosított bármely más szerv által lett megállapítva.”

A rendeleti fogalom-meghatározás összhangban áll a *Jenard-Möller jelentés*,²⁵⁶ az Apostille egyezmény,²⁵⁷ valamint az Európai Bíróságnak az *Unibank kontra G. Christensen ügyben*²⁵⁸ lefektetett közokirat-definíciójával.

A 2015 augusztusában hatályba lépő rendelet elvetette az „elismerés” terminológiáját, és a közokiratok tekintetében egy új fogalom, az elfogadás került bevezetésre.²⁵⁹ Az elfogadás révén az 59. cikk által az európai jogalkotó a közokiratok tagállamok közötti szabad felhasználásának biztosítását célozza meg, s a közokiratok lényegi sajátosságának megfelelően a határon átnyúló öröklési ügyekben a jogerő helyett a bizonyító hatás kiterjesztéséről rendelkezik. Az 59. cikk (1) bekezdése értelmében az egyik tagállamban kiállított közokirat ugyanolyan bizonyító erővel bír egy másik tagállamban, mint az eredeti tagállamban, vagy azzal a lehető legnagyobb mértékben hasonló bizonyító erővel. Az elfogadás egyetlen korlátját határozza meg a rendelet: ez nem lehet nyilvánvalóan ellentétes az érintett tagállam közrendjével (*orde public klauzula*).

²⁵⁶ A *Jenard-Möller jelentés* meghatározása szerint a közokirat minőség feltétele: a.) az okiratot hatóság állítsa ki, b.) tevékenysége a tartalmára vonatkozzon, c.) a kiállítás helye szerinti országban végrehajtható legyen. HARSÁGI (2005) i.m. 117-118. p., MÁTÉ Viktor – SAJBEN Tamás: Külföldi közokiratok a magyar közjegyzői eljárásban és a világ közjegyzőinek tevékenysége ennek tükrében. Budapest, MOKK, 2013., 75. p.

²⁵⁷ Magyarországon az 1973. évi 11. törvényerejű rendelettel kihirdetett a külföldön felhasználásra kerülő közokiratok diplomáciai vagy konzuli hitelesítésének (felülhitelesítésének) mellőzéséről Hágában, az 1961. október 5. napján kelt egyezmény szerint közokiratnak tekintendő: a.) igazságügyi hatóság vagy igazságügyi tisztviselő által kiállított okirat, ideértve azokat az okiratokat is, amelyeket az ügyészség, bírósági tisztviselő, vagy bírósági végrehajtó állított ki, b.) államigazgatási okiratok, c.) közjegyzői okiratok, d.) magánokiratokon levő igazolások, mint pl.: nyilvántartásba vétel igazolása, meghatározott időpont tanúsítása és aláírások hitelesítése. HARSÁGI (2005) i.m. 104-105. p., MÁTÉ – SAJBEN Tamás i.m. 77. p.

²⁵⁸ Európai Bíróság 1999. június 17-i C-260/97. számú *Unibank A/S-Felmming G. Christensen* ügyben hozott ítélete. Lásd bővebben HARSÁGI Viktória: Okirati bizonyítás a modern polgári perben. i.m. 118-120. p., KAPA Mátyás – VERESS Emőd (szerk.): Határozatok végrehajtása határokon átívelő polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Unióban. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2009. 147. p.

²⁵⁹ Geimer tanulmányában az „elfogadás” („Annahme/ acceptance”) fogalmának közösségi szinten történő autonóm meghatározását hiányolja. GEIMER (2014) i.m. 146. p. Véleményem szerint az 59. cikk rendelkezéséből egyértelműen kiolvasható az elfogadás intézményének célja, így e téren szükségtelen lenne a 2. cikk terjedelmes fogalom-meghatározását további elemekkel bővíteni.

A közokiratok határon átnyúló elfogadása csak a közokirat alaki bizonyító erejére vonatkozik, ezáltal „exportálva”²⁶⁰ azt az eljárásjogi joghatást, amely egy tagállami közokirattól ered, ennek a joghatásnak (bizonyító erőnek) másik tagállamban történő elismerése érdekében.²⁶¹ Az öröklési rendelet a közokiratok elfogadása terén nem a közokiratok, mindössze a jogi helyzet elismeréséről rendelkezik, lehetővé téve ezáltal a közokiratok (alaki) bizonyító erejének kiterjesztését. Önmagában a külföldi közokiratok az elfogadó tagállamban jogerő kiváltására nem alkalmasak, alaki bizonyító erejük csak addig terjedhet, ameddig a kiállító állam az elfogadó állam részére azt kölcsönzi.²⁶² Az öröklési rendelet közokiratok elfogadására vonatkozó rendelkezéseiben azt az uralkodó álláspontot emelte be a szabályozásba, mely a közokiratok (alaki) bizonyító ereje tekintetében a *lex fori* elvét alkalmazza. Így az elfogadó államban a közokirat (alaki) bizonyító erejének terjedelmét a származási állam eljárásjoga határozza meg.

A közrendi klauzula beillesztésével az 59. cikk (1) bekezdése az alaki bizonyító erő tekintetében egy dupla korlátozást eredményez: *Buschbaum* a nemzetközi magánjogi és európai polgári eljárásjogi szabályoktól való éles elkülönüléseként, és abszolút kivételként értékeli a közrendi kikötés által eredményezett dupla korlátozást.²⁶³ Ugyanis az 59. cikk szabályában benne rejlik, hogy a közrendbe ütközés vizsgálata egyrészt terheli a származási, másodsorban a címzett tagállamot is.

A rendelet 74. cikke értelmében valamely tagállamban kiállított okirat tekintetében hitelesítésre vagy más hasonló alaki követelményekre²⁶⁴ nincs szükség. De a bizonyító erő szempontjából egy lényeges korlátozást tartalmaz az 59. cikk (1) bekezdésének második mondata: a közokiratot egy másik tagállamban felhasználni szándékozó személy kérheti a származási tagállam hatóságaitól, hogy a 81. cikk (2) bekezdésében előírt formanyomtatványt töltsse ki, és ennek során részletezze, hogy milyen bizonyító erővel rendelkezik a közokirat az eredeti tagállamban. Mind a Német Közjegyzői Intézet tanulmánya, mind a Heidelbergi jelentés egyértelműen rámutatott, hogy az egyes tagállamok által öröklési ügyekben kiadott

²⁶⁰ A közokiratok elfogadása tekintetében a joghatás „*exportja*” több szerzőnél is megjelenik, MÜLLER-LUKOSCHEK mellett GEIMER is alkalmazza, felhívva az új fogalomban lévő veszélyekre a figyelmet. GEIMER (2014) i.m. 149. p.

²⁶¹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 136. p.

²⁶² Markus BUSCHBAUM: Europäisches Nachlasszeugnis und Annahme öffentlicher Urkunden neue Mechanismen zur grenzüberschreitenden Nachlassabwicklung und ihr Verhältnis zum materiellen Sachenrecht. In: Johannes HAGER (Hrsg.): Die neue europäische Erbrechtsverordnung, Baden-Baden, Nomos, 2013. 43-44. p.

²⁶³ BUSCHBAUM i.m. 43-44. p.

²⁶⁴ A rendeleti szabályozás mögött vélhetően Magyarországon az 1973. évi 11. törvényerejű rendelettel kihirdetett a külföldön felhasználásra kerülő közokiratok diplomáciai vagy konzuli hitelesítésének (felülhitelesítésének) mellőzéséről Hágában, az 1961. október 5. napján kelt egyezményben lefektetett ún. „*apostille*” öröklési ügyekben való alkalmazásának szükségtelensége áll.

közokiratok eltérő bizonyító hatás kiváltására alkalmasak. Kérdésként merül fel bennem, ha a Bizottság felhatalmazása alapján a rendelet által többszörösen felhívott és utalt formanyomtatvány-rendszer közokiratok tekintetében is kidolgozásra kerül, megteremthető, kialakítható-e egy olyan akár elektronikus, akár papír alapú formanyomtatvány, amely valóban segítséget nyújthat egy tagállam hatósága, vagy valamely igazságügyi jogosítványokkal felruházott személye vagy szervezete számára, hogy egy másik tagállam jogrendszerének átfogó ismerete nélkül a közokirat származási állama szerinti bizonyító hatását (erejét) ténylegesen megismerhesse, és megfeleltethesse, hozzáilleszthesse saját jogrendszere szabályozásához? Véleményem szerint bár a rendeleti szabályozás megpróbált a közokiratok elfogadása terén egy biztos alapokon nyugvó zárt keretrendszert kialakítani, ugyanakkor a tagállami jogrendszerek eltérő voltából, a bizonyító hatás önálló tagállami jogosítványából eredendően ezt formanyomtatványok révén aligha lehet megvalósítani.²⁶⁵

2.4.3 A közokiratok megtámadása

Az öröklési rendelet a közokiratok megtámadását két egymástól eltérő és elkülönülő szinten szabályozza. Egyrészt foglalkozik a közokiratok valódiságának kérdésével (így a közokiratok alakiságának, illetve a közokiratok kiállítására irányuló eljárás megtámadásával), valamint ettől elhatárolva a közokiratok tartalmi kérdéseivel (a közokiratba foglalt jogügyletek vagy jogviszonyok megtámadásával).

2.4.3.1 A közokiratok valódiságának megtámadása

Az okirat valódisága tekintetében a (62) Preambulum bekezdés ad iránymutatást: határon átnyúló öröklési ügyekben az okirat valódisága a következő kérdéseket foglalja magába: az okirat alaki követelményeit, az okiratot kiállító hatóság jogosítványait, az okirat kiállítására vonatkozó eljárást, valamint a kiállítással összefüggő folyamatokat (pl.: felek hatóság előtti megjelenése és nyilatkozattétele).²⁶⁶

A rendelet 59 cikk (2) bekezdése szerint „A közokirat hitelessége – értsd *valódisága* (S.N.) – kizárólag a származási állam bíróságai előtti eljárás útján támadható meg”, a címzett, elfogadó államban nem. Nem véletlen, hogy a rendelet az okiratok valódiságának felülvizsgálatát a származási állam jogának szintjére utalta. A nemzeti jogrendszerekben a

²⁶⁵ A kérdést még tovább bonyolítja az az esetkör, amikor a közokirat olyan bizonyító hatást, vélelmet eredményez a származási államban, amelyet a címzett tagállam jogrendszere nem ismer.

²⁶⁶ Fontos azonban kiemelni, hogy „A közokirat csak akkor bizonyítja a benne foglalt tények valódiságát, ha maga a hatóság tanúsít a tények fennállásáról vagy fenn nem állásáról, és ezt közhitelesen igazolja. Ugyanakkor egy hatósági intézkedésről kiállított közokirat csak az intézkedés tartalmát és megtörténtét bizonyítja, de a benne szereplő tények valódiságát nem.” FARKAS József – KENGYEL Miklós: Bizonyítás a polgári perben. Budapest, KJK Kerszöv, 2005. 174. p.

közokiratokra vonatkozó „valódiság véelme”²⁶⁷ kizárólag belföldre terjed ki, külföldi államban nem érvényesülhet. Általánosságban leszögezhető, hogy külföldi okiratok esetében a valódiság vizsgálatára csak különleges esetekben kerül sor, amennyiben az adott nemzeti jogrendszerben a felülhitelesítés vagy apostille intézménye nem ismert vagy nem áll rendelkezésre.²⁶⁸

2.4.3.2 A közokiratok tartalmának megtámadása

Dogmatikai szempontból az okiratok kapcsán két fontos kérdést el kell határolni egymástól: az okirat valódiságának a vizsgálatát – amely egy másik államból származik – másodsorban azt a bizonyító hatást – anyagi jogerőt –, amely ebből az okirattól eredeztethető.²⁶⁹ Míg a közokirat valódiságának a megtámadását a rendelet lényegében érintetlenül hagyja, és a származási állam(ra) (szintjére) utalja, addig öröklési ügyekben kiállított okirat érdemi tartalmának megtámadását uniós szintre emeli. A közokiratok valódiságának megtámadására a *lex fori*, a közokiratokba foglalt jogállás vagy jogviszony megtámadására a *lex causae* lesz irányadó.

Ugyan a rendelet a közokirat érdemi tartalmának megtámadására nézve is megfogalmaz kötelező előírások [(63) Preambulum bekezdés], mégis az e körbe értendő jogügyletek és jogviszonyok egzakt meghatározása hiányzik, mindössze a rendelet példálózó felsorolással kiemeli a felek megállapodását a hagyatéki osztályról, a végrendeletet és az öröklési szerződést. A jogviszonyok tekintetében az örökösök – kedvezményezettek meghatározása, részesedésük mértéke és a kötelesrész létezése került rögzítésre.

A közokiratba foglalt jogállások, jogviszonyok elleni kifogás tekintetében az eljáró hatóságot, és az eljárásra alkalmazandó jogot a rendelet II. és III. fejezeteiben meghatározott előírások határozzák meg. Vagyis míg az okirat valódiságának megtámadása kérdésében a fórum a közokiratot kiállító származási állam lesz, addig az okirat tartalmának megtámadása kérdésében a rendelet joghatóságai szabályai szerint felhívott fórum által, az alkalmazandó jogra vonatkozó előírások szerint az öröklésre irányadó jog alapján kerül elbírálásra a kifogás.

Függetlenül attól, hogy a megtámadás a valódiságra vagy az okirat érdemi tartalmára vonatkozik, a megtámadott okirat egy másik tagállamban mindaddig nem rendelkezik

²⁶⁷ Magyarországon a Pp. 195. § (7) bekezdése értelmében, Németországban a ZPO. 437. § (1) – 438. §, Ausztriában a ZPO. 310. §-nak megfelelően a valódiság véelméről beszélhetünk. HARSÁGI Viktória: Okirati bizonyítás a modern polgári perben. i.m. 245-246., 258. p. „Az angol jog [...] általánosságban nem rendel az okiratokhoz törvényileg előre meghatározott bizonyító erőt, így az okirat bizonyító erejének megállapítása szabad mérlegelés tárgya. [...] Kialakultak azonban olyan véelmek, amelynek közvetett hatásaként egyes okiratok bizonyító ereje kiemelkedik a többi közül.” HARSÁGI (2005) i.m. 215. p.

²⁶⁸ GEIMER (2014) i.m. 153. p.

²⁶⁹ GEIMER (2014) i.m. 150. p.

bizonyító erővel, ameddig a joghatósággal rendelkező állam bírósága a vitatott kérdésben nem dönt, amíg az ügy folyamatban van.²⁷⁰ E körben kérdésként merül fel, hogy a jogalkalmazó az elfogadó („elismerő”) államban honnan fog tudomást szerezni egy ilyen eljárás folyamatban létéről, amikor azt a rendelet teljesen a származási állam joghatóságába utalta? A problémára megoldást jelenthetne az európai öröklési jegyzék²⁷¹ bevezetése, mely a közokirattal összefüggő valamennyi jogorvoslati eljárás nyilvántartására is szolgálna.

2.4.4 Előzetes kérdés elbírálása

Az 59. cikk egy további joghatósági szabályt tartalmaz arra az esetre, amikor egy tagállam bírósága előtt zajló eljárás kimenetele az okirat érdemi tartalmának, az okiratba foglalt jogviszony létezésének tisztázása előzetes kérdés függvénye. Míg a rendelet szabálya szerint az előzetes kérdéssel szembesülő bíróság joghatósággal rendelkezik az előzetes kérdés eldöntésére, addig az alkalmazandó jog kérdésére nézve a normaszövegben nem található utalás.²⁷² Az 59. cikk (3) bekezdéséből eredeztetve e körben a rendelet III. fejezetének előírásai vélhetően irányadók.

2.4.5 A lex fori és a lex causae párhuzamos érvényesülése

Az V. fejezet rendelkezései a bizonyítás és a bizonyító erő részletszabályai tekintetében nem fogalmaznak meg előírásokat, a tagállami jogalkotói és jogalkalmazói kompetenciákat érintetlenül hagyva a nemzeti jog szintjére utalják. Ugyanakkor az 59. cikk rendelkezései értelmében az elfogadó államban a közokirat ugyanolyan, vagy azzal a lehető legnagyobb mértékben hasonló bizonyító erővel bír, mint a származási államában.

Geimer kérdésként veti fel, hogy a rendelet – ahogyan azt a nemzetközi eljárásjogban szokás – a célzott tagállam szintjére „befagyasztja” a közokirat bizonyító hatását, vagy az elfogadás révén azt a származási állam kompetenciájában hagyja, korlátként megjelölve a nyilvánvalóan közrendbe ütközést? E nyitott kérdés eredményeként az elfogadás révén elképzelhetővé válik, hogy ugyanazon tényállás tekintetében egy közokirat eltérő bizonyító erőt vált ki a célzott, és eltérő hatást a származási államában.²⁷³

Ugyan a rendelet taxatíve nem mondja ki, hogy a bizonyító erő megítélése kapcsán a *lex fori* vagy a *lex causae* kapcsolódva az irányadó, azonban véleményem szerint a

²⁷⁰ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 138. p.

²⁷¹ A Német Közjegyzői Intézet tanulmánya felvetette a végintézkedések európai nyilvántartási rendszerének kialakítási lehetőségét. Véleményem szerint az öröklési rendelet rendelkezéseinek hatékonyabb érvényesülését biztosítaná egy olyan európai öröklési jegyzék bevezetése, mely nemcsak a végintézkedésekre, hanem az öröklési eljárással összefüggő (az öröklési eljárás eredményeként kibocsátott) valamennyi határozatra és egyéb (köz)okiratra nézve tartalmazna információkat.

²⁷² MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 139. p.

²⁷³ GEIMER (2014) i.m. 152. p.

közokiratok megtámadására vonatkozó szabályozás révén mégis nyilvánvalóvá válik az európai jogalkotói szándék. A rendelet a közokiratok *alaki bizonyító ereje* tekintetében a *lex fori elvének*, az *anyag bizonyító erő* tekintetében a *lex causae* elvének enged teret.

2.4.6 A közokiratok végrehajthatósága

A rendelet 60. cikke a közokiratok végrehajthatóságáról rendelkezik. A fentebb kifejtettek szerint közokiratok elismeréséről a határon átnyúló ügyekben nem beszélhetünk, azonban elfogadásuk révén szükségszerűen felvetik a végrehajthatóság kérdését. A rendelet szabályai értelmében egy tagállamban kiállított közokiratot másik tagállamban akkor lehet felhasználni, ha az okirat a származási államban végrehajtható, végrehajtási jogcímmel rendelkezik és a címzett tagállamban végrehajthatóvá nyilvánították.²⁷⁴

A közokiratok és perbeli egyezség fejezet a végrehajthatóság tekintetében a IV. fejezet rendelkezéseire utal vissza (45-58. cikkek), a kérelemre induló eljárás közokiratok esetében is kizárólag az alaki követelmények vizsgálatára korlátozódik. A végrehajthatóvá nyilvánításra irányuló kérelem tárgyában hozott határozat ellen bármely fél jogorvoslatot nyújthat be. Amennyiben valamely fél jogorvoslattal él, a végrehajthatóvá nyilvánítás csak akkor tagadható meg vagy vonható vissza, ha a közokirat végrehajtása nyilvánvalóan ellentétes a végrehajtás helye szerinti tagállam közrendjével (*orde public*).²⁷⁵

Kérdésként merül fel bennem, hogy valóban szükséges volt-e a rendeletben (önálló cikkben) szabályozni a közokiratok végrehajthatóságának, különösen végrehajthatóvá nyilvánításának kérdését? Végigtekintve az összehasonlító elemzésben vizsgálat alá vont tagállami szabályozásokon a kontinentális jogrendszer *latin típusú közjegyzői* hagyományokat őrző és folytató államokban az öröklési eljárás eredményeként a közjegyző közokiratot állít ki, mely valamennyi államban közvetlenül végrehajtható, így a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás lehetősége e körben fel sem merül. Álláspontom szerint azokban a tagállamokban, ahol az öröklési eljárás lefolytatása bírósági hatáskörbe tartozik, és a bíróság az öröklési eljárás eredményeként nempere eljárás keretében határozatot hoz a rendelet 45-58. cikkben lefektetett szabályai egyértelműen irányadók.

²⁷⁴ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 139. p.

²⁷⁵ A rendelet 60. cikk (3) bekezdése

2.4.7 Bírósági egyezségek szabályozása

Míg a 3. cikk (1) bekezdése a fogalom-meghatározások között a perbeli egyezségről rendelkezik,²⁷⁶ addig a 61. cikk a bírósági egyezségek kérdéskörét rendezi. Nyilvánvaló, az eltérő terminológia használat ellenére azon határozatok értendők, melyek vagy bírósági eljárás folyamán vagy eredményeként jöttek létre, vagy bíróság által kerültek jóváhagyásra. Véleményem szerint e fogalom-meghatározás értelmében a rendelet tárgyi hatálya a mediációs (közvetítői) eljárás folyamán kötött, bíróság által jóváhagyott egyezségekre egyaránt kiterjed. A 61. cikk lényegében leképezi a 60. cikk szabályozását, mind a végrehajthatóvá nyilvánítás, mind az eljárás lefolytatásának megtagadása tekintetében.

2.4.8 A közokiratokra vonatkozó szabályozás értékelése

A szabályozás figyelemre méltó pozitívumaként emelhető ki, hogy míg a 2009-es tervezet az „érvényesség vélelmének” koncepciójából indult ki, addig 2012-re sikerült elhatárolni az okirat valódiságának vizsgálatát attól az (anyagi) bizonyító erőtől, ami ebből a közokiratból eredeztethető. Ennek eredményeként az elfogadott normaszöveg már a valódiság vélelmének definíciójára épít. Ugyan a rendelet taxatíve nem mondja ki, hogy a bizonyító erő megítélése kapcsán a *lex fori* vagy a *lex causae* kapcsolódva az irányadó, azonban véleményem szerint a közokiratok megtámadására vonatkozó szabályozás révén mégis nyilvánvalóvá válik az európai jogalkotói szándék. A rendelet a közokiratok *alaki bizonyító ereje* tekintetében a *lex fori elvének*, az *anyagi bizonyító erő* tekintetében a *lex causae* elvének enged teret.

Míg a közokiratok valódiságának megtámadását a rendelet teljesen a származási állam nemzeti jogának szintjére utalta, addig a közokiratba foglalt jogállás, illetve jogviszony megtámadása tekintetében a II. és III. fejezet szabályait felhívva a joghatóságot és az alkalmazandó jogot ugyan meghatározta, de magának a jogorvoslati eljárásnak a részletszabályait nem dolgozta ki. A közokiratokra és a bírósági egyezségekre vonatkozó fejezet legmarkánsabb kritikája a jogorvoslati szabályozás tekintetében fogalmazható meg: a közokirat valódisága körében a jogorvoslati eljárás teljes származási állam szintjére helyezésével honnan fog tudomást szerezni a jogalkalmazó elfogadó állam egy jogorvoslati eljárás folyamatban létéről? A célzott szabályozás hatályba lépésével egy uniós szinten vezetett nyilvántartás hiányára tekintettel, a gyakorlatban elképzelhetővé válik, hogy ugyan nemzeti szinten folyamatban van egy jogorvoslati eljárás a közokiratra vonatkozóan, mégis más tagállamban ugyan ezen okirat alapján lehetővé válik egy esetleges végrehajtási eljárás

²⁷⁶ A rendelet 3. cikkének h) pontja szerint a perbeli egyezés: „a bíróság által jóváhagyott vagy az eljárás során a bíróság előtt kötött, öröklési ügyben létrejött egyezés.”

kezdeményezése. A problémára megoldást jelenthetne az európai öröklési jegyzék²⁷⁷ bevezetése, mely a közokirattal összefüggő valamennyi jogorvoslati eljárás nyilvántartására is szolgálna.

A rendelet alkalmazását elősegítő formanyomtatvány-rendszerre való utalás a közokirati szabályozás között is megjelenik, ugyanakkor egy formanyomtatvány e körben érdemben vélhetően nem tudja majd előmozdítani a közokiratok bizonyító erejének megfelelő megítélését. Tekintettel arra, hogy az egyes tagállamok által öröklési ügyekben kiadott közokiratok eltérő bizonyító hatás kiváltására alkalmasak, álláspontom szerint nem alakítható ki egy olyan akár elektronikus, akár papír alapú formanyomtatvány, amely valóban segítséget nyújthat egy tagállam hatósága, vagy valamely igazságügyi jogosítványokkal felruházott személye vagy szervezete számára, hogy egy másik tagállam jogrendszerének átfogó ismerete nélkül a közokirat származási állama szerinti bizonyító hatását ténylegesen megismerhesse, és saját (címezett) jogrendszerének megfeleltethesse.

Végigtekintve a közokirat és a bírósági egyezség szabályain mind a fejezet rendeletben betöltött elhelyezkedése (önálló fejezetben való szabályozása), mind az elfogadás megtagadásaként megjelölt *orde public klauzula*, csakúgy, mint az exequatur eljárás előírása a Brüsszel-I. rendelet²⁷⁸ szabályozási koncepciójával állítható párhuzamba. Bár az új Brüsszel-I. rendelet²⁷⁹ megtartotta a közokiratok önálló fejezetben történő szabályozását, az exequatur intézményének eltörlése eredményeként, az új Brüsszel-I. rendelet 58. cikk (1) bekezdése értelmében „Egy, az eredeti eljárás helye szerinti tagállam területén végrehajtható közokiratnak más tagállamok területén ugyanúgy végrehajthatónak kell lennie bármilyen végrehajthatóvá nyilvánítás nélkül.”. Az öröklési rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki valamely természetes személy eltűnésével, távollétével vagy holtak nyilvánításával kapcsolatos kérdésekre.²⁸⁰ Így az ezekkel kapcsolatos határon átnyúló kérdések tekintetében az új Brüsszel-I. rendelet szabályai lesznek irányadók. Bár álláspontom szerint a holtak nyilvánítás, illetve a halál tényének bírói úton történő megállapítása szükségszerűen az öröklési eljárással összefüggő olyan kérdés – különös tekintettel ezen eljárások eredményeként kibocsájtott okiratok – , mely megalapozottan tartozhatna²⁸¹ a rendelet tárgyi

²⁷⁷ Lásd 271-es számú lábjegyzet!

²⁷⁸ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Továbbiakban: „Brüsszel-I. rendelet”)

²⁷⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Továbbiakban: az „új Brüsszel-I. rendelet”)

²⁸⁰ Az öröklési rendelet 1. cikk (2) bekezdés c) pontja értelmében.

²⁸¹ Tekintettel a *lex successionis* elvére, mely az örökléssel összefüggő valamennyi kérdést a rendelet tárgyi hatálya alá utalja.

hatálya alá, azt a helyzetet fogják eredményezni, hogy az örökléssel összefüggő okiratok tekintetében egy megosztott „elismerés” és végrehajtás várható a határon átnyúló öröklési ügyekben: az öröklési rendelet tárgyi hatálya alá sorolható közokiratok és bírósági egyezségek esetében az elfogadás intézménye révén exequatur eljárás lefolytatásának eredményeként bizonyító hatáskiterjesztésről, az új Brüsszel-I. rendelet hatálya alá tartozó örökléssel összefüggő okiratok tekintetében pedig egy végrehajthatóvá nyilvánítást mellőző automatikus ipso iure elismerésről és végrehajtásról beszélhetünk majd.

A kérdéskört még tovább bonyolítja a 2013. április 24-én nyilvánosságra hozott Európai Parlament és a Tanács rendelet javaslata bizonyos közokiratok Európai Unión belüli elfogadásának egyszerűsítése révén a polgárok és a vállalkozások szabad mozgásának előmozdításáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról,²⁸² melynek javaslat elfogadása révén a rendelet tárgyi hatálya alá a halállal kapcsolatos más tagállamok hatóságai részére bemutatandó közokiratok²⁸³ elfogadása is bele tartozna. A rendelet tervezet napvilágra kerülése óta viták folynak elsősorban a tárgyi hatály szűkítése érdekében, azonban esetleges hatályba lépését követően a tág értelemben vett örökléssel összefüggő okiratok tekintetében, a tárgyi hatály tekintetében egy pontos egymásra utaló és egymással összefüggő elhatárolás nélkül, az európai öröklési rendeleten és az új Brüsszel-I. rendeleten felül a jogalkalmazók számára további kihívásokat jelentene még egy uniós szintű jogforrás szabályainak való megfelelés.

²⁸² A javaslat meghatározott tartalmú és alaki bizonyító erővel rendelkező közokiratokat mentesítene a felülhitelesítés (Apostille) alól. Emellett kötelezővé tenné a nem hiteles fordítások elfogadását azzal, hogy kétség esetén hiteles fordítás kérhető; kétség esetén szabályozná a közokirat valódiságával kapcsolatos hatósági együttműködést, annak érdekében, hogy az azonosított technikai alakítások által okozott gyakorlati nehézségek – így különösen a kapcsolódó bürokrácia, költségek és késedelmek – csökkentését, a közokiratok EU-n belüli szabad áramlásához kapcsolódó fordítási költségek csökkentését; és a közokiratok tagállamok közötti áramlását szabályozó, töredezett jogi keret egyszerűsítését célozza. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013PC0228&from=EN> 5-6.p. [letöltés ideje: 2014. december 26.]

²⁸³ A javaslat 2. és 3. cikke értelmében.

2.5 Az európai öröklési bizonyítvány

2.5.1 Egy közös (európai) öröklési okirat megteremtésének igénye

Az egyes tagállamok öröklési rendszerének ellentétes vonásai az öröklési eljárás lezárásaként kiadott aktus különbözőségében is kifejezésre jutnak. „Némely tagállamokban az eljáró szerv formális határozattal „átadja a hagyatékot” az örökösök részére, míg másutt öröklési bizonyítvány kerül kiállításra, egyes tagállamokban pedig elegendő az örökösök okiratba foglalt egyezsége.”²⁸⁴ Az aktusok fajtájának különbözősége ellenére kibocsátásuk indoka és célja közös, igazolni az örökösök minőségét, biztosítani a hagyaték tárgyának jogszerű átszállását és birtoklását.

A nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a jogalkalmazók számára a legnagyobb kihívást az öröklési ügyben hatáskörrel és illetékességgel bíró szerv oldalról nézve az egyes államokban fellelhető hagyatéki vagyontárgyak és az öröklésben érdekelt személyek felderítése jelenti, az örökösök oldaláról vizsgálva valamennyi érintett állam egy újabb jogrendszer, egy újabb öröklési eljárásban való részvétel kötelezettségét hordozza magában.²⁸⁵

Az öröklési rendelet valódi novumaként az európai öröklési bizonyítvány megteremtését hangsúlyozzák az európai szerzők. Ugyanakkor egy, a határon átnyúló öröklési ügyekben öröklés tényét igazoló okirat létrehozásának igénye nem újkeltű jelenség. A nemzetközi hagyatékkezelésről szóló 1973. évi Hágai Megállapodás Portugália, a (korábbi Csehszlovákia, majd) Szlovákia és Csehország együttműködésével²⁸⁶ egy olyan „*international certificate*” létrehozását irányozta elő, mely meghatározott személyek, közöttük kiemelve a hagyatéki vagyongazdálkodók jogosítványainak igazolására szolgált.²⁸⁷ Hágai Megállapodás olyan nemzetközi tanúsítvány bevezetésére tett kísérletet, melyet azon személyek számára állítanak ki, „akik ingó vagyontárgyakat kívánnak kezelni, velük rendelkezni, illetve jogosultságaikat igazolni”. A Megállapodás nem tartalmazott eljárásjogi szabályokat, csak a hátrahagyott házastárs értesítésére, tájékoztatására, valamint a hagyatéki vagyon felkutatására nézve szabott előírásokat. A tanúsítvány elismerése a részes államokban alapvetően automatikusan következett be, de az intézmény valódi jelentőségét a jóhiszeműség vélelmének garanciája keletkeztette. A tanúsítványban megjelölt személy részére kifizetéseket

²⁸⁴ Horváth GYÖNGYI: Az európai öröklési rendelet tervezete. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011/1. sz. 8. p.

²⁸⁵ SÜB (2013) i.m. 727. p.

²⁸⁶ Lásd bővebben az 1.4. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciák eredményei című fejezetben!

²⁸⁷ Martin SCHAUER: Europäisches Nachlasszeugnis. In. Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012. 74. p.

lehetett teljesíteni, valamint jogosultságot teremtett a hagyatéki vagyontárgyak részére történő átadása, kiszolgáltatása terén.²⁸⁸

Egy egységes európai öröklési tanúsítvány megteremtésének gondolatát először a Német Közjegyzői Intézet tanulmánya vetette fel.²⁸⁹ Ezt követően a Zöld Könyv is górcső alá vette egy ilyen okiratok létrehozására irányuló tagállami szándék valós felderítését. A Zöld Könyv egyértelműen rámutatott, hogy a különböző jogrendszerek eltérő módon szabályozzák az öröklés tényének igazolását, ugyanakkor az örökösök számára különösen fontos, hogy más államokban jogaik gyakorolhassák, örökségükhöz hozzájuthassanak. A harmonizáció középpontjába a jogrendszerek különbözőségéből eredő konfliktusok felszámolása kell, hogy álljon, s a létrehozandó dokumentum valamennyi EU-tagállamban azonos joghatások kiváltására alkalmas kell, hogy legyen. A Zöld Könyv három kérdést bocsájtott vitára: 1. Milyen hatások kiváltására kell, hogy alkalmas legyen a létrehozandó dokumentum? 2. Mire irányuljon a tartalma? 3. Milyen funkciót tölthetnek be tagállami hatóságok a tanúsítvány kiállítása során: tartalmát és hatását illetően szerepe lehet a tagállami mérlegelési jogköröknek, vagy közösségi szinten előre rögzíteni kell kritériumokat a kibocsájtás illetően?²⁹⁰ A Zöld Könyv eredményeként a Bizottság azon megállapításra jutott, hogy a tanúsítvány kétségtelenül nagy előnye az lenne, ha az örökösök a hagyatéki osztályon belül jogaikat anélkül is tudnák igazolni és érvényesíteni, örökségüket megszerezni, hogy további eljárásoknak kellene alávetniük magukat.²⁹¹ Végül két konkrét cél elérését rögzítette: az örökösi minőség igazolásának megkönnyítését, valamint a hagyaték átszállásának (hagyaték átadásának) biztosítását.

Ilyen előzmények után nem meglepő, hogy az öröklési rendelet első, 2009-es szövegváltozata tartalmazta, és részletesen szabályozta az európai öröklési bizonyítvány intézményét. Az elfogadott rendelet VI. fejezetében a 62-73. cikkekben kerültek kidolgozásra az európai öröklési bizonyítvány bevezetésére, rendeltetésére, kiállítására vonatkozó részletszabályok, az eljárásjogi rendelkezések közül a bizonyítvány joghatásaira, a jogorvoslati eljárásra vonatkozó cikkek érdemelnek külön kiemelését. A fejezet értelmezéséhez nélkülözhetetlen a rendelet 81. cikke előírásainak szem előtt tartása.

²⁸⁸ PADOVINI (2008) i.m. 152-153. p.

²⁸⁹ SCHAUER (2012) i.m. 74. p.

²⁹⁰ PADOVINI (2008) i.m. 156. p.

²⁹¹ SCHAUER (2012) i.m. 74. p.

2.5.2 A bizonyítvány célja, lényegi jellemvonásai

A rendelet nem adja meg az öröklési bizonyítvány definícióját, csupán a 63. cikk a bizonyítvány rendeltetése kapcsán ismerteti a *sui generis uniós jogintézmény*²⁹² némely jellemvonását. A létrehozandó dokumentum egy tagállam meghatározott hatósága által kibocsájtott olyan okirat, mely révén az öröklésben érdekelt személyek az öröklési eljárásban jogállásukat igazolni, jogaikat érvényesíteni tudják. Fontos hangsúlyozni, hogy az öröklési bizonyítvány kiállítására nemcsak az örökösök kérelmére kerülhet sor, a hagyományosok, hagyatéki gondnokok és végrendeleti végrehajtók jogállásának igazolására egyaránt szolgál.²⁹³

A bizonyítvány valódi célja amellet, hogy a jogosult személyek hiteles jogállásának más tagállamban való lehető legegyszerűbb módon történő igazolását biztosítja, a 69. cikk (1) bekezdése értelmében, általa az öröklésben érdekelt személyek anélkül tudják a bizonyítvány joghatásait a kibocsájtó államon kívüli országokban is érvényesíteni, hogy külön eljárásnak kellene alávetniük magukat. Másodsorban a bizonyítvány az elismerésből származó problémákat is kiküszöböli.²⁹⁴

Az intézmény rendeltetését, valódi lényegét nagyban meghatározza a rendelet más jogintézményeivel való kapcsolata. A kérdés különösen fontos a joghatóság, a határozatok elismerése és végrehajtása, valamint a dologi jog szemszögéből viszonylatában. Bár a 64. cikk szabályozza, hogy mely tagállam rendelkezik joghatósággal a tanúsítvány kiállítására,²⁹⁵ ugyanakkor arra vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz, hogy a tagállamokon belül, mely hatóságok (bíróóságok) rendelkeznek hatáskörrel a bizonyítvány kiállítására.

A bizonyítvány hozzávetőlegesen szorosabb kapcsolatot mutat az elismeréssel. 69. cikk (1) bekezdése értelmében a bizonyítvány külön eljárás nélkül valamennyi tagállamban joghatással bír. Míg az elismerés egy külföldi határozat belföldön történő elfogadását, a határozat joghatásainak belföldre történő kiterjesztését, belföldi jogintézményekkel való

²⁹² SZÓCS Tibor: Másfél év az európai öröklési rendelet hatálybalépéséig. Feladatok a jogalkotásnak, kihívások a jogalkalmazásnak. In. HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében. Budapest, Pázmány Press, 2014. 29. p., Knut Werner LANGE: Das Europäische Nachlasszeugnis. In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. C.H Beck, München, 2014. 162. p.

²⁹³ Christoph DORSEL – Christian SCHALL: Die Umsetzung der ErbVO durch die Europäische Kommission – Ein erster Überblick unter besonderer Berücksichtigung des Europäischen Nachlasszeugnisses. In. *GPR*, 1/2015. 40. p.

²⁹⁴ SCHAUER (2012) i.m. 75-76. p.

²⁹⁵ Fontosnak tartom annak kiemelését, hogy a 64. cikkben szabályozott „Hatáskör a bizonyítvány kiállítására” cím terminológiai zavart hordoz magában, az európai jogalkotó szándéka nyilvánvalóan a joghatóság rendezésére irányult.

azonos szintre emelését jelenti,²⁹⁶ addig az öröklési bizonyítvány esetében egy ellentétes mechanizmussal állunk szembe: a bizonyítványt elsősorban más tagállamban való felhasználás céljából állítják ki, ugyanakkor a 62. cikk (3) bekezdésének második mondata szerint azonos joghatással bír a kiállító államban is.²⁹⁷ Az intézménynek ez az egyik lényegi motívuma.

Fontosnak tartom megvizsgálni a bizonyítványnak a dologi joggal való kapcsolatát is. Az öröklési bizonyítványra vonatkozó rendelkezések elsősorban eljárásjogi természetűek, zömében a kiállításra irányuló eljárást, valamint a hibás határozatokkal szemben igénybe vehető jogvédelmi mechanizmusokat, eszközöket szabályozzák. Ugyanakkor tartalmaznak olyan rendelkezéseket is,²⁹⁸ melyek anyagi jogi jogegységesítő hatás kiváltására alkalmasak.²⁹⁹ De a rendelet megtartva azon szabályozási koncepcióját, – melynek nem célja a tagállami dologi jogok harmonizációja, csak az örökléssel szükségszerűen felmerülő dologi jogi kapcsolódási pontok rendezése, – az öröklési bizonyítványra vonatkozó részletszabályokra is rávetíthető.

Végül szólni kell még a bizonyítványnak a tagállamok belső jogi aktsaival való kapcsolatáról. Tekintettel az öröklési eljárásban kiadott nemzeti aktusok különbözőségére, az intézmény megalkotása során nélkülözhetetlennek tűnt a határozatoknak, végzéseknek bizonyítvánnyal való kapcsolatát szabályozni. A 62. cikk (3) bekezdés első mondata egyértelműen fogalmaz: „A bizonyítvány nem lép a tagállamokban hasonló célokra használt belföldi okiratok helyébe”. Az öröklési tanúsítvány egy melléklehetőséget kínál a résztvevők számára, amelynek révén a hagyaték átadásának egyszerűbb módon történő átadását remélhetik. A tagállami okiratokhoz képest szubszidiárius funkciót tölt be, melynek használata nem kötelező.³⁰⁰

Továbbá a bizonyítvány két fontos tulajdonságát kell még kiemelnem, egyrészt a 69. cikk (5) bekezdése értelmében érvényes jogcímet keletkeztet valamely tagállam megfelelő nyilvántartásba vételhez,³⁰¹ másodsorban véleményem szerint *egy új európai végrehajtási jogcímet* keletkeztet. A nem vitatott követelések végrehajtásáról szóló rendelet³⁰² az érvényesíthető követelések körét a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott bírósági

²⁹⁶ LEHMANN i.m. 245. p.

²⁹⁷ SCHAUER (2012) i.m. 76. p.

²⁹⁸ Lásd 69. cikk (3) bekezdése harmadik személyek védelmére vonatkozóan.

²⁹⁹ SCHAUER (2012) i.m. 76. p.

³⁰⁰ SCHAUER (2012) i.m. 77. p., SÜB (2013) i.m. 737. p.

³⁰¹ SÜB (2013) i.m. 730. p.

³⁰² Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2004. 04. 30. L 143/15. szám

határozatokon és bírósági egyezségeken kívül az egyéb közokiratokra³⁰³ is kiterjesztette. *Harsági Viktória* az európai végrehajtási jogcímmé nyilvánítható okiratok két csoportját különbözteti meg: a.) azokat, amelyeknél „az adós a jogcím kiállításában tevékenyen közreműködött”, illetve b.) „amelyeknél az adós a követelést az egész eljárás folyamán nem vitatta; vagy amelyeknél abból kell kiindulni, hogy az adós a követelést a továbbiakban nem kívánja vitatni.”³⁰⁴ Meglátásom szerint az európai végrehajtási jogcímmé nyilvánítható okiratok első kategóriájába az öröklési eljárás eredményeként kiállított európai öröklési bizonyítvány is belesorolható. A rendelet 68. cikke értelmében a bizonyítvány kötelező tartalmi eleme az örökösök, hagyományosok jogainak az öröklésre alkalmazandó jog és/vagy a végintézkedés szerinti korlátozásainak, valamint a végrendeleti végrehajtó és a hagyatéki gondnok jogosultságainak megjelölése. Ezáltal a rendelet szabályozás értelmében európai végrehajtási jogcímet keletkeztethet a hagyatékot terhelő hagyatéki gondnokot, illetve végrendeleti végrehajtót megillető díj,³⁰⁵ valamint az öröklési eljárás során elismert vagy nem vitatott hitelezői igények tekintetében.

2.5.3 Joghatóság a bizonyítvány kiállítása esetén

Az öröklési rendelet olyan módon határozza meg a bizonyítvány kiállítására joghatósággal rendelkező tagállamokat, hogy a 64. cikk révén a II. fejezet joghatósági szabályaira utal vissza. Az így felhívott tagállam szabadon határozhatja meg, hogy országán belül mely hatósága (bíróság, közjegyzőség) bír hatáskörrel és illetékességgel a bizonyítvány kibocsátására.³⁰⁶ Akár kizárólagos hatásköri és illetékességi kikötéssel is élhetnek a részes tagállamok.³⁰⁷

³⁰³ A nem vitatott követelések végrehajtásáról szóló rendelet közokiratokra vonatkozó fogalom-meghatározását lásd KROPHOLLER – HEIN i.m. 792. p.

³⁰⁴ KENGYEL – HARSÁGI (2009) i.m. 172. p.

³⁰⁵ A hagyatéki gondnokot, illetve a végrendeleti végrehajtót megillető javadalmozás tekintetében lásd az összehasonlító fejezetben kifejtetteket!

³⁰⁶ BUSCHBAUM – KOHLER (2010b) i.m. 167. p., SÜB (2013) i.m. 735. p., PADOVINI (2008) i.m. 159. p.

³⁰⁷ Abban az esetben, ha a 64. cikk és a II. fejezet rendelkezései értelmében a felhívott állam *Ausztria*, és vagy a „*Verlassenschaftsverfahren*” lefolytatására vagy az „*Einantwortung*” megadására az osztrák bíróságok rendelkeznek hatáskörrel és illetékességgel, akkor ugyanezen bíróságok rendelkeznek majd joghatósággal a tanúsítvány kiállítására is. SCHAUER (2012) i.m. 86. p.

Németországban a hatáskörrel rendelkező hatóság várhatóan a „*Nachlassgericht*” lesz, az illetékességet a § 343 Abs. 1 FamFG szerint az örökösök utolsó lakóhelye fogja meghatározni. SÜB (2013) i.m. 736. p.

Hollandiában Hollandiában a hagyatéki jegyzékek nyilvántartása és vezetése bírósági hatáskörbe tartozik, ugyanakkor az öröklési bizonyítvány kiállítására a közjegyzőkről szóló törvény értelmében elsősorban az adott öröklési ügyben eljáró hagyatéki közjegyző kötelezettsége. Kérdésként merülhet fel, hogy a kialakításra váró újabb nyilvántartás vezetését is a „*griffier*” feladatkörébe utalják (tekintettel arra, hogy az örökösök által végintézkedésében előírányozott jogválasztás megfelelősége tárgyában a „*griffier*” döntenek), vagy a „*Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie*” (Holland Országos Közjegyzői Kamara) lesz egy újabb hatáskörrel gyarapodva jogosult a „*Centraal Testamenten Register*”(Végintézkedéses Központi Nyilvántartási rendszerének) mintájára.

2.5.4 A bizonyítvány kibocsátására irányuló eljárás

A bizonyítvány kiállítására nem hivatalból kerül sor, az eljárás a jogosult személy kérelmével indul. A 63. cikk³⁰⁸ e jogosultsággal az örökösöket, hagyományosokat, végrendeleti végrehajtókat és hagyatéki gondnokokat ruházza fel.³⁰⁹ Az érdekelt személy a kérelem benyújtásához igénybe veheti a 81. cikk (2) bekezdésében megjelölt formanyomtatványt, ugyanakkor ennek alkalmazása nem kötelező.³¹⁰ A 65. cikk (3) bekezdése tizenhárom pontban jelöli meg a kérelem kötelező tartalmi elemeit, mely feltüntetésének vagy mellékelésének elmulasztása a bizonyítvány kiállításának megtagadását vonja maga után.

A bizonyítvány sajátosságainak bemutatásához kapcsolódóan az egyes elemek közül három alpont kiemelését tartom indokoltnak. Elsőként az f)-ben megjelölt bizonyítvány célzott rendeltetését, mely a 63. cikk (2) bekezdésben megjelölt jogosultságok (örökösi/hagyományos minőség, vagyontárgyak átadásának lehetősége, végrendelet végrehajtása, hagyaték kezelése) igazolását eszközölheti a kérelem megfelelősége esetén.³¹¹ A h) pontban kiemelt tények feltüntetése, melyre az érvényesíteni kívánt jog alapozható, valamint az l) pontban rögzített nyilatkozat, melyben a kérelmező kijelenti, hogy legjobb tudása szerint az igazolandó tényekkel kapcsolatosan nincs jogvita folyamatban.

Az eljárás következő szakaszában a kiállító hatóság megvizsgálja a kérelmet. Magának az eljárásnak a lefolytatását nem szabályozza a rendelet, hanem teret enged a tagállami belső szabályok kialakításának.³¹² A szabad bizonyítás elvének megfelelően folytatják le a hatóságok az eljárást, további bizonyítékok előterjesztésére szólíthatják fel a kérelmezőt. Abban az esetben, ha a kiállító hatóság arra az eredményre jut, hogy a kérelem megfelel a fentebb ismertetett feltételeknek, haladéktalanul kiállítja a bizonyítványt. Míg a kérelem esetén a 81. cikkben megjelölt formanyomtatvány használata lehetőség, a bizonyítvány kiállítására kötelezettséget keletkeztet. Egyfajta tükörkép mintájára a

³⁰⁸ A rendelet 63. cikk (1) bekezdése értelmében

³⁰⁹ Ellentétben a német öröklési joggal (§§ 792, 896 ZPO) a kérelmezési jogosultság a hagyatéki hitelezőkre nem terjed ki. Ettől függetlenül a 70. cikk (1) bekezdése lehetővé teszi, hogy a jogos érdekük bizonyítása esetén részükre a bizonyítványról egy vagy több hiteles másolat állítható ki. SÜB (2013) i.m. 737. p., LANGE (2014) i.m. 163. p.

³¹⁰ M. SCHAUER (2012) i.m. 87. p., DORSEL – SCHALL i.m. 40. p.

³¹¹ Az egyeztető tárgyalások során felmerült egy ún. rész-öröklési tanúsítvány létrehozásának gondolata is. A 2009-es rendeletjavaslat 39. cikke kifejezetten rendelkezett egy olyan résztanúsítvány kiállításáról, mely a hagyatékhoz kapcsolódó egyes részjogok, részjogosítványok tanúsítására szolgált volna. A rendelet végső szövegváltozatába végül nem került be az intézmény, de a 63. cikk (2) bekezdése révén lehetővé vált az egyes örökösök, hagyományosok, végrendeleti végrehajtók és hagyatéki gondnokok jogainak külön-külön történő igazolása. In. SüB (2013) i.m. 740-741. p., DORSEL – SCHAL i.m. 42. p.

³¹² SCHAUER (2012) i.m. 87-88. p.

bizonyítvány tartalmi elemei is katalógusszerűen,³¹³ tizenöt pontban kerültek deklarálásra.³¹⁴ Jelentős eltérés azonban, míg kérelem esetén valamennyi tartalmi elem betartása kötelező, addig a bizonyítványnak nem kell valamennyi a 68. cikkben rögzített elemet tartalmaznia, csak azokat, melyekből a kiállítás célja egyértelműen kitűnik.³¹⁵

A kiállító hatóság arra az eredményre is juthat, hogy a kiállítás feltételei nem állnak fenn. A rendelet két esetkört szabályoz, mely több kritikai megjegyzésre készlet: a 67. cikk a) és b) pontjában megjelölt tényállások mindegyike hiányos. Az a) pont esetén a jogorvoslati eljárás folyamatban léte vélhetően azon eseteket foglalja magában, amikor harmadik személy részéről akadály merül fel³¹⁶ a bizonyítvány kibocsátása ellen, a b) pont esetén a hatóság által örökösnek „nevezett” vagy a nemzeti jog által igazolt személy annak ellenére kéri az öröklési bizonyítvány kiállítását, hogy a jogaira kihatással lévő eljárás (adott esetben jogorvoslati eljárás) számára eredménytelenül végződött.³¹⁷ *Schauer* a kiállítás megtagadási okok listáját igen szűkként értékeli, főként, ha harmadik személyek jogorvoslati jogai tekintetében. Továbbá felveti azon kérdést, hogy mi történik, ha egy nyilvánvalóan alakilag érvénytelen végintézkedés tartalmaz örökösnevezést, vagy ha a kérelmező joghatósággal nem rendelkező állam hatóságához nyújtja be a bizonyítvány kiállítására irányuló kérelmét?³¹⁸

³¹³ Még a rendelet első, 2009-es szövegváltozatának megjelenése előtt a Német Közjegyzői Intézet tanulmányában felvetett öröklési tanúsítvány gondolatát folytatva, az egyes európai szereplők az intézmény hatékony megteremtésének garanciájaként az öröklési tanúsítvány tartalmának precíz meghatározása mellett emeltek szót. *Fabio Padovini* hét pontban rögzítette az európai öröklési tanúsítvány kötelező tartalmi elemeit: 1. a halálesetre alkalmazandó jog megjelölése, 2. örökösök, végrendeleti végrehajtók és a hagyatéki gondnokok megjelölése, 3. az öröklés jogcímének pontos megjelölése (törvényes öröklés vagy végintézkedésen alapuló, öröklési szerződés intézménye), 4. az örökörész mértékének rögzítése, 5. végintézkedés rendelkezése esetén az örökösöket terhelő kötelezettségek, vagyoni terhek, 6. a hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó jogosultságainak megjelölése, 7. a hagyaték részét képező ingatlan vagyon. In. PADOVINI (2008) i.m. 158-159.p. *Brigitta Lurger* ezen elemeken felül a halál a halál esetére szóló végintézkedés (végrendelet, öröklési szerződés) hitelesített másolatát, mint szükségszerű tartalmi elem előírását vélte fontosnak. Brigitta LURGER: Der Europäische Erbschein – ein neues Rechtsinstrument für Notare und Rechtspraktiker in Europa. In. Walter H. RECHBERGER (Hrsg.): Brücken im europäischen Rechtsraum. Europäische öffentliche Urkunde und Europäischer Erbschein. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010. 55. p.

³¹⁴ Az egyes tartalmi elemek három részre oszthatók: 1.) az első hét pontban rögzített elemként (a-g) között quasi „rubrum”-ként az örökösök, a kérelmezőre és a bíróságra vonatkozó adatok, 2.) a második csoportba (h-k) pontok között az igazolandó öröklési jogot alátámasztó jogi alapok, úgymint az öröklési szerződés, az öröklésre irányadó jog, halál esetére szóló rendelkezések, végül harmadikként, 3.) az igazolandó öröklési jog, nevezetesen az örökösöket megillető örökörész mértéke, végrendeleti végrehajtásra vagy hagyatéki vagyonkezelésre vonatkozó rendelkezések és korlátozások. In. Süß (2013) i.m. 739-740. p.

³¹⁵ SCHAUER (2012) i.m. 88. p.

³¹⁶ *Oszták és magyar* perspektívából vizsgálva gyakorlat példán szemléltetve, erre akkor kerülhet sor, ha Ausztriában a bíróság által elismert, Magyarországon a közjegyző által kibocsátott teljes hatályú hagyatékátadó végzésben megjelölt örökös európai öröklési bizonyítvány kiállításáért folyamodik, miközben vele szemben hagyatéki pert indítottak. In. SCHAUER (2012) i.m. 88-89. p.

³¹⁷ Hagyatéki per elvesztése esetén.

³¹⁸ SCHAUER (2012) i.m. 88-89. p.

Alappal vethető fel a kérdés: mi a jogkövetkezménye, ha a kiállító hatóság nem a formanyomtatvány alkalmazásával állítja ki a bizonyítványt? *Wilsch* álláspontja szerint figyelembe véve a rendelet előírását, a bizonyítvány ilyen formában nem lesz érvényes.³¹⁹

Néhány gondolat erejéig még szeretnék kitérni a bizonyítvány kiállításának időpontjára. A rendelet *expressis verbis* nem határozza meg, hogy milyen időpontban kerüljön sor a bizonyítvány kibocsátására, a 67. cikk mindössze annyit rögzít, hogy „haladéktalanul” a 65-66. cikkben előírt feltételek megfelelésége esetén. Egy konkrét időpont előírásának hiánya vélhetően a különböző tagállamok hagyaték átadására vonatkozó szisztémájának eltérő voltára vezethető vissza. A jogrendszerek jelentős differenciája miatt szinte lehetetlen volt fix határidő rögzítése, így tágra szabva, az érdekelt jog, jogviszony vagy jogkör igazolását követően kerülhet sor az új európai okirat kiállítására.³²⁰

Az eredeti bizonyítvány a kiállító hatóságnál maradnál, a kérelmező és minden olyan személy számára akinek jogosultsága igazolásához érdeke fűződik, részére másolat kerül kiállításra.³²¹ Rendhagyó sajátossága az intézménynek, hogy a másolatok korlátozott ideig érvényesek, a kiállítástól számított hat hónap elteltéig.³²²

A 70. cikk (3) bekezdése lehetővé teszi a hiteles másolatok érvényességi idejének meghosszabbítását vagy újabb másolatok kiállításának lehetőségét. A rendelet e szabályai különösen kifogásolhatók kidolgozatlanságuk miatt: a rendelkezésekből nem olvasható ki, hogy ilyen esetben új eljárást kell-e lefolytatni, melyet kérelmezni kell vagy azt a hatóság hivatalból folytatja le. A bizonyítás oldalról vizsgálva a kiállító hatóságnak a kiállított bizonyítvány és a meghosszabbítás iránti kérelem köztes időtartama alatt időközben bekövetkezett körülményeket fel kell-e tárnia?³²³

³¹⁹ SÜB (2013) i.m. 738. p.

³²⁰ SCHAUER (2012) i.m. 89. p.

³²¹ A rendelet e szabálya különösen meglepő az öröklési bizonyítványt vagy tanúsítványt alkalmazó nemzeti jogrendszerek fényében: A BGB előírása szerint a kiállított „*Erbschein*” eredeti példánya a kérelmezőt illeti. In: SÜB (2013) i.m. 739.p.

³²² A Német Közjegyzői Intézet tanulmány egy három hónapos érvényességi időt javasolt.

³²³ SCHAUER (2012) i.m. 91. p.

2.5.5 Az öröklési bizonyítványhoz kapcsolódó jogvédelmi mechanizmusok

Az öröklési bizonyítványhoz kapcsolódó jogvédelmi mechanizmusok vizsgálata több rész kérdést foglal magába. Az érintett mechanizmusokat csoportosíthatjuk az időtényező alapján (a.) jogvédelem a bizonyítvány kiállítása előtt, b.) a bizonyítvány kiállítására irányuló eljárás során, c.) a bizonyítvány kiállítását követően), a joghoz való hozzáférés szemszögéből (jogi segítségnyújtás, díj-és költségmentesség), valamint a jogorvoslati lehetőségek (kijavítás, módosítás, visszavonás) szerint.

Már a bizonyítvány kiállítására irányuló eljárás során felmerül a kérdés, kire terjed ki a „kedvezményezett”-i kör? A 66. cikk (4) bekezdése többször alkalmazza ezt a terminológiát, ugyanakkor sem az alkalmazandó jog felhívására, sem egy esetleges akár a Preambulum bekezdések között elhelyezett fogalom-meghatározás rendeletbe történő elhelyezésére nem került sor. Álláspontom szerint a 63. cikkben megjelölt érdekelti kör felhívása³²⁴ sem biztosít kellő garanciát a rendelet célkitűzéseinek, az európai öröklési bizonyítvány rendeltetésének maximális érvényre juttatására.

Bár a 66. cikk (4) bekezdése eljárásjogi szempontból vizsgálva egy jogvédelmi eszközt kívánt a bizonyítványhoz kapcsoló eljárásba beépíteni, mind a hirdetmény közzététele, mind a kedvezményezett kör tag terminológiájának alkalmazásával, véleményem szerint – figyelembe véve a rendeletnek az európai jogforrási rendszerben betöltött helyét és szerepét – több és mélyebb eljárásjogi minimál-garanciák beillesztésére lenne szükség, különösen a hirdetmény közzététele terén (hirdetmény közzététele módja, időtartam stb.).

A jogorvoslati eljárások kereteit a 72. cikk teremti meg, a rendelet által biztosított három eljárás – köztük a kijavítás, a módosítás és a visszavonás – a 71. cikkben található. A kiállító hatóság határozata ellen bármely kérelmezésre jogosult személy jogorvoslati kérelemmel élhet. A jogorvoslati kérelem kétféle jogvédelemre irányulhat: a.) a bizonyítvány kiállítása ellen, b.) a bizonyítvány kiállításának megtagadása miatt, sor kerülhet rájuk hivatalbóli észlelés vagy kérelem okán.³²⁵ Mindkét esetben a „jogorvoslati” hatóság a bizonyítvány joghatásait felfüggeszti.³²⁶ A 72. cikk ugyan megteremti a jogorvoslati eljárás kereteit az eljárás részleteinek nemzeti jog hatálya alá rendelésével, ugyanakkor lényeges kérdéseket nyitva: milyen határidők állnak az érintett személyek rendelkezésére a jogorvoslat

³²⁴ A „kedvezményezett” terminológia rendeletben való alkalmazását helyesnek vélem, ugyanakkor meglátásom szerint szükséges lett volna az örökösökön, hagyományosokon, végrendeleti végrehajtókon, hagyatéki gondnokokon felül az öröklési eljárások lehetséges további érdekelteinek, köztük a hagyatéki hitelezők, öröklésben közreműködő hatóságok (pl.: kiskorú örökös és törvényes képviselője közötti érdekellentét esetén a gyámhivatal) megnevezés szerinti rögzítése.

³²⁵ Módosításra vagy visszavonásra kizárólag kérelemre kerülhet sor. SÜB (2013) i.m. 739.p., SCHAUER (2012) i.m. 91. p.

³²⁶ Rendelet 73. cikk (1) bekezdés b) pontja

előterjesztésére, a hatóság részéről mennyi időn belül kerüljön sor a jogorvoslat elbírálására?³²⁷

További lényegi jellemvonása az intézménynek, hogy kérelem beérkezése esetén szükségszerűen két okirat kerül kiállításra: az eredeti okirat a kiállító hatóságnál marad, ezen felül az eredeti okiratról másolat készül a kérelmező és minden olyan személy számára, akinek jogosultsága igazolásához érdeke fűződik. A másolatok korlátozott ideig érvényesek, a kiállítástól számított hat hónapig.³²⁸ A 70. cikk (3) bekezdése lehetővé teszi a hiteles másolat érvényességi idejének meghosszabbítását, illetve újabb másolat kiállításának lehetőségét. *Schauer* a kritika hangján szól az okiratok érvényességi idejének meghosszabbítására előírányozott szabályok kidolgozatlansága miatt: vajon ebben az esetben ismételten le kell folytatni a bizonyítvány kiállítására irányuló eljárást? Amennyiben igen, az érdekelt személy(ek)nek ezt kérelmezniük kell vagy a hatóság hivatalból folytatja le az eljárást? Az eredeti okirat és az arról készített másolat kiállítása és az új másolat kiállítása közötti időtartam alatt bekövetkezett körülményeket fel kell-e tárnia az érintett hatóságnak?³²⁹

2.5.6 Az öröklési bizonyítvány joghatásai

Az intézmény kapcsán a legélesebb kritikák a 69. cikkben előírányozott joghatások tekintetében fogalmazódtak meg. *Rauscher* szerint úgy kerülnek deklarálásra valamennyi tagállamot érintő joghatások, hogy mögülük az uniós kompetencia hiányzik.³³⁰

A bizonyítvány első, és legfontosabb joghatása – a 69. cikk (1) bekezdése értelmében – az intézmény céljával összhangban: a bizonyítvány minden tagállamban joghatással bír, anélkül, hogy külön eljárást kellene lefolytatni. Vagyis érvényességéhez nem szükségeltetik egy állam valamely hatósága vagy bírósága részéről formális elismerés.³³¹

³²⁷ SCHAUER (2012) i.m. 91. p.

³²⁸ A Német Közjegyzői Intézet tanulmányában egy három hónapos érvényességi idő szerepelt javaslatként, melynek eredményeként a 2009-es tervezetben is ez a három hónap került megfogalmazásra. In. BUSCHBAUM – KOHLER (2010b) i.m. 168. p.

³²⁹ SCHAUER (2012) i.m. 91-92. p.

³³⁰ Meglátása szerint a joghatások egyrésztől öröklési anyagi jogi, másodsorban dologi jogi kérdések, mely tekintetben az uniós kompetencia hiányzik. RAUSCHER (2010) i.m. 844. p.

³³¹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 152. p.

Lurger álláspontja szerint a bizonyítvány hármass joghatást kiváltására alkalmas: legitimációs funkció mind az állami, mind a magánszférával szemben, jóhiszeműség védelme³³² és a kimentés lehetősége a hagyatéki vagyontárgyat megszerzővel (megvásárlóval) szemben, és harmadsorban bizonyító erő az öröklési bizonyítvány helyességét és eredetiségét illetően.³³³

A bizonyítvány legitimációs hatása egy vélelem útján valójában megvélelmezi, hogy a bizonyítványban örökösként, hagyományosként, végrendeleti végrehajtóként, hagyatéki gondnokként megjelölt személy(ek) rendelkeznek a bizonyítványban megjelölt jogállással, és a feltüntetett jogok valóban megilletik őket.³³⁴

Az öröklési bizonyítvány a „jogi forgalomban” is alkalmazható, a hagyatéki vagyontárgyakat illető jogügyletek megkötésének és megvalósításának eszköze lehet. Ugyanakkor egyetlen szerződő fél sem kötelezhető az öröklési bizonyítvány elismerésére, s az öröklésben érdekelt személlyel szerződő fél a „kedvezményezett” jogállás igazolására további dokumentumok felmutatását igényelheti.³³⁵ A 69. cikk (3) és (4) bekezdésében előírt jogügyletek vonatkozásában a jóhiszeműség védelme jelenik meg, a „bizonyítványban kifizetések vagy vagyontárgyak elfogadására jogosultként említett személyek” javára.³³⁶ Az öröklési bizonyítvány helyességét és eredetiségét illető bizonyító hatás eredményeként, a bizonyítvány érvényes jogcímet képez a hagyatéki vagyontárgyak nyilvántartásba vételéhez.

³³² A jóhiszeműség védelmével kapcsolatos aggályokról német perspektívából lásd LANGE i.m. 169. p.

³³³ LURGER i.m. 55. p. *Brigitta Lurger* álláspontjával megegyező véleményre helyezkedik *Franz Haunschmidt* is, aki a legitimációs funkcióhoz kapcsolódóan kiemeli: az öröklési bizonyítvány kellő jogalapot teremt az örökléssel összefüggő jogok és kötelezettségek közhiteles nyilvántartásokba történő bejegyzéséhez. In: Franz HAUNSCHEIDT: Erbschaft und Testament. Wien, LexisNexis, 2013. 120. p.

³³⁴ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 152. p., SCHAUER (2012) i.m. 92. p., SÜB (2013) i.m. 745. p.

³³⁵ SCHAUER (2012) i.m. 93. p.

³³⁶ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 152.p., SCHAUER (2012) i.m. 92. p.

2.5.7 A szabályozás értékelése

Az európai jogirodalomban – elsősorban német ajkú szerzőknél³³⁷ – az öröklési rendelet vonatkozásában megjelent a *nemzetközi (európai) öröklési eljárás* fogalma. A fogalomhasználat félreértésekre adhat okot.³³⁸ Ugyanis a rendeleti szabályozásnak nem célja egy egységes nemzetközi (európai) öröklési eljárás megteremtése, hanem a szabályozott eljárásjogi instrumentumok révén (joghatóság, elismerés, végrehajthatóság, határozatok, közokiratok) illeszkedve az európai polgári eljárásjog jogegységesítési irányához „alacsony harmonizációs szint”³³⁹ mentén a tagállami öröklési eljárások közelítését célozza azonos kapcsolóelvek, valamint következetes és átlátható fórum-rendszer kialakítása révén. Meglátásom szerint, a tagállamok az európai öröklési bizonyítvány intézményének bevezetése révén egy európai öröklési eljárás megteremtésének, kialakításának szükségességét oldották fel. Az egyes öröklési eljárások lefolytatásának szabályozása (az eljárás menete, hatáskör, illetékesség, határidők, az eljárás eredményeként kiállított határozatok és okiratok) továbbra is az állami szuverenitás terepére sorolható, ugyanakkor a rendelet hatályba lépését követően, a bizonyítvány kiállítása révén, szükségtelenné válhat azonos hagyaték részét képező, különböző (tag)államokban fellelhető ingó és ingatlan vagyontárgyakra nézve az öröklésben érdekelt személyek jogállásának tisztázására irányuló öröklési eljárások (különb-külön) lefolytatása valamennyi érintett államban.

A rendelet nem adja meg az európai öröklési bizonyítvány definícióját, azonban a bizonyítvány céljának meghatározása révén mégis kirajzolódik fogalom-meghatározása: A létrehozandó dokumentum egy tagállam meghatározott hatósága (vagy közhatalami jogosítványokkal felruházott szerve) által kibocsájtott olyan okirat, mely révén az öröklésben érdekelt személyek az öröklési eljárásban jogállásukat igazolni, jogaikat érvényesíteni tudják. A rendeletnek nem célja a tagállami öröklési bizonyítványok intézményének felváltása, azonban – előre vetítve az összehasonlító vizsgálat eredményét – az értekezésben vizsgált országok *okiratainak azonos funkcióján, rendeltetésén és joghatásain végigtekintve*, az európaizálódás további várható tendenciájaként az európai öröklési bizonyítvány álláspontom szerint először háttérbe fogja szorítani a tagállami bizonyítványokat, idővel felváltja azokat.³⁴⁰

³³⁷ Dietmar CZERNICH: Internationales Erbverfahrensrecht. In: Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien, Springer, 2010., Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. C.H. Beck, München, 2014., Lena KUNZ: Der Referentenentwurf für ein Internationales Erbverfahrensgesetz. In: *GPR*, 5/2014. 285. p.

³³⁸ Véleményem szerint az „*internationales Erbverfahren*” fogalmat az európai öröklési rendelet eljárásjogi intézményeinek, rendelkezéseinek összefoglaló elnevezéseként kell értelmezni.

³³⁹ HARSÁGI Viktória: Okirati bizonyítás a modern polgári perben. Budapest, HVG-Orac, 2005. 98. p.

³⁴⁰ A következtetés részletes kifejtését lásd 6.3. alfejezet Határozatok és okiratok jelentősége a tagállami öröklési eljárásokban!

A kritika hangján kell szólni a rendelet 64. cikkének magyar fordítását illetően. „Hatáskör a bizonyítvány kiállítására” cím terminológiai zavart hordoz magában. Az európai jogalkotó szándéka nyilvánvalóan a joghatóság, és nem a hatáskör rendezésére irányult. További kérdéseket vet fel az okiratok érvényességi idejének meghosszabbítására előirányozott szabályok kidolgozatlansága. Ezekben az esetekben ismételten le kell folytatni a bizonyítvány kiállítására irányuló eljárást? Amennyiben igen, az érdekelt személy(ek)nek ezt kérelmezniük kell vagy a hatóság hivatalból folytatja le az eljárást? Az eredeti okirat és az arról készített másolat kiállítása és az új másolat kiállítása közötti időtartam alatt bekövetkezett körülményeket fel kell-e tárnia az érintett hatóságnak?³⁴¹

A bizonyítványhoz kapcsolódó jogvédelmi mechanizmusok között 72. cikk ugyan megteremti a jogorvoslati eljárás kereteit az eljárás részleteinek nemzeti jog hatálya alá rendelésével, ugyanakkor lényeges kérdéseket nyitva: milyen határidők állnak az érintett személyek rendelkezésére a jogorvoslat előterjesztésére, valamint a hatóság részéről mennyi időn belül kerüljön sor a jogorvoslat elbírálására?³⁴²

2.6 A „Fremdwaltern” jelenség

Az értekezés összehasonlító részében vizsgált európai államok mindegyike részben az örökható végakaratainak teljesítésére, részben az öröklésben érdekelt személyek közötti érdekellentétből származó hagyatéki igények méltányos kielégítése, és a *favor testamenti* elvének érvényre juttatása érdekében, az örökléssel összefüggő igények és kötelezettségek rendezésére az örökható halálának bekövetkezésétől a jogutódlás, illetve ennek hatóság általi nyilvántartásba vételéig egy, az örökösök személyétől független, kívülálló harmadik személy (ki)rendelését, (ki)jelölését, nevezését lehetővé vagy kötelezővé teszi.

Az egyes országok különböző jogosultságokkal és kötelezettségekkel ruházzák fel ezen jogalanyokat, feladatuk többnyire az örökható végakaratainak érvényre juttatása, a hagyatéki vagyon rendezése, felügyelete, esetlegesen kezelése. E körbe soroljuk az angolszász és ír „*personal representative*”,³⁴³ a német jog „*Testamentsvollstrecker*”,³⁴⁴ „*Nachlasspfleger*”,³⁴⁵ „*Nachlassverwalter*”,³⁴⁶ az osztrák jog „*Vollzieher*” és „*Kurator*”,³⁴⁷

³⁴¹ SCHAUER (2012) i.m. 91-92. p.

³⁴² SCHAUER (2012) i.m. 91. p.

³⁴³ Gareth MILLER: *The Machinery of Succession*. Second Edition. Aldershot, Dartmouth, 1996. 101-102. p., Roger KERRIDGE: *The Law of Succession*. London, Sweet & Maxwell, 2009. 411. p.

³⁴⁴ Eberhard ROTT – Michael Stephan KORNAU – Rainer ZIMMERMANN: *Testamentsvollstreckung*. Wiesbaden, Springer Gabler Verlag, 2012. 115. p.

³⁴⁵ Walter ZIMMERMANN: *Die Nachlasspflegschaft*. 2. Auflage, Bielefeld, Verlag Ernst und Erner Giesecking, 2009. 1-2. p.

³⁴⁶ Walter ZIMMERMANN: *Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen*. Berlin, Erich Schmidt Verlag, 2006. 345. p.

valamint a holland jog „*executele*”³⁴⁷ intézményeit. Valamely állam egyetlen jogintézményt ruház fel ezen jogosítványokkal, más országokban a végintézkedés végrehajtására és a hagyatéki vagyon kezelésére egymástól élésen elkülönülő jogintézmények által kerülhet sor. A Német Közjegyzői Intézet összehasonlító tanulmánya az öröklésben érdekelt (vagyonkezelő) harmadik személyeket *Fremdwaltern* gyűjtőnév alatt fogta össze, fokozottan felhívva a figyelmet a határon átnyúló öröklési ügyekben ezen személyek jogállása és jogosítványaik elismerésének nehézségeire.

A Német Közjegyzői Intézet önálló fejezetet szentelt az intézménynek. A határon átnyúló öröklési ügyekben való egységesítési törekvések egyik kezdeti lépésének, első multilaterális megnyilvánulásának az 1973-as hagyatéki vagyonkezelésről szóló Hágai Megállapodás tekinthető. Az egyezmény előírta, hogy az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam egy olyan nemzetközi tanúsítványt állíthasson ki, amely révén lehetővé válhat a hagyatéki vagyon külföldi részének lehetőség szerinti egységes kezelése, egyszerűsített és gyorsított átadása. A nemzetközi tanúsítvány egyrészt a hagyatéki vagyon kezelésére jogosult személy megjelölésére, másodsorban jogosítványai igazolására szolgált.³⁴⁹ Az egyezmény hátrányaként róható fel, hogy a tanúsítvány révén kizárólag ingó vagyontárgyak kerülhettek átadásra. Vélhetően ennek köszönhető, hogy Olaszország, Luxemburg, Hollandia és az Egyesült Királyság bár aláírta a megállapodást, hatályba csak Csehországban és Portugáliában lépett.³⁵⁰

Az értekezés összehasonlító részében vizsgált országok mindegyikének öröklési jogi rendelkezései között jelentős hangsúlyt kap a *Fremdwaltern* intézménye. Az eltérő elnevezés(ek) ellenére valamennyi intézmény létjogosultságát az anyagi jogi szabályok teremtik meg, az anyagi jog által részükre biztosított jogosítványok gyakorlására az öröklési eljárás részeként kerül sor. Nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során szerepük fokozottan megnő, és feladatukat a kollíziós jogi rendelkezéseknek való megfelelés kötelezettségével kell teljesíteniük. A három jogterület (öröklési anyagi jog, polgári eljárásjog, nemzetközi kollíziós jog) érintettsége indokán esetleges európai szinten történő szabályozásához körültekintő módon szabad csak nyúlni.

³⁴⁷ Alexander WINKLER: Handbuch Erbrecht. Österreichisches Erbrecht und Verlassenschaftsverfahren. Verlag Österreich Vormalig Verlag Der K.U.K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 2006. 128-129. p.; Georg GRAF: Die Durchsetzung des Erblasserwillens gegenüber dem Erben. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013. 14, 18. p.

³⁴⁸ Murad FERID – Karl FIRSCHING – Heinrich DÖRNER – Rainer HAUSMANN: Internationales Erbrecht. München, Verlag C. H. Beck, 2008. 236. p., Hans-Peter SCHÖMMER – Wolfgang EULE: Internationales Erbrecht und Erbschaftsteuer. Niederlande. München, Verlag C. H. Beck, 2010. 262. p.

³⁴⁹ BERTHER i.m. 287. p., LÜBCKE i.m. 171-172. p., SÜB (2013) i.m. 728-729. p.

³⁵⁰ SCHAUER (2012) i.m. 74. p., Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 227. p., LÜBCKE. i.m. 170-178. p.

A *Fremdwaltern* fogalma behatárolásának, és határon átnyúló tevékenysége körülhatárolásának kérdése több esetben az Európai Unió Bírósága előtt is felmerült.³⁵¹ A Bíróság esetjogában így foglalta keretbe a *Fremdwaltern* intézmény lényegét: „Meg kell állapítani, hogy a hagyatéki gondnok által végrehajtott feladatok – amelyek a hagyaték kezelésétől pénzüsszegek vagy ingó, illetve ingatlan javak egyszerű felosztásán keresztül nem vagyoni érdekek védelméig terjedhetnek – lehetséges sokszínűsége megnehezíti a hagyatéki gondnokság besorolását. A hagyatéki gondnok feladata ugyanis az örökhagyó akaratának végrehajtása, amely magában foglalhat kezelési tevékenységet, jognyilatkozatok megtételét, és egyéb számos anyagi és jogi ügyletet [...] a hagyatéki gondnokság nagyobb mértékben irányul gazdasági tevékenységre, mivel az esetek többségében a hagyatéki gondnok feladata az örökhagyó hagyatékának felmérése és a kedvezményezettek közötti szétosztása, és néha, különösen a kiskorú gyermekek javainak kezelése keretében e hagyaték védelme és gyümölcsoztetése”.³⁵²

Elnevezésüket, jogosítványukat a nemzeti jog teremti meg, de az összes ország viszonylatában leszögezhető, hogy egy olyan intézményről (személyről) van szó, amely/aki elkülönül az örökösök személyétől, maga nem válik örökössé, saját jogon örökösi igényt nem érvényesíthet, mégis az öröklésben érdekelték közé sorolható.³⁵³ Európai szinten történő harmonizációja, illetve egységesítése során legnehezebb kérdésként eljárási jogosultságainak behatárolása, valamint jogosítványainak tagállamok közötti elismerhetősége tekinthető.³⁵⁴

2.6.1 Az öröklési rendelet terminológiája – hagyatéki gondnok, mint gyűjtőfogalom

Az öröklési rendelet részletesen foglalkozik a *Fremdwaltern* intézményével, a szabályozásban mind a hagyatéki gondnok, mind a végrendeleti végrehajtó több fejezetben megjelenik. A rendelet Preambulumában két különálló bekezdés taglalja a hagyatéki gondnok kirendelésével, és jogosítványainak körülhatárolásával kapcsolatos részletszabályokat³⁵⁵, az alkalmazandó jog hatályának meghatározása során külön nevesítésre kerül³⁵⁶, a 29. cikk három bekezdésen keresztül ismerteti a hagyatéki gondnok bizonyos helyzetekben történő

³⁵¹ Az Európai Unió Bírósága előtt indult C-20/92. és a C-401/06. számú ügyek

³⁵² Az Európai Bíróság ítélete a C-401/06. sz. ügyben (2007. december 6.) „Tagállami kötelezettségzegés – Adózás – Hatodik HÉA-irányelv – Szolgáltatásnyújtás – Hagyatéki gondnok – A szolgáltatásnyújtás teljesítési helye.

³⁵³ *Lehmann* így foglalta össze a *Fremdwaltern* intézményét: „olyan az örökhagyó vagy az állam által kijelölt személy, akinek feladata a hagyaték kezelése- vagy a hagyaték fészámolása, anélkül, hogy maga jogosulttá válna.” LEHMANN i.m. 248. p.

³⁵⁴ A *Fremdwaltern* jogosítványainak tagállamok közötti elismerhetősége tekintetében a kéréskört még tovább bonyolítja a vagyonkezelő harmadik személy részére jogállásuk és jogosítványaik igazolására kiállított nemzeti tanúsítványok elismerése.

³⁵⁵ Az öröklési rendelet Preambulumának (43); (44) bekezdései

³⁵⁶ Az öröklési rendelet 23. cikke (2) bekezdés f) pontja

kirendelésére és jogosítványaira vonatkozó különleges rendelkezéseket, valamint az öröklési rendelet által megteremtett új intézmény az európai öröklési bizonyítvány rendeltetése, a bizonyítvány tartalma és joghatásai során is foglalkozik a hagyatéki gondnok státuszával, az öröklési eljárásban betöltött szerepével.³⁵⁷

Jól látható, hogy maga a rendelet is jelentős hangsúlyt fektet az intézményre, de fogalmának meghatározását nem végzi. A Preambulum (43) bekezdése úgy fogalmaz, „ha az öröklés tekintetében joghatósággal rendelkező bíróság nem saját jogát alkalmazza [...], s a jogszabályok értelmében kötelező hagyatéki gondnok kirendelése, e rendeletnek lehetővé kell tennie, hogy az adott tagállam eljáró bírósága saját joga értelmében hagyatéki gondnokot vagy gondnokokat rendeljen ki [...]”

Az öröklésre alkalmazandó jog és a kinevezésre jogosult bíróság szerinti tagállam jogszabályai közötti zökkenőmentes összhang biztosítása érdekében a bíróságnak ki kell neveznie a hagyaték kezelésére az öröklésre alkalmazandó jog szerint jogosult személyt vagy személyeket, aki lehet például a végrendeleti végrehajtó vagy maguk az örökösök, ill. amennyiben az öröklésre alkalmazandó jog úgy rendelkezik, a hagyaték kezelésével megbízott harmadik fél.

E rendelkezés alapján úgy tűnhet, hogy az európai jogalkotó kvázi gyűjtőfogalomként használja a hagyatéki gondnok kifejezést, mely magában foglalja a végrendeleti végrehajtó, az örökös vagy akár a hagyaték kezelésével megbízott harmadik fél intézményét is. E feltételezésnek ellent mondanak a rendelet további rendelkezései. Az alkalmazandó jog hatályának meghatározása, valamint az európai öröklési bizonyítványra vonatkozó előírások során a végrendeleti végrehajtó, valamint a hagyatéki gondnok külön-külön kerül nevesítésre, a jogosítványokra vonatkozó előírások között pedig a 29. cikk (3) bekezdése már előíranyozza, hogy a hagyatéki gondnoknak tiszteletben kell tartania a végrendeleti végrehajtó jogosítványait.

Az érintett cikkeken végigtekintve megállapítható, hogy a rendelet fogalomhasználata nem következetes. Azt a benyomást kelti, mintha a hagyatéki gondnok egyfajta gyűjtőfogalomként lenne használható a végintézkedés végrehajtásával és a hagyaték kezelésével megbízott harmadik személyek(ek) megjelölésére. Emellett azonban több

³⁵⁷ Az öröklési rendelet 68. és 69. cikkei értelmében a bizonyítvány rendeltetése, joghatásai az örökösök, hagyományosok mellett a végrendeleti végrehajtókra is kiterjednek.

helyen³⁵⁸ külön nevesíti a végrendeleti végrehajtót is, elkülönítve a hagyatéki gondnok intézményétől.

2.6.2 Jogosítványok mezsgyéjén – a *lex fori* kiegészítő szabálya

Az öröklési rendelet 29. cikke a hagyatéki gondnok bizonyos helyzetekben történő kirendelésére és jogosítványaira vonatkozó különleges szabályokkal foglalkozik. A rendelet szabályozási metódusa – *Gleichlauf von forum und ius* – a hagyatéki gondnokra irányadó rendelkezések között is megjelenik. De míg a joghatóság, a határozatok elismerése és végrehajthatósága, valamint a közokiratok és bírósági egyezségek fejezetek esetén az eljárásjogi intézmények által szükségszerűen felölelő kollíziós jogi rendelkezések mutathatók ki, addig itt egy fordított jelenséggel állunk szembe: Az alkalmazandó jogra irányadó rendelkezések között elhelyezett anyagi jogi intézmény szabályozásának nélkülözhetetlen eleme eljárásjogi határainak lefektetése.

A 29. cikkben megfogalmazott joghatóságra és alkalmazandó jogra vonatkozó előírások eltérnek a II. és III. fejezetekben lefektetett kapcsolóelvi rendszertől, a joghatóságra és az öröklésre alkalmazandó általános kapcsolóelvtől – az örökhagyó szokásos tartózkodási helye az elhalálozás pillanatában – eltérően és mellett a *lex fori* elvére épít a hagyatéki gondnokra irányadó szabályozás. A III. fejezet által felhívott alkalmazandó jog szabályai szerinti öröklésre irányadó anyagi jogi szabályok mellett a hagyatéki gondnokság tekintetében a rendelet által megteremtett keretek között párhuzamosan a fórum jogának szabályai is felhívásra kerülnek.

Az európai jogalkotó az intézmény jogosítványainak kodifikálása során nem tett különbséget a hagyatéki gondnok kötelező ill. kérelemre kötelező kirendelése között. A 29. cikk lefektetett különleges szabályok csak abban az esetben irányadók, ha a rendelet II. fejezetének szabályai szerint joghatósággal rendelkező bíróság az alkalmazandó jog tekintetében a hagyatéki gondnokságra vonatkozóan külföldi jog alkalmazására kényszerül. Ebben az esetben külföldi jog alatt egyrészt egy másik tagállam joga, vagy egy harmadik állam joga érthető.

A 29. cikk (1) bekezdése értelmében a joghatósággal rendelkező bíróság csak abban az esetben rendelhet ki egy vagy több gondnokot, ha saját joga (*lex fori*) alapján az öröklés tárgyában lévő határozathozatalra gondnok kirendelése kötelező vagy kérelemre kötelező. Gondnok kirendelését megalapozhatja, ha a kedvezményezettek között; vagy a

³⁵⁸ Az öröklési rendelet (67) Preambulum bekezdése; 23. cikk (2) bekezdésének f.) pontja; 63. cikk (1) bekezdése; 66. cikk (4) bekezdése; 68. cikk j) é o) pontjai; 69. cikk (2) bekezdése

kedvezményezett és a hitelezők vagy az örökgyő tartozásaiért helytálló más személyek közötti súlyos érdekellentét áll fenn, vagy azokban az esetekben is, ha a kedvezményezett között nincs egyetértés a hagyaték kezeléséről. Gondnoki tevékenységet ellátó harmadik személy kirendelésére akkor is sor kerülhet, ha az alkalmazandó jog nem ismeri (vagy az alkalmazandó jogban nincs) a hagyatéki gondnokság intézménye. Vagyis a 29. cikkben előirányozott szabályok lehetővé teszik, hogy a hagyatéki gondnokság tekintetében az öröklésre alkalmazandó anyagi és eljárásjogi jogszabályok mellett a fórum jogának (*lex fori*) szabályai is kiegészítő jelleggel párhuzamosan alkalmazhatóak legyenek.

Ugyanakkor a 29. cikkben rögzített korlátozások és alapelvek azt próbálják megvalósítani, hogy az egyes tagállamoknak csak a feltétlenül szükséges mértékig kelljen saját jogukat (eljárásjogukat) annak az államnak az öröklési jogához igazítani, amely az öröklés egésze tekintetében alkalmazandó lesz.³⁵⁹ A *lex fori* alkalmazására csak kiegészítő jelleggel kerülhet sor.

A hagyatéki gondnok jogosítványai attól függően különböznek, hogy az alkalmazandó jog egy tagállam vagy egy harmadik állam alkalmazásához vezet:

a.) Az alkalmazandó jog egy tagállam joga:

Főszabály szerint az ilyen helyzetekben kirendelt gondnok azon jogosítványokkal rendelkezik, amelyekkel az öröklésre alkalmazandó jog szerinti gondnok rendelkezik (függetlenül attól, hogy a fórum ennél széleskörűbb jogosítványokkal ruházta fel a hagyaték kezelésével megbízott harmadik személyt).³⁶⁰ De, abban az esetben ha az öröklésre alkalmazandó jog nem biztosít elegendő jogosultságot a hagyatéki vagyontárgyak megőrzéséhez vagy a hitelezők jogainak védelméhez, a fórum dönthet úgy, hogy határozatában, saját joga által meghatározott jogosítványokkal ruházta fel, feltéve, ha ez az öröklésben alkalmazandó joggal összhangban áll. E kiegészítő jellegű szabály alkalmazásának feltételeként a rendelet további garanciákat biztosít: A kiegészítő jogosítványok gyakorlása során a hagyatéki gondnoknak tiszteletben kell tartania a hagyatéki vagyontárgyak tulajdonjogának átszállását, az egyes felelősségi szabályokat a hagyatéki tartozásokért, a kedvezményezett jogait, illetve a végrendeleti végrehajtó jogosítványait.³⁶¹

Érdekes e kiegészítő jogosítványok rendeletben történő elhelyezése. Ugyanis bár önálló cikkben külön nevesítésre kerülnek a hagyatéki gondnokot megillető jogosítványok, részletes, tételes kifejtésére a Preambulumban kerül sor. Példálózó felsorolások között: a

³⁵⁹ BAJONS (2012) i.m. 38-39. p.

³⁶⁰ BAJONS (2012) i.m. 39. p.

³⁶¹ Az öröklési rendelet 29. cikk (2) bekezdése

hagyatéki vagyontárgyak és a hagyatéki tartozások nyilvántartásba vétele, a hitelezők tájékoztatása a hagyaték megnyílásáról, valamint a hagyatéki vagyontárgyak megóvására irányuló ideiglenes óvintézkedések megtétele. A kiegészítő jogosítványok gyakorlása során a hagyatéki gondnoknak tiszteletben kell tartania a hagyatéki vagyontárgyak tulajdonjogának átszállását, valamint az egyes felelősségi szabályokat a hagyatéki tartozásokért. Amennyiben az öröklésre alkalmazandó jog lehetővé teszi jogosítványai a hagyatéki vagyontárgyak elidegenítésére, valamint a tartozások rendezésére is kiterjednek.³⁶²

b.) Az alkalmazandó jog harmadik állam joga:

Abban az esetben, ha a fórum harmadik állam jogát alkalmazza, a kirendelő bíróság dönthet úgy, hogy a gondnokot az összes olyan vagyionkezelési jogosítvánnyal felruházza, amelyet a fórum a *lex fori* alapján a hagyatéki gondnoknak biztosít.³⁶³ A (3) bekezdésben a tisztelettartás kötelezettsége a jogosultak és az örökléssel összefüggő igények vonatkozásában fokozott konkretizálással jelennek meg.

2.6.3 A rendeleti szabályozás mérlege

Az öröklési rendelet a *Fremdwaltern* jelenség európai szinten történő szabályozása tekintetében lényegében nem hozott előrelépést. A fogalom-meghatározás szintjén meg sem kísérelt megalkotni egy lehetséges (tág) definíciót, ugyanígy a jogosítványok körülhatárolását sem végezte el. Bár a rendelet szövege folyamatosan megnevezi az öröklésben érdekelt személyek között mind a hagyatéki gondnokot, mind a végrendeleti végrehajtót, a hagyatéki vagyionkezelésével megbízott harmadik személy intézménye tekintetében a jogrendszerek különbözőségéből eredő összeütközéseket nemhogy feloldotta volna, hanem véleményem szerint a 29. cikk által még átláthatatlanabbá tette.

Kunz álláspontja szerint a rendelet a 29. cikk különleges szabályozása mellett is képes megvalósítani egyrészt a hagyaték egysége elvének megvalósítását, másodsorban az alkalmazandó jog tekintetében egy egységes jog alá rendelést.³⁶⁴ Véleményem szerint ugyan a 29. cikk ugyan nem gátja a hagyaték egységének elve megvalósításának, de az alkalmazandó jog tekintetében azáltal, hogy a hagyatéki gondnokság tekintetében utat nyit a *lex fori* elvének, az öröklésre irányadó jog tekintetében két jogrendszer szabályainak párhuzamos alkalmazásához vezet. A hagyatéki gondnokság tekintetében az egyes tagállamoknak addig kell szorítaniuk a gondnok jogosítványai határainak terjedelmét, amíg e jogosítványok

³⁶² Az öröklés rendelet (44) Preambulum bekezdése

³⁶³ Az öröklési rendelet 29. cikk (3) bekezdése

³⁶⁴ KUNZ (2012) i.m. 256. p.

lehetővé teszik a hagyaték kezelésével és biztosításával kapcsolatos feladatok elvégzését az örökösök és az öröklésben érdekelt személyek jogainak tiszteletben tartása mellett.³⁶⁵ *Bajons* szerint az így meghatározott eljárásjogi jogosítványok az anyagi jogba való beavatkozás nélkül nem gyakorolhatók.³⁶⁶ Tisztán kitűnik, hogy a rendelet szabályozása a hagyatéki vagyonkezelő részére megadott kiegészítő jogosítványok révén nem csupán az alkalmazandó anyagi jogba való beavatkozást fog szükségszerűen eredményezni, hanem tekintettel arra, hogy mind a hagyatéki gondnok, mind a végrendeleti végrehajtó az anyagi jog által biztosított jogosítványait az öröklési eljárásban érvényesítheti, ennek következményeként az egyes (nemzeti) öröklési eljárásokba való beavatkozást is jelent.

³⁶⁵ BAJONS (2012) i.m. 39. p.

³⁶⁶ BAJONS (2012) i.m. 39. p.

III. AZ ÖRÖKLÉSI ELJÁRÁS JELENTŐSÉGE ÉS SZABÁLYOZÁSA AZ EGYES ÁLLAMOK POLGÁRI ELJÁRÁSJOGÁBAN

1. Az összehasonlítás célkitűzése

A határon átnyúló öröklési ügyek harmonizációját érintő, a jogegységesítés felé vezető egyes államok bemutatásának és értékelésének feltárását célzó dolgozat ismertetése és elemzése – mely vizsgálatának középpontjában a 2015. augusztusában hatályba lépő öröklési rendelet áll – az egyes tagállamok öröklési eljárásának – annak a tagállami jognak, melynek összeegyeztetése, a jogrendszerek különbözőségéből fakadó összeütközések kiküszöbölése a rendelet fő célkitűzése – értékelése, összehasonlító vizsgálat hiányában cél nélküli, gyakorlati eredményt nem hordozó, önmagában álló leírás volna.

A jogösszehasonlítás által feltárt eredmények jelentősége, mind a jogtudományban, mind a joggyakorlatban betöltött formáló szerepe megkérdőjelezhetetlen. Ugyanakkor az országhatárokon túlterjedő mind emberi, mind gazdasági kapcsolatok számának emelkedése, a jogviszonyok összetettsége a jogösszehasonlítás Zweigert – Kötz-i tételét³⁶⁷ felülírni kényszerül. Péteri Zoltán a XX. század végén megjelenő, és vélhetően XXI. században kiteljesedő, a jogösszehasonlítás alapkövét jelentő tételeinek felülírását paradigmaváltásként értékeli. Új paradigmaként megjelent „[...] a jog által preferált és a jog eszközeivel megvalósítandó értékekre és általában a jog világnézeti összefüggéseire is kiterjedő kutatás igénye. [...] Egy ilyen megközelítés fényében másodlagossá váltak és fokozatosan elhalványodtak az ún. *kontinentális* vagyis *római-germán eredetű*, illetve a *Common Law*-rendszerek közötti, korábban feloldhatatlan különbségek.”³⁶⁸ Az értekezés e paradigmaváltás figyelembevételével az *összehasonlító vizsgálat tárgyát és terjedelmét* a kontinentális jogrendszer határain túllépve az angolszász jogrendszer öröklési (eljárás)jogi intézményeinek bemutatása felé is megnyitja.

Dolgozatom összehasonlító fejezetében *kettős cél* megvalósítására törekszem. Elsősorban azoknak a *tagállami polgári eljárásjognak feltárására*, amelyben 2015. augusztus 17-i hatállyal az öröklési rendelet beillesztésre kerül, vagy a nemzetközi gazdasági életben betöltött szerepének köszönhetően összetett tényállás esetén vélhetően kihatással lesz. Az összehasonlító vizsgálat tárgyát képező országok *kettős szempontrendszer* alapján kerültek kiválasztásra: egyrésztől mind az *angolszász*, mind a *kontinentális jogrendszer* országai

³⁶⁷ A jogösszehasonlítás módszeréről lásd KONRAD Zweigert – HEIN Kötz: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. Tübingen, J. C. M. Moh (Paul Siebeck), 1996. 33-41. p.

³⁶⁸ PÉTERI Zoltán: Paradigmaváltás a jogösszehasonlításban? FEKETE Balázs – KOLTAY András (szerk.): Péteri Zoltán: Jogösszehasonlítás. Történeti, rendszertani és módszertani problémák. Budapest, PPKE JÁK, 2010. 100. p.

elemzés alá kerülnek, másodsorban a *latin-germán jogcsalád* államai közül a választást a *hagyaték átszállásának módja* vezérelte. Az egyes jogrendszerekben az *öröklési eljárás létét*, szerepét, jelentőségét és súlyát a hagyaték átszállásának módját meghatározó öröklési anyagi jog alakítja. Az értekezés döntően az örökléssel összefüggő eljárásjogi kérdések feltárását végzi, emellett azonban *kiegészítő és értelmező jelleggel* az eljárásjogi intézmények által szükségszerűen felölelő – az eljárásjogi intézmények alapját képező – anyagi jogi rendelkezéseket is bemutat. Az örökléssel összefüggő eljárásjogi intézmények közül az egyes nemzeti öröklési eljárásokban (amennyiben létük igazolható) az *összehasonlítás alapját azonos szempontrendszer mentén* az eljárást meghatározó és az eljárásban közreműködő szervezet vagy személy (bírótság, közjegyző, egyéb, végrendeleti végrehajtó, hagyatéki gondnok), valamint az általuk kiadott, illetve részükre kiállított okiratok képezik.

A határon átnyúló öröklés fő és egyetemes kapcsolóelvének a hagyaték jogának (*lex successionis*) mindkét leágazása (a hagyaték egységének elvét alkalmazó, illetve a hagyaték feldarabolásának elvén alapuló országok) a vizsgált államok vonatkozásában egyaránt képviselőhöz jut. Az összehasonlító elemzés a tagállami öröklési eljárások bemutatása során feladataként tűzi a *határon átnyúló öröklési eljárásjogi kérdéseket* rendező joganyag feltárását is a *kollíziós jogi és az eljárásjogi kapcsolódási pontok felvázolása* mentén.

Az összehasonlító vizsgálat másodlagos célkitűzése az öröklési rendelet vizsgált eljárásjogi tartalmú intézményeinek (joghatóság, határozatok elismerése és végrehajthatósága, a közokiratok, európai öröklési bizonyítvány, hagyatéki gondnok, végrendeleti végrehajtó) és a tagállami eljárásjogi instrumentumok közötti esetleges disszonanciára való rámutatás.

2. Öröklési eljárás Németországban

Németországban az öröklési jog alapkövét jelentő Bürgerliches Gesetzbuch-ban (Továbbiakban: „BGB”) mind az ókori római jog, mind a középkori német jog gyökerei egyaránt felfedezhetők. A kánonjog, csakúgy, mint a porosz szövetségi jog [Allgemeine Landrecht (ALR)] hatása megkérdőjelezhetetlen. A germán öröklési jog először a családi jog részét képezte, így az öröklés kizárólag – törvényes öröklés jogcímén – a vérrokonságra korlátozódott. A végintézkedés szabadságának elve és a végintézkedés végrehajtása a kánonjog eredményeként került bevezetésre. A német öröklési rendszert meghatározó elv, az egyetemleges jogutódlás („*Universalsukzession*”) mai napig érvényben lévő elve³⁶⁹ az ókori római jog hatására vezethető vissza.³⁷⁰

A német öröklési jog rendszere az egyetemleges jogutódlás („*Universalsukzession*”) elve mellett az *ipso iure* öröklés elvén nyugszik.³⁷¹ A BGB 1922. § (1) bekezdése értelmében az örökösök a hagyatékot az örökhagyó halálának pillanatában szerzik meg.³⁷² Főszabály szerint, felelősségük a hagyatéki terhekért korlátlan, különvagyonuk erejéig terjed.³⁷³ Tekintettel az *ipso iure* öröklés elvére, Németországban a bírósági hatáskörbe utalt („*Nachlassgericht*”) öröklési eljárás egész rendszere, az öröklési eljárások részét képező egyes nemperes eljárások célja elsősorban az örökös minőség, valamint e minőséget korlátozó – hagyatéki gondnokság és a végrendeleti végrehajtás – intézményének deklarálása. E jogállások deklarálásának módját a német öröklési eljárás összetett rendszerében vizsgálom. Az értekezésben az öröklési (hagyatéki) eljárás fogalmát a jogszabályok által a „*Nachlassgericht*” hatáskörébe utalt, s a hagyatéki bírósághoz kötődő valamennyi nemperes eljárás összefoglaló elnevezéseként alkalmazom.

A fejezet célja a német öröklési eljárás komplex rendszerének, a „*Nachlassgericht*” hatáskörébe tartozó eljárások feltárása. Az öröklési eljárás összetettségére tekintettel fontosnak tartom a tág értelemben vett öröklési jog részét képező „*Erbrecht*” – „*Nachlassrecht*” – „*Erbscheinsrecht*” fogalmi hármasa részét képező intézmények elkülönítését. Ehhez nélkülözhetetlennek vélem az öröklési jog és a hagyaték jogának tisztázását és elhatárolását. A „*Nachlassrecht*” rendszerének részletes bemutatását követően

³⁶⁹ BERTHER i.m. 12. p.

³⁷⁰ Wilfried SCHLÜTER: *Erbrecht*. München, C. H. Beck, 1996. 7-9. p.

³⁷¹ BERTHER i.m. 12. p., Mathias SCHMOECKEL: *Erbrecht*. 3. Auflage. Bonn, Nomos, 2014. 29. p.

³⁷² BGB 1922. § (1) „Mit dem Tod einer Person (Erbfall) geht deren Vermögen (Erbschaft) als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen (Erbgenossen) über.” forrás: <http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=1922> [letöltés ideje: 2015. január 22.]

³⁷³ Ugyanakkor a BGB megteremti a lehetőségét az örökösök felelősségének korlátozására, ill. az örökség visszautasítására.

az értekezés a „*Nachlassgericht*” hatáskörébe utalt öröklési eljárások közül az „*Erbscheinsverfahren*” – mind tisztán belföldi, mind nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során – ismertetését és elemzését kíséri meg elvégezni. Az „*Erbscheinsverfahren*” részletes bemutatása választásának okát az eljárás öröklési jogban betöltött központi szerepe (az örökös minőség deklarációja), valamint az öröklés tanúsítványok jelentőségének európai szintű felértékelődése képezte.

Németországban a *lex successionis* elve két leágazásának – a hagyaték egységének, és hagyaték feldarabolásának elve – sajátos együttese érvényesül. Ugyanígy rendkívüli és részletes feltárás tárgyát képezi a határon átnyúló öröklési ügyek szabályozásában megjelenő kollíziós jogi és a polgári eljárásjogi normák sajátos összekapcsolódása. A nemzetközi elemet tartalmazó öröklési jogviszonyok német eljárásjogi szabályozásának bemutatását e jellemvonások ismertetésén keresztül kísérem meg elvégezni.

2.1 Az öröklési jog és a hagyaték jogának elhatárolása

Az öröklési jog („*Erbrecht*”) és a hagyaték jogának („*Nachlassrecht*”) elhatárolása során az értekezés *Hans Lothar Graf* elméletére alapozva az örökség és a hagyaték fogalmából indul ki. *Graf* álláspontja szerint az „*Erbschaft*”, valamint a „*Nachlass*” fogalom szempontjából nem különül el egymástól, mind az örökség, mind a hagyaték egy természetes személy (örökös) vagyona, amely halálozása bekövetkezése folytán száll át természetes személyekre (örökösökre).³⁷⁴ A különbség mindössze annyi, hogy az örökség fogalma szoros kapcsolatban áll az örökösök jogállásával, a hagyaték fogalma alatt pedig olyan vagyontömeg értendő, amelyet ezzel a jogállással (örökös minőség) kezelnek, illetve használnak. Az öröklési jog néhány kivételtől eltekintve magában foglalja a hagyaték jogát is.³⁷⁵ Az öröklési jog objektív oldala azoknak a polgári jogi normáknak az összessége, amely egy embernek halálozása folyamán keletkező vagyoni jogviszonyaira vonatkoznak. Szubjektív oldalként az öröklés folytán keletkező valamennyi jogviszony összessége értendő.³⁷⁶

³⁷⁴ *Hans Lothar Graf* ezen elméletét a BGB 1922 § (1) bekezdésére alapozza. *Hans Lothar Graf: Erb- und Nachlassrecht*. Köln, Luchterhand, 2008. 3-4. p. [Továbbiakban: H. L. GRAF (2008a)]

³⁷⁵ *Wilfried Schlüter* megközelítése szerint az örökség fogalma az örökösök, az öröklésben érdekelt személyek és a hátrahagyott vagyon közötti kapcsolatra mutat rá, a hagyaték fogalmában a hagyatéki hitelezők és a hagyatéki bíróság kapcsolata is megjelenik. SCHLÜTER i.m. 11 p.

³⁷⁶ H. L. GRAF (2008a) i. m. 6-8. p.

A hagyaték jogának tartalma alatt azon öröklési jogi anyagi és eljárásjogi jogszabályok összefoglalását értjük, amelyek hagyatéki ügyek formájában jelennek meg, így valamennyi jogvita – peres ügy – amely haláleset folyamán keletkezik, és amelyet a jogszabály a *Nachlassgericht* (Továbbiakban: „hagyatéki bíróság”) hatáskörébe utal.³⁷⁷ A FamFG 342. §-a szerint a hagyatéki ügyek olyan eljárások, amelyek a) különösen végrendeletek hivatalos őrzésére, b) hagyaték biztosítására, c) végrendeletek, öröklési szerződések nyilvánossá tételére, d) örökösök felkutatására, e) követelések elfogadására (BGB 1945, 1955, 1956. §-ok), f) öröklési tanúsítványra, g) végrendeleti végrehajtásra, h) hagyatéki gondnokságra vonatkoznak csakúgy, mint i) egyéb olyan feladatok, amelyet a szövetségi törvény a hagyatéki bíróságok feladataként jelöl meg.

Németországban, hasonlóan az európai tendenciákhoz, örökölni törvény vagy végintézkedés útján lehetséges. A német jog a végrendeletek három típusát különbözteti meg: „*letztwillige Verfügung*”, a végrendeletkezés, a tulajdonképpeni végrendelet, emellett a közös végrendelet („*gemeinschaftliches Testament*”), valamint az öröklési szerződés („*Erbvertrag*”).³⁷⁸ Amennyiben az örökhagyó után érvényes végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg.³⁷⁹ Ugyanakkor a törvényes öröklés szabályainak szubszidiaritása érvényesül³⁸⁰ a végintézkedésen alapuló örökléssel szemben, ha 1. nem maradt hátra halál esetére szóló rendelkezés, 2. ugyan maradt hátra végintézkedés, de az örökös nevezést, vagy kijelölést nem tartalmaz, 3. törvényes örökösök is „kiesnek” az öröklésből (haláleset folyamán az örökhagyó előtt hunynak el, lemondás révén helyettes örökös nevezés nélkül), anélkül hogy egy másik végintézkedés tételére került volna sor, 4. tartományi jog jóváhagyásának hiánya miatt, 5. a végintézkedés az örökség egy részére vonatkozik, s a hátramaradt vagyontömegre a törvényes öröklés szabályai lesznek irányadóak.³⁸¹

³⁷⁷ H. L. GRAF (2008a) i. m. 8. p., valamint Hans Lothar GRAF: *Nachlassrecht*. Verlag C. H. Beck, München 2008. 251.p. [Továbbiakban: H. L. Graf (2008b)], SCHLÜTER i.m. 9. p.

³⁷⁸ ZIMMERMANN (2006) i.m. 345. p., H. L. GRAF (2008b) i.m. 5. p.

³⁷⁹ David HAYTON: *European Succession Law*. London, Jordans, 2002. 244. p.

³⁸⁰ Fontos azonban kiemelni, hogy a törvényes öröklés szabályai a végintézkedésen alapuló öröklés esetében is kiemelt szerepet töltenek be. In. H. L. GRAF (2008b) i.m. 4-5. p.

³⁸¹ H. L. GRAF (2008b) i.m. 5. p.

2.2 A Nachlassrecht rendszeréről általánosságban – A hagyatéki bíróság hatáskörébe tartozó eljárások

Az öröklési jog egészére vonatkozóan általános előírásként deklarálendő, hogy részben szövetségi, részben tartományi szabályozás érvényesül. A hagyatéki eljárást szabályozó legfontosabb intézmények elsősorban a BGB ötödik könyvében kerültek szabályozásra:³⁸² öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárás (BGB 2260. §), idézés és kézbesítés a végintézkedés ismertetése miatt (BGB 2262. §), végintézkedés végrehajtása [BGB 2200. § (2) bek., 2202. § (3) bek., 2227. § (1) bek.]. Az FGG³⁸³ [a résztvevő bíró (FGG 6. §), a képviselő szabályai (FGG 13. §), a hagyatéki per (FGG. 86. §)], valamint a ZPO rendelkezései irányadó a félfogalom, a felek részére nyújtott perköltség kedvezmények, valamint a felek meghallgatására irányadó szabályai tekintetében.

A német jogirodalom erős hangsúlyt fektet a „*Nachlassgericht*” hatáskörébe tartozó eljárások alanyainak széleskörű szabályozására. A nemperes eljárásban az érintett fogalma alatt a polgári eljárásjogi félfogalmat kell érteni. Anyagi jogi értelemben érintettnek tekintendő minden olyan személy, akinek jogára vagy kötelezettségére a bírósági határozat kihatással van, tekintet nélkül arra, hogy az eljárásban érvényesíti-e jogát vagy sem. Ebből a szempontból a nemperes eljárásokban általában véve a bíróság is alapvetően kötelezettnek tekintendő, és anyagi jogi szempontból az eljárásban a résztvevők közé sorolandó. Eljárásjogi szempontból vizsgálva, aki indítványozási ill. panaszjogával él, és mindenki, aki az eljárásban kifejezetten fellép.³⁸⁴

Az FGG hagyatéki eljárásokban hozott döntések kapcsán a „*Verrichtung*” kifejezést alkalmazza. Ez a fogalom egyfajta gyűjtőfogalomként, vagy fölérendelt fogalomként értendő, melyben benne foglaltatik a „*Handlungen/cselekmény*”, „*Verfügung/intézkedés*”, „*Anordnungen/elrendelés*” és az „*Entscheidung/határozat*” fogalma. E szóhasználat oka, hogy a nemperes eljárásban a bírósági határozatok nem ítéletek, hanem vagy intézkedések vagy határozatok.³⁸⁵ Sem a határozatok elnevezését, sem a formáját illetően nincs egy generális törvényi rendelkezés.³⁸⁶

³⁸² Bürgerliches Gesetzbuch v 18. 8. 1896, RGB1 195, BGB1 III 4 Nr 400-2, forrás: [http://www.jusline.de/Buergerliches_Gesetzbuch_\(BGB\).html](http://www.jusline.de/Buergerliches_Gesetzbuch_(BGB).html) [letöltés ideje: 2015. január 23.]

³⁸³ Freiwillige Gerichtsbarkeitgesetz forrás:

http://www.jusline.de/Freiwillige_Gerichtsbarkeit_Gesetz_%28FGG%29.html letöltés ideje: 2015. január 23.]

³⁸⁴ H. L. GRAF (2008b) i.m. 339-340. p.

³⁸⁵ H. L. GRAF (2008b) i.m. 347. p.

³⁸⁶ Ez alól kivételt jelent a „*Beschwerdegericht*” előtti eljárás, melyben a jogszabály az írásbeliség követelményét támassza a döntésre vonatkozóan.

Szövetségi szintű előírás, hogy a hagyatéki eljárásokban az „*Amstgericht*” rendelkezik hatáskörrel,³⁸⁷ a tartományi törvények csupán azt szabályozhatják, hogy az „*Amstgericht*” apparátusán belül mely tisztviselő(k) járhatnak el az egyes eljárásokban. A hagyatéki ügyek kizárólagos bírósági hatásköri előírása alól egyetlen kivétel van, Baden-Württemberg tartomány, ahol az egyes hagyatéki ügyekben (beleértve a végintézkedések őrzését is) az állami közjegyzőség jár el.³⁸⁸

Az „*Amstgericht*” szervezetén belül a hagyatéki bíróságok („*Nachlassgericht*”) az öröklési ügyekben kijelölt bíróságok, valamennyi olyan bekövetkezett halálesethez kapcsolódóan, amit a szövetségi jog nemperes eljárásként bírósági hatáskörbe utal. A hagyatéki bíróságok az öröklési ügyek tekintetében négyféle módon járhatnak el: 1.) „*Amstverfahren*” (hivatalból való eljárás), 2. „*Nur auf Antrag*” (kizárólag kérelemre induló eljárás), 3.) „*Entgegennahme von Erklärungen der Beteiligten*” (követelés elfogadása által), valamint 4) „*Sonstige Verrichtungen*” (egyéb módon).³⁸⁹

Alapvetően a BGB nem ír elő hagyatéki ügyekben hivatalból való eljárást. Azonban a hagyatéki bíróság hivatalból jár el az öröklés biztonsága érdekében az öröklés megállapítása tárgyában Bayernben és Baden-Württembergben; az örökléssel kapcsolatos költségek megállapítása tárgyában, haláleset esetén a legközelebbi örökös értesítése és hagyatéki eljárásba vonása kérdésében; végrendeleti végrehajtó nevezés esetén, végrendelet/öröklési szerződés nyilvánosságra hozatalában, örökléssel kapcsolatos okiratok (öröklési tanúsítvány, végrendeleti végrehajtó által kiállított tanúsítvány) érvénytelenítésében, végintézkedéssel létesített alapítvány jóváhagyása tárgyában, valamint a haláleset bejelentésénél a „*Grundbuchamt*” (telekkönyvi hivatal) előtt, amennyiben a hagyatékból ingatlan vagyontalálható.

A hagyatéki bíróságok kérelemre járnak el: a hagyatéki hitelező kérelmére hagyatéki gondnok kirendelésében, öröklési igazgatási eljárás és leltározás elrendelésében, hagyatéki leltár felvételében, kötelesrészi igények fizetési elhalasztásában, öröklési bizonyítvány kiállításában, végrendeleti végrehajtó eljárásból való elbocsátása kérdésében.

A kérelemre induló eljárásokban a rendelkezési elv uralkodik, ugyanakkor az eljárást megelőzően meghatározott bizonyítékokat kell a kérelemhez felmutatni. A kérelmek a hagyatéki ügyekben alapvetően határidők- és formai kényszer alól mentesek, a kérelmek előterjeszhetőek szóban, írásban, telefonon, távirat, fax és e-mail útján egyaránt. Elektronikus

³⁸⁷ SCHLÜTER i.m. 9. p.

³⁸⁸ Minden „*Amstgericht*”-i kerületben legalább egy közjegyzőség működik. FERID – DÖRNER – FIRSCHING – HAUSMANN i.m. 153. p., MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 132. p.

³⁸⁹ H. L. GRAF (2008b) i. m. 251-252. p.

előterjesztés esetén annyi megkötés érvényesül, hogy minősített elektronikus aláírással kell ellátni a kérelmet. A rendelkezési elvnek megfelelően a kérelem az eljárás bármely szakaszában visszavonható.

Az örökléshez kapcsolódóan a harmadik igényérvényesítési mód a hagyatéki bíróságok előtt a követelés elfogadása révén történő igényérvényesítés. Ide sorolható az igények és követelések visszautasítása, örökség visszautasítása, hagyatéki leltár elfogadása vagy hivatkozás a már meglévő leltárra, utóöröklés beálltanak bejelentése, örökrész megváltásának bejelentése. Az előzőek túlmenően a BGB még két esetkört sorol a hagyatéki bíróságok hatáskörébe: egyrészt a közös tulajdon megszüntetését, másodsorban jogutódlást bizonyító okirat kiállítását.

A hagyatéki ügyekhez kapcsolódóan még említést kell tenni a hagyatéki jogviták egyeztetés révén ún. „*Vermittlungsverfahren*” keretében történő rendezéséről. Amennyiben az örökösök kérelmére történő eljárásban egyezség jön létre, az egyezség érvényességének feltétele bírósági hitelesítés a hagyatéki bíróság részéről.³⁹⁰

A nemperes eljárásokban az egyes hagyatéki ügyekben való eljárási kötelezettség megoszlik a bíró és a „*Rechtspfleger*” között, és a jogszabályok a korlátozott hatáskör-átruházás eredményeként a „*Rechtspfleger*” hatáskörét igen szélesen szabták meg.³⁹¹ Kizárólag bíró járhat el a hagyatéki gondság elrendelése tárgyában – mind a „*Nachlasspflegschaft*”, mind „*Nachlassverwaltung*” esetén – ha külföldi hagyatéknak kérdése merül fel, végrendeleti végrehajtó nevezés esetén az örökhagyó hagyatéki bíróságnál történő kérelmezése esetén, végrendeleti végrehajtók véleménykülönbségéről való döntés, végrendeleti végrehajtó tanúsítvány kiállítása és visszavonása tárgyában, valamint valamely jogosult kérelmére végrendeleti végrehajtó elbocsátása tárgyában. Szintén bírói hatáskörben van az öröklési tanúsítvány kiállítása (amennyiben ezt a végintézkedés előírja), végrendeleti végrehajtó tanúsítványa, és az ún. „*Überweisungszeugnis*” kiállítása tárgyában. Illetve a

³⁹⁰ További korlátozás, hogy az öröklési szerződés örökhagyó általi megtámadása [BGB 2282.§ (3) bekezdés], az öröklési szerződéstől való elállás (BGB 2296. §), örökségről lemondásáról szóló megállapodás (BGB 2348. §) közjegyzői hitelesítést igényel.

³⁹¹ A „*Rechtspfleger*” hatásköre az alábbi eljárásokra terjed ki: végintézkedés és öröklési szerződés hivatalos őrzése, hagyatéknak biztosítása keretében: letétbe helyezett pénz, értékek, hagyatéki jegyzék őrzése, hagyatéknak gondozásának keretében: gondozás elrendelése, hagyatéki gondnok választása, gondnok kötelezése, irányítása és ellenőrzése, a hagyatéki gondnoktól nyilvántartás kérése – nyilvántartás ellenőrzése, hagyatéki gondnok tiszteletdíjának engedélyezése, hagyatéki gondnok kérelemre történő elbocsátása, végintézkedés nyilvánosságra hozatala, amennyiben a végintézkedés – akár hallgatólagosan – is végrendeleti végrehajtó nevezést tartalmaz, bíró elé tárása, végintézkedés, több, mint harminc éve várt rendelkezésének a teljesítésének felderítése, végintézkedésbe való betekintés, hagyatéknak átadásáról készített másolatkészítés engedélyezése, hagyatéki követelések fogadása, fellebbezési igények fogadása, törvényes öröklés esetén öröklési tanúsítvány szerinti átadása a hagyatéknak. Az örökség, a kiadások, a végrendeleti végrehajtó nevezéshez kapcsoló határidőkről való döntés, emellett hagyatéki vita esetén az érdekelttek közötti közvetítés, jogi tanácsadás, kötelezési igények fizetése halasztásának engedélyezése, jogi segítségnyújtás engedélyezése.

bírósági apparátuson belül meg kell még említeni az „*Urkundsbeamte*” tevékenységét, akik általánosságban véve az igények és követelések felvételében, a jogerős okiratok átadásában, a bírósági rendelkezések ismertté tételében, a résztvevők értesítésében, másolatok készítésében, akták és jegyzékek vezetésében működnek közre.

2.3 Öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárás („*Erbscheinsverfahren*” és az „*Erbschein*”)

Az európai öröklési rendelet közeli hatályba lépésével egyre inkább felértékelődik az egyes tagállamok által öröklési (hagyatéki) ügyekben kiadott okiratainak – különösen az öröklési tanúsítványnak – a jelentősége. Egy, a német öröklési eljárást feltérképezni kívánó vizsgálat sem kerülheti el az öröklési tanúsítvány rendeltetésének bemutatását. Az írás középpontjában a hagyatéki bíróság előtt zajló eljárások közül az öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárás áll (az intézmény fogalma, az eljárás célja és rendeltetése, az eljárás menete, közreműködő személyek és szervek, joghatások).

A BGB 2353. §-a szerint az öröklési tanúsítvány olyan hagyatéki bíróság által kiállított okirat, melyben a bíróság kinyilvánítja, hogy ki(k) az örökös(ök), és milyen rendelkezési korlátoknak van(nak) alávetve.³⁹² Emellett öröklési tanúsítvány szükséges az öröklési jog bizonyításához, ha a „jogi forgalomban” nem ismeretes, hogy végintézkedés miatt a közeli rokonok sorrendje kizárható-e.³⁹³

Az öröklési bizonyítvány célja kettős, a jogi forgalom és a közhiteles nyilvántartások részére egy megbízható támaszt jelent az örökös személyére vonatkozóan, az örökösök szempontjából pedig egy olyan tanúsítvány, amivel igazolni tudják a hagyatéki eljárás során jogállásukat.³⁹⁴ Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a kiállított öröklési tanúsítvány az öröklési jog vonatkozásában nem bír anyagi jogerővel. A tanúsítvány jogi természetét vizsgálva három jellemvonást fontos kiemelni, elsőként rögzítve, hogy a tanúsítvány bizonyító erővel rendelkező okirat (BGB 2365. §-a szerint), másodsorban közokiratnak minősül (ZPO 415. §), harmadsorban nem tekintendő ítélet hatályúnak [ZPO 580. § (7b) értelmében].³⁹⁵ Deklaratív természetű okirat.³⁹⁶ Az öröklési tanúsítvány hitelesen tanúsítja az örökhagyó személyét (név, halál napja, az utolsó lakóhely), az örökösök személyét, az öröklési jog terjedelmét a haláleset bekövetkeztekor (az ún. örökösi kvóta), az utóöröklést és a

³⁹² ZIMMERMANN (2006) i.m. 345.p., Hans BROX: *Erbrecht*. Köln – Berlin – Bonn – München, Carl Heymanns Verlag, 2001. 351. p., LEHMANN i.m. 254. p.

³⁹³ Michael BONEFELD – Ludwig KROISS – Manuel TANCK: *Der Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung*. Bonn, Zerb Verlag, 2012. 938 p.

³⁹⁴ *Erbrecht* (2001) i.m. 351. p.

³⁹⁵ BONEFELD – KROISS – TANCK i.m. 938-939. p.

³⁹⁶ Kurt SIEHR: *Ausländischer Erbschein für Nachlass in Deutschland?* In: *IPRax*, 2013/3. 242. p.

végrendeleti végrehajtás elrendelését. *Muscheler* a tanúsítvány funkcióját tekintve még tovább megy, és három célt rögzít: 1. legitimációs funkció, 2. bizonyítási funkció, 3. jóhiszeműség vélelmének a funkciója, melyben benne foglaltatik a legitimáció és a nyilvánosság.³⁹⁷ A tanúsítvány egyrészt egy helyességi vélelmet keletkeztet az öröklési jog vonatkozásában, csakúgy, mint egy teljességi vélelmet az öröklési jog korlátozása tekintetében, emellett egy helyességi fikciót eszközöl jóhiszemű harmadik személyek javára, akik az örökösökkel jogi kapcsolatba lépnek.³⁹⁸

Öröklési tanúsítvány kiállítására nemperes eljárás keretében kérelemre³⁹⁹ kerül sor.⁴⁰⁰ Kérelemre irányadó formai megkötés nem érvényesül, ugyanakkor a kérelem tartalmát illetően kógens a szabályozás. A tanúsítvány kiállítására irányuló kérelemnek tartalmaznia kell: a.) az örökhagyó pontos megnevezését (név és a halál időpontja), b.) öröklési sorrendet (örökösök személyes és az örökrész mértéke), c.) az ún. korlátozásokat (elő/utóöröklés, végrendeleti végrehajtás), d.) fellebbezési alapokat.⁴⁰¹ Hatáskör szempontjából vizsgálva az eljárás lefolytatására az „*Amtsgericht*”, mint hagyatéki bíróság rendelkezik hatáskörrel.⁴⁰² Az eljárásban az illetékességi rendszer négy szintű, elsősorban az a hagyatéki bíróság illetékes, amelynek területén az örökhagyó utolsó lakóhelye található.⁴⁰³ Abban az esetben, ha az örökhagyónak több lakóhelye volt az azonos időben, az a bíróság, ahol az eljárás előbb megindult. Belföldi lakóhely hiányában az illetékességet a tartózkodási hely alapozza meg. Ha sem lakóhely, sem tartózkodási hely nem ismeretes, de az örökhagyó német állampolgár, Berlinben az *Amtsgericht* Schöneberg rendelkezik kizárólagos illetékességgel. Nem német állampolgár esetén, amennyiben a halál időpontjában sem lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezik Németországban, az eljárásra minden olyan bíróság illetékes, amelynek területén hagyatéki vagyontárgy található az összes vagyontárgyra nézve.⁴⁰⁴ A bírósági apparátuson belül általános szabályként rögzíthető, hogy törvényes öröklés esetén

³⁹⁷ Karlheinz MUSCHELER: Der Erbschein (Teil 1). In. *JURA*, Heft 5/2009. 330. p. [Továbbiakban: MUSCHELER (2009a)] A tanúsítvány e hármas funkcióját *Daniel Lehmann* is kiemeli. LEHMANN i.m. 255. p.

³⁹⁸ MUSCHELER (2009a). i.m. 330. p., valamint BONEFELD – KROISS – TANCK i. m. 939-941. p., LEHMANN i.m. 254. p.

³⁹⁹ Kérelmezési jogosultsága van az örökösöknek, a végrendeleti végrehajtónak, hagyatéki gondnoknak. SIEHR (2013) i.m. 242. p., LEHMANN i.m. 255. p.

⁴⁰⁰ BROX (2001) i.m. 359. p.

⁴⁰¹ A kérelem tartalmára irányadó jogi szabályozás igen összetett, az egyes részletszabályok a BGB 2356. § (2) bekezdésében, valamint a FamFG 25. §-ban találhatók.

⁴⁰² E szabály alól két kivétel van, egyrésztől Württemberg tartomány, ahol a „*Bezirksnotar*” és Baden tartomány, ahol a közjegyző látja el a hagyatéki bíróság feladatait.

⁴⁰³ BROX (2001) i.m. 359. p.

⁴⁰⁴ FamFG 343. § forrás: [http://www.jusline.de/Familienverfahrensgesetz_-_Gesetz_ueber_das_Verfahren_in_Familienachen_und_in_den_Angelegenheiten_der_freiwilligen_Gerichtsbarkeit_\(FamFG\).html](http://www.jusline.de/Familienverfahrensgesetz_-_Gesetz_ueber_das_Verfahren_in_Familienachen_und_in_den_Angelegenheiten_der_freiwilligen_Gerichtsbarkeit_(FamFG).html) [letöltés ideje: 2015. január 23.]

„*Rechtspfleger*”, végintézkedés felülvizsgálata, valamint külföldi jog alkalmazása esetén bíró jár el.⁴⁰⁵

A tanúsítvány kiállítására nemperes eljárásként ugyan kérelemre kerül sor, de a hivatalbóliság elve érvényesül a tényállás tisztázása, valamint a bizonyítékok feltárása során. A bizonyítási eszközök korlátozottsága miatt a bíróság nem vizsgálja felül a résztvevők előterjesztéseit,⁴⁰⁶ a szabad bizonyítás elve érvényesül a formáktól mentes nyomozás során, de kötött bizonyítás jellemzi a formákhoz kötött bizonyításfelvételt. Az eljárás nem nyilvános, ugyanakkor a felek, a résztvevők és meghatalmazottaik részére biztosított a részvétel lehetősége. Ahogyan a nemperes eljárások egész területére, úgy az öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárásban sem jellemző a bizonyítási teherre vonatkozóan formalizált szabályozás.⁴⁰⁷

Az eljárás nem zárja ki, hogy az örökösök a „*Prozessgericht*” előtt peres eljárást indítsanak, ugyanakkor a két eljárás egymástól teljesen elkülönül. A hagyatéki bíróságnak a vitatott tény-vagy jogkérdés miatt nem szabad az ügyet eljárásjogi útra („*Prozessgericht*” elé utalnia), egyszerűen önállóan kell eldöntenie a kérdést. A gyakorlat azt mutatja, hogy vitatott öröklés esetén a felek többsége rábízta magát a hagyatéki bíróság döntésére.⁴⁰⁸

Ha az eljárás eredményeként a hagyatéki bíróság a kérelem megalapozottságát állapítja meg, kiállítja az öröklési tanúsítványt.⁴⁰⁹ A tanúsítványok formáját tekintve tartományi szintű szabályozás érvényesül.⁴¹⁰ Attól függően, hogy az örökösök közül kinek a részére történik a tanúsítvány kiállítása, az öröklési tanúsítványok hat típusát különböztetjük meg.⁴¹¹ Egyetlen állagörökös esetén „*Allainerbschein*” kerül kiállításra, több örökös esetén az egyes örököstársak részére „*Teilerbschein*”, valamennyi örökös részére „*Gemeinschaftliche Erbschein*” a megfelelő okirat. „*Gruppenerbschein*” alatt olyan csoportos öröklési tanúsítvány értendő, amelyet az örökösök egy csoportjának állítanak ki, fontos azonban, hogy nem az összes örökös javára. Meg kell még említeni a „*Vereignete Erbschein*” (*Sammelerbschein*)-t, mely olyan egyesített öröklési tanúsítvány, amelyet két

⁴⁰⁵ BONEFELD – KROISS – TANCK i. m. 942-943. p.

⁴⁰⁶ BROX (2001) i.m. 360. p.

⁴⁰⁷ Karlheinz MUSCHELER: Der Erbschein (Teil 2). In. *JURA*, Heft 8/2009. 568-569. p. [Továbbiakban: MUSCHELER (2009b)]

⁴⁰⁸ MUSCHELER (2009b) i.m. 570. p.

⁴⁰⁹ SIEHR (2013) i.m. 242. p.

⁴¹⁰ BROX (2001) i.m. 361. p.

⁴¹¹ BONEFELD – KROISS – TANCK i.m. 967-970.p.

egymással összefüggő és egymást követő halálest esetén lényegében két tanúsítvány fog össze.⁴¹²

2.4 A hagyatéki gondnokság intézménye

Abban az esetben, ha a halálest bekövetkeztek az örökösök személye ismeretlen, vagy még nem bizonyos, hogy az örökség elfogadásával örökössé válnak, a hagyaték bírósági kezelésére, gondozására van szükség, s a BGB 1960. §-a szerint hagyatéki gondnok kijelölésére kerül sor. Egyfelől a hagyatéki gondnok az örökösök törvényes képviselőjének tekintendő,⁴¹³ másodsorban a potenciális örökösökkel szemben jár el.⁴¹⁴

A hagyatéki gondnokság hivatalból a hagyatéki bíróság elrendelésével indul, a gondnokot a „*Rechtspfleger*” nevezi ki.⁴¹⁵ Az elrendelésre három esetben kerülhet sor: 1. ugyan ismert az örökösök személye, de az örökség még nem került elfogadásra, 2. ismeretlen örökösök esetén, 3. bizonytalan, hogy az örökösök – függetlenül attól, hogy ismertek-e vagy sem – elfogadják-e a hagyatékot. A gondnok kijelölése 1952. október 15. napját megelőzően az állami közjegyzőség feladata volt, Baden-Württemberg tartományban ma is a közjegyzői hatáskör, Badenben a közjegyző, Württembergben a kerületi közjegyző jár el.

A kijelölés tárgyában mind belföldi, mind külföldi elhalálozás esetén az elhunyt utolsó lakóhelye szerinti hagyatéki bíróság illetékes, belföldi lakóhely hiányában az utolsó tartózkodási hely. Amennyiben a német állampolgár sem belföldi lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezett a Berlin-Schöneberg Amstgericht rendelkezik kizárólagos illetékességgel. Külföldi állampolgár esetében németországi lakóhely vagy tartózkodási hely hiányában, a vagyon fekvési helye szerinti hagyatéki bíróság jár el.⁴¹⁶

A hagyatéki gondnoki eljárás (kijelölés, feladatainak meghatározása, felügyelete, elszámoltatása, ellenőrzése, díjának megállapítása, elbocsátása, az eljárás megszüntetése) a „*Rechtspfleger*” hatáskörébe tartozik. A törvény két esetben utalta az eljárást bíró elé: nem német állampolgár Németország területén hátrahagyott vagyona, valamint hagyatéki gondnokok közötti véleménykülönbség döntése esetére.

⁴¹² A német jog részletesen szabályozza az öröklési tanúsítványok különböző típusait, amennyiben a halálest külföldön történik. Így megkülönböztetjük: az umfassendem Eigenrechtserbschein, umfassendem Fremdrechtserbschein, gegenständlich beschränktem Eigenrechtserbschein és gegenständlich beschränktem Fremdrechtserbschein –t. H. L. GRAF (2008b) i. m. 436-438. p., BROX (2001) i.m. 352-354. p.

⁴¹³ Fontos kiemelni, hogy a hagyatéki gondnok nem a hagyaték, mint vagyontömeg képviselőjének tekintendő, lényegében ez a fő különbség a hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó között.

⁴¹⁴ ZIMMERMANN (2009) i.m. 1-2. p.

⁴¹⁵ BGB 1960, 1961. §-ok, valamint bővebben Manuel TANCK – Elmar URICHER (Hrsg): Erbrecht. Testamentsgestaltung – Vertragsgestaltung – Prozessführung. Nomos, Baden-Baden, 2011. 596-597. p.

⁴¹⁶ ZIMMERMANN (2009) i.m. 55-60. p.

A gondnok tevékenységét a bíróság felügyelete mellett végzi, emellett eljárása során bírósági engedélyhez, jóváhagyáshoz kötött.⁴¹⁷ Az intézmény kapcsán fontos rögzíteni, a hagyatéki gondnok tevékenysége nem szorítja ki az örökösök kezelési jogát. A BGB a hagyatéki gondnokság három típusát különbözteti meg: 1. „*Sicherungspflegschaft*” (hagyatéki gondnokság a hagyaték biztosítása érdekében), 2. „*Prozesspflegschaft*” (eljárásügyi hagyatéki gondnokság), valamint a 3. „*Nachlassverwaltung*” (hagyatéki vagyonkezelés).⁴¹⁸ A hagyatéki gondnokság első típusa egy hivatalból való eljárást foglal magába, bírósági döntésre, melyben a gondnok feladata a hagyaték biztosítása, védelme és ismeretlen örökösök felkutatása.⁴¹⁹ Az eljárásügyi gondnok feladata ezzel megegyező, ugyanakkor kijelölésére a hagyatéki hitelezők indítványozására kerülhet sor. E típusú gondnokság fő célja a hagyatéki eljárás során sokkal inkább a hitelezővédelem, mintsem a hagyaték biztosítása. Egy hagyatéki hitelező az örökösökkel szemben bírósági úton fordulhat gondnok kinevezéséért abban az esetben is, ha az örökség még nem került elfogadásra, és a haláleset bekövetkezte óta hosszabb idő telt el.⁴²⁰ Hagyatéki vagyonkezelésre az örökösök, a hagyatéki hitelezők, ill. a végrendeleti végrehajtó kérelmére kerülhet sor. A hagyatéki gondnokság másik két típusához képest, a vagyonkezelő rendelkezik a legszéleskörűbb jogosítványokkal. Eljárása során az örökösök elveszítik a hagyaték feletti kezelési- és rendelkezési jogosultságukat, így felelősségük is korlátozódik. A hagyatéki vagyonkezelő nemcsak kezeli a hagyatékot, hanem hatásköre a hitelezők kielégítésére is kiterjed.⁴²¹

Alapvetően egy vagy több személy is nevezhető hagyatéki gondnoknak, a személyt illetően a hagyatéki bíróság szabad mérlegelési jogköre érvényesül. Abban az esetben, ha egy személy kerül kijelölésre, kizárólag természetes személy nevezhető.⁴²² Több hagyatéki gondnok esetén a BGB a gondnokság három típusát különbözteti meg: a.) „*Mit-Pflegschaft*” (társ-hagyatéki gondnokság), b.) „*Gegen-Nachlasspfleger*” (egymással szemben álló gondnokok), c.) „*Teil-Nachlasspfleger*” (rész-hagyatéki gondnok). Társ-hagyatéki gondnokságra az örökgyó rendelkezése alapján, vagy abban az esetben kerülhet sor, ha a

⁴¹⁷ BGB 1837. §

⁴¹⁸ ZIMMERMANN (2009) i.m. 18. p.

⁴¹⁹ BGB 1960. § forrás:

<http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=1960> [letöltés ideje: 2015. január 22.]

⁴²⁰ BGB 1961. § forrás:

<http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=1961> [letöltés ideje: 2015. január 22.]

⁴²¹ BGB 1975. § forrás:

<http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=1975> [letöltés ideje: 2015. január 22.]

⁴²² Jogszabály nem írja elő sem a német állampolgárság meglétét, sem kvalifikációs követelményeket, a megkötés mindössze annyi, hogy alkalmasnak kell lennie a feladat ellátására.

hagyatéki gondnok és az ismeretlen örökösök között érdekellentét áll fenn. Az egymással szemben álló gondnoki eljárás fő jellemvonása, hogy gyámság esetén kerül rá sor, egyrészt a gyám javára, másfelől az ismeretlen kiskorú örökös érdekében. A harmadik típusú gondnokság korlátozott, egy örököstárs meghatározott öröklési kvótájára vonatkozóan.⁴²³

A hagyatéki gondnok felelőssége háromszintű: felel az örökösökkel szemben, a hagyatéki hitelezőkkel szemben, valamint harmadik személyek irányában. Mivel az örökösök és a gondnok között nincs szerződéses kapcsolat, a gondnok felelőssége törvényi előíráson alapul. Felel mulasztásával okozott károkért, a hagyatéki hitelezőkkel szemben a tájékoztatás, értesítés elmulasztásáért. Tekintettel arra, hogy az ismeretlen örökösök törvényes képviselőjének tekintendő, így felelősséggel tartozik a hagyatéki vagyontárgyak állagának megóvásáért, ill. a szükséges felújítási munkálatok elvégzéséért.⁴²⁴

2.5 Végintézkedés végrehajtása és végrendeleti végrehajtó tanúsítványa („Testamentvollstreckerzeugnis”)

Végrendeleti végrehajtót az örökgyógyó halál esetére nevezhet, meghatározva feladatit a hagyatéki eljárás során.⁴²⁵ Személyének kijelölését maga is véghezviheti, vagy evégett hagyatéki bírósághoz fordulhat.⁴²⁶ Bár a végrendeleti végrehajtó jogköre tekintetében a jogszabályok nem korlátozzák az örökgyógyó rendelkezési jogát, ugyanakkor a BGB háttérrendelkezés mintájára felsorolásszerűen előír némely feladatot (örökgyógyó utolsó rendelkezéseinek teljesítése, hagyaték kezelése, hagyatéki vita rendezése). Eljárása a nevezés elfogadásával veszi kezdetét,⁴²⁷ s nem zárja ki a hagyatéki gondnok eljárását. A végrendeleti végrehajtó tevékenységét a bíróságtól és az örökösöktől függetlenül végzi, sem felügyeleti jog, sem rendelkezési jog nem korlátozza. A hagyaték tekintetében kizárólag vagyoni jogai vannak (sem az örökgyógyó, sem az örökösök képviselőjének nem tekintendő).⁴²⁸ Legfontosabb feladati közé a hagyatéki jegyzék készítése, a hagyaték kezelésének jog, valamint a hagyatéki vagyon és az örökösök egyes magánvagyonainak elkülönítése emelhető ki. A hagyatéki gondnok intézményéhez hasonlóan a végrendeleti végrehajtónak is több

⁴²³ ZIMMERMANN (2009) i.m. 73-83. p.

⁴²⁴ ZIMMERMANN (2009) i.m. 347. p.

⁴²⁵ Fontos rögzíteni, hogy magának az intézménynek a hagyatéki eljárásban történő igénybevételéről kizárólag az örökgyógyó rendelkezhets, ugyanakkor a végrendeleti végrehajtó személyének kijelölése az örökgyógyótól, a hagyatéki bíróságtól, sőt, külső harmadik személytől is eredhet. A német jog lehetővé teszi a végrendeleti végrehajtó nevezés öröklési szerződésbe történő foglalását, azonban fontos korlátozás, hogy az örökgyógyó ezt egyoldalúan teheti meg. ZIMMERMANN (2006) i.m. 407. p.

⁴²⁶ A hagyatéki gondnok intézményétől eltérően a végrendeleti végrehajtóval szemben szigorú kvalifikációs követelmények kerültek előírásra: ügyvéd, adótanácsadó, zertifikált végrendeleti végrehajtó, szaktanácsadó jelölhető ki.

⁴²⁷ Anélkül, hogy akár végrendeleti végrehajtó tanúsítvány vagy öröklési tanúsítvány került volna kiállításra.

⁴²⁸ H. L. GRAF (2008b) i.m. 517. p.

típusa különböztethető meg: 1. „*Verfügungsvollstreckung*” (rendelkezésre irányuló), 2. „*Abwicklungsvollstreckung*” (eljárás lefolytatására irányuló), 3. az ún. tartós tevékenységre irányuló „*Dauervollstreckung*” és végül negyedikként az igazgatási tevékenységre irányuló „*Verwaltungsvollstreckung*”.⁴²⁹ Az örökgyó akár több személyt is hasonló jogosítványokkal ruházhat fel végrendeleti végrehajtóként, ebben az esetben felelősségük az örökösökkel és harmadik személyekkel szemben egyetemleges.

A végrendeleti végrehajtó intézménye kapcsán szót kell még ejteni a végrendeleti végrehajtó tanúsítványról. A tanúsítvány fő célja a „jogi forgalomban” a végrendeleti végrehajtó nevezés érvényességének bizonyítása, valamint eljárási jogosultságának igazolása. A tanúsítvány kiállítására kizárólag a végrendeleti végrehajtó kérelmére kerülhet sor.⁴³⁰ A kiállítás során a hagyatéki bíróság megvizsgálja, hogy a kiállítás illetékességi feltétele fennáll-e, a végintézkedés érvényességét, valamint a végrendeleti végrehajtó nevezés alapját és érvényességét. Egy kiállított öröklési tanúsítvány nem helyettesítheti, s nem is fűződnek hozzá azonos joghatások, mint a végrendeleti végrehajtó tanúsítványához.⁴³¹ Attól függően, hogy az örökgyó hány végrendeleti végrehajtót nevezett, a tanúsítványok több típusa különböztethető meg: 1. résztanúsítvány az egyik végrehajtó részére, 2. közös tanúsítvány, 3. több végrehajtó részére kiállított közös résztanúsítvány.⁴³²

⁴²⁹ Eberhard ROTT – Michael Stephan KORNAU – Rainer ZIMMERMANN: *Testamentsvollstreckung*. Wiesbaden, Springer Gabler Verlag, 2012. 115. p.

⁴³⁰ LEHMANN i.m. 254. p.

⁴³¹ Az öröklési tanúsítvány név szerint csak az örökös(ök) személyét jelöli meg, pusztán feljegyzést tartalmaz a végrendeleti végrehajtóról egyfajta hagyatéki korlátként megjelölve. Ezzel szemben a végrendeleti végrehajtó tanúsítványa megnevezi a végrehajtó személyét, és az őt terhelő korlátozásokat, de az örökösök személyt nem.

⁴³² 1. „ein Teilzeugnis über das Recht eines einzelnen”, 2. „ein gemeinschaftliches Zeugnis über das Recht aller”, 3. „ein ein gemeinschaftliches Teilzeugnis über die Rechte mehrerer Testamentsvollstrecker”. H. L. GRAF (2008b) i.m. 527. p.

2.6 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Németországban

2.6.1 A kollíziós jog és a polgári eljárásjog kölcsönhatása („Gleichlaufprinzip”)

Németországban – eltérően az európai tagállamok többségétől – a *lex successio* elvének tisztán egyik leágazása sem valósul meg a kollíziós szabályozásban, a hagyaték egységének elve és a hagyaték feldarabolásának elve sajátos koherenciában működik egymás mellett. Az öröklésre irányadó jog alapvetően a hagyaték egységének elvén alapul, mind ingó mind ingatlan vagyon esetén egységesen az örökhagyó állampolgársága határozza meg az alkalmazandó jogot.⁴³³ Ugyanakkor a német kollíziós szabályok három ponton áttörik a hagyaték egységének elvét, és bár korlátozottan, de teret engednek a hagyaték feldarabolása elvének.⁴³⁴

E sajátos rendszerben a nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a polgári eljárásjog és a kollíziós jog szoros összekapcsolódása és kölcsönhatása jellemző: A joghatóságra irányuló kezdeti szabályokban maradéktalanul érvényesült az az elv, hogy a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben a nemperes eljárásokban a német bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal, ha az alkalmazandó jog a német joghoz vezet.⁴³⁵ Ez az elv ma már korlátozottan van jelen a német jogszabályokban: a „*Notzuständigkeit*” (*forum necessitatis*) joghatóság szabálya révén, ha külföldi jog alkalmazása merül fel a német bíróságok joghatósággal rendelkeznek olyan öröklési ügyekben is, amikor a joghatóság elutasítása jog-megtagadáshoz vezetne.⁴³⁶ A német jogirodalomban mai napig élő elv „*Gleichlaufprinzip*” vagy „*Gleichlaufgrundsatz*” nevet viseli.⁴³⁷

A határon átnyúló öröklési ügyek eljárásjogi szabályozása részben a ZPO-ban, részben az FGG-ben valósul meg, ugyanakkor az öröklési tanúsítvány kiállítására irányuló eljárás során a BGB (2369. §) is irányadó. Az öröklésre irányadó kollíziós jogi szabályozás fő jogforrásának az EBGB tekinthető.

⁴³³ MAULBETSCH i.m. 33. p., Christian von BAR: Internationales Privatrecht. Zweiter Band. Besonderer Teil. München, C. H. Beck, 1991. 254-255. p.

⁴³⁴ Lásd bővebben az európai fejezetben kifejtve: 2.1.4. alfejezet!

⁴³⁵ E szabály azon esetekre is irányadó, amikor visszautalás vagy a hagyaték feldarabolásának elve német jog alkalmazásához vezet. Thomas WACHTER: Internationales Erbrecht – Deutschland (Deutsches Internationales Privatrecht.) In. Hans FLICK – Detlev J. PILTZ (Hrsg.): Der Internationale Erbfall. München, Velgag C.H. Beck, 2008. 112. p.

⁴³⁶ További kivételek a „*Gleichlauftheorie*” alól: „*Nachlasspflegschaft*” (hagyatéki gondnokság) elrendelése, végintézkedés nyilvánosságra hozatala egy külföldi érdekében, örökségről való lemondás, végintézkedés megtámadása. WACHTER i.m. 112-113. p. Ehhez kapcsolódóan a „*Gleichlauftheorie*” megkérdőjelezése olvasható Kurt Siehr-től is. Kurt SIEHR: Internationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht für Studium und Praxis. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2001. 113. p.

⁴³⁷ KOCH – MAGNUS – MOHRENFELS i.m. 97-98. p., LEHMANN i.m. 190. p.

A német bíróságok három esetkörben rendelkeznek joghatósággal a határon átnyúló öröklési ügyekben: a.) német állampolgárságú örökhagyó esetén, valamint külföldi örökhagyó tekintetében, ha lakóhelye, illetve tartózkodási helye Németországban volt található, b.) német állampolgársággal rendelkező külföldön elhunyt örökhagyó esetében, c.) külföldi örökhagyó (külföldön történő elhalálozása esetében), ha Németország területén hagyaték tárgyát képező vagyona található.⁴³⁸ Német állampolgár esetén az eljáró fórum az örökhagyó lakóhelye szerinti, ennek hiányában tartózkodási helye szerinti bíróság lesz. Ha a német örökhagyó sem belföldi lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezik, az Amstgericht Berlin-Schöneberg az illetékes. Külföldi örökhagyó esetében elsősorban az örökhagyó lakóhelye, illetve tartózkodási helye szerinti, ennek hiányában a hagyatéki vagyon fekvése szerinti „Nachlassgericht”.⁴³⁹

„Nachlassgericht” joghatósága határon átnyúló öröklés esetén:

ÁLLAMPOLGÁRSÁG	LAKÓHELY / TARTÓZKODÁSI HELY HALÁLESET BEKÖVETKEZTEKOR	VAGYON FEKVÉSE	JOGHATÓSÁG
német	Németország	közömbös	X
külföldi	Németország	közömbös	X
német	külföld	közömbös	X
külföldi	külföld	Németország területén!	X

⁴³⁸ SIEHR (2001) i.m. 112-113. p.

⁴³⁹ WACHTER i.m. 114. p.

2.6.2 Öröklési tanúsítvány kiállítása („Erbschein” és „Testamentsvollstreckungszeugnis”)

Nemzetközi elemet tartalmazó öröklés esetén főszabály szerint az öröklési tanúsítvány kiállítására bíró jogosult. Attól függően, hogy a tanúsítvány kiállítására német vagy külföldi örökhagyó halála esetén kerül sor az „*Erbschein*” különböző fajtája állítható ki (eltérő tartalommal). Német örökhagyó esetében az ún. „*Eigenrechtserbschein*”, melynek joghatása kizárólag belföldre korlátozódik. Külföldi örökhagyó esetében az öröklési tanúsítványok típusát az öröklésre irányadó jog határozza meg: amennyiben az öröklésre alkalmazandó jog – a gyakorlatban általában visszautalás révén⁴⁴⁰ – német jog alkalmazásához vezet „*Eigenrechtserbschein*” bocsájtható ki.⁴⁴¹ Amennyiben az öröklésre irányadó jog külföldi jog alkalmazásához vezet, a Németországban fellelhető vagyona tekintettel a német eljárásjogi szabályoknak (*lex fori*) megfelelően „*Fremdrechtserbschein*” kerülhet kiállításra.⁴⁴² Fontos kiemelni, hogy a „*Fremdrechtserbschein*” joghatása kizárólag Németországon területén található vagyona korlátozódik. 2009. szeptember 1-vel a nemperes eljárás reformjaként a joghatóság tekintetében paradigmaváltás következett be. 2009-et megelőzően az öröklési tanúsítványok kiállítása során a „*Gleichlaufprinzip*” elvének megfelelően a „*Fremdrechtserbschein*” kiállításával a hagyatéki bíróság a hagyatéknak egészére nézve bocsájthatott ki öröklési tanúsítványt. Az új szabályozás értelmében a kérelem csak a belföldi vagyontárgyakra korlátozódhat.⁴⁴³

Lehetséges az az eset is, amikor az öröklésre irányadó jog részben a német jog, részben külföldi jog alkalmazásához vezet: Az EGBGB 25. cikk (2) bekezdése⁴⁴⁴ értelmében jogválasztás révén⁴⁴⁵ ingatlan vagyona tekintetében a német jog lesz irányadó, így az ingatlanra nézve „*Eigenrechtserbschein*” kerül kibocsájtásra. Ugyanakkor a hagyatéknak tárgyát képező egyéb vagyontárgy átadására külföldi jog alapján kerül sor, melyre a német bíróságoknak nem

⁴⁴⁰ Pl.: Adott esetben, ha az EGBGB 25. cikk (1) bekezdése révén a német jog az öröklésre irányadó jogként az örökhagyó származási államaként a belga jogra utal, de a belga kollíziós jogi szabályok – ingó vagyona tekintetében az örökhagyó utolsó tartózkodási helye szerinti jog, ingatlan vagyona nézve a *lex rei sitae* elve érvényesül – a német jogra utalnak vissza. WACHTER i.m. 116. p.

⁴⁴¹ Az „*Eigenrechtserbschein*” két fajtája különböztethető meg: „unbeschränkter Erbschein” (korlátlan öröklési tanúsítvány) és a „beschränkter Erbschein” (korlátozott öröklési tanúsítvány)

⁴⁴² WACHTER i.m. 114-116. p., SIEHR (2001) i.m. 115, 116. p., LEHMANN i.m. 191. p.

⁴⁴³ Otto SCHMIDT: Das Erbscheinsverfahren. Kurzer Überblick sowie Neuerungen nach dem FamFG. In: *Der Erbschaft-Steuer-Berater*, 12/2011. 6. p.

⁴⁴⁴ „Der Erblasser kann für im Inland belegenes unbewegliches Vermögen in der Form einer Verfügung von Todes wegen deutsches Recht wählen.” Forrás: <http://dejure.org/gesetze/EGBGB/25.html> [letöltés ideje: 2015. január 20.]

⁴⁴⁵ Németországban az 1986-os nemzetközi magánjogi reform eredményeként vált lehetővé öröklésre alkalmazandó jog tekintetében ugyan korlátozott keretek között – az örökhagyó csak belföldön fekvő ingatlan vagyona válasszhatja alkalmazandó jogként a német jogot – a jogválasztás. RAUSCHER (2003) i.m. 222. p., BAR i.m. 255, 257-258. p.

lesz joghatósága. Amennyiben ezen – külföldi alkalmazandó jog hatálya alá tartozó – hagyatéknak részét képezi Németország területén található hagyatéki vagyontárgy, „*Fremdrechtserbschein*” kerülhet kiállításra. A német jog célszerűségi alapon lehetőséget biztosít e két tanúsítvány egy okiratban történő összekapcsolására, ezt nevezzük „*Doppelerbschein*”-nak.⁴⁴⁶

Nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a végrendeleti végrehajtó tanúsítványára – az öröklési tanúsítvány mintájára – német alkalmazandó jog esetén „*Eigenrechts-Testamentsvollstreckungszeugnis*”, külföldi alkalmazandó jog esetében „*Fremdrechts-Testamentsvollstreckungszeugnis*” állítható ki.⁴⁴⁷

„Unbeschränkter Eigenrechtserbschein” kiállításának feltétele:

ÁLLAMPOLGÁRSÁG	UTOLSÓ LAKÓHELY / TARTÓZKODÁSI HELY	ALKALMAZANDÓ JOG	VAGYON
német	közömbös	német jog	egész vagyonra nézve (ingó+ingatlan)
külföldi	Németország	német jog (származási államának joga az utolsó lakóhelyre utal vissza, mely a német jog lesz)	egész vagyonra nézve (ingó+ingatlan)

⁴⁴⁶ WACHTER i.m. 118-119. p., SIEHR (2001) i.m. 115. p.

⁴⁴⁷ WACHTER i.m. 121. p.

„Beschränkter Eigenrechtserbschein” kiállításának feltétele:

Feltétele: a származási állam joga csak részben utal a német jogra

VAGYON	VAGYON FEKVÉSE	ÖRÖKLÉSRE ALKALMAZANDÓ JOG / KAPCSOLÓELV
ingó + ingatlan	Németország	lex rei sitae
ingó	Németország	utolsó lakóhely joga
ingó + ingatlan	Németország	utolsó lakóhely joga + lex rei sitae

2.6.3 Határozatok elismerése és végrehajthatósága Németországban

Az öröklési ügyekben hozott határozatok tekintetében egy sajátos megosztottság érvényesül Németországban: nemperes eljárás keretében hozott határozatok az FGG 16a. §-a alapján, peres eljárás keretében hozott határozatok a ZPO 328. §-a alapján ismerhetők el.⁴⁴⁸ A megosztott szabályozás ellenére általánosan leszögezhető, hogy Németországban az öröklési ügyekben hozott külföldi határozatok *automatikusan* elismerésre kerülnek.⁴⁴⁹ Nemperes eljárás keretében hozott határozatok elismerésének nem feltétele külön eljárás lefolytatása. Peres eljárás során hozott külföldi határozatok belföldön joghatás kiváltására akkor alkalmasak, ha az ún. „*Inzident-Überprüfung*” lefolytatásra került.

„*Inzident-Überprüfung*” lefolytatására azon államok vonatkozásában nincs szükség, amelyekkel Németország bilaterális megállapodást kötött a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan.⁴⁵⁰ Ezekben az esetekben ún. „*Inzident-Anerkennung*”-ről beszélhetünk. A többi állam vonatkozásában „*Inzident-Überprüfung*” lefolytatására a ZPO 328. §-a alapján kerül sor, melynek középpontjában az elismerés megtagadási okok vizsgálata áll.⁴⁵¹

⁴⁴⁸ SIEHR (2001) i.m. 215. p., LEHMANN i.m. 239. p.

⁴⁴⁹ Heinrich DÖRNER – Manfred BENGEL: *Allemagne*. 10 p. forrás: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/report_conflicts_allemaigne.pdf [letöltés ideje: 2015. január 24.], Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 210. p.

⁴⁵⁰ Németország Svájcjal (1929), Olaszországgal (1936), Ausztriával (1959), Belgiummal (1958), Egyesült Királysággal (1960), Görögországgal (1961), Hollandiával (1962), Norvégiával (1977) és Spanyolországgal (1987) kötött kétoldalú megállapodásokat viszonyossági alapon határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan.

⁴⁵¹ DÖRNER – BENGEL i.m. 9-10. p.

Az FGG. 16a. §-a elismerés-megtagadási okként négy követelményt ír elő: a.) a német jog szerint másik állam bírósága nem rendelkezett joghatósággal, b.) ha a fél (résztevő) részére az eljárást megindító iratot nem olyan megfelelő módon vagy nem határidőben továbbították, hogy jogait gyakorolni tudta volna, c.) összeegyeztethetlenség okán (korábban hozott vagy elismert külföldi határozattal), d.) összeegyeztethetlenség a német joggal [különösen valamely alapjoggal (orde public klauzula)].⁴⁵² Kurt Siehr álláspontja szerint az FGG 16a. §-a a külföldi (bírósági határozatokon kívüli) okiratokra analóg módon alkalmazható.⁴⁵³ A peres eljárás keretében hozott bírósági határozatok elismerésére vonatkozóan a ZPO 328. §-a az FGG. 16a. §-ban megjelölt elismerés-megtagadási okokon felül még egy indokot rögzít: a határozat nem ismerhető el, ha „a viszonyosság nem garantált”.⁴⁵⁴ A külföldi határozat végrehajtásának feltételeként további követelmény egy ún. „Vollstreckungsurteils”.⁴⁵⁵

⁴⁵² „Die Anerkennung einer ausländischen Entscheidung ist ausgeschlossen: 1. wenn die Gerichte des anderen Staates nach deutschem Recht nicht zuständig sind, 2. wenn einem Beteiligten, der sich zur Hauptsache nicht geäußert hat und sich hierauf beruft, das verfahrenseinleitende Schriftstück nicht ordnungsmäßig oder nicht so rechtzeitig mitgeteilt worden ist, daß er seine Rechte wahrnehmen konnte, 3. wenn die Entscheidung mit einer hier erlassenen oder anzuerkennenden früheren ausländischen Entscheidung oder wenn das ihr zugrunde liegende Verfahren mit einem früher hier rechtshängig gewordenen Verfahren unvereinbar ist, 4. wenn die Anerkennung der Entscheidung zu einem Ergebnis führt, das mit wesentlichen Grundsätzen des deutschen Rechts offensichtlich unvereinbar ist, insbesondere wenn die Anerkennung mit den Grundrechten unvereinbar ist.” Forrás: <http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=93&paid=16a> [letöltés ideje: 2015. január 21.]

⁴⁵³ SIEHR (2001) i.m. 116. p. Hasonló álláspontra helyezkedik Daniel Lehmann is. LEHMANN i.m. 239. p.

⁴⁵⁴ „Die Anerkennung des Urteils eines ausländischen Gerichts ist ausgeschlossen: 1. wenn die Gerichte des Staates, dem das ausländische Gericht angehört, nach den deutschen Gesetzen nicht zuständig sind; 2. wenn dem Beklagten, der sich auf das Verfahren nicht eingelassen hat und sich hierauf beruft, das verfahrenseinleitende Dokument nicht ordnungsmässig oder nicht so rechtzeitig zugestellt worden ist, dass er sich verteidigen konnte; 3. wenn das Urteil mit einem hier erlassenen oder einem anzuerkennenden früheren ausländischen Urteil oder wenn das ihm zugrunde liegende Verfahren mit einem früher hier rechtshängig gewordenen Verfahren unvereinbar ist; 4. wenn die Anerkennung des Urteils zu einem Ergebnis führt, das mit wesentlichen Grundsätzen des deutschen Rechts offensichtlich unvereinbar ist, insbesondere wenn die Anerkennung mit den Grundrechten unvereinbar ist; 5. wenn die Gegenseitigkeit nicht verbürgt ist.” [letöltés ideje: 2015. január 21.] Forrás: <http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1150&paid=328>

⁴⁵⁵ DÖRNER – BENGEL i.m. 10. p., Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 210. p.

2.7 A német öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában

Németországban az öröklési jog egészére vonatkozóan általános előírásként megállapítható, hogy részben szövetségi, részben tartományi szabályozás érvényesül. Az *ipso iure* öröklés elvének eredményeként a hagyatéki bíróságok hatáskörébe utal öröklési (nemperes) eljárások célja az örökös minőség, valamint e minőséget korlátozó intézmények – hagyatéki gondnok, végrendeleti végrehajtó – jogállásnak deklarálása. Az értekezés a német öröklési eljárás komplex rendszerének áttekintését követően a „*Nachlassgericht*” hatáskörébe utalt eljárások közül e jogállások deklarálásának módját az „*Ebscheinsverfahren*” ismertetése és elemzése révén végezte el.

Az európai öröklési rendelet 2015. augusztus 17-i hatályba lépése a német jogrendszer kollíziós is polgári eljárásjogi szabályozásában vélhetően mérföldkövet jelent majd. A legnagyobb kodifikációs kihívását az alkalmazandó jog és a polgári eljárásjog – nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során érvényesülő – összekapcsolódásának⁴⁵⁶ szükségszerű várható megszüntetése képezheti. Az öröklési rendelet joghatósági rendszerével összeegyeztethetetlen egy olyan tagállami joghatósági szabályozás, mely hatóságának joghatóságát a német öröklési anyagi és eljárásjog alkalmazásához köti.

A kollíziós szabályozásban módosításra szorul az állampolgárság elvének, mind az alkalmazandó jog kizárólagos kapcsolóelvének alkalmazása. Ugyan az öröklési rendelet lehetőséget biztosít az örökhagyó részére az alkalmazandó jog körében az állampolgárság elvének választására, de mind az alkalmazandó jogra vonatkozó, mind a joghatóságra irányadó rendeleti szabályozás az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helyének (elhalálozás időpontjában) elvén alapul.

Az öröklési rendelet által bevezetésre kerülő *sui generis* intézmény, az európai öröklési bizonyítvány a rendelet 62. cikk (3) bekezdése értelmében nem lép a tagállamokban hasonló célokra használt belföldi okiratok helyébe. Úgy vélem, az intézmény az öröklési tanúsítványok összetett német rendszerében mégis változást fog eredményezni. Az „*Erbscheinsrecht*” hatályos szabályozását végigtekintve, véleményem szerint az európai öröklési bizonyítvány a „*Fremdrechtserbschein*” intézményének felváltását eredményezheti a jövőben. Jelenleg a „*Fremdrechtserbschein*” rendeltetése határon átnyúló öröklési ügyben külföldi jog alkalmazása esetén, a hagyatéknak részét képező Németország területén található vagyona nézve az örökös minőség igazolása. A rendelet az új intézmény révén – azon felül,

⁴⁵⁶ A hatályos szabályozás értelmében a határon átnyúló öröklési ügyekben – a *forum necessitatis* esetét kivéve – a német bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal, az öröklésre irányadó jog a német jog alkalmazásához vezet.

hogy az öröklésben érdekelt személyek jogállásának igazolására szolgál – megteremti annak a lehetőségét is, hogy az örökösöknek, hagyományosoknak, hagyatéki gondnokoknak és végrendeleti végrehajtóknak határon átnyúló öröklés esetén ne kelljen alávetniük egy olyan tagállami öröklési eljárásnak (mint amilyen Németországban a „*Fremdrechtserbschein*” kiállítására irányuló eljárás), amely jogállásuk deklarálására irányul, s előfeltétele a hagyatéki vagyon megszerzésének.

3. A hagyaték átadására irányuló eljárás Ausztriában

3.1 Az öröklési jog és a hagyaték kapcsolata az Osztrák Köztársaságban, az öröklési eljárás jelentősége

Ausztriában az öröklési (anyagi) jog legfontosabb jogforrásaként az ABGB tekintendő, melyben szabályozott örökléssel összefüggő jogviszonyok részben objektív, részben szubjektív természetűek. Objektív értelemben öröklés alatt az elhunyt hagyatékában bekövetkező jogutódlás értendő, szubjektív értelemben jog, a hagyaték részben vagy egészben való átvételére. Az örökhagyó halálának időpontjától a szubjektív öröklési jog örökölhető és elidegeníthető, ugyanakkor soha el nem évülő igényt keletkeztet.⁴⁵⁷

A hagyaték⁴⁵⁸ azoknak az öröklési jogi jogviszonyoknak az összessége, amelyeknek középpontjában az örökhagyó más személyekhez való viszonya, kapcsolata áll, mely jogokat részben aktívaként, a kötelezettségeket passzívaként tartjuk számon.⁴⁵⁹ Más szempontból ezen jogok részben átörökíthetők (pl.: elővásárlási jog), részben nem, köztük a hagyatékra vonatkozó személyhez tapadó vállalt kötelezettségek (az ún. „legszemélyesebb jogok”: névviselés, cím viselése). Általánosságként leszögezhető, hogy átörökíthetőek a vagyoni jogok és kötelezettségek, melyek a szubjektív értelemben öröklési jog részét képezik, benne foglalva a kötelezési igényeket is.⁴⁶⁰

Ausztriában az öröklés jogcímei között (1.) az öröklési szerződést, (2.) a végrendeletet és (3.) a törvényes öröklést tartjuk számon.⁴⁶¹ AZ ABGB szabálya szerint ezen jogcímek sorrendiséget keletkeztetnek, de a gyakorlatban a hagyaték átadására többségében törvényes öröklés, részben végintézkedésen alapuló öröklés folytán kerül sor, öröklési szerződés ritkán válik az örökléssel kapcsolatos jogviszonyok fő rendezőelvévé. Az osztrák öröklési jog

⁴⁵⁷ WINKLER i.m. 13-14. p.

⁴⁵⁸ Az osztrák öröklési jog eltérően a német jogrendszertől sajátos terminológiát alkalmaz az örökléssel összefüggő jogviszonyok rendezésére: a hagyaték sajátos elnevezése „*Verlassenschaft*”, az örökösökre átszálló jogok és kötelezettségek összefoglaló elnevezése „*Erbschaft*”.

⁴⁵⁹ Winkler megközelítése szerint az öröklési eljárással kapcsolatos jogok és kötelezettségek részben közjogi, részben magánjogi természetűek.

⁴⁶⁰ WINKLER i.m. 14-16. p.

⁴⁶¹ HAUNSCHMIDT i.m. 3. p.

lehetővé teszi az egyes jogcímek egymás melletti alkalmazását valamennyi „*Erbrechtstitel*” esetén.⁴⁶²

A tág értelemben vett öröklési eljárás – melynek középpontjában a hagyaték átadására irányuló eljárás áll – osztrák összefoglaló elnevezése „*Verlassenschaftsverfahren*”. Már az eljárás elnevezéséből is kitűnik az osztrák rendszer lényegi eleme, a hagyaték átadására – átszármaztatására irányuló eljárás. Eltérően a német és a holland öröklési eljárástól, Ausztriában az öröklési eljárásban központi szerepe van a jogutódlás kérdésének, a részletes eljárásjogi szabályozás mellett egy erős dologi jogi megközelítésű szemlélet uralkodik. Az ABGB 536. §-a szerint az öröklés ipso iure az örökhagyó halálával (vagy a haláleset tényét megállapító határozat jogerőre emelkedésével) nyílik meg. Ugyanakkor az örökösök az örökséget az örökhagyó halálával nem szerzik meg, a tulajdonszerzés feltétele a „*Verlassenschaftsverfahren*” lefolytatása.⁴⁶³ Az osztrák öröklési jogban, a hagyaték átadásában és megszerzésében betöltött szerepére tekintettel az értekezés a „*Verlassenschaftsverfahren*” egyes szakaszainak részletes feltárását tűzi célként.

3.2 A hagyaték átadására irányuló eljárásban közreműködő szervek és személyek

Az osztrák öröklési eljárás fő jogforrásának tekinthető AußStrG.⁴⁶⁴ 20. §-a szerint a „hagyatéki bíróságnak”⁴⁶⁵ valamennyi haláleset esetén hivatalból el kell járnia, melynek bekövetkeztéről a bíróságot az anyakönyvi hivatal értesíti. Az öröklési eljárás hivatalból indul, ha a haláleset ténye közokirat révén vagy más, kétséget kizáró módon igazolható.

A polgári eljárásjog rendszerében a jogterület által szabályozott valamennyi eljárást – függetlenül attól, hogy lefolytatására peres vagy nemperes eljárás keretében, illetve egyéb alternatív módon kerül sor – az eljárás alanyai alakítják. Az osztrák öröklési eljárás sajátosságainak bemutatása során elsőként arra vállalkozom, hogy a hagyaték átadására irányuló eljárásban közreműködő hatóság(ok), személyek és szervek eljárásban betöltött szerepét, eljárási jogosultságukat tárjam fel, a tagállami hatásköri és illetékességi szabályok ismertetése mentén. A részletszabályok előtt kiindulópontként fontosnak tartom annak rögzítését, hogy az eljárás lefolytatása alapvetően bírósági hatáskörbe tartozik, és a

⁴⁶² E szabály alapján elképzelhető, hogy az özvegy öröklési szerződés címén a hagyaték $\frac{3}{4}$ részét szerzi meg, a hátra maradt $\frac{1}{4}$ -t végintézkedés útján a leszármazó öröklí. Ugyanígy lehetséges a végintézkedésen alapulón és a törvényes öröklés szabályainak együttes alkalmazása is. In. WINKLER i.m. 18. p.

⁴⁶³ BERTHER i.m. 15. p.

⁴⁶⁴ AußStreitgesetz (Továbbiakban: „AußStrG.”)

⁴⁶⁵ Az osztrák jogirodalomban bár ismert az öröklési eljárásban eljáró bíróságnak a német jogrendszer bevett „*Nachlassgericht*” terminológiája, ugyanakkor tekintettel arra, hogy Németországtól eltérően Ausztriában a polgári igazságszolgáltatás részeként nem került felállításra különbíróként a hagyatéki bíróságok szervezetrendszerébe, így a „*Nachlassgericht*” kifejezés alkalmazását az osztrák öröklési eljárás bemutatása során nem tartom célszerűnek.

hatáskörrel és illetékel rendelkező fórum az ABGB, az AußStrG., valamint a „Bundesgesetz über die Tätigkeit von Notaren als Beauftragte des Gericht” szabályainak megtartásával nemperes eljárás keretében jár el.

Az öröklési eljárás lefolytatása nemperes eljárás keretében értékhatárra tekintet nélkül a „*Bezirksgericht*”⁴⁶⁶ hatáskörébe tartozik. Az illetékességet az örökhagyó utolsó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye, ha ez nem állapítható meg egyértelműen a belföldön található vagyonának nagyobb része szerinti illetékességi ok határozza meg, ennek hiányában a Bezirksgericht Innere Stadt Wien az illetékes bíróság. Ezen szabályok külföldön elhunyt osztrák állampolgárra nézve is irányadóak.⁴⁶⁷

Bár az öröklési eljárás lefolytatása bírósági hatáskörbe tartozik, a tág értelemben vett öröklési eljárás, és az eljárással összefüggő egyes feladatok megoszlanak a bíró,⁴⁶⁸ a „*Rechtspfleger*” és a „*Gerichtskommissär*” között. Az örökléssel összefüggő határozatok tekintetében az egyesbírónak valamennyi örökléssel kapcsolatos intézkedésre, beleértve a hagyaték megosztását is általános hatásköre van. A „*Rechtspfleger*” főszabály szerint azon ügyekben járhat el, amelyeket az egyesbíró hatáskörébe utal. Az öröklési eljárással kapcsolatos elsősorban előkészítő jellegű intézkedések és az előkészítéshez kapcsolatos okiratok elkészítésében „*Gerichtskommissär*”-ok működnek közre.⁴⁶⁹ A „Bundesgesetz über die Tätigkeit von Notaren als Beauftragte des Gericht” értelmében „*Gerichtskommissär*”-ként a bíróság megbízása alapján közjegyző jár el.⁴⁷⁰ A „*Gerichtskommissär*” jogkörét, kizárólagos hatáskörüket⁴⁷¹ és illetékességüket a „*Landgericht*” elnökének ügyelosztási rendje határozza meg.⁴⁷² Megbízása alól kivont területek: a hagyaték bírói úton történő átadása, szóbeli meghallgatás, valamint a külföldi hatóságok részére történő közvetlen jogi segítségnyújtás (de a jogi segítségnyújtás érdekében kérelmet terjeszthet elő). Az egész szövetségi köztársaság területén behajtásokat foganatosíthat, felvehet bizonyítást, hirdetményt

⁴⁶⁶ A „*Bezirksgericht*” általános hatáskörű elsőfokú városi bíróság.

⁴⁶⁷ Hans-Peter SCHÖMMER – Heidemarie FABOLD – Klaus BAUER: Internationales Erbrecht. Österreich. München, Verlag C.H. Beck, 2003. 130. p.; WINKLER i.m. 124. p.

⁴⁶⁸ A bíró és a „*Rechtspfleger*” közötti ügyelosztás alapvetően a hagyatéki vagyon értékének függvénye: bíró jár el az 150.000 euró meghaladó hagyatéki vagyon tárgyában, a hagyatéki vagyon megosztása kérdésében, valamint azokban az esetekben, amikor az örökség részét valamely „gazdasági jog” vagy kötelezettség képezi. In. HAUNSCHMIDT i.m. 85. p.

⁴⁶⁹ A „*Gerichtskommissär*” feladatát részben a „Notariatsordnung RGB1 1871/75”, részben a „Gerichtskommissärgesetz BGB1 1970/343” szabályai szerint látja el.

⁴⁷⁰ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 131. p., Robert FUCIK: Das neue Verlassenschaftsverfahren. Die Rechtslage nach der Außerstreitreform. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. 2005. 12. p.

⁴⁷¹ MÁTÉ – SAJBEN i.m. 128. p.

⁴⁷² Werner KILIAN – Marcel GALL – Andreas TSCHUGGUEL: Vorsorge für den Todesfall. Testament – Schenkung – Bestattung – Verlassenschaftsverfahren. Nürnberg, Verlag Linde populär, 2013. 92. p.

tehet közzé. A bíróságok és egyéb hatóságok kötelesek munkáját hivatalból segíteni, és részére a szükséges tájékoztatást megadni.⁴⁷³

3.3 Az öröklési eljárás szakaszai

Az értekezés összehasonlító részében a választott országok nemzeti öröklési eljárásjogának bemutatása során, azon államokban, ahol az örökség megszerzésében központi szerepe van az öröklési eljárás lefolytatásának – így Ausztriában – nélkülözhetetlennek tartom az öröklési eljárás szakaszainak részletes feltárását. Hasonlóan a magyar hagyatéki eljáráshoz az osztrák öröklési eljárás is két szakaszra osztható, melynek első részében a szűk értelemben vett öröklési eljárás előkészítésére, második szakaszában hagyatéki tárgyalás és a hagyaték bírói úton történő átadása kerül sor. Az osztrák terminológia alapján a „*Verlassenschaftsverfahren*” két szakasza: a „*Vorverfahren*” és a „*Regelverfahren*”. Az AußStrG. a „*Vorverfahren*” elnevezés alatt szabályozott eljárást minimálszabályok megalkotásával teremtette meg, mely eljárás a haláleset nyilvántartásba vételét („*Todesfallaufnahme*”), a végintézkedéssel összefüggő nyilatkozatok átvételét, a hagyaték hagyatéki tárgyalás nélküli átadását, és fizetés helyett átadásra irányuló eljárást foglalja magába.

Minden öröklési eljárás függetlenül annak később lefolyásától a haláleset nyilvántartásba vételével kezdődik, az ún. („*Todesfallaufnahme*”), mely a „*Gerichtskommissär*” formájában eljáró közjegyző számára kötelezettséget keletkeztet a szükséges biztosítási intézkedések elvégzésére.⁴⁷⁴ A „*Gerichtskommissär*” feladata valamennyi olyan körülmény feltárása és megállapítása,⁴⁷⁵ amely a későbbi hagyatéki tárgyalás szempontjából lényeges lehet, így különösen: a.) az elhunyt személyes adatai, utolsó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye, családi állapota, b.) törvény vagy végintézkedés alapján öröklésben érdekelt személyek (örökösök, hagyományosok) megjelölése, c.) hagyatéki vagyontárgyak és a hagyatékot terhelő kötelezettségek megjelölése, d.) arra vonatkozó megállapítás, hogy végintézkedés (végrendelet, Kodizill) vagy egyéb az öröklés szempontjából releváns okirat részét képezi-e az öröklésnek, e.) temetés költségének illetve fizetésének kérdése.⁴⁷⁶ A „*Gerichtskommissär*” bizonyítást vehet fel és minden olyan információt megszerezhet, amelyet az eljárás lefolytatása szempontjából lényegesnek ítél meg, így szinte teljes eljárési szabadsága van: az elhunyt lakását, üzlethelyiségeit,

⁴⁷³ WINKLER i.m. 126. p.

⁴⁷⁴ KILIAN – GALL – TSCHUGGUEL i.m. 94. p.

⁴⁷⁵ A „*Gerichtskommissär*” a nyilvántartásba vételt a lehetséges örökösök és a közelebbi rokonok közreműködésével végzi el. A „*Todesfallaufnahme*”-re a közjegyző irodájában kerül sor, melyre az öröklésben érdekelt személyeket írásban meghívja (fontosnak tartom annak kiemelését, hogy a közjegyzőnek nincs jogköre az örökösök idézésére).

⁴⁷⁶ KILIAN – GALL – TSCHUGGUEL i.m. 94. p., valamint HAUNSCHMIDT i.m. 85. p.

csomagmegőrző szekrényeit és postafiókját is megnézheti két nagykorú bizalmi személy bevonásával.⁴⁷⁷

A nyilvántartásba vételt illetően lehetőség van rá, hogy az örökhagyó olyan hozzátartozója végezze el, akinek az elhunyttal személyes és vagyoni kapcsolata volt, és akit az örökhagyó végintézkedés vagy öröklési szerződés formájában erre megjelölt, de ebben az esetben a „*Gerichtskommissär*”-nak az örökhagyó vagyonát meg kell tekinteni és pecséttel ellátnia.⁴⁷⁸

Abban az esetben, ha az örökhagyó után vagy végintézkedés, vagy öröklési szerződés maradt hátra, ennek közzétételére hirdetmény útján („*Kundmachung*”) a „*Gerichtskommissär*” vagy a bíróság révén kerül sor. Az osztrák jog előírása szerint, a hirdetmény idézést nem tartalmazhat. A nyilvánosságra hozott végintézkedéseket és öröklési szerződéseket a bíróság összegyűjtve őrzi, a hagyatéki aktákból mindössze hiteles másolatok állíthatók ki.⁴⁷⁹

A „*Todesfallaufnahme*”-t akkor is el kell végezni, ha az örökhagyó nem hagyott hátra vagyont, kivéve akkor, ha az elhunyt kiskorú és vagyontalan volt halálának bekövetkezésekor.⁴⁸⁰ Ha a haláleset feljegyzésének eredményeként megállapításra kerül, hogy az örökhagyó után nem maradt hátra vagyon, akkor az öröklési eljárás nem folytatódik tovább. Abban az esetben, ha a hagyaték csekélyebb mértékű – nem tartalmaz ingatlan vagyont – öröklési eljárás lefolytatására csak akkor kerül sor, ha az öröklésben érdekelt személyek ezt kimondottan kérik. A „*Bezirksgericht*” az érdekelteket ennek megfelelően értesíti, és felhatalmazza a feltételezett örökösöket a hagyatékkal kapcsolatos jogaik érvényesítésére. Abban az esetben, ha a hagyaték jelentéktelen értékű⁴⁸¹ vagy túladósodott,⁴⁸² a „*Bezirksgericht*” teret enged hagyaték hitelezők aktívákból való kielégítésének.⁴⁸³

⁴⁷⁷ WINKLER i.m. 126. p.

⁴⁷⁸ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 131. p., KILIAN – GALL – TSCHUGGUEL i.m. 95. p.

⁴⁷⁹ XXIV. Internationaler Kongress des Lateinischen Notariats: Mehrwert durch notarielle Tätigkeit. Manzsche Verlags-und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004. 22. p., valamint SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 131.

p.

⁴⁸⁰ AußStrG. 51. §

⁴⁸¹ Jogszabály 4000 euroban határozta meg ennek felső értékhatárát. In. WINKLER i.m. 126. p.

⁴⁸² Túladósodott hagyaték esetén az AußStrG. fizetés helyett átadást ír elő: a „*Bezirksgericht*” a hitelezők kérelmére az aktív vagyont átadja mindenféle értékhatárra vagy más korlátozásra való tekintet nélkül. Ha az aktívák értéke a 4000 eurot meghaladja, az átadás előtt a „*Gerichtskommissär*” minden ismert hitelezőt, az örökségre valamilyen jogcímen igény tartót és a kötelelésrészt jogosultakat értesíti és felhívja nyilatkozataik megtételére. Ha az aktívák értéke a 20 000 eurot meghaladja, további hagyatéki hitelezők bevonása kötelező. WINKLER i.m. 134. p. Abban az esetben, ha a túladósodott hagyaték átadására nincs lehetőség, szükségszerűen megnyílik a hagyatéki csőd-és fizetéseképtelenségi eljárás („*Verlassenschaftskonkursverfahren*”), melyet a „*Konkursordnung*” szabályoz. WINKLER i.m. 135. p.

⁴⁸³ WINKLER i.m. 133. p.

E három esetkörben sem elfogadó-nyilatkozatok megtételére, sem a hagyaték bírói úton történő átadására („*Einantwortung*”) nem kerül sor, és a „*Todesfallaufnahme*” elvégzésével lezárul az öröklési eljárás. Minden egyéb esetben ezt követően a „*Regelverfahren*” szakaszával folytatódik az eljárás.⁴⁸⁴

A „*Vorverfahren*” szakaszában az AußStrG. még egy fontos előírást tartalmaz: az öröklési eljárásnak ebben a részében minden okiratot, amely akár végintézkedés, vagy annak visszavonására irányuló nyilatkozat, örökségre vonatkozó szerződések – örökrész vagy kötelesrész, vagy erről való lemondás –, csakúgy mint a szóbeli végintézkedés utólagos feljegyzése vagy a halálessettel kapcsolatosan tág értelemben vett egyéb nyilatkozatok, a mindenkori letéteményesétől az örökhagyó haláláról való tudomásszerzést követően a „*Gerichtskommissär*” részére át kell adni.⁴⁸⁵ A közjegyző az öröklési eljárásban résztvevők és minden törvényes örökös részére a végintézkedésről kérelemre másolatot állít ki.

Ezt követően a bíróság megvizsgálja, hogy gondnok rendelése vagy leltár feltétele következik-e,⁴⁸⁶ ezzel kezdetét véve a „*Regelverfahren*” szakaszának. A „*Regelverfahren*” keretében történik az örökösök igények bejelentése, ehhez kapcsolódóan az elfogadó nyilatkozatok megtétele, leltár felvétele, a követelések kielégítése, valamint kötelező törvényi előírásként a hagyaték bírói úton történő átadása az „*Abhandlungsgericht*” által.

A feltételezett örökösök meghatározott határidő tüzésével felszólításra kerülnek az örökösök igények bejelentésére, elfogadó-nyilatkozatok és az öröklési jogukat igazoló megfelelő okiratok bemutatására.⁴⁸⁷ Az örökösök igények bejelentése magában foglalja az örökség visszautasítását, amely a bíróságnak vagy „*Gerichtskommissär*”-nak való bejelentéssel visszavonhatatlanná válik.

Leltárfelvétel akkor kérhető, ha legalább egy örökösök igény bejelentésre került, vagy a kötelesrészre jogosult nagykorú vagy kiskorú esetén rendelkezik képviselővel, vagy ha a hagyaték felosztásáról megállapodás jött létre a törvényes öröklés szabályainak figyelembevételével, vagy nyugvó hagyaték esetén egy jogosult személy kérelmet terjeszt elő leltár felvétele iránt.⁴⁸⁸ A leltár célja: az (aktív) hagyatéki vagyontárgyak lehetőség szerinti pontos feljegyzése, az elfogadó nyilatkozatott tett örökös(ök) felelősségének korlátozása, az öröklési eljárásban kötelesrészre jogosult részére egy átfogó rálátás biztosítása arra

⁴⁸⁴ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 132. p.

⁴⁸⁵ WINKLER i.m. 133. p., valamint KILIAN – GALL – TSCHUGGUEL i.m. 98. p.

⁴⁸⁶ Ez az öröklésben érdekelt személyek megegyezésének és a végintézkedés rendelkezésének függvénye.

⁴⁸⁷ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 132. p.

⁴⁸⁸ Hasonlóan a magyar hagyatéki eljáráshoz Ausztriában is lehetőség van a hagyatéki tárgyalás során az öröklésben érdekelt személyek részére leltárfelvételt kezdeményezni. A leltárt a „*Gerichtskommissär*” készíti el az öröklésben érdekelt személyek javára. A bíróság részére nem történik átadásra. In. WINKLER i.m. 144-145. p.

vonatkozóan, hogy kötelesrészi igényét peres úton mennyiben tudná érvényesíteni, valamint az örökséggel, a hagyaték felosztásával vagy a kötelesrésszel összefüggő megállapodások vagy okiratok („*Erbteilungsnachweis*”, *Erbteilungsübereinkommen*”, „*Pflichtteilsnachweis*”, „*Pflichtteilsübereinkommen*”) létrehozása alapjainak megteremtése.⁴⁸⁹ Alapvetően a hagyatéki leltár a hagyatéki vagyon egészét magában foglalja, kivéve, ha a végintézkedés a hagyaték egy részére vonatkozik. A leltár közokiratnak minősül, ugyanakkor joghatás kiváltására kizárólag az öröklési eljárás folyamán alkalmas (pl.: kötelesrész értékének meghatározása során).⁴⁹⁰

3.4 A hagyaték bírói úton történő átadása („*Einantwortung*” és az „*Einantwortungsurkunde*” jelentősége)

Az (érdemi) elfogadó-nyilatkozatok megtételét követően az örökösök jogosulttá válnak a hagyaték kezelésére.⁴⁹¹ Az „*Abhandlungsgericht*” azon feltételezett örökösök részére, akik elfogadó-nyilatkozatot tettek⁴⁹² törvény vagy az örökhagyó által vállalt kötelezettség alapján a hagyatékot „bírói úton” („*Einantwortung*”) átadja.⁴⁹³ „A közjegyző az esetek többségében teljes egészében elkészíti a hagyatéki határozatot, azonban annak meghozatala az illetékes bíróság hatáskörébe tartozik, tehát a „végső szót” minden esetben a bíróság mondja ki.”⁴⁹⁴ A bíróság abban az esetben adhatja át a hagyatékot, ha az örökösök és az örökrészek mértéke megállapításra került, és a feltételek teljesítése megtörtént.⁴⁹⁵ Az örökhagyó vagyona a halál bekövetkeztétől az öröklési eljárás befejezéséig (a hagyaték bírói úton történő átadásáig) az osztrák jog megítélése szerint nyugvó hagyatékká válik („*ruhenden Nachlass*”), az örökhagyótól és az öröklési eljárásban érdekelt személyektől elkülönül.⁴⁹⁶ Az „*Einantwortung*” eredményeként az öröklési eljárás lezárásaként megtörténik a felhívott és elfogadó-nyilatkozatot tett örökösök részére a hagyaték birtokba utalása, a tulajdonjog átszáll (és nyugvó hagyaték fennállása megszűnik). Az átadás a bíróság határozatával („*Beschluss*”) az egész hagyatékra nézve következik be, abban az esetben is, ha valamely vagyontárgy az

⁴⁸⁹ HAUNSCHMIDT i.m. 107. p.

⁴⁹⁰ WINKLER i.m. 144-145. p.

⁴⁹¹ Az AußStrG. 120. §-a szerint, ha az örökösök a törvényes határidőben belül a bíróság felszólításának nem tesznek eleget, nem élnek nyilatkozattételi jogukkal, a hagyaték bírói úton történő átadásából kiesnek. Az öröklésben érdekelt személyeket erről előzetesen tájékoztatni kell.

⁴⁹² Abban az esetben, ha az öröklési eljárásban ellentmondó elfogadó nyilatkozatok érkeznak vagy kerülnek kiállításra, az erről való döntés a „*Prozessgericht*” hatáskörébe tartozik.

⁴⁹³ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 132. p.

⁴⁹⁴ MÁTÉ – SAJBEN i.m. 129. p.

⁴⁹⁵ FUCIK (2005) i.m. 68. p.

⁴⁹⁶ HAUNSCHMIDT i.m. 5. p.

eljárás folyamán nem vált ismertté.⁴⁹⁷ Az átadást követően, ennek tényéről „*Einantwortungsurkunde*” kerül kiállításra,⁴⁹⁸ mely az örökös minőség igazolására szolgál, valamint jogalapot teremt a közhitelű nyilvántartásokba való bejegyzésre.⁴⁹⁹

A jogerő viszonylatában vizsgálva az „*Einantwortung*” intézményét: az átadást követően az örökléssel összefüggő igények módosítására, változtatására nincs lehetőség, ettől kezdődően az örökléssel összefüggő igények érvényesítésére hagyatéki per formájában a „*Prozessgericht*” előtt történhet. Abban az esetben, ha az átadást követően utóbb kerül elő egy végintézkedés, új öröklési eljárás lefolytatásának nincs helye, a várt örökös(ök) az „*Einantwortung*” eredményeként átadott örökség birtokosával szemben örökös(i) igénnyel léphetnek fel.

3.5 A hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó intézményének szabályozása

Az osztrák jog részletesen és széleskörűen szabályozza az örökség átadásában, az örökagyó végakarátának érvényre juttatásában közreműködő intézmények, személyek jogállását és feladatkörét. Elsőként fontosnak tartom annak kiemelését, hogy Ausztriában a hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó személye és feladatköre egymástól teljesen elkülönül: végrendeleti végrehajtó nevezésre kizárólag végintézkedés formájában kerülhet sor az örökagyó részéről,⁵⁰⁰ hagyatéki gondnok kirendelésére minden esetben a bíróság által hivatalból a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén.

Az örökléssel összefüggő ügyekben a gondnokság egy speciális fajtája működik Ausztriában, az ún. „*Kuratel*”, a hagyatéki tárgyalás során kötelezően kirendelt és eljáró gondnok. Gondnok kirendelése minden esetben bíróság által történik az „*Abhandlungsgericht*” vagy a „*Pflegschaftsgericht*” által. Az „*Abhandlungsgericht*” gondnokot jelöl ki, ha a.) az ismert örökösök vagy kötelesrészre jogosultak tartózkodási helye ismeretlen („*Erbenkurator*”), b.) a törvényes képviselő és gyámság alatt álló személy közötti érdekellentét esetén („*Kollisionskurator*”), c.) az öröklésben érdekelt személy még nem született meg („*Posteritätkurator*”) valamint d.) abban az esetben, ha az érdekelt személy csak hirdetmény útján értesíthető, és az eljárási cselekmények végrehajtásához jogai biztosítása

⁴⁹⁷ WINKLER i.m. 145. p.

⁴⁹⁸ Az átadó határozat kötelező tartalmi elemei: az elhunyt neve, születésének és halálának ideje és helye, az utolsó lakóhelye, valamint az örökösök neve, születési helye, címe, az öröklés jogcíme, az örökrész mértéke, és a mindenkori örökség felosztásáról való megállapodás.

⁴⁹⁹ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 132.p., valamint XXIV. Internationaler Kongress des Lateinischen Notariats: Mehrwert durch notarielle Tätigkeit. Manzsche Verlags-und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004. 22. p.

⁵⁰⁰ A végrendeleti végrehajtó nevezés sem harmadik személytől, sem a „*Verlassenschaftsgericht*”-től nem származhat.

érdekében „Zustellkurator”-t kell kijelölni.⁵⁰¹ Kiskorú örökös részére történő törvényes képviselő vagy más eseti gondnok feladatait minden esetben a „Pflegergericht” határozza meg. A gondnokság e típusa esetén az örökség felosztásával és értékesítésével kapcsolatos intézkedések a „Pflegergericht” engedélyéhez kötöttek.⁵⁰²

A végrendeleti végrehajtás alapvető szabályai az ABGB-ben találhatóak. Az ABGB 816. §-a szerint az örökhagyó végintézkedésében végrendeleti végrehajtót nevezhet⁵⁰³ („Vollzieher”/ „Exekutor”), azzal a feltétellel, hogy a végrendeleti végrehajtó szabad elhatározásának függvénye, hogy ezt a jogügyletet (megbízást) elfogadja, avagy sem. Abban az esetben, ha ezt a megbízást elfogadja, vagy az örökhagyó meghatalmazottjaként felelősséggel tartozik az örökhagyó rendelkezéseinek végrehajtásáért, vagy feladata a hanyag örökösök végintézkedések teljesítésének ösztönzésére korlátozódik. E kontextusból kitűnik, hogy Ausztriában a végrendeleti végrehajtás két funkciója különböztethető meg: az ellenőrző, felügyelő szerep és a kezelő, intéző szerepkör.⁵⁰⁴ A végrendeleti végrehajtás aprólékosan kidolgozott német rendszerétől az osztrák intézmény egy központi, lényegi sajátosságában messzemenően eltér, az osztrák jog a végrendeleti végrehajtót nem jogosította fel a hagyatéki vagyon felszámolására.⁵⁰⁵

Az országban lefolytatott évente kb. 80 000 öröklési eljárás⁵⁰⁶ döntő többségében a végrendeleti végrehajtók feladata az örökhagyók végintézkedésének ellenőrzésére és az örökösök ösztönzésére irányul, mely minden esetben az öröklésben illetékességgel rendelkező bíróságok támogatásán kell, hogy alapuljon.⁵⁰⁷ A két funkció közötti leglényegesebb különbség, hogy míg az örökhagyó a végrendeleti végrehajtót kezelési és a kezeléssel összefüggő döntési jogosítványokkal ruházta fel,⁵⁰⁸ addig az ellenőrző szerepet betöltő végrendeleti végrehajtó szerepköre csak arra korlátozódik, hogy „figyelemmel kísérje, hogy az örökösök mennyiben tesznek eleget az örökhagyó rendelkezéseinek”.⁵⁰⁹ A jogszabály a kezelő funkció időtartamára nézve is tartalmaz rendelkezéseket: főszabály szerint a hagyaték bírói úton történő átadásáig, kivételesen azt követő időszakra is vonatkozhat.

⁵⁰¹ WINKLER i.m. 128-129. p.

⁵⁰² WINKLER i.m. 129. p.

⁵⁰³ Végrendeleti végrehajtót végrendeletben, kodizillben vagy öröklési szerződésben lehet nevezni. Az örökhagyó halála esetére egy vagy több végrehajtót is nevezhet, ebben az esetben a végrendeleti végrehajtók közösen járnak el.

⁵⁰⁴ G. GRAF (2013) i.m. 13. p.

⁵⁰⁵ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 104. p.

⁵⁰⁶ HAUNSCHMIDT i.m. 85. p.

⁵⁰⁷ Az AußStrG. 80. §-a a bíróságok „tudomásul” vételéről rendelkezik.

⁵⁰⁸ Eltérően a német szabályozástól az osztrák végrendeleti végrehajtók törvény erejénél fogva nem válnak jogosulttá a hagyaték kezelésére, csak ha az örökhagyó végintézkedésben kifejezetten erről rendelkezik.

⁵⁰⁹ G. GRAF (2013) i.m. 14. p.

A végrendeleti végrehajtó speciális, megbízáson alapuló eljárási jogosultsága⁵¹⁰ a magyar jogrendszerhez hasonlóan az osztrák jogban is kérdéseket vet fel a végrendeleti végrehajtó jogállásának megítélése vonatkozásában. Kiinduló pontként elsőként rögzíthető, hogy a végrendeleti végrehajtó az öröklési eljárásban az öröklésben érdekelt fél, személyi jogállását tölti be, akit hasonló jogosítványok illetnek meg, mint az örökösöket, hagyományosokat.⁵¹¹ A jogszabályi környezetet vizsgálva elméletileg a végrendeleti végrehajtó független az örökösöktől, ugyanakkor az örökösök megakadályozhatják a hagyaték kezelésének végrendeleti végrehajtó részére történő átadását, sőt jogukban áll a végrendeleti végrehajtó nevezés visszavonását kezdeményezni, s e körben a végrehajtót csak tiltakozási jog illeti meg. A gyakorlat által felvetett problémára *Bydlinski* 1981-ben egy precíz dogmatikai elemzést adott. Álláspontja szerint a jogviszony megítélése kapcsán az örökhagyót törvény szerint megillető jogosultságból, a végintézkedés tételéből kell kiindulni, mely alapján a végrendeleti végrehajtó „*Machthaber*”-ként, saját hatalommal bírónaként személyként jár a végintézkedés foganatosítása érdekében, és ezért a törvényből eredő elrendelés mellett a jogállás megítélése kapcsán a megbízásra vonatkozó rendelkezéseket is megfelelően alkalmazni kell.⁵¹²

Ez a megközelítés az ABGB 1020. § - hoz vezet, mely szerint a megbízás (és a meghatalmazás) az alapelveknek megfelelően szabadon visszavonható. Így a *Bydlinski*-féle megoldásnak megfelelően az örökösöknek jogukban áll a megbízás visszavonása, de míg a hagyaték bírói úton történő átadását megelőzően erre valamennyi örökös közös eljárásának eredményeként kerülhet sor, a hagyaték bírói úton történő átadását követően minden örökös visszahívási jogosítványa saját örökösze erejéig terjedhet ki.⁵¹³ Ezen felül a végrendeleti végrehajtó megbízása megszűnik: a.) a végintézkedésben előírt feladat teljesítésével, b.) a végrendeleti végrehajtó halálával, c.) az örökhagyó által meghatározott időtartam leteltével.⁵¹⁴

⁵¹⁰ Az ABGB fentebb hivatkozott szabályának megfelelően a végrendeleti végrehajtó eljárási jogosultsága egy, az örökhagyótól eredő megbízásból fakad. Ugyanakkor e megbízási jogviszony alapvetően élő személyek között jöhet létre, és a jogintézmény természetéből fakadóan az egyik fél halálával automatikusan megszűnik. Bővebben erről SURI Noémi: Hagyatéki gondnok avagy végrendeleti végrehajtó. Az öröklési rendelet fogalomrendszerének új aspektusai. In HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi: Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014. 270-273. p.

⁵¹¹ Például az AußStrG. 95. §-nak megfelelően a végrendeleti végrehajtót is megilleti hagyatéki leltár felvételének kezdeményezése. SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 104. p.

⁵¹² G. GRAF (2013) i.m. 18. p.

⁵¹³ G. GRAF (2013) i.m. 18. p.

⁵¹⁴ Eltérően a német jogtól nem illeti meg a felmondási jog a hagyatéki gondnokot, csak kérelmére a hagyatéki bíróság nyomós okból elbocsájthatja. In. SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 105. p.

3.6 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása

Ausztria a monista elvet való országok sorában helyezkedik el, mind az ingó, mind az ingatlan vagyon átadását egyetlen jog hatálya alá rendeli.⁵¹⁵ A határon átnyúló öröklési ügyek szabályozása egymástól elkülönülve két jogforrásban koncentrálódik, a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek kollíziós jogi rendelkezései az IPR-Gesetz (IPRG)⁵¹⁶ -ben, az eljárásjogi intézmények szabályozására a Jurisdiktionsnorm (JS) –ban kerültek rögzítésre.

Nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során az osztrák bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal az öröklési eljárás lefolytatására, ha a hagyaték tárgyát képező ingatlan belföldön található.⁵¹⁷ Belföldön található ingó vagyon tekintetében abban az esetben, ha az elhunyt osztrák állampolgár volt, vagy utolsó szokásos tartózkodási helye Ausztriában volt található, vagy adott öröklési jogi, kötelelési vagy végintézkedésből származó jog kikényszerítése külföldön nem lehetséges.⁵¹⁸ Külföldön található ingó vagyona tekintetében abban az esetben, ha az elhunyt osztrák állampolgár volt, és utolsó szokásos tartózkodási helye belföldön volt található, vagy adott öröklési jogi, kötelelési vagy végintézkedésből származó jog kikényszerítése külföldön nem lehetséges.⁵¹⁹ Ezen szabályok irányadóak a haláleset nyilvántartásba vételére, a kézbesítésre, valamint a biztosítási intézkedésekre is.⁵²⁰ A feltételek fennállása esetén az osztrák bíróságoknak kizárólagos joghatósága áll fenn.⁵²¹

Azokban az esetekben, amikor az elhunyt ingó vagyontárgya Ausztria területén található, és a hagyatéki tárgyalás lefolytatására osztrák bíróság nem rendelkezik joghatósággal,⁵²² az ingó vagyon átadására vonatkozóan „*Ausfolgungsverfahren*”-t kell lefolytatni. Az AußStrG-ben szabályozott különös eljárás („*Sonderverfahren*”) célja a (belföldi) hagyatéki hitelezők, öröklésben érdekelt személyek jogainak biztosítása a határon átnyúló öröklési ügyekben. Az „*Ausfolgungsverfahren*” csak kérelemre indulhat, az illetékes bíróság a vagyon fekvési helye szerinti „*Bezirksgericht*”, az eljárásban „*Rechtspfleger*” jár el.⁵²³

⁵¹⁵ Helmut HEISS: Internationales Erbrecht. In: Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien, Springer, 2010. 1238. p.

⁵¹⁶ Bundesgesetz vom 15. Juni 1978 über das Internationale Privatrecht (IPR-Gesetz), BGBl 1978/304 (i.d.F. BGBl I 1998/119, I 1999/18 und I 2000/135)

⁵¹⁷ forrás: http://www.jusline.at/106_JN.html [letöltés ideje: 2015. 01. 15.]

⁵¹⁸ WINKLER i.m. 122-123.p.

⁵¹⁹ forrás: http://www.jusline.at/106_JN.html [letöltés ideje: 2015. 01. 15.]

⁵²⁰ WINKLER i.m. 123.p.

⁵²¹ Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 212. p.

⁵²² Ide sorolhatók azon tényállások, amikor az elhunyt külföldi és szokásos tartózkodási helye nem Ausztriában található, ugyanakkor osztrák pénzügyi intézménynél kezelt bankszámlával rendelkezik.

⁵²³ CZERNICH i.m. 1262-1262. p.

Az osztrák nemzetközi magánjog Európában általánosan elismert kollíziós kapcsolóelvnek megfelelően az alkalmazandó jogot az örökhagyó személyes jogában határozta meg,⁵²⁴ amely az osztrák bíróságok számára nem ritkán külföldi jog alkalmazásához vezet.⁵²⁵ Abban az esetben, ha a hagyatéki tárgyalás lefolytatására Ausztriában kerül sor, az örökléssel összefüggő vagyoni jogi kérdésekre és a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályaira az osztrák jog lesz irányadó.⁵²⁶ Az osztrák kollíziós jog öröklési ügyekben – eltérően a házassági vagyoni jogtól – nem enged teret a jogválasztás intézményének.⁵²⁷

Az AußStrG. öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan nem tartalmaz előírásokat,⁵²⁸ így a határon átnyúló öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan egyrészt az „*Anerkennungsgesetz*” (AnerkG), másodsorban az „*Exekutionsordnung*” (EO) irányadó.⁵²⁹ Ausztriában – Németországhoz hasonlóan – öröklési ügyekben a külföldön hozott határozatok automatikusan elismerhetők.⁵³⁰ Az Anerkennungsgesetz (AnerkG) 1. §-a szerint az elismerés feltételeként nem kell további eljárást lefolytatni.⁵³¹ Az automatikus elismerés főszabálya alól egyetlen kivétel van. Az „*EO-Novella*” [(1995), BGBI 1995/519] eredményeként az osztrák jogba bevezetésre került a „*Feststellungsverfahren*” (az elismerés megállapítására irányuló

⁵²⁴ Az 1979. január 1-jén hatályba lépett osztrák nemzetközi magánjogról szóló törvény [Das österreichische Bundesgesetz vom 15.6.1978 über das Internationale Privatrecht (BGBI 1978/304, IPR-Gesetz)] önálló fejezetben (negyedik fejezet) foglalkozik az öröklésre alkalmazandó jog kérdésével. Abban az esetben, ha a hagyatéki tárgyalás lefolytatására Ausztriában kerül sor, a hagyaték megszerzésére és a hagyatékkal kapcsolatos követelésekre az osztrák jog lesz irányadó (IPR-Gesetz 28. § (2) bek.).

⁵²⁵ Ausztria mind az 1961-es, mind az 1989-es Hágai Megállapodást aláíró államok sorában helyezkedik el. A határon átnyúló öröklési ügyek rendezése érdekében kétoldalú együttműködési megállapodást kötött Iránnal, az egykori Jugoszláviával (ma ez még hatályban van Bosznia-Hercegovinával, Szerbiával, Montenegróval, Horvátországgal, Macedóniával és Szlovéniával), ezen kívül Lengyelországgal és Magyarországgal is. HEISS i.m. 1216. p., FUCIK (2005) i.m. 7. p.

⁵²⁶ IPR-Gesetz 28. §-a szerint. forrás: http://www.jusline.at/28_IPRG.html [letöltés ideje: 2015. január 17.]

⁵²⁷ Helmut HEISS: Internationales Erbrecht. i.m. 1219. p., Ulrike Christine WALTER: Kommentar zu § 28 IPRG. forrás: http://www.jusline.at/28_IPRG.html [letöltés ideje: 2015. január 17.]

⁵²⁸ CZERNICH i.m. 1260. p.

⁵²⁹ Az „*Anerkennungsgesetz*” (AnerkG) és az „*Exekutionsordnung*” (EO) kimondottan a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan határozza meg az elismerés, a végrehajthatóvá nyilvánítás és a végrehajtás szabályait, melyek öröklési ügyekben is irányadóak.

⁵³⁰ Ausztria számos kétoldalú elismerésre és végrehajtásra vonatkozó megállapodást kötött, ezek közül ma még hatályban Belgiummal, Bosznia-Hercegovinával, Németországgal, Franciaországgal, Nagy-Britanniával, Olaszországgal, Horvátországgal, Luxemburggal, Macedóniával, Hollandiával, Lengyelországgal, Svájjal, Szerbiával, Montenegróval, Szlovéniával, Spanyolországgal, Tunéziával, Törökországgal és Magyarországgal. HEISS i.m. 1262. p.

⁵³¹ Anerkennungsgesetz (AnerkG) 1. §: „Es wird festgestellt, dass mit dem Aufhebungs- und Einstellungsgesetz, StGBI. Nr. 48/1945, in Verbindung mit der dazu ergangenen Verordnung StGBI. Nr. 155/1945, und mit der Befreiungsmannschaft, BGBI. Nr. 79/1946, in der Fassung des Bundesgesetzes BGBI. Nr. 192/1947, alle Verurteilungen, die Gerichte, insbesondere Militär-, SS-, Sonder- oder Standgerichte, unter der nationalsozialistischen Herrschaft gegen Österreicher ausgesprochen haben und als Ausdruck typisch nationalsozialistischen Unrechts zu betrachten sind, rückwirkend aufgehoben wurden. *Einer gesonderten, amtswegigen Prüfung und Feststellung bedarf es nicht.*” forrás: <http://www.jusline.at/index.php?cpid=ba688068a8c8a95352ed951ddb88783e&lawid=215&paid=1> [letöltés ideje: 2015. január 17.]

eljárás), melynek eredményeként lehetővé vált külföldi határozatok elismerhetőségének vizsgálata. Amennyiben valamely külföldi határozat elismerése (elismerhetősége) vitás, a felek ún. „*Zwischenantrag auf Feststellung*” formájában eljárást indíthatnak, melynek eredményeként a bíróság „*Zwischenurteil*”-t vagy „*Endurteil*” hoz. Az érdekelt felek kérelmére indult (önálló) eljárás lefolytatására a „*Verfahren zur Vollstreckbarerklärung*” [végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás (*exequatur* eljárás)]⁵³² szabályait kell alkalmazni (EO 85.§).⁵³³

Elismerés megtagadási okként egy kizárólagos joghatósági kikötés érvényesül. Az osztrák joghatósági szabályok értelmében osztrák örökható Ausztria területén található ingatlan és ingó vagyonának bírói úton történő átadására – melynek feltétele a „*Verlassenschaftsabhandlung*” lefolytatása – az osztrák bíróságok kizárólagos joghatósággal rendelkeznek. E vagyon átadására vonatkozó külföldi határozat nem ismerhető el, és végrehajtás alapját sem képezheti.⁵³⁴ A végrehajtás feltétele belföldön „*Vollstreckungsurteil*” elnyerése.⁵³⁵

3.7 Az osztrák öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában

Ausztriában a tág értelemben vett öröklési eljárás osztrák összefoglaló elnevezéséből („*Verlassenschaftsverfahren*”) a rendszer lényegi eleme a hagyaték átadására – átszármaztatására irányuló eljárás egyértelműen kitűnik. Az öröklési eljárás egyes szakaszaiban az eljárásjogi rendelkezések között központi szerepe van a jogutódlás kérdésének, az eljárásjogi természetű intézmények között egy erős dologi jogi megközelítésű szemlélet is kimutatható.

Hasonlóan a magyar jogrendszerhez kihívást jelent a végrendeleti végrehajtó jogállásnak egzakt meghatározása. A gyakorlat által felszínre hozott problémákra bár a jogirodalom kívánt dogmatikai szempontból következetes választ adni, ugyanakkor az intézmény rendeltetését, a végrendeleti végrehajtó intézményének valódi lényegét, egy eredményes eljárás jogszabály általi garanciáját Ausztriában sem sikerült megvalósítani.

⁵³² „*Verfahren zur Vollstreckbarerklärung*” az EO 79-84c §-ban szabályozott eljárás.

⁵³³ Ena-Marlis BAJONS– Rudolf WELSER: Autriche. forrás:

http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/report_conflicts_autriche.pdf [letöltés ideje: 2015. január 24.]

⁵³⁴ Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 212. p.

⁵³⁵ Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 210. p.

Az európai öröklési rendelet részes tagállamaként az Osztrák Köztársaságot is terheli a rendelet 2015. augusztus 17-i hatályba lépéssel a nemzeti jog joghatóságra és alkalmazandó jogra vonatkozó előírásai és az öröklési rendelet intézményei közötti disszonancia felszámolásának kötelezettsége. Bár Ausztria a *lex successionis* elvén belül a monista elvet alkalmazó országok⁵³⁶ sorában helyezkedik el,⁵³⁷ ugyanakkor mind a joghatóságra, mind az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok módosítást igényelnek. A hatályos szabályozás értelmében nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során az osztrák bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal az öröklési eljárás lefolytatására, ha a hagyaték tárgyát képező ingatlan belföldön található. A *lex rei sitae* elve bár az öröklési rendelet joghatósági szabályai között is megjelenik,⁵³⁸ ugyanakkor csak az ún. kiegészítő joghatóság esetén, méltánylást érdemlő helyzetekben. Az alkalmazandó jog jelenlegi szabályozása még inkább kihívás elé állítja az osztrák jogalkotót: az állampolgárság elvének mint az alkalmazandó jog általános kapcsolóelvének és az öröklési rendelet (az elhunyt) szokásos tartózkodási helyének elve közötti ellentét felszámolása már jóval nagyobb ívű jogszabály módosítás igényét veti fel, csakúgy mint a rendelet által biztosított jogválasztás lehetősége.⁵³⁹ Az osztrák perjog előrehaladott szemléletű megközelítését mutatja, hogy az örökléssel összefüggő mind joghatósági, mind illetékességi szabályok között a szokásos tartózkodási hely, mint (joghatósági) illetékességi ok megjelenik, amennyiben az örökhagyó lakóhelye nem állapítható meg.

⁵³⁶ Német Közjegyzői Intézet összehasonlító tanulmánya (Deutschen Notarinstitut / Heinrich Dörner / Paul Lagarde: Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union) http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/testaments_successions_de.pdf. 232.p. [letöltés ideje: 2014. 12.08.]

⁵³⁷ Az öröklési rendelet kodifikálása során az egyeztető tárgyalások konzultációi alkalmával nyilvánvalóvá vált, hogy a tagállamok többsége szakítani kíván a „kettéválasztó rendszerek” gyakorlatával, és egy egységes, az ingó és ingatlan vagyon egyetlen jog hatálya alá rendelését lehetővé tévő szabályozás megalkotására tesznek kísérletet.

⁵³⁸ Abban az esetben, ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában harmadik államban (Egyesült Királyságban) található, a 4. cikk rendelkezései (az örökhagyó szokásos tartózkodási helye az elhalálozás időpontjában mint általános kapcsolóelv) nem alkalmazhatóak. Ugyanakkor, ha az örökhagyót valamely tagállamhoz egyfajta érintkezési pontként valamely kapcsolat köti, európai joghatóság szükségességének igénye merül fel. Felismerve a tagállamok az ilyen esetekből keletkező méltánylást igénylő helyzeteket, a rendelet joghatósági rendszerébe beillesztették a *lex rei sitae* elvét. A 10. cikk lehetőséget teremt arra, hogy a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti tagállam bíróságai mégis joghatósággal rendelkezzenek az öröklés egészében történő határozathozatalra. Ugyanakkor e joghatósági szabály alkalmazására a rendelet meghatározott ragsort szab, elsőként megkövetelve az örökhagyótól az érintett tagállam állampolgárságát, ennek hiányában legalább öt éves időtartam erejéig szokásos tartózkodási hely meglétét a bírósági eljárás kezdő időpontjától visszafelé számítva. In. MÜLLER-LUKOSCHEK i.m 115. p, valamint BAJONS (2012) i.m. 32-33. p.

⁵³⁹ *Elisabeth Scheuba* az alkalmazandó jog körében az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének osztrák jogrendszerbe történő beillesztését az osztrák öröklési eljárásjogi szabályok körében egy mélyreható újításként értékeli. SCHEUBA (2012) i.m. 32-33. p.

4. Öröklési eljárás Magyarországon

Az értekezés az öröklési eljárás magyarországi rendszerének feltárását részben *történeti*, részben *dogmatikai alapú elemzés* révén kísérel meg. Megtartván az összehasonlító fejezet szempontrendszerét a magyar öröklési eljárás bemutatása során is a vizsgálat tárgyát az öröklési eljárásnak hagyaték átadásában és megszerzésében betöltött szerepe, az eljárásban közreműködő személyek és szervek, valamint az eljárás során kiadott (köz)okiratok, határozatok képezik. A magyar öröklési eljárás, valamint az eljárásban résztvevő, vagy az eljáráshoz szorosan kapcsolódó kiválasztott intézményeinek bemutatását a jogfejlődés különböző korszakaiban ragadom meg: A fejezet *módszertani felépítését* kettős szempont indokolta. Egyrészt a hazai jogrendszer bemutatásával a célom annak megvizsgálása, hogy az öröklési rendelet szabályozása mennyiben jelent Magyarország számára változást (esetlegesen visszatérést), a „modern öröklési eljárás” XIX. századi gyökereiből folyamatosan fejlődő intézmények vonatkozásában, másodsorban úgy vélem, a hazai jogrendszer bemutatása során a vizsgálat tárgyát nem korlátozhatom a hatályos joganyag feltérképezésére, hanem az egyes intézményeket a magyar öröklési eljárás fejlődésének mérföldkövei mentén történelmi gyökereik, valamint ezek fejlődési irányának viszonylatában világítom meg.

4.1 A magyar öröklési (hagyatéki) eljárás megteremtése

4.1.1 Az öröklést érintő eljárásjogi szabályozás a polgári társadalom kezdeti időszakában

Magyarországon az *1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában* volt az első olyan jogforrás, amely valamennyi az örökléssel összefüggő eljárásjogi kérdést egyetlen önálló és összegző fejezetben kísérelte meg rendezni.⁵⁴⁰ Az *1868. évi LIV. törvénycikk* VII. fejezetének 559-594. §-iban Örökösödési eljárás címmel szabályozott rendelkezései nem differenciáltak a hagyaték átadásával összefüggő szabályok („peren kívüli eljárás”),⁵⁴¹ valamint az öröklésből eredő peres igények között. A polgári törvénykezési rendtartás átfogó jelleggel kívánta meg valamennyi, az örökség és a hagyaték megszerzésével, átadásával kapcsolatos kérdést, valamint az örökléssel összefüggő, öröklésből eredő jogvitát szabályozni. Míg az 559. § az eljárás kezdő időpontját rögzítette,⁵⁴² addig az örökösödési eljárás folyamatára nézve nem találhatók rendelkezések. Az egyes §-ok felváltva rendelkeztek

⁵⁴⁰ BÖLÖNI László: A magyar örökösödési eljárás és a hagyatéki hatóságok szervezése. Békéscsaba, Lepage Lajos Kiadása, 1891. 93. p.

⁵⁴¹ ÉLES Géza: Az örökösödés eljárás. In. *Jogtudományi Közöny*, 1870. évi 14. sz. 81. p.

⁵⁴² Az 559. § szerint „Az örökösödési eljárás azon időpontban áll be, a melyben az örökhagyó elhunyt, vagy jogérvényes ítélet által holtak nyilvánított.”

a hivatalból indult eljárásról, a hagyatéki leltározással összefüggő kérdésekről, illetve az örökösödési per egyes részletszabályairól. A „kazuisztikus szabályozás” nem volt képes maradéktalanul eleget tenni a gyakorlatban felmerült igényeknek,⁵⁴³ és az önálló örökösödési eljárásról szóló tc. hatályba lépésig többször módosításra került.⁵⁴⁴

A polgári közjegyzőséget megteremtő 1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről lehetővé tette, hogy bírósági megbízottként a közjegyzők is lefolytathattak hagyatéki eljárást.⁵⁴⁵ Az örökösödési eljárás hármass (bírótság, gyámhatóság, közjegyzőség) hatásköri megosztottságán felül a korszak legjelentősebb dogmatikai kihívását az *ipso iure* öröklés elvének és az örökség – osztrák hagyományokban gyökerező – bírói úton történő átadásának (*legalitas*) jogszabályok általi párhuzamos előírása jelentette. A jogirodalomban a magyar öröklési jog *ipso iure elvének* fenntartása, és a „beszavatolás” (a hagyatéki bírói úton történő átadása) intézményének magyar jogrendszerrel való idegen kezűsége mellett emelt szót Zlinszky Imre⁵⁴⁶, Galamb István⁵⁴⁷ és Blum Béla⁵⁴⁸ is. E szemlélettel ellentétes nézetek olvashatók Bölöni Lászlótól, aki „A magyar örökösödési eljárás és a hagyatéki hatóságok szervezése” c. munkájában a jogfejlődés legnagyobb akadályát a hagyományok fenntartásában látta, s a *legalitas elvének* teljes körű kizárólagos bevezetése mellett foglalt állást.⁵⁴⁹ Bölöni megközelítése szerint az *ipso iure öröklés* elve és a *legalitas elve* nem

⁵⁴³ „Az 1868. évi LIV. törvénycikk hatályba lépéséig a városi törvényszékek a gyámhatósági hatáskört is gyakorolták[...] az 1871. évi XXI. törvénycikk [...] a gyámhatósági hatáskört [...] a bírói hatáskörtől elválasztotta, azonban az örökösödési eljárás a gyámügyi törvények 1877. XX. törvénycikk hatályba lépéséig a bíróság kezében összpontosult.” RUDOLF László: A hagyatéki eljárás története Magyarországon. *Közjegyzők Közlönye*, 2013/ november-december. 9. p. A bíróságok és a gyámhatóságok közötti hatásköri megosztottságából adódó gyakorlati problémákra való rámutatás, valamint a jogszabály-módosítások kritikai értelmezése a *Jogtudományi Közöny* 1870-1872. között megjelenő csaknem minden számában olvasható. ZLINSZKY Imre: Észrevételek a törvénykezési rendtartásnak, az örökösödési eljárásra vonatkozó szabályai felett 1. In. *Jogtudományi Közöny*, 1870/6. sz. 33-34. p. [Továbbiakban: ZLINSZKY (1870a)], ZLINSZKY Imre: Észrevételek a törvénykezési rendtartásnak, az örökösödési eljárásra vonatkozó szabályai felett 2. In. *Jogtudományi Közöny*, 1870/8. sz. 41-42. p. [Továbbiakban: ZLINSZKY (1870b)], ÉLES Géza: Az örökösödés eljárás. In. *Jogtudományi Közöny*, 1870/14. sz. 80-82. p., TRVANI Antal: A gyámhatóságok és a hagyatéki bíróságok hatásköre az örökösödési eljárásban. In. *Jogtudományi Közöny*, 1872/40. sz. 296-298. p. [Továbbiakban: TRVANI (1872a)]

⁵⁴⁴ Az 1868. évi LIV. törvénycikket módosította az 1871:XXXI. t.-cz., az 1874:XXXV. t.-cz., 1886: VII. t.-cz., 1877:XX. t.-cz., valamint az 1881:LIX. t.-cz.

⁵⁴⁵ BÉSAN Mihály: Közjegyzői okirat vagy tárgyalási jegyzőkönyv. In. *A jog* 1887/41. sz. 336. p., DIVÉKY Ágoston: A kir. közjegyzők, mint bírósági megbízottak megkeresései. In. *A jog*, 1892/52. sz. 399. p.

⁵⁴⁶ „[...] az állam hivatalos beavatkozása a magyar jog szerint csakis a felek kérelmére történhet [...]. Az úgynevezett hivatalból beavatkozás nem hagyatéki átadása vagy magának az örökösök közötti viszony anyagi szabályozásának céljából, hanem az oly örökösök érdekében történik, kik jogaik védelmét a cselekvési képesség hiánya vagy távollét folytán nem teljesíthetik.” ZLINSZKY Imre: Az örökösödési eljárás reformja I. In. *Jogtudományi Közöny*, 1874/2. sz. 11. p. [Továbbiakban: ZLINSZKY (1874)]

⁵⁴⁷ Galamb István az *ipso iure öröklés elvének* érvényesülését a Hármaskönyv öröklési jogi rendelkezéseire vezette vissza. „[...] a magyar törvények szerinti örökösödési eljárásban az örökség bírói átadásának, a beszavatolás jogcselekményének sem helye, sem értelme nincsen.” GALAMB István: A magyar törvények szerinti örökösödési eljárásban az örökség bírói átadásának nincs helye. In. *Magyar igazságügy*, 1879. 12. évf. 4. sz. 296.

p.

⁵⁴⁸ BLUM Béla: Az új hagyatéki eljárás. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt. 1890. 20-21. p.

⁵⁴⁹ BÖLÖNI i.m. 9-16. p.

egymással szemben álló fogalmak, hanem egymás kiegészítői. „Az ipso iure elvben rejlő szabályok tárgya az örökösödési törvény anyagi részét, a legalitas elvben rejlő szabályok tárgya az örökösödési törvény alaki részét képezi.”⁵⁵⁰ Álláspontja szerint a gyakorlatban önmagában az ipso iure elv keresztülvihetetlen, és a legalitas elvének bevezetése⁵⁵¹ elodázhatatlanul szükséges.⁵⁵²

4.1.2 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról

Az örökösödési eljárást szabályozó hatályban lévő törvények magas száma (öt különböző jogforrás), az átláthatatlanná váló hatásköri szabályozások egy önálló öröklési eljárásról szóló jogforrás megalkotását hívták életre. Így került elfogadásra az 1894. évi XVI. törvénycikk az örökösödési eljárásról, mely 1896. január 1-jén lépett hatályba. Az új tc. a '70-es évektől kialakult jogalkalmazói gyakorlatot képezte le, és foglalta keretbe letisztázott hatásköri szabályok mentén.⁵⁵³ Az örökösödési eljárás kizárólagos királyi járásbírói hatáskörbe utalásával a járásbírói leterheltsége a kétszeresére emelkedett.⁵⁵⁴ A „kényszerhagyatéki tárgyalás” bevezetése⁵⁵⁵ jelentős munkaterhet rótt mind a járásbírói hatóságokra, mind a közjegyzőségre, ugyanakkor nem járt e hivatásrendek számának emelésével.⁵⁵⁶

Az 1894. évi XVI. tc. sajátosan rendezte az *ipso iure öröklés* és a *legalias elvének* kapcsolatát. Az egyetemes jogutódlás (*universal successionis*) és az ipso iure öröklés elveinek, mint a magyar öröklési jog alapvető rendezőelveinek megtartása mellett⁵⁵⁷ az örökösödési eljárásról szóló törvénycikk VI. fejezete a hagyaték átadásáról rendelkezett. Ugyanakkor ez az „átadás” az osztrák jog hagyatéki vagyontárgyak bírói úton történő átadásának intézményétől elkülönült, és immár új jelentésréteget hordozott: „[...] az «átadás» szót egyedül technikai értelemben használja, azonban az átadás cselekményét sem szótani,

⁵⁵⁰ BÖLÖNI i.m. 10. p.

⁵⁵¹ Bölöni kilenc pontban érvel a *legalitas elvének*, így a hivatalos beavatkozásnak szükségessége mellett. Ezek közül kiemelésre érdemes a „*beati possidentis*” elve, valamint az az érv, hogy az örökösöknek *ab origine* nincs örököségi joga, csak hatósági intézkedés folytán nyerte el a társadalmi rend szabályozása. Lásd részletesen BÖLÖNI i.m. 14-15. p.

⁵⁵² BÖLÖNI i.m. 12. p.

⁵⁵³ KELEMEN Ernő: Az új örökösödési eljárás életbe lépte előtt. In. *A jog*, 1895/46. sz. 329. p.

⁵⁵⁴ KELEMEN Ernő (1895) i.m. 329. p.

⁵⁵⁵ Abban az esetben, ha a hagyaték tárgyát ingatlan is képezte, és az örökhagyó halálától számított három hónapon belül az öröklésben érdekelt személyek az eljárás megindítását nem kérelmezték, az örökösödési eljárást az illetékes bíróság hivatalból végzéssel elrendelte, és a leltározás miatt intézkedett. HARMATH Jenő: Hagyatéktárgyalási kényszer és hagyatéki jegyzék. In. *Jogtudományi Közöny*, 1899/6. sz. 67. p.

⁵⁵⁶ BEKKER István: Az örökösödési eljárásról. In. *A jog*, 1897/2. sz. 10. p., ERDÉLYI Oszkár: Az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc. In. *A jog*, 1895/30. sz. 221. p., KELEMEN Ernő: Az örökösödési eljárás reformálása. In. *A jog*, 1900/26. sz. 204 p., SZENTKIRÁLYI Gyula: Néhány szó az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről. In. *Jogtudományi Közöny*, 1904/10. sz. 78. p., PULAY József: Illetékességi összeütközés a hagyatéki eljárásban. In. *Királyi Közjegyzők Közönye*, 1937/2. sz. 45. p.

⁵⁵⁷ KELEMEN (1900) i.m. 204 p., ALMÁSI Antal: Örökösödési bizonyítvány. In. *Ügyvédek Lapja*, 1900/45. sz. 6. p., MAJTÁN Arnold: Az örökösödési eljárás köréből. In. *A jog*, 1907/9. sz. 67. p.

sem szorosan jogi értelemben felfogni nem szabad, miután a bíróság sem a tulajdonképi tradíciót nem végzi, sem az örökség megszerzéséhez az additio, birói átadás nem szükséges.⁵⁵⁸ A '90-es évektől kezdődően az átadás intézménye azt a célt szolgálta, hogy az öröklés folytán keletkező „[...] szerzett jogokat «hatóságilag» is igazolja, a megállapodásokat sanctionálja, s az örökhagyó halálának beálltával átalakult jogviszonyokat rendezze s a jogszerzést nyilvántartsa⁵⁵⁹.

A törvénycikk érdemeként emelhető ki, hogy a magyar öröklési eljárás története során első alkalommal került átfogó szabályozás alá az eljárás folyamata, ingatlan hagyaték esetében kötelező jelleggel előírásra került az örökösödési eljárás lefolytatása, a hatásköri szabályok tekintetében is előrelépést jelentett a bíróságok és a királyi közjegyzőség közötti hatásköri megosztottság. Ugyanakkor *Rudolf László* rámutat „A jogszabály megszületését követően is fennmaradt az a vita, hogy az öröklési jogviszonyokat az állam rendezze, bírói úton kötelező jelleggel vagy az a felek magánügye maradjon.”⁵⁶⁰

4.1.3 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája

Az 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárásról alkotott 1894. XVI. törvénycikk módosításáról (Továbbiakban: „Novella”) az öröklési eljárás központi alanyává a közjegyzőt emelte, hatáskörét nagyban kiszélesítette, ugyanakkor a közjegyző jogállása körében nem hozott változást. A közjegyzőség feladatát továbbra is bírósági megbízottként látta el a királyi járásbíróságok felügyelete és ellenőrzése mellett.⁵⁶¹ A Novella hatályba lépése a közjegyzői kar részéről heves ellenérzetet váltott ki, a méltánytalan ügyelosztási rend, a közjegyzői feladatok megnövekedett száma, nem járt megfelelő ellendíjazással, bár az öröklési eljárással összefüggő feladatok döntő többségének az elvégzése a közjegyzőkre hárult,⁵⁶² a jogszabályokban továbbra is a királyi járásbíróságok jelentek meg az örökösödési eljárások fő letéteményeseként. A közjegyzőség az öröklési eljárás kizárólagos közjegyzői hatáskörbe helyezését szorgalmazta,⁵⁶³ indokolván a magyar öröklési rend *ipso iure* öröklési elvével, mely az 1920-30-as évek jogirodalmának tanúsága szerint nem igényel(t) hatósági (bírósági)

⁵⁵⁸ KELEMEN (1900) i.m. 204. p.

⁵⁵⁹ KELEMEN (1900) i.m. 204. p.

⁵⁶⁰ RUDOLF i.m. 11. p.

⁵⁶¹ KOVALICZKY Elek: Megjegyzések az örökösödési eljárás novellájára vonatkozó végrehajtási utasításához. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/4. sz. 153-154. p., A bírósági ellenőrzés aggályairól lásd KOVALICZKY Elek: Hagyatéki ügykezelés bírósági ellenőrzése. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1931/1. sz. 1-9. p.

⁵⁶² FEKETE László: Megjegyzések a hagyatéki működési körök megállapításához. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/4. sz. 154-158. p., HORTHY István: Az igazi közjegyzői hivatás. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/9. sz. 374-275. p., BARCS Ernő: Megjegyzések az örökösödési eljárás novellájára vonatkozó végrehajtási utasításhoz. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/5. sz. 188. p.

⁵⁶³ KRENNER Zoltán: A közjegyzői intézménye jövője. In: *Közjegyzők Közlönye*, 1942/1. sz. 4-5. p.

közbenjárást, csak közhiteľű tanúsítást.⁵⁶⁴ Az örökösödési eljárásról szóló törvénycikket, valamint Novelláját ért számos kritika⁵⁶⁵ ellenére 1952. december 31-ig hatályban maradt.

4.1.4 Öröklési eljárás a szocializmus évtizedeiben

Az 1948-1949 után bekövetkező alkotmányos változások az öröklési jog, különösen az öröklési eljárás terén is nagyban éreztették hatásukat. Az öröklési anyagi jogban az eljárásjoghoz képest jóval kevesebb változás volt tapasztalható, az elfogadott törvények elsősorban a házassági vagyoni jogi kérdések, valamint a távolabbi rokonok öröklési jogának korlátozására vonatkozóan tartalmaztak rendelkezéseket.⁵⁶⁶ „A magántulajdon deklarált elsorvasztása, az öröklést és a hagyatéki eljárást, mint a magánvagyon átszállásának eszközét nem tartotta fontosnak, így annak szabályozása is alacsonyabb jogszabályi szintre került.”⁵⁶⁷ 1949-1952 között több lépcsőben zajlott a polgári demokratikus átalakulás eredményeinek felszámolása, és a szovjet mintájú hagyatéki eljárás kialakítása. Első lépésként a 4090/1949. (VI.14.) Korm. sz. rendelet „a közjegyzői állásokat állami közszolgálati állásokra szervezte át”.⁵⁶⁸ Felszámolva az örökösödési eljárásról szóló tc. által felállított leltározásra irányuló szabályokat – mely a leltározást csak abban az esetben írta elő, ha az örökösödési eljárás hivatalból, vagy az öröklésben érdekelt személy kérelmére indult meg – a 177.700/1950 (XII. 28.) IM rendelet valamennyi haláleset bekövetkezése után kötelező jelleggel előírta a leltár felvételét, és a leltár felvételhez kötődő illetékfizetési kötelezettséget.⁵⁶⁹ Az örökösödési

⁵⁶⁴ „A magyar jog az „ipso jure” „öröklés” elvi alapján áll. Az örökhagyó halálával az, akit az örökhagyónak a törvénnyel megegyező végakarata, vagy ennek hiányában a törvény rendelkezése szerint az öröklés joga megillet az örökhagyó halálának pillanatában közvetlenül szerzi meg az örökséget. Az anyagi jog e rendelkezéséhez kell igazodni az örökösödési eljárásnak is; nincs tehát semmi szükség és semmi indok arra, hogy ahol az öröklési jogutódlás kérdése nem vitás, az átháramlás megállapítása végett hatósági közbenjárás vétessék igénybe. De mert az öröklési jogutódlást — ahol ingatlanok vannak — a telekkönyvbe be kell vezetni és mert az átháramlás által harmadik személyek érdekei is érintve vannak, feltétlenül szükséges az örökségi átháramlásnak közhiteľű tanúsítása. Ez a tanúsítás nem bírói, de speciálisan közjegyzői feladat s így a közjegyzőt az örökösödési eljárás vezetése és befejezése nem átruházott, de eredeti hatáskörben illeti meg.” GALÁNYFI János: Válasz dr. Horthy Istvánnak a „kir. közjegyzőség fejlesztése” című cikkére. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/8. sz. 324-328. p.

⁵⁶⁵ A források tanúsága szerint a jogszabályok valójában nem eredményezték az örökösödési eljárás egyszerűsítését és gyorsítását. *Kovaleczky Elek* négy pontban ragadta meg a közjegyzőség aggályait: „Az örökösödési ügyek gyorsabb elintézését hátráltatják: a.) a halálesetekről szóló havikimutatások kiállítására körül észlelt hiányosságok; b.) a halálesetfelvételi ívek felületese kiállítására; c.) a hagyatékok késedelmes leltározása — és különösen d.) az úgynevezett diplomáciai idézések.” KOVALECZKY Elek: Az örökösödési eljárás egyszerűsítése és gyorsítása. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1932/2. sz. 41. p.

⁵⁶⁶ Az 1946. évi XII. tv. a házassági vagyoni jog és öröklési rend tekintetében eltörölte a rendi jelleggel alapuló megkülönböztetéseket, az 1946. évi XVIII. tv. a távolabbi rokonok öröklésre irányadó jogosítványait korlátozta. HEGYHÁTI István – ZÁHONY László: A hagyatéki eljárás. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1955. 12 p., GELLÉRT György – HEGYHÁTI István: A hagyatéki eljárás. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959. 28. p.

⁵⁶⁷ RUDOLF i.m. 12. p.

⁵⁶⁸ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 12. p.

⁵⁶⁹ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 12-13. p., RUDOLF i.m. 12. p., ZÁHONY László: Az új hagyatéki eljárás a gyakorlatban. In. *Jogtudományi Közlönye*, 1954/1-2. sz. 45. p.

eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc-et a 105/1952. (XII. 28) MT rendelet, valamint ennek végrehajtási utasítása (1630/1952. IM rendelet) helyezte hatályon kívül. Az 1630/1952. IM rendelet fenntartotta a 177.700/1950 (XII. 28.) IM rendelet kötelező leltározási rendszerét, ugyanakkor a 46/1953. (IX. 30) MT rendelet eltörölte az ingó hagyaték fizetése utáni öröklési illeték fizetését.⁵⁷⁰ Az egymásnak ellentmondó szabályozás nem volt képes hatékonyan ellátni az öröklés folytán felmerülő tulajdonátruházással kapcsolatosan jogalkalmazói kihívásokat. Szükségessé vált a hagyatéki eljárás teljes, átfogó kodifikálása, mely a 38/1954. IM utasításban valósult meg. A 38/1954. IM utasítás a hagyatéki eljárás lefolytatását kizárólagos közjegyzői hatáskörbe utalta, az öröklési eljárás lefolytatására nézve a járásbíróknak, mint hagyatéki bíróságok hatásköre teljesen megszűnt, a gyámhatóságok feladata a gondnok kirendelésére korlátozódott. Az öröklési eljárás teljesen átformálódott, immár teljesen az *officialitás elvére* alapozott hagyatéki eljárássá.⁵⁷¹ Az IM utasítás véglegesen felszámolta a hagyaték bírói úton történő átadásának XIX. század végén kialakított sajátos magyar rendszerét,⁵⁷² az utasításnak megfelelően a közjegyzőnek a hagyatéki eljárás lezárásaként a hagyatékot kötelezően át kellett adnia. Az „átadás” kifejezést a jogszabály jogtechnikai értelemben használta, mely az örökös birtoklásának megerősítésére szolgált, vagy birtoklás hiányában birtok megszerzéséhez való jogcímet eszközölt.⁵⁷³

A 38/1954. IM utasítás rendelkezéseinek gyakorlatba való megvalósítása jelentős nehézségeket okozott. A közjegyzői állások „államosítása” ellenére a szovjet mintára történő közjegyzői hatáskörébe utalt leltározás nem hozta meg a várt eredményeket.⁵⁷⁴ Úgyszintén problémát okozott az örökgyógyó végrendeletképesi képességére, valamint a végrendelet alaki kellékeire vonatkozó szabályozás,⁵⁷⁵ mely ellentétben állt az anyagi jogi szabályokkal.⁵⁷⁶ Az 1958. évi 5. tvr. felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a hagyatéki eljárásra vonatkozó szabályokat rendeletben állapítsa meg.⁵⁷⁷ 1958. szeptember 1-jén lépett hatályba az igazságügyminiszter 6/1958. (VII. 4.) IM. rendelet a hagyatéki eljárásról (Továbbiakban: „He.”), megteremtve ezáltal „az immár önálló közjegyzői nemperes eljárást”.⁵⁷⁸ A He.

⁵⁷⁰ Ingatlan vagyon után fizetendő öröklési illeték továbbra is fennmaradt, csakúgy, mint a kötelező leltározás.

⁵⁷¹ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 14-15. p., GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 33. p.

⁵⁷² Az utasítás hatályba lépésével a magyar öröklési eljárásból száműzték a perre utasítás intézményét.

⁵⁷³ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 79. p.

⁵⁷⁴ SZOLCSÁNSZKY Vilmos: A hagyatéki eljárás újraszabályozásának egyes kérdései. In. *Magyar Jog*, 1971/11-12. sz. 701. p.

⁵⁷⁵ A végrendeletképesi képesség, valamint a végrendelet alaki érvényességének kellékeit a közjegyzőnek hivatalból kellett figyelembe vennie.

⁵⁷⁶ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 34. p.

⁵⁷⁷ 1954-1958. között a hagyatéki eljárás fő jogforrása IM utasítás volt, mely jogforrási szintjét tekintve nem felelt meg, és nem állt arányban a szabályozott tárgykör jogrendszerben betöltött jelentőségével és szerepével.

⁵⁷⁸ BÓKAI Judit: Az új öröklési jogi szabályok és a hagyatéki eljárás. In. *Magyar Jog*, 2007/9. sz. 513. p.

összhangban a Polgári Törvénykönyv *ipso iure* öröklési elvével, ugyan a hagyaték közjegyző általi átadásáról rendelkezett, de ez az „átadás”, valamint a hagyatéki eljárásnak a lefolytatása az örökhagyó halálával bekövetkezett jogváltozás közhitelű rendezését irányozta elő.⁵⁷⁹ A He. kb. ötven évnél hatályban léte alatt számtalan módosítást élt meg,⁵⁸⁰ melyek közül ki kell emelni a hagyatéki eljárás egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1/1975. (IX. 17.) IM rendeletet, mely az öröklés megállapítása tárgyában jelentős változásokat eredményezett. A módosítás eredményeként az öröklés megállapításának három módozata állt a közjegyző és az öröklésben érdekelt személyek részére lehetőségként: a hagyatékra hagyatéki tárgyalás során történő átadása, a hagyatékra tárgyalás kitűzése nélküli átadása, valamint öröklési bizonyítvány kiállítása a hagyaték átadása nélkül.⁵⁸¹ A jogszabályváltozások eredményeként a '80-as évekre világosan megfogalmazhatóvá vált az öröklési eljárásnak magyar jogrendszerben betöltött szerepe: a hagyatéki eljárás nem előfeltétele a hagyaték megszerzésének, célja az öröklési jog hatályosulásának közhitelű tanúsítása, az örökléssel összefüggő megállapodások hitelesítése és a jogszerzés nyilvántartása.⁵⁸²

4.1.5 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.)

Tekintettel arra, hogy a hagyatéki eljárás „az állampolgárok alapvető jogait – tulajdonhoz való jogot, személyhez fűződő jogokat, személyes adatok védelméhez való jogot – és kötelességeit érinti”⁵⁸³ az Alkotmánybíróság 13/2008. (II. 21.) AB határozatában az eljárás törvényi szintű kodifikáltságának hiánya miatt mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg, és felhívta az Országgyűlést 2008. december 31-i határidő tűzésével a hagyatéki eljárás rendjének törvényi szintű szabályozására.⁵⁸⁴ A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Továbbiakban: „Hetv.”) 2011. január 1-jén lépett hatályba, egyrészt a szabályozott tárgykörre tekintettel – alapvető jogok és kötelezettségek érintettsége folytán – eleget téve a jogalkotásról szóló törvény jogforrási szintjére vonatkozó előírásoknak, másodsorban *expressis verbis* törvényileg deklarálva a hagyaték átadásának magyar jogrendszerben

⁵⁷⁹ PALLÓSI Gizella – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: A hagyatéki eljárás időszerű kérdései. In. *Magyar Jog*, 1978/1. sz. 45 p., valamint *Szolcsánszky Vilmos* e jogi aktusra az „átadás” szó helyett a megállapítás kifejezés használatát vélte megfelelőnek, lásd részletesen SZOLCSÁNSZKY (1971) i.m. 702. p., PALLÓSI Gizella: A hagyatéki eljárás új vonásai. In. NÉVAI László: *Eredmények és problémák a magyar polgári eljárásjogban*. Budapest, ELTE ÁJK, 1980. 143. p.

⁵⁸⁰ 1960. évi 11. tvr. 96. §, 2/1963. (III. 17.) I.M., 2/1969. (I. 21.) I.M., 2/1972. (III. 3.) I.M., 1/1975. (IX. 17.) I.M., 3/1978. (III. 16.) I.M. rendelet, 1979. évi 13. sz. tvr 75. §, 1/1982. (I. 4.) I. M. rendelet

⁵⁸¹ PALLÓSI – SZOLCSÁNSZKY (1978) i.m. 48. p., PALLÓSI (1980) i.m. 149. p.

⁵⁸² BACSÓ Jenő – PALLÓSI Gizella – SÖTH Lászlóné – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: *Az öröklési jog kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984. 509. p.

⁵⁸³ OSZTOVITS András: A hagyatéki eljárás új szabályairól. In. *Ügyvédek Lapja*, 2010/5. sz. 24. p.

⁵⁸⁴ RÁDONYI Dénes: A hagyatéki eljárás újraszabályozása. In. *Notarius Hungaricus*, 2011. január-február 14. p., FÁBIÁN Ferenc: *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből*. Budapest, Patrocinium, 2012. 95-96. p.

betöltött szerepét. A Hetv. 6. § a.) pontjából⁵⁸⁵ levezethető vált a hagyaték átadásának öröklési eljárásban betöltött funkciója, mely a közjegyző által lefolytatott hagyatéki eljárás eredményének végzés formájában történő deklarálása.

4.2 Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek

4.2.1 A polgári társadalom kezdeti időszaka

Az 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában az örökösödési eljárás lefolytatását bírói hatáskörbe utalta.⁵⁸⁶ Az eljárás lefolytatására az „örökhagyó utolsó rendes lakása” szerinti járásbíró (járásbeli szolgabíró, városokban törvényszék) volt illetékes. Abban az esetben, ha az örökhagyó az ország területén kívül halálozott el, az örökösödési eljárást utolsó lakóhelye szerinti járásbíró folytatta le, ismeretlen utolsó lakóhely hiányában az illetékességet a hagyaték fekvési helye határozta meg.⁵⁸⁷ A hagyaték egészére nézve ezen bíróságok rendelkeztek illetékességgel.⁵⁸⁸

Az 1871. évi XXXI. törvénycikk az eljárás lefolytatását a királyi járásbírók, illetve törvényszékek hatáskörébe utalta.⁵⁸⁹ Lényeges változást eredményezett az 1877. évi XX. törvénycikk, melynek hatályba lépésével a hagyatéki eljárás megosztott hatáskörbe került: a gyámhatóság rendelkezett hatáskörrel a hagyatéki vagyon leltározására, az osztályos egyezség megkísérlésére, ennek eredményessége esetén kizárólag ingóságból álló hagyaték átadására.⁵⁹⁰ Amennyiben valamely öröklésben érdekelt személy gyámhatóság felügyelete alatt állt, továbbra is bírósági hatáskörben maradt az ingó és ingatlan, valamint kizárólag ingatlanból álló hagyaték átadása.⁵⁹¹

⁵⁸⁵ Hetv. 6. § a.): „a hagyaték átadása: annak a – közjegyző végzésével történő – megállapítása, hogy a hagyatékba tartozó vagyona, vagyonrészre vagy vagyontárgyra a hagyatéki eljárás eredményére tekintettel kit, milyen jogcímen, milyen jog illet meg, illetve milyen kötelezettség terhel;”

⁵⁸⁶ RUDOLF i.m. 9. p.

⁵⁸⁷ Az örökösödési eljárás illetékességi szabályozása tekintetében az 1868. évi LIV. törvénycikk sajátos jogtechnikai megoldással élt. Míg maga az 560. §-a helyezte bírósági hatáskörbe az örökösödési eljárás lefolytatását, addig az (általános) illetékesség szabályozására csak közvetve a 37. §-ban (Örökösödési perek mintájára) található utalás.

⁵⁸⁸ ZLINSZKY (1870a) i.m. 33. p.

⁵⁸⁹ FODOR Ármin – MÁRKUS Dezső: A polgári törvénykezési rendtartás kézikönyve. I. kötet. Általános határozatok. Rendes eljárás. Budapest, Singer és Wolfner Kiadása, 1894. 631. p., RUDOLF i.m. p., SZIVOS Albert: Észrevételek a hagyatéki ügymenethez. In. *Törvényszéki csarnok*, 1872/34. sz. 133. p., KONRAD Sámuel: Hagyatéki és örökösödési eljárás. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1873/12. sz. 94 p.

⁵⁹⁰ Az 1877. évi XX. törvénycikk által került bevezetésre a magyar öröklési eljárásba a hagyaték átadásának intézménye, mely az 1890-es évektől kezdődően az öröklést érintő eljárásjogi szabályozás legvitatottabb sarokpontjává vált. PÁLFFY Gyula: Szükséges-e a hagyaték bírói átadása? In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1928/6. sz. 222. p.

⁵⁹¹ RUDOLF i.m. 10. p., ÉLES (1870) i.m. 80. p., A gyámhatóság és a bíróság közötti hatásköri megosztásról lásd bővebben CSILLÉRY Kálmán: Bírói illetőség a hagyatéki ügyekben. In. *A jog*, 1886/10. sz. 75-76. p., LÁNYI Bertalan: A hatáskör unificációja az örökösödési eljárásban. In. *A jog*, 1892/52. sz. 397. p., RÓNASZÉKI TRUX Hugó: A magyar örökösödési eljárás. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. 1896. XXVII. p.

A megosztott hatásköri szabályozás az 1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről szóló törvény hatályba lépésével még fokozódott: a bíróság megbízása alapján a hagyatéki eljárást a közjegyző is lefolytathatta.⁵⁹² Továbbra is bírósági hatáskörben maradt a végrendelet kihirdetése, a gondnok kinevezése, ingatlanok átadása és a perre utasítás.⁵⁹³

4.2.2 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról

Az 1894. évi XVI. tc. legnagyobb érdeként a hatásköri és illetékességi rendelkezések letisztázása emelhető ki. A törvénycikk 6.§-a az örökösödési eljárást a királyi járásbíróságok kizárólagos hatáskörébe utalta.⁵⁹⁴ Az illetékesség terén az örökösödési eljárásról szóló tc. megtartotta a *polgári törvénykezési rendtartás* szabályozását: a.) elsősorban az örökösödési eljárásra az a királyi járásbíróság volt illetékes, melynek területén az örökhagyónak utolsó rendes lakhelye volt,⁵⁹⁵ b.) több lakóhely esetén az illetékességet a haláleset helye alapozta meg, c.) ha az örökhagyó az ország területén kívül halálozott el a hagyatéki vagyon fekvési helye szerinti járásbíróság volt illetékes. Ha ezen illetékességi szabályok alapján több királyi járásbíróság rendelkezett illetékességgel az eljárás lefolytatására „[...] járásbíróságok közül mint hagyatéki bíróság az jár(t) el, a melyhez az örökösödési eljárásra vonatkozó valamely beadvány vagy megkeresés előbb érkezett”⁵⁹⁶

A kizárólagos hatásköri szabályozás ellenére a hagyatéki tárgyalások lefolytatását a járásbíróság megbízása alapján továbbra is közjegyzők végezték (50. §).⁵⁹⁷ A tárgyalást a közjegyző székhelyén, az illetékes járásbíróság székhelyén, körjegyzőség székhelyén vagy a körjegyzőséghez tartozó, avagy szomszédos valamelyik községben kellett megtartani. A királyi közjegyzők feladatukat a bíróság felügyelete mellett látták el, jogállásukat tekintve közhivatalnoki minőségben.⁵⁹⁸ Rudolf László az államilag kirendelet magánmegbízásban eljáró közjegyző tevékenységét a XIX. század végi, XX. század eleji jogbiztonság és kincstári érdek biztosításának letéteményeseként minősíti.⁵⁹⁹

⁵⁹² TAKÁCS István: Örökösödési eljárásunk. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1884/42. sz. 335. p., BÉSAN i.m. 336. p., DIVÉKY i.m. 399. p.

⁵⁹³ ROKOLYA Gábor: A polgári közjegyzőség emlékezete 1875-1949. Budapest, MOKK, 2010. 41-42. p.

⁵⁹⁴ ERDÉLYI i.m. 221. p.

⁵⁹⁵ A lakóhely és a tartózkodási hely meghatározhatóságának nehézségéről lásd bővebben PULAY i.m. 46-47. p.

⁵⁹⁶ 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról 7. §

⁵⁹⁷ FODOR Jenő: Az örökösödési eljárásról szóló tc. végrehajtásának nehézségei. In. *Magyar közigazgatás*, 1896/44. sz. 2. p., SZENTKIRÁLYI i.m. 78. p., MAJTÁN i.m. 67. p.

⁵⁹⁸ Lásd erről *Kelemen Ernő* írását. „Ki is az a kir. közjegyző? Vagy hatósági személy, miután a hagyaték tárgyalásában mint a bíróság megbízottja jár el, vagy a scrupulózusok megnyugtására is legalább is közhivatalnoknak tekintendő (lásd bünt. törv. 461. §. második bekezdését) és minden esetre «hiteles hely», az a hivatalos egyén, aki a hitelesítéseket törvény szerint és joghatálylally végzi.” KELEMEN (1900) i.m. 204 p., valamint LÁZÁR Ferenc: A közjegyzőség jövője. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1940/3. sz. 42. p.

⁵⁹⁹ RUDOLF i.m. 12. p.

A közjegyzői törvény novellája⁶⁰⁰ a hagyatéki tárgyalások vezetését már teljesen közjegyzői hatáskörbe utalta,⁶⁰¹ de a gyámhatóságnak megmaradt az a jogosítványa, hogy a tárgyalásra a járási szolgabíró, vagy a községi elöljáróságot is feljogosíthatta.⁶⁰²

4.2.3 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája

Az 1927. évi IV. tc. az öröklési eljárás érdemi lefolytatására a közjegyzőket kötelezte, azonban a korábbi bírósági megbízotti jogállás fenntartása következtében az öröklési eljárás a hatályos jogszabályok szerint továbbra is a királyi járásbíróságok hatáskörébe tartozott.⁶⁰³ Közjegyző hatáskörébe került a végrendeletek kihirdetése, a hagyatéki leltár elrendelése, a hagyatéki tárgyalás, osztálykivonatok elkészítése, és a letárgyalt hagyaték királyi járásbíróság elé terjesztése.⁶⁰⁴ A Novella a bírósági megbízotti jogállás fenntartása mellett a közjegyzői hivatás jogállásának szabályozása tekintetében nem hozott változást, a közjegyzők továbbra is közhivatalnoki minőségben közhitelességgel felruházott személyként jártak el a hagyatéki ügyekben.⁶⁰⁵ A bíróság megbízása alapján a bíró helyett járt el a közjegyző, aki az öröklésben érdekelt személyeket nem utasíthatta, nem nyilváníthatott jogi véleményt, nem járhatott el tanácsadói minőségben.⁶⁰⁶ A XX. század elején a királyi közjegyzőség elsősorban a közjegyzői jogállás tisztázása, valamint hatáskörének kiszélesítése miatt küzdött. Javaslatot tettek a közjegyzői okirati kényszer kibővítésére, a peren kívüli eljárások közjegyzői hatáskörbe utalására, valamint az örökösödési eljárás egészének közjegyzői hatáskörbe kerülésére,⁶⁰⁷ azonban erre vonatkozó politikai, jogalkotói szándék ekkor még hiányzott.

4.2.4 A 38/1954. IM utasítás

Az 1912. évi VII. törvény az átadó záradékkal ellátott osztálykivonatok bevezetésével az öröklési eljárásban a bíróság szerepét a minimálisra – a közjegyzői működés ellenőrzésére – korlátozta, a gyakorlatban az öröklési eljárás egészét a közjegyzők folytatták le. A 4090/1949 (VI. 14.) Korm. rendelet a közjegyzői tevékenység ellátását közszolgálati tevékenységgé

⁶⁰⁰ 1886. évi VII. törvénycikk az 1874:XXXV. tc. módosításáról és kiegészítéséről

⁶⁰¹ Az örökösödési eljárásban a közjegyző hatáskörére vonatkozó szabályozás kritikája olvasható *Blum Bélától*. Álláspontja szerint a közjegyző fentebb ismertetett törvénycikkek által megállapított hatásköre részben a bírói, részben az ügyvédi hatáskört illeti, és ezen alakban „nem – volt – alkalmas arra, hogy a közjegyzői intézményt megszilárdítsa, állandósítsa.” BLUM i.m. 10. p.

⁶⁰² ROKOLYA i.m. 42. p.

⁶⁰³ A Novella kritikája olvasható *Kovaliczky Elektől*: lásd KOVALICZKY (1927) i.m. 148-154. p.

⁶⁰⁴ ROKOLYA i.m. 42. p.

⁶⁰⁵ HORTHY i.m. 374. p.

⁶⁰⁶ SÁNDORFALVY PÁP István: A közjegyző feladata a felek felvilágosítása körül. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/5. sz. 166. p.

⁶⁰⁷ ROKOLYA i.m. 42. p

alakította át,⁶⁰⁸ majd a 38/1954. IM utasítás már kifejezetten előírta, hogy a hagyatéki eljárás kizárólag a közjegyző hatáskörébe tartozik. A járásbírók mint hagyatéki bíróságok hatásköre teljesen megszűnt, a gyámhatóság szerepe a gondnok kirendelésére, valamint a hagyatékátadó végzések elleni jogorvoslatra korlátozódott.⁶⁰⁹

A haláleset bejelentését követően a helyi tanácsok ún. végrehajtói bizottságai végezték el a halálesettel összefüggő – hagyatéki eljárás előkészítésére irányuló – kérdések felderítését: az örökhagyó vagyonának, családi és anyagi körülményeinek, valamint az öröklésben érdekelt személyek tisztázását. Ha a vizsgálat eredményeként megállapításra került, hogy a hagyatéki eljárásnak helye volt, a feltárt adatokat a végrehajtó bizottság 15 napon belül az illetékes közjegyző részére továbbította.⁶¹⁰ A közjegyző illetékessége az alábbi szabályokon alapult: a.) a hagyatéki eljárás lefolytatására elsősorban az a közjegyző volt illetékes, amelynek működési területén az örökhagyó utolsó belföldi lakóhelye volt,⁶¹¹ b.) belföldi lakóhely hiányában az illetékességet a haláleset helye alapozta meg, c.) ha az örökhagyó külföldön halálozott el, a vagyon fekvési helye szerinti közjegyző volt illetékes, d.) amennyiben ezen illetékességi okok alapján nem lehetett megállapítani, hogy az eljárásra melyik közjegyző illetékes, az eljáró közjegyzőt az igazságügyminiszter jelölte ki. Illetékességi összeütközés a megelőzés szabálya döntött.⁶¹² Az IM utasítás 7. §-a lehetővé tette, hogy az illetékes közjegyző helyett a felek kérelmére másik közjegyző járjon el, amennyiben az adott ügy körülményei alapján egy másik közjegyző gyorsabban lefolytathatta a hagyatéki eljárást, és a felek számára kedvezőbb kihatással volt.⁶¹³

4.2.5 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.)

Az igazságügyminiszter 6/1958. (VII. 4.) IM rendelete az öröklési eljárásban az örökléssel összefüggő eljárásjogi rendelkezéseket két, egymástól jól elkülöníthető eljárás szakasz köré összpontosította: a hagyaték leltározására és a közjegyző előtti eljárásra. A He. a leltározás feladatait a tanácsai szervekre ruházta át, a leltárelőadónak a halálesetről szóló értesítés, illetve a megkeresésnek a végrehajtó bizottsághoz való érkezésétől számított tizenöt napon⁶¹⁴ belül el kellett készíteni a leltárt, amelyet a leltározás befejezésétől számított öt napon belül két

⁶⁰⁸ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 29. p.

⁶⁰⁹ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 14-15. p.

⁶¹⁰ 38/1954. IM utasítás 2. §

⁶¹¹ „A közjegyző számára az –volt (S.N.) – a lakóhely, amelyet a végrehajtó bizottság lakóhelyként közölt.” HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 21. p.

⁶¹² Az a közjegyző lett illetékes, akihez a végrehajtó bizottság értesítése korábban megérkezett.

⁶¹³ A felekre nézve kevesebb kiadással járt az eljárás lefolytatása.

⁶¹⁴ A leltározás jegyzői hatáskörbe kerülést követően a 15 napos határidő, 30 napra módosult.

példányban meg kellett küldeni az illetékes közjegyzőnek. A hagyatéki leltár közjegyzőhöz érkezésétől⁶¹⁵ a közjegyző hivatalból azonnal megindította a hagyatéki eljárást.

A He. a közjegyzői illetékességét öt illetékességi okra alapozta: a.) az általános illetékesség az örökhatározó utolsó belföldi lakóhelyén alapult,⁶¹⁶ b.) belföldi lakóhely hiányában az illetékességet az elhalálozás helye alapozta meg, c.) külföldön bekövetkezett haláleset során belföldi hagyatéki vagyona nézve a vagyona fekvési helye szerinti közjegyző volt illetékes, d.) illetékességi összeütközés esetén a megelőzés szabálya döntött.⁶¹⁷ Ha ezen okok alapján nem lehetett megállapítani az illetékességet, e.) az eljáró közjegyzőt az igazságügyminiszter jelölte ki. A lakóhely megállapítása szempontjából az a hely volt irányadó, „amelyet a leltárelőadó a közjegyzővel az örökhatározó lakóhelyéül közölt”.⁶¹⁸ A He. átörököltette a korábbi IM utasítás azon szabályát, mely szerint az illetékes közjegyző a felek kérelmére⁶¹⁹ a hagyatéki eljárás lefolytatását átengedhette egy másik közjegyzőnek, amennyiben az adott ügy körülményei alapján ez a közjegyző gyorsabban lefolytathatta a hagyatéki eljárást, és a felek számára kevesebb anyagi ráfordítással járt.⁶²⁰ Az illetékesség átengedése kérdésében a közjegyző végzést bocsátott ki.⁶²¹

A He. öt évtizedes hatályban léte alatt számos módosításon esett keresztül, melyek közül a közjegyző illetékessége körében ki kell emelni 15/1991. (XI. 26.). IM rendeletet, mely a közjegyzők székhelyével kapcsolatos tartalmazott rendelkezéseket, s a He. illetékességi szabályait a rendelet figyelembevételével kellett alkalmazni.⁶²²

A rendszerváltozást követően a közjegyzőket érintő reformok a hagyatéki eljárásban is éreztették hatásukat. „A közjegyzői kar 1991-ben megvalósított reprivatizációjának”

⁶¹⁵ Illetőleg a nála tett bejelentés után. In. He. 31. §

⁶¹⁶ „[...] az örökhatározó utolsó belföldi lakóhelye alatt azt a helyet kell érteni, ahol az örökhatározó bármikor belföldön utoljára lakott. Ha tehát az örökhatározó valaha is lakott belföldön, és ez a lakóhelye megállapítható, a közjegyző illetékességét még akkor is ez a lakóhely és nem a vagyona fekvése állapítja meg, ha az örökhatározó külföldön halt is meg.” GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 116. p., „A lakóhely alatt azt a helyet értjük, ahol valaki azzal a szándékkal tartózkodik, hogy állandóan ott maradjon. A lakóhely megállapításához tehát nemcsak a tartózkodás ténye, hanem az állandó ottmaradás szándéka is szükséges. Ebben különbözik a lakóhely a tartózkodási helytől.” BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 516. p.

⁶¹⁷ A He. 89. § (1) értelmében negatív illetékességi összeütközés esetén a Pp. 45. §-ban foglalt rendelkezéseket kellett alkalmazni, vagyis megyei szintű nemleges illetékességi összeütközés esetén az illetékes megyei bíróság, egyéb esetben a Legfelsőbb Bíróság határozott. BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 516-517. p.

⁶¹⁸ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 116. p.

⁶¹⁹ Az indokolást tartalmazó kérelmet a hagyatéki eljárás lefolytatására illetékes közjegyzőnél kellett előterjeszteni. BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 517. p.

⁶²⁰ Ezekben az esetekben az utóbbi közjegyző az eljárást nem háríthatta el, hivatalból le kellett folytatnia.

⁶²¹ E végzéssel szemben igénybe vehető jogorvoslat körében felmerült vitát lásd GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 121-122. p.

⁶²² IMREGH Géza: A hagyatéki eljárás. In. GÁSPÁRDY László (szerk.): Polgári nemperes eljárások. Miskolc, Novotni Kiadó, 2001. 258. p.

eredményeként sor kerülhetett a szabadfoglalkozású közjegyzőség visszaállítására.⁶²³ A közjegyző öröklési eljárásban betöltött szerepe is formálódott, közhatalommal felruházott jogosítványai révén továbbra is az öröklés jogkövetkezményének, a haláleset folytán bekövetkező tulajdonváltozásnak közhitelű igazolására irányuló eljárás lefolytatásának letéteményese maradt, de ezen felül feladatává vált az örökösök részére nyújtott tájékoztatás, az örökösök igények érvényesítésében való aktív közreműködés.⁶²⁴

4.2.6 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.)

A Hetv. fenntartotta a tág értelemben vett öröklési eljárás lefolytatásának jegyző előtt zajló közigazgatási és közjegyző előtt lefolytatott polgári nemperes eljárási jellegét, mint az eljárás egymástól hatáskörben elkülönülő, de egymással összefüggő szakaszait. A hagyatéki eljárásra vonatkozó illetékességi szabályok összefoglaló jogforrásává a Hetv. vált, a 4. § rendelkezései mind a jegyzőre, mind a közjegyző nézve irányadók. A törvény illetékességi rendszere négy illetékességi okon nyugszik, az általános illetékességen felül a Hetv. 4. § (5) bekezdése kizárólagos illetékességet is megállapít. Az eljárás lefolytatására elsősorban a.) az örökhagyó utolsó belföldi lakóhelye, ennek hiányában b.) az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helye, amennyiben ezen okok egyike sem alkalmazható c.) az örökhagyó belföldi elhalálozásának helye szerinti közjegyző illetékes. Valamennyi előzőekben rögzített illetékességi ok hiányában a hagyatéki vagyon fekvési helye, amennyiben erre sem alapozható az illetékesség a hagyatéki eljárásban az öröklésben érdekelt személy kérelmére a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által kijelölt közjegyző jár el.⁶²⁵ Az általános szabályon felül további előírásként él, hogy a hagyatéki eljárás lefolytatására illetékes közjegyző kizárólagos illetékességgel rendelkezik a póthagyatéki, illetve a megismételt eljárásra. Párhuzamos közjegyzői illetékesség esetében a jegyző választhat az egyaránt illetékes közjegyzők között, s a leltár megküldésével azt a közjegyzőt jogosítja fel a hagyatéki eljárás lefolytatására, akitől az eljárás leghatékonyabb lefolytatása – az öröklésben érdekelt személyek lakóhelyére és a

⁶²³ GÁSPÁRDY László: A hagyatéki eljárás kapcsolata a polgári perjoggal. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2001/7-8. sz. 3. p.

⁶²⁴ Bókai Judit a közjegyző feladatait illetően kiemeli: „Nem elhanyagolható szempont, hogy a közjegyző az eljárás során segíti az örökösök igényei érvényesítésében, az örökösöket megállapodások létrehozásában, továbbá megteszi mindazokat az intézkedéseket, melyeket az örökléssel kapcsolatban az ingatlan-nyilvántartás időszerűsége, más nyilvántartások, hatóságok munkája, illetve az állami pénzügyekhez fűződő érdekek – öröklési illeték megkövetelnek.” BÓKAI i.m. 513. p., PETRASKÓ István: *Hagyatéki eljárás / de lege ferenda kérdések*. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2003/11. sz. 4. p.

⁶²⁵ Anka Tibor a MOKK általi kijelölést kiegészítő szabályként értékeli olyan magyar örökhagyó esetében, aki Magyarországon sem lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezett, külföldön halálozott el, s külföldön fekvő vagyonára nézve hagyatéki eljárás lefolytatásának vagy öröklési bizonyítvány kiállításának van helye. ANKA Tibor: *Öröklési jog – Hagyatéki eljárás*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 29. p.

hagyatéki vagyon fekvési helyére tekintettel – várható.⁶²⁶ Az 1894. évi XVI. törvénycikkben lefektetett megelőzés szabálya továbbra is az illetékességi rendszer alapvető elve maradt, azonban a hatályos szabályozás szerint csak a jegyzőre nézve irányadó.

4.3 Határozatok és okiratok az öröklési eljárásban

4.3.1 A polgári társadalom kezdeti időszaka

Az 1868. évi LIV. törvénycikk (a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában) igen csekély mértékben rendelkezett az örökösödési eljárásban kiadott okiratokról. Az eljárás során a bíróságok feladata az öröklésben érdekelt személyek közötti egyezség létrehozásának megkísérlése volt.⁶²⁷ Amennyiben az eljárás (osztályos) egyezménnyel zárult, a létrejött egyezséget a bíróság jegyzőkönyvbe iktatta (s szükség esetén a gyámhatósághoz jóváhagyásra előterjesztette).⁶²⁸ Egyezség hiányában a bíróság a feleket végzés formájában⁶²⁹ 30 napos határidő tűzésével per útjára (örökösödési per) utasította. Az 1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről utat nyitott a hagyaték közjegyzői úton történő átadásának, mely esetében az örökösödési eljárás eredményeként a közjegyző vagy tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalhatta az osztályos egyezséget⁶³⁰ vagy szükség esetén „átadó végzést” bocsátott ki.⁶³¹

4.3.2 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról

Az 1894. évi XVI. tc. ugyan kizárólagos járásbírósi hatáskörbe utalta az örökösödési eljárás lefolytatását, az eljárással összefüggő feladatok megoszlottak a bíróság, illetve a közjegyzőség között. A hagyaték átadása továbbra is a járásbírósi feladata volt, melynek eredményeként "hagyaték átadását tartalmazó végzést" vagy „részleges hagyaték-átadó végzést” bocsátottak ki.⁶³² A hagyatékátadó végzés tartalmazta az örökösök személyét, valamint a köztük létrejött egyezséget és örökrészüik mértékét. A tc. 76.§-a szerint „Részleges hagyaték-átadó végzés hozandó: a) ha a hagyaték teljes átadását a 67., 68. vagy

⁶²⁶ ANKA (2014) i.m. 29. p.

⁶²⁷ 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában 585. §-a „A bíróság köteles [...] valamennyi érdekeltet hatánapra megidézteni, és közöttük az egyezséget, – még pedig, ha az eredményhez remény mutatkozik, ismételve megkísérelni.” ÉLES (1870) i.m. 81.p.

⁶²⁸ Úgyszintén jegyzőkönyvet kellett felvenni a végrendelet kihirdetéséről, melyet mind a bíró, mind a jelenlévők aláírásukkal látták el.

⁶²⁹ Az 1868. évi LIV. törvénycikk 587. §-a szerint e végzés ellen perorvoslatnak nem volt helye. Az 1877. évi XX. tc. eredményeként e szabály módosításra került, és az 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról hatályba lépéséig a perre utasítás kérdésében hozott végzés ellen felfolyamadás lehetővé vált. FODOR – MÁRKUS i.m. 631. p.

⁶³⁰ A megosztott hatásköri szabályozás az örökösödési eljárásban kibocsátott okiratok tekintetében is jelentős problémát okozott a jogalkalmazók számára: amennyiben az eljárást közjegyző folytatta le mind egy közjegyzői okirat kiállításának, mind közjegyző által készített tárgyalási jegyzőkönyvnek a lehetősége a jogszabályok által nyitva állt. Lásd részletesen BÉSAN (1887) i.m. 335-337. p.

⁶³¹ A hatásköri összeütközésekből adódó nehézségekről lásd részletesen TAKÁCS i.m. 334-335. p.

⁶³² RAGÁLYI Lajos: Az örökösödési eljárás magyarázata. Budapest, Athenaeum R. Társulat, 1896. 415. p.

69. § eseteiben a hagyatékhoz tartozó, de az örökhagyó tulajdonául be nem jegyzett ingatlanokra vonatkozó külön eljárás akadályozza; b) ha az örökhagyó tulajdonául bejegyzett, de másnak tényleges birtokában levő ingatlanra nézve a bíróság a tényleges birtokost igényének a 70. § értelmében való érvényesítésére utasította; c) ha csupán az ingatlanra vonatkozó hagyomány iránti jog vitás és e részben a 82. § értelmében perre utasításnak van helye; d) ha egy vagy több örökösnek sem örökösödési joga, sem az egész hagyatékból, vagy annak nem vitás részéből őket illető örökösödési hányad nem vitás.” A d) pont esetében a hagyaték részleges átadásának volt helye, ha a meghatározott számú örökösök között egyezség jött létre, még akkor is, ha ehhez az egyezséghez valamennyi örökös nem járult hozzá. Abban az esetben, ha a (hagyatéki) tárgyalás eredményeként nem jött létre egyezség (vagy azt a gyámhatóság nem hagyta jóvá) a hagyatéki bíróság perre utasító végzést bocsátott ki 30-60 napos határidő tűzésével.

Az 1894. évi XVI. tc. *novuma az örökösödési és hagyományi bizonyítvány* intézményének bevezetése volt. Örökösödési bizonyítvány kiállítására kérelem alapján kerülhetett sor, amennyiben az öröklésben érdekelt személyek öröklési eljárás (hivatalbóli) lefolytatása nélkül egyezséget kötöttek.⁶³³ Amennyiben a kérelem a formai és tartalmi feltételeknek megfelelt,⁶³⁴ a járásbíróság hirdetményt bocsátott ki,⁶³⁵ melyben 45 napi határidő tűzésével felhívta az öröklésben érdekelt személyeket (örökösök, kötelesrésze jogosultak, utóörökösök), hogy örökléssel összefüggő igényeiket jelentsék be. A határidő letelte után, amennyiben további öröklési igényt nem merült fel, a bíróság kiállította az örökösödési bizonyítványt.⁶³⁶ A bizonyítvány kiállítására vonatkozóan a tc. egyetlen határidőt szabott, az örökhagyó halálától számított három hónap eltelté után lehetett csak kibocsátani. „Az örökösödési bizonyítványt az örökösöknek, utóörökösöknek, a kötelesrésze jogosítottaknak, az ingatlan hagyományosának, esetleg utóhagyományosának és az örökhagyó özvegyének kell kézbesíteni, s jogerőre emelkedése után⁶³⁷ a tulajdonjog bekebelezése és az ezzel kapcsolatos telekkönyvi bejegyzések eszközzése végett az illetékes telekkönyvi

⁶³³ Amennyiben a hagyaték tárgyát ingatlan is képezte az örökösöknek igazolniuk kellett, hogy az örökség kizárólag őket illette meg, valamint végrendelet esetében annak kihirdetése megtörtént, és azoknak a feltételeknek, a melyektől öröklési joguk függővé lett téve, eleget tettek.

⁶³⁴ A kérelem tartalmi elemeiről, és az ellentmondó bírói gyakorlatról lásd ELEK Béla: Az örökösödési bizonyítvány kérvénye. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1904/44. sz. 362-363. p.

⁶³⁵ A joggyakorlatban vitatott volt a hirdetmény kötelező kibocsátásának szabálya. Lásd HOLITSCHER Szigfrid: Hirdetmény kibocsátásának mellőzése örökösödési bizonyítvány kiadásánál. In. *A jog*, 1905/43. sz. 305 p., valamint GÁL Lajos: Hirdetmény kibocsátásának mellőzése örökösödési bizonyítvány kiadásánál. In. *A jog*, 1905/42. sz. 94-295. p.

⁶³⁶ A bizonyítvány csak valamennyi örökös kérelmére és hozzájárulásával lehetett kiállítani. ALMÁSI i.m. 6. p., ELEK Béla: Kérdések az örökösödési bizonyítvány körül. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1903/18. sz. 153. p.

⁶³⁷ A hagyaték átadó végzés kézbesítésével, és jogerőre emelkedésével összefüggő visszasságokról lásd bővebben RÓNAI Sándor: A hagyaték átadó végzés jogerőre emelkedéséről. In. *A jog*, 1897/11. sz. 84-85. p.

hatóságához hivatalból átteni.”⁶³⁸ Ha az örökagyó telekkönyvi tulajdonául bejegyzett összes ingatlanait egy vagy több hagyományosnak hagyományozta, a hagyományosok kérelmére – ha a hagyományosnak a hagyomány érvényesítése vagy a hagyomány átszállásának igazolása céljából – hagyományi bizonyítvány kiállításának volt helye. Hagyományi bizonyítvány abban az esetben lehetett kiállítani, ha a hagyományhoz való jog nem volt vitás, a hagyatéki bíróság a kiállítás előtt az örökösök meghallgatását elrendelhetette.⁶³⁹ A bizonyítvány célja az az örökagyó utáni öröklés rend, valamint örökös minőség („activ legitimáció”) tanúsítása volt az örökösök egymás közti viszonylatában, valamint harmadik személyek irányában. Ugyanakkor a tc. nem rendelkezett a passzív legitimáció esetéről, mikor e jogállás ún. „hereditatis petitió” révén kérdésessé vált e minőséget megkérdőjelező, esetlegesen tagadó örökössel szemben.⁶⁴⁰

Rónaszéki Trux Hugó szerint a tc. szabályozása az örökösödési bizonyítvány három nemét különböztette meg: 1.) amelyek az „örökagyó nevére bekebelezett ingatlanokra” (telekkönyvezett ingatlanra) vonatkoztak, 2.) a hagyatékhöz tartozó ingóságokra, telekkönyvi jogokra, és az örökagyó nevéen telekkönyvileg nem álló ingatlanokra vonatkozót, valamint 3.) a hagyatékhöz tartozó összes ingó és ingatlan vagyona kiterjedőt.⁶⁴¹

4.3.3 1927. évi IV. tc. az örökösödési eljárás novellája

A Novella megtartván a hagyaték átadásának intézményét a királyi járásbíróóságok hatáskörében, a hagyaték átadó végzések kibocsátását továbbra is a bíróságok hatáskörében hagyta.⁶⁴² Az örökösödési és hagyományi bizonyítvánnyal összefüggő feladatok megoszlásában az 1927. évi IV. tc. jelentős változást hozott: a bizonyítvány kibocsátására irányuló kérelmet a bíróságnak címezve a közjegyzőnél kellett előterjeszteni, a közjegyző végezte el a kérelmek tartalmi és formai vizsgálatát, valamint a kérelem megfelelősége esetén a hirdetmény közzététele is rá hárult. A negyvenöt napos határidő letelte után a közjegyző a királyi járásbíróáságnál előterjesztette az örökösödési bizonyítvány tervezetét. A bizonyítvány kiállítását továbbra is a bíróságok látták el. Sem a hagyatékátadó végzés, sem az örökösödési és hagyományosi bizonyítvány kiállítása nem eredményezett *res iudicata*-t, s deklaratív jellegükön felül ítélet hatályú határozatnak minősültek.⁶⁴³ Az átadó végzésben a bíróság „csak

⁶³⁸ 1894. évi XVI. tc. 102. §

⁶³⁹ Egy hagyatékot terhelő több hagyományról (függetlenül attól, hogy a hagyományok azonos vagy különböző személyeket illettek) egy bizonyítvány volt kiállítható.

⁶⁴⁰ ALMÁSI i.m. 6. p.

⁶⁴¹ RÓNASZÉKI TRUX i.m. 196. p.

⁶⁴² KOVALICZKY (1927) i.m. 153. p.

⁶⁴³ „[...] hagyaték átadó végzéssel megállapított jogviszony mindaddig fennáll, míg a törvény rendes útján meg nem változtatják, miből pedig önként következik, hogy a hagyatékot átadó végzéssel megállapított jogviszony

öröklési jogot ismer(t) el, de ezt sem véglegesen és gyökeresen, hanem csak egyelőre, addig míg az ellentétes érdekű fél gyökeresebb jogot nem igazol”⁶⁴⁴.

A hagyatékátadó végzések rendszere egészen az 1912. évi VII. törvény hatályba lépéséig működött. Az 1912. évi VII. törvény a hagyatékátadó végzések intézményét átadó záradékkal ellátott osztálykivonatra váltotta fel. Az okiratok kibocsátása terén a bíróság feladata lényegében a közjegyzői működés ellenőrzésére korlátozódott.⁶⁴⁵

4.3.4 A 38/1954. IM utasítás

A szovjet mintára kialakított hagyatéki eljárás az öröklési eljárás XIX. század végén megteremtett magyar öröklési eljárás rendszerének teljes átalakítását eszközölte, melynek legmarkánsabb hozadéka a hagyaték átadása terén mutatható ki. Míg az örökösödési eljárásról szóló tc. abban az esetben tette lehetővé a bíró részéről az öröklésben érdekelt személyek javára a hagyaték átadását, ha osztályos egyezséget kötöttek,⁶⁴⁶ addig az IM utasítás ezt a közjegyző számára kötelező jelleggel előírta. A hagyaték átadására kétféle formában mehetett végbe: hagyatéki tárgyalás lefolytatásának eredményeként vagy hagyatéki tárgyalás nélkül. A hagyatéki tárgyalás eredményeként a közjegyző kétféle okiratot állíthatott ki: teljes hatályú vagy ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzést.⁶⁴⁷ Amennyiben a közjegyző nem folytatott le hagyatéki tárgyalást a hagyaték átadására az érdekeltek kérelmére vagy az állam öröklése esetén kerülhetett sor. A hagyaték átadásán felül a közjegyző végzéssel⁶⁴⁸ határozott a hagyatéki eljárás során előterjesztett indítványok és egyéb kérdések tárgyában,⁶⁴⁹ csakúgy, mint a gyámhatóság által kirendelt gondnok költségeinek megállapítása kérdésében. Az IM utasítás már nem tartalmazott rendelkezéseket az öröklési bizonyítványról, az intézményt 1954-től eltűnt az öröklésre irányadó eljárásjogi szabályok közül.

megváltoztatását kívánó fél ebbeli jogát perben tartozik érvényesíteni. [...] az örökösödési eljárást befejező öröklési tanúsítvány, hagyaték átadó végzés, örökösödési vagy hagyományi bizonyítvány épen olyan közhitelességű, mint a telekkönyv, s aki a bírói végzés anyagi jogerejében bízva jogokat szerez, ez a jogszerzés épen olyan hatályos, mintha joga bírói Ítélettel állapítottatott volna meg.” SUSICH Ervin: A jogerős hagyatékátadó végzés helyesbítése. In: *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/2. sz. 63. p.

⁶⁴⁴ SUSICH i.m. 63. p.

⁶⁴⁵ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 10. p.

⁶⁴⁶ Egyezség hiányában a királyi járásbíróság perre utasító végzést hozott, és a perbíróóság a jogvita lezárásaként adta át a hagyatékot.

⁶⁴⁷ A közjegyző ideiglenes hatállyal adta át a hagyatékot, az örökösök között öröklési jogi kérdés tekintetében vita állt fenn. HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 86. p.

⁶⁴⁸ A közjegyző végzésére nézve a Pp. rendelkezései voltak irányadók: végzés tartalmi elemei, kihirdetés, tárgyalási jegyzőkönyv szabályai.

⁶⁴⁹ 38/1954. IM utasítás 46. § (2)

4.3.5 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.)

A 6/1958. IM rendelet A hagyaték átadása alcím alatt a hagyaték átadásának kétféle formáját szabályozta: a.) hagyatéki tárgyalás lefolytatása során, valamint b.) hagyaték átadása tárgyalás nélkül. A rendelet 57. §-a a közjegyző által hagyatéki eljárás során kibocsájtott okiratok összefoglalását tartalmazta, mely szerint a közjegyző végzéssel határozott a hagyatéknek örökösök részére történő átadása tárgyában, az eljárás során előterjesztett indítványokról és egyéb kérdésekről, a hagyatéki eljárás során kirendelt gondnok költségei, valamint a hagyatéki eljárás során felmerült egyéb költségek tekintetében.⁶⁵⁰ A hagyatéki tárgyalás lefolytatását követően a közjegyző a hagyatékot kétféle módon adhatta át, melytől függően teljes hatályú hagyatékátadó végzést, vagy ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzést⁶⁵¹ bocsájtott ki. Tárgyalás nélküli átadás tekintetében a közjegyző a hagyatékot vagy az érdekeltek kérelme alapján, vagy az állam ún. szállományi öröklése esetén adta át.⁶⁵² A He. eltérően a korábbi utasítástól, a teljes hatályú hagyatékátadás eseteiről rendelkezett igen részletesen,⁶⁵³ mely esetek megvalósulása hiányában a hagyatékot ideiglenes hatállyal⁶⁵⁴ lehet átadni.⁶⁵⁵ Az öröklésben érdekelt személy az ideiglenes hatályú átadó végzéssel figyelembe nem vett igényeit a végzés kézbesítésétől számított hatvan nap alatt perrel érvényesíthette.⁶⁵⁶ Ha az érdekelt fél a keresetet a megszabott határidő alatt nem indította meg vagy annak megindítását nem igazolta a közjegyzőnél,⁶⁵⁷ vagy a perben a keresettől elállt, illetőleg a bíróság a keresetet jogerősen elutasította, a hagyaték ideiglenes átadása teljes hatályúvá vált.

⁶⁵⁰ A He. 89.§-ra tekintettel a közjegyző által kibocsájtott végzésekre a Pp. szabályai irányadók.

⁶⁵¹ A hagyaték ideiglenes hatállyal történő átadása az örökös része egy korlátozott rendelkezési jogot eredményezett, a hagyatékot nem idegeníthette el, és nem terhelhette meg, csak jóhiszemű birtokosként használhatta. GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 204. p.

⁶⁵² A hagyaték állam javára történő átadásának eseteiről lásd bővebben BÁNYAI Mihály: A hagyatéki eljárás egyes kérdései. In. *Magyar Jog*, 1975/1. sz. 40 p.

⁶⁵³ He. 58. §-a szerint „A hagyatéki tárgyalás befejezése után a közjegyző a hagyatékot teljes hatállyal átadja az örökösöknek, ha a) a hagyatékra csak egy örökös jelentett be igényt és a rendelkezésre álló adatok szerint másnak a hagyatékra igénye nincs, b) a hagyatéki eljárás során a hagyatéki vagyont átadása tekintetében az örökösök között öröklési jogi kérdésben nincs vita, továbbá mindkét esetben a hagyaték átadásának nincs törvényes akadálya.” Ezen felül úgyszintén teljes hatállyal adta át a közjegyző a hagyatékot olyan öröklésjogi jogviták fennállása esetén, melynek természete nem akadályozta az átadás e formáját. Pl.: készpénzhagyomány esetén, ha a vita a kötelekrész vagy annak mértékére vonatkozott, tulajdonközösség megosztásának módjáról nem tudtak az örökösök megállapodni, túlélő házastárs haszonélvezi joga volt vitás, vagy a vita csak a hagyaték egy része vonatkozásában állt fenn. BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 530-531. p., A He. 59. §-ban megjelölt esetek a teljes hatályú átadás taxatív meghatározott eseteit foglalták keretbe, melyen a közjegyző még analógia útján sem terjeszkedhetett túl. GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 207. p.

⁶⁵⁴ Ideiglenes hatályú átadás során a hagyatékot elsősorban a birtokban levő örökösnek kellett átadni, ha egyik örökös sem volt birtokban, vagy ugyanazon időben többen voltak birtokban, az erősebb jogcímen fellépő örökösnek kellett ideiglenesen átadni, ha ennek alapján sem lehetett az átadást eszközölni, a rendelkezésre álló adatok alapján kellett dönten.

⁶⁵⁵ A gyakorlatban problémát okozott azoknak az eseteknek a megítélése, amikor a tulajdonjog volt vitás. A közjegyzők ezekben az esetekben is ideiglenes hatállyal adták át a hagyatékot. SZOLCSÁNSZKY (1971) i.m. 702. p.

⁶⁵⁶ SZOLCSÁNSZKY (1971) i.m. 702. p. A hatvan napos határidő utóbb harminc napra módosult.

⁶⁵⁷ A kereset megindítását a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyzőnél nyolc napon belül kellett igazolni.

E tényt a közjegyző hivatalból végzéssel állapította meg. Az ideiglenes hatályú átadás következtében megindított perre nyitva álló határidő elmulasztása sajátos következménnyel járt: e határidő elmulasztása nem eredményezett jogvesztő hatályt, mert az örökös az ideiglenes átadásnál figyelembe nem vett igényeit bármikor érvényesíthette, mindössze azt a következményt vonta magával, hogy a hagyaték a „támasztott igényre való tekintet nélkül átadható vált az örökösök részére”.⁶⁵⁸

A He-ben ismét megjelent a hagyatékkal összefüggő eljárásjogi rendelkezések között az 1894. évi XVI. törvénycikkkel a magyar jogrendszerben meghonosított, majd az utasítás által mellőzött öröklési bizonyítvány intézménye.⁶⁵⁹ A hagyatéki eljárás alaprendeletének (6/1958. IM rendelet) 82. §-a még csak külföldi használatra kiállított öröklési bizonyítványról rendelkezett,⁶⁶⁰ majd a He-t módosító 1/1975. (IX. 17.) IM rendelet eredményeként a bizonyítvány két típusa volt megkülönböztethető, attól függően, hogy a bizonyítvány kiállítására milyen céllal került sor: kizárólag belföldi használatra vagy külföldi használatra szóló öröklési bizonyítvány. A közjegyző abban az esetben állított ki külföldi használatra szóló öröklési bizonyítványt, ha magyar állampolgár után külföldön ingó vagy ingatlan vagyon maradt hátra.⁶⁶¹ Belföldön történő felhasználás céljából a közjegyző kérelemre akkor állíthatott ki bizonyítványt, ha az örökösök között öröklési jogvita nem állt fenn, és a) a hagyatékhoz tartozó ingóság értéke az ezer forintot nem érte el;⁶⁶² b) a hagyatéki vagyon értéke nem volt megállapítható, vagy nem volt hagyatéki vagyon, de az örökös vagy más érdekelt az eljárás lefolytatásához fűződő jogi érdekét valószínűsítette, vagy c) a hagyaték tárgyát csak az örökösöt megillető társadalombiztosítási ellátás képezte. Kérelmezési jogosultság az öröklésben érdekelt személyeket, végrendeleti végrehajtót, illetve a hagyatéki hitelezőket illette meg. Az öröklési bizonyítvány közhitelűen tanúsította az öröklés jogcímét, az örökrészek mértékét, a hagyaték állagát, valamint a bejelentett hagyatéki terhek mértékét. „A kiállított öröklési bizonyítványnak meghatározó kelléke – volt (S.N.)–, hogy az örökösöt megjelölje (BH 1977. évi 553. sz. és 1982. évi 374. sz. jogesetek) és tartalmazza az öröklés

⁶⁵⁸ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 214. p.

⁶⁵⁹ A He. kizárólag az öröklési bizonyítványról rendelkezett. A '90-es években bevezetett különálló hagyományosi bizonyítvány nem került visszaállításra.

⁶⁶⁰ „A bizonyítvány csak az örökös minőség előzetes igazolására szolgálhat, [...] nem igazolja, hogy a kérelmező megörökölte a hagyatékot, vagy hogy meghatározott vagyontárgyat örökölt.” GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 295-296. p.

⁶⁶¹ PALLÓSI – SZOLCSÁNSZKY i.m. 47-47. p.

⁶⁶² Ez az összeghatár folyamatosan emelkedett, a He. hatályon kívül helyezését megelőzően 300 000 Ft-os értékhatárt érte el.

jogcímét is.”⁶⁶³ A bizonyítvány kiállítása tárgyában beérkezett kérelem felől a közjegyző végzéssel határozott, mely ellen fellebbezésnek volt helye.

4.3.6 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.)

A hagyatéki eljárásról szóló törvény megtartotta a hagyaték átadásának 1894. évi XVI. tc. hatályba lépésétől a magyar öröklési eljárás sajátosságát képező két módját: a végleges és ideiglenes hatályú átadást. Új intézményként bevezetésre került a *rész-hagyatékátadó végzés*, mely révén a hagyaték egy része is átadhatóvá vált ideiglenesen, vagy teljes hatállyal, ha az átadás feltételei fennállnak.⁶⁶⁴ A hatályos szabályozás egy új fogalomra épít, az ún. *másodlagos öröklési jogi vitára*, „a figyelembe nem vett, kötelelész rész iránti igény, a hagyatéki hitelezői igény és kötelmi hagyomány iránti igény”⁶⁶⁵ összefoglaló elnevezésére, mely már nem képezi akadályát a hagyaték teljes hatályú átadásának.

A Hetv. lényeges módosításokat eszközölt az öröklési bizonyítvány öröklési (eljárás) jogban betöltött szerepét illetően. Véleményem szerint a *felhasználás célját és módját* tekintve továbbra is a bizonyítvány kétféle típusa különböztethető meg: a.) kizárólagos belföldi használatra kiállított okirat, illetve b.) külföldön öröklésben érdekelti jogállás igazolása szolgáló öröklési bizonyítvány. A magyarországi használatra kiállított öröklési bizonyítvány kibocsátásának két feltételét szabta a jogalkotó: sor kerülhet rá, amennyiben az örökhagyó után hagyatéki vagyon nem maradt hátra, vagy „kérelmező”⁶⁶⁶ igazolja, hogy az öröklési rend tekintetében több, örökös-ként érdekelt között öröklési jogi vita nincs és hagyatékátadó végzés meghozatalára még nem került sor”.⁶⁶⁷ Utóbbi esetben a kibocsátás feltétele, hogy a hagyaték átadására még nem kerülhet sor, de az eljárás megindulása nem kizáró feltétel. *Anka Tibor* meglátása szerint a bizonyítvány e (második) típusa lényegében egy közbenső hagyatékátadó végzés, mely által előzetesen eldöntésre kerül a hagyaték öröklés jogcímén való átadása, mely a közjegyző számára – a közbenső ítélettel párhuzamba állítva – kötöttséget eredményez.⁶⁶⁸

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az öröklési bizonyítvány kiállítására irányuló eljárás nem a hagyatéki eljárás része, és nem is pótolja azt. Véleményem szerint lényegében a hagyatéki eljárásról szóló törvényben szabályozott olyan közjegyző hatáskörbe utalt egyéb nemperes eljárás, mely az öröklésben érdekelti minőség és az öröklési rend igazolására irányul, és a

⁶⁶³ IMREGH i.m. 302. p.

⁶⁶⁴ *Anka Tibor* felhívja rá a figyelmet, hogy ellentétben a Pp. 213. § (2) bekezdésével a közjegyző a rész-hagyatékátadó végzéshez kötve van. ANKA (2014) i.m. 190. p.

⁶⁶⁵ RÁDONYI i.m. 18. p.

⁶⁶⁶ A kérelmezési jogosultsága van valamennyi öröklésben érdekelt személynek, aki valószínűsíti, hogy jogainak érvényesítéséhez vagy megóvásához az örökhagyó utáni öröklési rend igazolása szükséges.

⁶⁶⁷ Hetv. 102. § (2) bekezdés

⁶⁶⁸ ANKA (2014) i.m. 331-332. p.

fentebb kifejtettek szerint – a kötöttségi elemekre tekintettel – a hagyatéki eljárás eredményére befolyásoló hatással lehet.

4.4 Hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó intézményének szabályozása

Az 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában örököségi eljárásra irányadó szabályai (559-594. §) között rendelkezett mind a hagyatéki gondnok, mind a végrendeleti végrehajtó eljárásban betöltött jogosítványairól. A szabályozásban csak említés szintjén jelentek meg ezen intézmények: az örökösödési eljárás résztvevőiként az 570. § szerint az ingó és az ingatlan vagyon leltározására meg kellett mind a hagyatéki gondnokot, mind a végrendeleti végrehajtót idézni.

4.4.1 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról

Az örökösödési eljárásról szóló törvénycikk már önálló (XII. fejezet „Eljárás örökös nemlétében) fejezetben rendelkezett a hagyatéki gondnok kirendeléséről. A tc. 114. §-a szerint, amennyiben valamely örökhagyó örökös hátrahagyása nélkül hunyt el, vagy örökös létezéséről senkinek nem volt tudomása a bíróság hagyatéki gondnokot nevezett ki, akinek feladata a hagyaték biztosítása és kezelése volt. Az örökléssel összefüggő hagyatéki igények bejelentésére egy évi határidő tűzésével hirdetményt tettek közzé. Amennyiben az egy éves határidő alatt öröklési igényt jelentettek be, hagyatéki tárgyalás lefolytatására került sor, melyre a királyi kincstári jogügyek igazgatóságát meg kellett hívni. Örököségi igény hiányában a hagyatékot az államkincstár részére kellett átadni.

A tc. XII. fejezetében megfogalmazottakon felül az öröklési eljárás során még két esetben volt helye gondnok kirendelésének: amennyiben gyámság alatt álló személy gyámja képviselőjében akadályoztatva volt, vagy az öröklési eljárás során a gyám és a kiskorú személy között érdekellentét állt fenn, illetve nagykorú gyenge elméjű személy gondnokság alá helyezésének szükségessége merült fel. Amennyiben gondnok kirendelésének szükségessége a hagyatéki tárgyalás megkezdését megelőzően merült fel, a királyi járásbíróság megkereste a gyámhatóságot, hogy „azok szabályszerű képviselőtéről gondoskodják”. Ha gondnok kirendelése a hagyatéki tárgyalás során merült fel, a tárgyalást vezető közjegyző kereste meg a gyámhatóságot.⁶⁶⁹

A tc. igen szűkszavúan szövegezte a hagyatéki gondnok örökösödési eljárásban betöltött szerepéről, mindössze a hagyaték biztosítását, illetve kiegészítését írta elő kötelező jelleggel feladatként. A gyakorlatban azonban a hagyatéki gondnokként eljáró ügyvédek a hagyatéki vagyon teljes védelmét ellátták, feladatuk volt az örökösök személyének felkutatása, valamint

⁶⁶⁹ SCHEIBNER Kálmán: Még egyszer az örökösödési eljárásról. In. *A jog*, 1898/10. sz. 77. p.

a hagyatéki vagyon érdekében „előnyös intézkedések megtétele”⁶⁷⁰ A tc. átörökítette a polgári törvénykezi rendtartás leltározásra irányadó szabályát, amennyiben a „leltározó közegnek” tudomása volt hagyatéki gondnok, vagy végrendeleti végrehajtó nevezésről, a leltározás időpontjáról értesíteni kellett őket. A hagyatéki gondnok feladatát díjazás ellenében végezte, melyet a hagyatéki vagyonból kellett kielégíteni.

Igen csekély mértékű szabályozást tartalmazott az 1894. évi XVI. tc. a végrendeleti végrehajtóra nézve, annak ellenére, hogy a források tanúsága szerint a gyakorlatban alkalmazott intézmény volt: „[...] végrendeleti végrehajtóval a legtöbb esetben nagyobb és bonyolultabb hagyatékoknál találkozunk, mert ezeknél részint az örökösöknek és hagyományosoknak a hagyatékhöz és egymáshoz való viszonya, részint a nagyobb hagyatéki értékek és az ezekkel összefüggésben álló peres vagy perenkívüli ügyek mielőbbi lebonyolítása egy oly személy kirendelését teszik szükségessé, aki a hagyatéki érdekkörön kívül állván, a hagyatékban érdekelt jogi érdekeit pártatlanabb, sőt hathatósabb módon szolgálja.”⁶⁷¹ A tc. a végrendeleti végrehajtó egyetlen jogosultságát rögzítette az öröklési eljárás során, a tc. 3. §-a feljogosította az öröklési eljárás megindítására.

4.4.2 A 38/1954. IM utasítás

A 38/1954. I. M. sz. utasítás első alkalommal foglalta keretbe a végrendeleti végrehajtóra vonatkozó joggyakorlat által kialakított és továbbfejlesztett szabályozását. Végrendeleti végrehajtót az örökhagyó végintézkedésében nevezhetett, feladatává téve a hagyaték kezelését vagy végakarátának és meghagyásai teljesítésének ellenőrzését. E hárompólusú jogviszony (örökhagyó, örökösök, végrendeleti végrehajtó) sajátos megítélés alá esett, az I.M. utasítás 65. §-a kimondta, hogy a jogviszony „megbízatásnak” minősül, mely elfogadása tekintetében a végrendeleti végrehajtót nyilatkozattételi kötelezettség terheli. Míg a „megbízatást” az örökhagyó létesítette, megbízónak mégis az örökösöket, mint a hagyaték tulajdonosait kellett tekinteni. A végrendeleti végrehajtó olyan megbízottnak minősült, akit az örökhagyó jelölt ki.⁶⁷² A végrendeleti végrehajtó „az ipso iure öröklés elvénél fogva a hagyaték képviselőjének sem – volt (S.N.) – tekinthető”,⁶⁷³ jogköre terjedelmét a végintézkedés határozta meg. Az örökhagyó végakarátának és meghagyásai teljesítésének ellenőrzésére, illetve ezen felül a hagyaték kezelésére jogosíthatta fel. A kezelési jogkör a halaszthatatlan fizetések teljesítésére

⁶⁷⁰ ELEK Béla: Hagyatéki gondnokságok. In. *Ügyvédek Lapja*, 1903/46. sz. 5. p.

⁶⁷¹ HAJICSEK Gyula: A végrendeleti végrehajtóról. In. *A jog*, 1901/43. sz. 308. p.

⁶⁷² HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 104. p.

⁶⁷³ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 104. p.

és a hagyatéki követelések behajtására vonatkozott.⁶⁷⁴ A végrendeleti végrehajtó jogosult volt a leltározáson és a hagyatéki tárgyaláson részt venni. Megbízása a közjegyző részére tett elfogadó nyilatkozattal vette kezdetét,⁶⁷⁵ vagyonkezelési megbízását az örökösök együttesen bármikor visszavonhatták.

Az utasítás főszabályának megfelelően, ha a hagyatéki tárgyalás előkészítése során megállapítást nyert, hogy valamely örökös vagy hagyományos részére gyám vagy gondnok kirendelésére volt szükség, vagy az örökhagyó gyám vagy gondnok volt, s halála folytán gyámsága, vagy gondnoksága alatt álló személy részére gyámot, illetőleg gondnokot kellett kirendelni a közjegyző a gyámhatóságot köteles volt értesíteni.⁶⁷⁶ Az utasítás szabályai mentén a gondnokság két típusa jelent meg a hagyatéki eljárás során: a.) bíróság által gondnokság alá helyezett személy részére⁶⁷⁷ gyámhatóság által kijelölt gondnoki tevékenység, valamint az ún. eseti gondnoki tevékenység. Az eseti gondnokot a közjegyző értesítése alapján a gyámhatóság rendelte ki, amennyiben a.) a kiskorú, vagy gondnokolt személy és törvényes képviselője között érdekellentét állt fenn, vagy a törvényes képviselő akadályoztatva volt a hagyatéki eljárás során, b.) ha az örökös (hagyományos) ismeretlen helyen távol volt, illetőleg az idézés kézbesítése már előre eredménytelennek mutatkozott, vagy c.) a hagyatékban méhmagzat volt érdekelve, aki élve születés esetén nem került volna szülői felügyelet alá.⁶⁷⁸ Az eseti gondnokságot úgyszintén megalapozhatta, ha valamely örökös (hagyományos) cselekvőképességet kizáró vagy korlátozó elmebetegségben vagy más szellemi fogyatkozásban szenvedett, azonban nem állt gondnokság alatt. Ezekben az esetekben az utasítás lehetővé tette, hogy a közjegyző a gondnokság alá helyezési eljárás megindítása érdekében az ügyészt értesíthette.

Az utasítás hatályba lépését megelőzően a gyámhatóság a hagyatéki eljárás során széleskörű jogosítványokkal rendelkezett: abban az esetben, ha az öröklésben gondnokolt (vagy kiskorú) volt érdekelve, „a hagyaték tárgyalása és átadása közé beékelődött a gyámhatósági eljárás: a hagyatékot csak azután lehetett átadni, ha a gyámhatóság a tárgyaláson történeteket a kiskorú vagy a gondnokolt érdekében jóváhagyta”.⁶⁷⁹ Az utasítás a gyámhatóság jogkörét a gondnok kirendelésére korlátozta,⁶⁸⁰ azonban a kiskorú és a

⁶⁷⁴ IM utasítás 66. § (2)

⁶⁷⁵ A közjegyző a végrendelet felbontása után értesítette a végrendeleti végrehajtót a kirendeléséről, akinek, ha ezt a megbízatását nem fogadta el, a felhívás kézbesítésétől számított nyolc napon belül az elutasítást be kellett jelentenie. (IM utasítás 65. §)

⁶⁷⁶ IM utasítás 26. §

⁶⁷⁷ Az 1952. évi 23. tvr 33.§-a alapján

⁶⁷⁸ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 42-44. p.

⁶⁷⁹ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 73. p.

⁶⁸⁰ Illetve arra, hogy a kiskorú vagy gondnokolt érdekében a hagyatékátadó végzés ellen jogorvoslással éljen.

gondnokság alatt álló örökös védelmére tekintettel az utasítás 41. § (2) bekezdése a közjegyző számára előírta, hogy amennyiben a hagyatéki eljárás során az érdekelt személyek olyan egyezséget kötöttek, mely nyilvánvalóan ellentétben állt az kiskorú vagy gondnokolt érdekével, az ilyen egyezés jóváhagyását a közjegyzőnek meg kell tagadnia.

4.4.3 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.)

A 6/1958. IM rendelet végrendeleti végrehajtóra irányadó szabályozása teljesen átvette a korábbi IM utasítás rendelkezéseit, az intézmény szempontjából a rendelet egyéb részeiben megjelenő végrendeleti végrehajtót érintő §-ok jelentettek némi változást. A joggyakorlat által elfogadottá vált, hogy az örökhagyó a végrendeleten túlmenően öröklési szerződésben is nevezhetett végrendeleti végrehajtót.⁶⁸¹

A korábbi szabályozáson túlmenően – melyben a végrendeleti végrehajtó jogosítványa végintézkedésnek megfelelően az örökhagyó végakarata teljesítésének ellenőrzésére, illetőleg a hagyaték kezelésére korlátozódott – a végrendeleti végrehajtó jogosulttá vált a hagyaték leltározását, a hagyatéki vagyontárgyak biztosítását, valamint a hagyatéki eljárás lefolytatását indítványozni.⁶⁸² A rendelet 79. § (2) bekezdése értelmében az örökösök a végrendeleti végrehajtó vagytonkezelésre irányuló megbízását visszavonhatták, azonban nem szüntethették meg azt a jogkörét, hogy az örökhagyó meghagyásai teljesítését ellenőrizze. Fontos azonban kiemelni, hogy e jogosultság csak a meghagyás teljesítésének ellenőrzésére, nem pedig kikényszerítésére irányult.⁶⁸³ A végrendeleti végrehajtó tevékenységét díjazás ellenében végezte, mely vagy az örökhagyó rendelkezése folytán a hagyatékból való részesítés formájában, vagy az örökösök által került kifizetésre.

Lényeges változást eszközölt a He. a hagyatéki gondnok öröklési eljárásban betöltött szerepét illetően. Az utasítás által megteremtett eseti gondnokság továbbra is a szabályozás része maradt, de az ügygondnok tisztségének bevezetésével az intézmény szerepe átformálódott. A He.-ben a hagyatéki gondnokság két típusa jelent meg: az eseti gondnokság és az ügygondnokság. Az eseti gondnok kirendelésének utasítás által meghatározott eseteihez képest a He. szűkebb körben határozta meg az eseti gondnok kirendelésének feltételeit: külföldön ismert helyen tartózkodó érdekelt személy javára, valamint ismeretlen helyen tartózkodó örökös érdekében. Az eseti gondnok kirendelése továbbra is a gyámhatóság hatáskörében maradt.⁶⁸⁴ Ezen felül a He. bevezette az ügygondnok intézményét, melynek

⁶⁸¹ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 263. p., IMREGH i.m. 282. p.

⁶⁸² GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 263. p., IMREGH i.m. 283. p.

⁶⁸³ Ez alól kivétel a közérdekű meghagyás, lásd részletesen GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 263. p.

⁶⁸⁴ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 153. p.

igénybevételére abban az esetben kerülhetett sor, ha a hagyatéki eljárás során gyám vagy gondnok kirendelése vált szükségessé, a közjegyző gyám vagy gondnok kirendelése miatt a gyámhatóság megkeresése érdekében mindent megtett, mégsem járt eredménnyel. Kizárólag ezekben az esetekben, „az ügy érdemi befejezése érdekében, amikor a hagyaték átadása már minden tekintetben megérett”, a közjegyző ügygondnokot rendelhetett ki.⁶⁸⁵ Fontos azonban kiemelni, hogy az ügygondnok jogosultságai csak a hagyatéki eljárás időtartamára korlátozódtak, kizárólag képviseleti joggal bírt,⁶⁸⁶ s amennyiben a gyámhatóság gondnokot (vagy gyámot) jelölt ki, megbízatása véget ért. Személye körében a He. 44. §-a szerint csak annyi megkötés érvényesült, hogy nem állhatott fenn érdekellentét az ügygondnok és a gondokolt személy között, a hagyatéki tárgyaláson résztvevő öröklésben érdekelt személy is kijelölhető volt e tisztség betöltésére.

4.4.4 2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetv.)

Jogállását tekintve az új szabályok megőrizték a He. korábbi koncepcióját: „A végrendeleti végrehajtóra a törvényben foglalt eltérésekkel a megbízottra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.”⁶⁸⁷ A jogtudományban elfogadott álláspont szerint, tekintettel arra, hogy az örökösök a hagyatékot ipso iure szerzik meg, és a rendelkezési jog is őket illeti meg, így a végrendeleti végrehajtót az örökösök megbízottjának kell tekinteni.⁶⁸⁸ A végrendeleti végrehajtó a megbízást még az örökhagyótól kapta, mely megbízás az örökhagyó halálával lényegileg megszűnt. „Az örökösök azzal a nemleges magatartásukkal, hogy nem szüntették meg a végrendeleti végrehajtó vagyonkezelését, azt a maguk részéről is megerősítették, illetve hallgatólagosan maguk is megbízást adtak neki.”⁶⁸⁹ Bár ez a megbízotti minőség csak a hagyatéki vagyon kezelése erejéig áll fenn, úgy vélem igen erős ellentét feszül az intézmény célja⁶⁹⁰ és jogállása között.

A végrendeleti végrehajtó intézménye mindenekelőtt feltételez egy érvényes és hatályos végintézkedést, „hiszen egyrészt végrendeleti végrehajtót a végintézkedésben lehet nevezni, másrészt a végrendeleti végrehajtó feladata fogalmilag az örökhagyó végintézkedésének érvényre juttatása.”⁶⁹¹ Amint a közjegyző vagy a jegyző tudomást szerez végrendeleti

⁶⁸⁵ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 159-160. p.

⁶⁸⁶ Az eseti gondnoknak jogosítványai jóval széleskörűbbek voltak, az 1952. évi 23. tvr. 34. §-a szerint a távollévő személy gondnoka a gyámhatóság előzetes hozzájárulásával a gondokolt személy vagyonának elidegenítésére és megterhelésére akkor vált jogosulttá, ha ezáltal a gondnokolt személyt károsodástól óvta meg.

⁶⁸⁷ A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény 100. § (1)

⁶⁸⁸ TIKÁSZ Attila: Néhány gondolat a végrendeleti végrehajtóról. In: *Közjegyzők Közlönye*, 1998/7-8. sz. 33. p.

⁶⁸⁹ TIKÁSZ i.m. 35.

⁶⁹⁰ Az örökhagyó rendelkezései teljesítésének ellenőrzése.

⁶⁹¹ ANKA Tibor: A megújult hagyatéki eljárás. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2011. 271. p., ANKA (2014) i.m. 315. p.

végrehajtó nevezéséről, jogairól és kötelezettségeiről szóló tájékoztatás mellett felhívja, hogy harminc napon belül nyilatkozzon megbízatása elfogadásáról. A megbízatás elfogadását vagy elutasítását a közjegyző (vagy jegyző) végzéssel⁶⁹² állapítja meg.⁶⁹³

Főszabály szerint a végrendeleti végrehajtó feladatait a végintézkedés határozza meg, ennek hiányában a Hetv. 99. §-ban rögzített jogosítványokkal rendelkezik. A hagyatéki eljárásról szóló törvény négy pontban rögzíti a végrendeleti végrehajtó jogosítványait és kötelezettségeit: elsőként „az eljáró hatóságokat a hagyatéki leltározásában segítse, és az örökösök javára szükség esetén biztosítási intézkedés elrendelését indítványozza”. Véleményem szerint a jogszabály e rendelkezése hiányos, ugyanis a tv. 29. §-a értelmében a végrendeleti végrehajtó kérelmezheti leltár felvételét, valamint maga is biztosítási intézkedéseket fogantatosíthat, melyről a közjegyző felé beszámolási kötelezettséggel tartozik. Az átláthatóság jegyében a leltározással, valamint a biztosítási intézkedéssel összefüggő feladatairól célszerű lenne egyazon jogszabályhelyben rendelkezni. Másodikként „követelje a végintézkedés rendelkezéseinek fogantatosítását az örököstől, a hagyományostól, és ennek érdekében, amíg az örökhagyó végintézkedésében részesített személy maga fel nem lép, annak javára, de a saját nevében a bíróság előtt is eljárjon.” A 99. § (2) bekezdésének b.) pontja lényeges változást hozott a végrendeleti végrehajtó jogosultságai terjedelmét illetően: egyrésztől ettől kezdődően a végrendeleti végrehajtó nemcsak felügyelheti és ellenőrizheti az örökhagyó rendelkezéseinek örökösök általi fogantatosítását, hanem jogosulttá vált annak követelésére is,⁶⁹⁴ ezen felül *Anka Tibor* álláspontja szerint a b.) pontban biztosított „bíróság előtti eljárás” által a magyar jogba bevezetésre került a perbizomány intézménye.⁶⁹⁵ Harmadikként a hagyatékkal összefüggő kezelési jogosultság részletesen deklarálásra került, mely kezelési jogosultság magában foglalja a hagyatéki birtokba vételét, a hagyatéki hitelezők kielégítését, hagyatéki követelések érvényesítését, valamint az örökhagyó tagsági jogainak gyakorlását. E kezelési jogosultság szabályának megfelelően a végrendeleti végrehajtó az igényeket saját nevében eljárva a hagyatéki javára érvényesítheti. Végül negyediként a jogerős hagyatékátadó végzés rendelkezéseit fogantatosítja.

⁶⁹² A Hetv. 98. (4) bekezdése szerint a végzést az öröklésben érdekelt személyekkel – ha a végzést a jegyző hozta meg, azt a közjegyzővel is – közölni kell.

⁶⁹³ FÁBIÁN i.m. 101.

⁶⁹⁴ A meghagyások teljesítésének követhetőségéről lásd részletesen CSEHI Zoltán: A magánjogi alaptörvény – történeti és dogmatikai alapok. Budapest, Gondolat Kiadó 2006. 326. p.

⁶⁹⁵ „Lehetővé teszi, hogy a végrendeleti végrehajtó a saját felperessége mellett, de más jogát érvényesítve járjon el.” ANKA (2014) i.m. 318. p.

A hagyatéki eljárásról szóló törvény lényeges átformálta a He. hagyatéki gondnokságra vonatkozó szabályait. A magyar hagyatéki eljárásban a hagyatéki gondnokság két típusa jelenik meg: továbbra is a szabályozás része maradt az eseti gondnok és az ügygondnok intézménye, ugyanakkor a hatályos rendelkezések szerint e két intézmény kirendelésének esetei nem határolhatók el a kirendelő hatóság vagy személye szerint (gyámhatóság vagy közjegyző), hanem az intézmények igénybevételét egyrészt az öröklésben érdekelt személy személyében rejlő ok, másodsorban az igénybevétel felmerülésének időpontja határozza meg.

A Hetv. nem határozza meg az eseti gondnok kirendelésének eseteit, illetve feltételeit, mindössze utal rá, hogy amennyiben az öröklésben érdekelt személyek között a.) méhmagzat, b.) kiskorú, c.) cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló nagykorú, vagy d.) törvényes képviselővel vagy meghatalmazottal nem rendelkező, ismeretlen helyen tartózkodó vagy az ügyeinek vitelében más okból akadályozott természetes személy van, és az öröklésben érdekelt személynek nincs törvényes képviselője, vagy törvényes képviselője akár a törvény kizáró rendelkezése folytán, akár tényleges akadály miatt az ügyben nem járhat el a gyámhatóság döntése alapján gyám, gondnok, illetve eseti gyám vagy eseti gondnok rendelhető ki. Vagyis az eseti gondnok kirendelése eseteinek meghatározása kizárólagos gyámhatósági hatáskört képez, a hagyatéki eljárásról szóló jogforrás mindössze a kirendelés lehetséges esetire utal, illetőleg az eseti gondnok hagyatéki eljárásban való jogosultságaira nézve tartalmaz igen kevés rendelkezést (részvétel a leltározáson, illetve a hagyatéki tárgyaláson).

Az ügygondnok intézményére vonatkozó szabályozás lényeges módosításokon ment keresztül. A Hetv. szerint ügygondnok kirendelésére nemcsak a hagyatéki tárgyaláson kerül sor, hanem a leltár felvétele során is. Az ügygondnok kirendelése kizárólagos közjegyzői hatáskörből megosztott jegyzői⁶⁹⁶ és a közjegyzői hatáskörébe került. A jegyző kérelemre a leltározás során biztosítási intézkedésként ügygondnokot rendelhet ki, amennyiben a hagyatékban gazdasági társasághoz kötődő társasági, illetve szövetkezeti részesedés van, és a társasági (szövetkezeti) vagyon megóvása vagy a társaság (szövetkezet) működésének

⁶⁹⁶ Hetv. 32. § (2) bekezdése szerint „Ha a leltár szerint a hagyatékban a Ptk. gazdasági társaságokra és szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben meghatározott társasági, illetve szövetkezeti részesedés van, – amíg a leltárt meg nem küldték a közjegyzőnek, a jegyző, azt követően – a közjegyző biztosítási intézkedésként a tagsági (szövetkezeti) jogok gyakorlására a társaság (szövetkezet) vagy a működésében érintett más személy, szervezet indokolt kérelmére ügygondnokot rendelhet ki, ha az intézkedés nyilvánvalóan a társasági (szövetkezeti) vagyon megóvása vagy a társaság (szövetkezet) működésének biztosítása érdekében szükséges. Az ügygondnok vagyonszökkenést eredményező határozat hozatalát a szavazatával nem támogathatja és a hagyaték terhére vagyoni kötelezettségeket nem vállalhat, kivéve, ha ezzel az érintett társaságot (szövetkezetet) és az örökösöként érdekeltet nyilvánvaló károsodástól óvja meg.”

biztosítása érdekében szükséges. Ebben az esetben ügygondnok a hagyaték terhére vagyoni kötelezettséget nem vállalhat, kivéve ha ezzel az érintetteket károsodástól óvja meg. Ha a közjegyző előtti eljárásban fény derül arra, hogy a.) az öröklésben érdekeltnek nincs törvényes képviselője és méhmagzat, kiskorú vagy cselekvőképességet érintő gondnokság alatt álló személy, vagy b.) nincs meghatalmazottja vagy törvényes képviselője az ismeretlen helyen tartózkodó, vagy ismert helyen tartózkodó, de visszatérésében gátolt öröklésben érdekeltnek, vagy c.) az öröklésben érdekelt törvényes képviselője jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el a Hetv. 49. §-a a közjegyző mérlegelésére bízva, hogy ezekben az esetekben a közjegyző ügygondnokot rendel ki, vagy a gyámhatóságot keresi meg eseti gyám vagy eseti gondnok kirendelése végett. Az ügygondnok kirendelésének további esetének tekinthető a biztosítási intézkedések között elhelyezett szabály: „Ha a leltár szerint a hagyatékban követelés van, annak behajtására az öröklésben érdekelt kérelmére a közjegyző ügygondnokot rendelhet ki.”⁶⁹⁷ Az ügygondnok kirendelésének feltétele, – függetlenül attól, hogy a jegyző vagy a közjegyző rendeli ki – hogy az ügygondnok előreláthatólag felmerülő készkiadásának és várható díjának megelőlegezése megtörtént. Pozitívumként emelhető ki az ügygondnok személyének konkrét meghatározása: biztosítva az öröklésben érdekelt személy részére a megfelelő – szakmai és pártatlan képviseletet – ügygondnokként elsősorban ügyvéd vagy ügyvédi iroda jelölhető ki.⁶⁹⁸ Átemelve a He. korábbi megoldását, amennyiben az ügygondnok kirendelésének sürgős esete forog fenn, kivételesen valamely öröklésben érdekelt más személy is kijelölhető, amennyiben nem áll fenn érdekellentét az általa képviselt személy vonatkozásában. Az ügygondnok meghatalmazotti jogállása a hagyatéki eljárás időtartamára terjed ki, mely során nyilatkozattételi jogosultsága teljes körű, a hagyatéki vagyon átvételére is kiterjedő hatállyal, azonban készpénzt, értékpapírt és értéktárgyat azonban csak a gyámhatóság engedélyével vehet át. A Hetv. 52. §-ának második fordulata szerint „Az ügygondnok egyezsége nem köthet, jogokról nem mondhat le, jogokat (követeléseket) nem ismerhet el és kötelezettséget nem vállalhat, kivéve, ha ezáltal az általa képviselt felet nyilvánvaló károsodástól óvja meg.” Bár a törvény 49-52. §-a taxatívén az ügygondokra vonatkozó szabályokat foglalja keretbe, ugyanakkor az összefoglaló címre tekintettel („Eseti gyám, eseti és ügygondnok”) e rendelkezések vélhetően az eseti gondnokra is kiterjednek.

⁶⁹⁷ Hetv. 32. § (3) bekezdése

⁶⁹⁸ RÁDONYI i.m. 14. p.

Mind az eseti gondnok, mind az ügygondnok szükség esetén biztosítási intézkedéseket foganatosíthat, amelyről beszámolási kötelezettséggel tartozik a közjegyző felé. Fellebbezési jogukról nem mondhatnak le sem előzetesen, sem a végzés közlése után.

4.5 Határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Magyarországon

4.5.1 1894. évi XVI. tc. az örökösödési eljárásról

Magyarországon a határon átnyúló öröklési jogi joggyakorlat első írott keretbe foglalása az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc-ben található, mely a magyar hagyatéki bíróságokra irányadó joghatósági szabályok összefoglalását tartalmazta. A hagyatéki bíróságok (királyi járásbíróságok) „tárgyi illetősége” a magyar örökgyó ország területén fekvő valamennyi ingó és ingatlan vagyónára, külföldi örökgyó Magyarország területén fekvő ingatlan vagyónára terjedt ki,⁶⁹⁹ ingó vagyónára⁷⁰⁰ csak abban az esetben, ha erről nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik és viszonyossági alapon egyéb joggyakorlat nem állt fenn.⁷⁰¹ Magyar örökgyó külföldön fellelhető ingó vagyona tekintetében a magyar joghatóság akkor állt fenn, ha nemzetközi szerződés alapján, vagy a viszonyosságon alapuló gyakorlat szerint a hagyatéki tárgyalás lefolytatása a magyar bíróság hatáskörébe tartozott.⁷⁰² Magyar örökgyó külföldön fekvő vagyónára nézve a magyar bíróságok nem rendelkeztek joghatósággal.⁷⁰³ A joghatósági szabályokon felül a tc. különös intézkedéseket tartalmazott külföldi örökgyó Magyarország területén tartalmazó hagyatékára nézve: e körben a joggyakorlat alapját nemzetközi szerződés, illetve viszonyossági megállapodás képezte, a tc. 107-113. §-aiba foglalt rendelkezések a hagyatékkal összefüggő biztosítási intézkedésekre, leltározásra, a hagyaték ideiglenes fenntartására, valamint kiadására nézve tartalmaztak

⁶⁹⁹ Külföldi örökgyó magyarországi ingatlan vagyónára nézve az öröklési eljárás lefolytatására magyar bíróság, illetve közjegyző rendelkezett joghatósággal abban az esetben is, ha az örökgyó Magyarországon sem lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezett, a haláleset bekövetkezésére Magyarországon vagy Magyarországon kívül került sor, ha az öröklésben érdekelt személyek nem magyar állampolgárok voltak. Az eljárás lefolytatására az a járásbíróság volt illetékes, melynek területén az örökgyónak utolsó rendes lakóhelye volt, ha több lakóhellyel rendelkezett, vagy az ország területén nem volt rendes lakhelye, ahol meghalt, és ha magyar területen lakóhelye nem volt és nem Magyarországon halálozott el, úgy az illetékességet az ingatlan vagyón fekvése határozza meg, illetőleg az igazságügyminiszter jelölte ki. KRENNER Zoltán: Magyar nemzetközi magánjog és jogsegély örökösödési ügyekben. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1933/5. sz. 177. p. [Továbbiakban: KRENNER (1933a)]

⁷⁰⁰ Külföldi örökgyó magyarországi ingó vagyónára nézve az öröklési eljárás lefolytatására magyar bíróság, illetve közjegyző rendelkezett joghatósággal, abban az esetben is, ha az örökgyó Magyarországon sem lakóhellyel, sem tartózkodási hellyel nem rendelkezett, és a haláleset bekövetkezésére nem Magyarországon került sor. Az eljárás lefolytatása azt a járásbíróságot terhelte, a.) melynek területén az örökgyónak utolsó rendes lakhelye volt, 2.) több lakóhely esetén, vagy ha az ország területén nem volt rendes lakóhelye, ahol elhalálozott, c.) ha magyar területen lakóhelye nem volt és nem itt halt meg, úgy az illetékességet az ingó vagyón fekvése határozza meg, esetleg az igazságügyminiszter jelölte ki. KRENNER (1933a) i.m. 174. p.

⁷⁰¹ RÓNASZÉKI TRUX i.m. 54. p.

⁷⁰² RÓNASZÉKI TRUX i.m. 54. p, KRENNER (1933a) i.m. 170. p.

⁷⁰³ KRENNER i.m. 173. p.

előírásokat.⁷⁰⁴ Ha az ismertetett szabályok ellenére a járásbíró vagy a közjegyző számára a joghatóság (illetékesség) körében kérdés merült fel a viszonyosság fennálltáról, az igazságügyminisztertől kellett állásfoglalást kérni.⁷⁰⁵ A viszonyossági gyakorlat az alábbi elveken nyugodott: a.) külföldi állampolgár ingó vagyonát – a belföldi hitelezői igények kielégítése után – a külképviseleti hatóságok útján az örökgyó állampolgársága szerinti állam hatóságának átadták, b.) ingatlan vagyon tekintetében a joghatóságot a vagyon fekvési helye alapozta meg.⁷⁰⁶

A XIX. század végétől kezdődően a magyar kollíziós öröklési joggyakorlat a hagyaték feldarabolásának elvét követte. Kodifikált jog hiányában az alkalmazandó jog a Curia határozatain alapult. A Curia 866/1909. számú ítélete szerint: „a külföldieknek Magyarország területén levő ingó hagyatékára nézve felmerülő vitás öröklési igények az anyagi jog szempontjából oldandók meg, e szerint pedig az örökségi jogra nézve a honi jog nyer alkalmazást és így az e részben felmerült vitás öröklési igények azon állam jogszabályai szerint bírálendók el, amely államnak polgára volt az örökgyó.” E szabály alapján külföldi örökgyó magyarországi ingó vagyona tekintetében⁷⁰⁷ az alkalmazandó jog a „*lex domicilii*” elvét követte.⁷⁰⁸ Ingatlan vagyon tekintetében az alkalmazandó jog meghatározása a *lex rei sitae* elvén nyugodott, mely a Curia 4626/1903. számú, és 7674/1905 számú határozatain alapult. A külföldi határozatok elismerésére vonatkozóan az 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról 411. §-a tartalmazott rendelkezéseket. A Plósz-féle Pp. 411. §-a hat pontban rögzítette a külföldi határozatok elismerés megtagadási okait.⁷⁰⁹ Ezen felül elismerés megtagadási okot képezett a közrendbe ütközés esete is.⁷¹⁰

⁷⁰⁴ Lásd részletesen RÓNASZÉKI TRUX i.m. 209-214. p., valamint RAGÁLYI i.m. 553-556. p.

⁷⁰⁵ KRENNER Zoltán (1933a) i.m. 178. p., Lásd 1911. I. tc. 414. §-át!

⁷⁰⁶ Magyarország területén fellelhető ingatlan vagyonra nézve a magyar bíróságok rendelkeztek joghatósággal, az alkalmazandó jog is a magyar jog volt.

⁷⁰⁷ Az ingó vagyon fogalma meghatározásának nehézségeiről lásd BALOGH János: Nemzetközi vonatkozású ingó vagyon. In *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/6. sz. 207-215. p.

⁷⁰⁸ KRENNER (1933a) i.m. 178. p.

⁷⁰⁹ „A mennyiben nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik, a külföldi bíróság ítéletét nem lehet érvényesnek elfogadni: 1. ha az a bíróság, a mely az ítéletet hozta, a magyar törvény szerint nem volt illetékes, vagy ha oly illetékességi ok alapján járt el, a mely az eljáró bíróság államának törvénye szerint ennek a polgárával szemben nem alkalmazható; 2. ha a marasztalt alperes magyar állampolgár, és meg nem jelenése következtében perbe nem bocsátkozott, kivéve, ha az idézés neki saját kezéhez, vagy megkeresés következtében valamely belföldi bíróság útján szabályszerűen kézbesített; 3. ha a fél magyar állampolgár, és a perben való részvételtől az eljárás szabálytalansága következtében ki volt zárva; 4. magyar állampolgár, személyi állapotát tárgyzó perekben; 5. ha az ítélet érvényességének elismerése hazai jogerős ítélettel, a közkerkölciséggel, vagy hazai törvény céljával ellenkezik; 6. ha azzal az állammal, a melynek bírósága az ítéletet hozta, e részben viszonyosság nincs megállapítva, kivéve, ha az ítélet nem vagyonjogi perben hozott, és a pernek nincs belföldön illetékes bírósága.” 1911. évi I. törvénycikk 411. §

⁷¹⁰ KRENNER Zoltán: Magyar nemzetközi magánjog és jogsegély örökösödési ügyekben (Folytatás). In *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1933/6. sz. 220. p. [Továbbiakban: (1933b)]

4.5.2 A 38/1954. IM utasítás (hagyatéki eljárás)

A 38/1954. IM utasítás nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekre nézve joghatósági szabályokat rögzített. Az öröklési eljárás lefolytatására közjegyző az alábbi esetekben rendelkezett joghatósággal: a.) magyar állampolgár belföldön lévő mind ingatlan, mind ingó vagyonára nézve az illetékes közjegyző kizárólagos joghatósága állt fenn, b.) magyar állampolgárnak külföldön lévő ingó vagyonára nézve a hagyatéki eljárást az igazságügyminiszter utasítása alapján illetékes közjegyző folytatta le, c.) külföldi állampolgár Magyarországon fellelhető ingatlan vagyonára úgyszintén magyar közjegyző joghatósága állt fenn (38/1954. IM utasítás szerinti illetékességi szabályok szerint), d.) külföldi örökhagyó belföldön található ingó hagyatékára nézve a joghatóságot nemzetközi megállapodás vagy viszonyossági gyakorlat alapozta meg.

Abban az esetben, ha külföldi állampolgár Magyarországon hunyt el, és az ország területén ingó és ingatlan vagyont hagyott hátra a végrehajtó bizottság a hagyatékkal összefüggésben készített jelentését mind a devizahatóságnak, mind az illetékes közjegyzőnek megküldte.⁷¹¹ A közjegyző ezekben az esetekben a belföldi hagyatékot hivatalból leltározta,⁷¹² és egyidejűleg hirdetményt bocsátott ki, melyben határidőt tűzött az örökléssel összefüggő igények bejelentésére. Ugyanakkor „sem a leltározás, sem a hirdetmény kibocsátása nem tartozik(ott) a hagyatéki eljáráshoz, mert az eljárást csak igazságügyminiszter utasítása alapján lehetett később lefolytatni.”⁷¹³

Magyar állampolgár külföldön lévő ingó vagyona tekintetében magyar hagyatéki eljárás csak az igazságügyminiszter utasítása alapján volt lefolytatható. Ingatlan vagyonra nézve a *lex rei sitae* elvének megfelelően, magyar közjegyzőnek joghatósága nem állt fenn.

Abban az esetben, ha a magyar örökhagyó külföldön halálozott el, és belföldön hagyott hátra hagyatéki vagyont, közjegyző az igazságügyminiszter értesítésének megfelelően folytatta le vagy mellőzte a hagyatéki eljárást.⁷¹⁴

Az utasításnak megfelelően az alkalmazandó jogra nézve ingatlan vagyon tekintetében a *lex rei sitae* elve, ingó vagyonra nézve a *mobilia inhaerent ossibus* jogelve volt irányadó.⁷¹⁵

⁷¹¹ Külföldi állampolgár ingó vagyonának kiadása a devizahatóságok hatáskörébe tartozott.

⁷¹² HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 106. p.

⁷¹³ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 108. p.

⁷¹⁴ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 107. p.

⁷¹⁵ HEGYHÁTI – ZÁHONY i.m. 107. p.

4.5.3 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (He.)

A He. a határon átnyúló öröklést érintő eljárásjogi rendelkezések terén 1958-ban – alaprendelet – tartalmazott joghatóságra, valamint az alkalmazandó jogra nézve rendelkezéseket, azonban a jogszabály ötven éves hatályban léte alatt ezek többnyire hatályukat veszítették. A hagyatéki eljárás illetékességi szabályai között joghatóságra vonatkozó rendelkezések is helyet kaptak (29.§). Magyar állampolgár belföldön lévő ingatlan és ingó hagyatékára nézve az illetékes magyar közjegyzőnek kizárólagos joghatósága állt fenn. Magyar állampolgár külföldi hagyatékára nézve a hagyatéki eljárást a közjegyző csak az igazságügyminiszter utasítása alapján indíthatta meg és folytathatta le. Az igazságügyminiszter utasítása nemzetközi szerződés rendelkezésén, vagy viszonyossági gyakorlaton alapult.⁷¹⁶ A He. a korábbi IM utasításnak megfelelően úgyszintén magyar közjegyző joghatóságát írta elő külföldi örökgyó magyarországi ingatlan hagyatékára nézve a *lex rei sitae* elvének megfelelően, ingó vagyon tekintetében a *mobilia inhaerent ossibus* jogelvnek engedtek terek, így nemzetközi szerződés vagy viszonyossági gyakorlat hiányában kivételes esetekben kerülhetett csak sor az igazságügyminiszter utasítása alapján ingó hagyatékra nézve magyar közjegyző joghatóságának megállapítására, valamint hagyatéki eljárás lefolytatásra.⁷¹⁷

A Legfelsőbb Bíróság elvi tanácsa a 212-es számú elvi határozatában kísérletet tett a hagyaték feldarabolása elvének magyarországi megszüntetésére, amikor kimondta, hogy „az öröklési igényeket osztatlanul annak az államnak a jogszabályai szerint kell elbírálni, amely államnak az örökgyó állampolgára volt.”⁷¹⁸ Azonban ettől az elvtől nemzetközi szerződés eltérhetett, amely a gyakorlatban továbbra is a hagyaték feldarabolása elvének alkalmazását eredményezte. Külföldi állampolgár Magyarországon bekövetkezett halála esetén belföldön maradt ingó és ingatlan vagyonát egyaránt leltározni kellett, és a leltárról készült jelentést az igazságügyminiszter részére meg kellett küldeni.⁷¹⁹

A Legfelsőbb Bíróság 212-es számú elvi határozata (mely a hagyaték egységének elvének meghonosítására tett kísérletet) és a nemzetközi szerződések által bevett gyakorlat (hagyaték feldarabolásának elve) közötti disszonancia a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési jogi ügyekben ellentétes joggyakorlatot eredményezett, így a Legfelsőbb Bíróság

⁷¹⁶ Ezekben az esetekben az érdekelt személy kérelmére ún. „bizonyítvány”, majd 1975. után öröklési bizonyítvány került kiállításra. Ennek szabályait lásd részletesen 7.3.5. alfejezet!

⁷¹⁷ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 116-117. p.

⁷¹⁸ GELLÉRT – HEGYHÁTI i.m. 268. p.

⁷¹⁹ E jelentést úgyszintén meg kellett küldeni a Magyar Nemzeti Banknak és az illetékes közjegyzőnek egyaránt. BERKES JÓZSEF: Hagyatéki eljárás (ügymenet modell). Budapest, Államigazgatási Szervezési Intézet, 1979. 23. p.

1952-ben állásfoglalást adott ki az egységes jogalkalmazás kieszközölése érdekében. A Legfelsőbb Bíróság 99. számú polgári kollégiumi állásfoglalása rögzítette: „Az öröklési igényeket – eltérő nemzetközi szerződés hiányában – mind az ingó, mind az ingatlan vagyon tekintetében annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek az örökhagyó a halálakor állampolgára volt.” Az állásfoglalás 1952. október 28-i hatályba lépésével a hatályba lépést követően megnyílt hagyatéokra nézve a hagyaték egységének elvét fogalmazta meg, mely a *lex patrie* elvén alapult.⁷²⁰

4.5.4 1979. évi 13. tvr. a nemzetközi magánjogról (Kódex)

1979. július 1-jén hatályba lépett a nemzetközi magánjogi tvr. (Továbbiakban: Kódex”), ezzel véget vetve „Magyarországon a tradicionálisan szokásjogi úton kialakult nemzetközi magánjognak”,⁷²¹ s önálló fejezetben szabályozza az öröklésre irányadó nemzetközi magánjogi rendelkezéseket. Az öröklésre irányadó jogi szabályozás az állampolgársági elven, mint egyetemes a joghatóságra és az alkalmazandó jogra egyaránt irányadó kapcsolóelven nyugszik.⁷²² A Kódex hatályba lépésével a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben, különösen a hagyatéki eljárásban a Kódex és a He., majd az azt felváltó Hetv. rendelkezéseit párhuzamosan kell(ett) alkalmazni. Értekezésemben először a Kódex és a He., majd a He-t felváltó hagyatéki eljárásról szóló törvény együttes alkalmazásából eredő jogalkalmazói visszasságokra kívánok rámutatni.

4.5.4.1 A Kódex és a He. párhuzamos szabályozása

A Kódex hatályba lépésével az öröklési ügyekre irányadó joghatósági szabályok elsődleges jogforrásává a nemzetközi magánjogról szóló tvr. vált. A tvr. 55. §-a alapján a az öröklési ügyekre irányadó joghatósági szabályok három elven nyugodtak: a.) magyar közjegyző kizárólagos joghatósága állt fenn magyar állampolgár belföldön található ingó és ingatlan vagyonára egyaránt, b.) külföldi állampolgár belföldön levő ingatlan hagyatékára nézve úgyszintén kizárólagos joghatóságot írt elő tvr., c.) magyar állampolgár külföldön lévő ingatlan és ingó vagyonára nézve a közjegyző akkor folytathatta le a hagyatéki eljárást, ha azt a vagyon fekvése szerinti állammal fennálló nemzetközi szerződés vagy viszonyossági gyakorlat lehetővé tette.⁷²³ Imregh Géza megközelítése szerint a Kódex a joghatóság tekintetében három szabályozási módot alkalmaz a magyar hatóságok és közjegyzők számára:

⁷²⁰ BACSÓ – PALLÓSI – SÖTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 36-37. p.

⁷²¹ BURIÁN László: A magyar nemzetközi magánjog a rendszerváltás után. In. *Magyar Jog*, 1992/12. sz. 713. p.

⁷²² Ha többes állampolgársággal rendelkező személy egyik állampolgársága magyar volt, a Kódex rendelkezéseinek megfelelően magyar állampolgárnak kellett tekinteni.

⁷²³ BACSÓ – PALLÓSI – SÖTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 548-549. p.

nevezetesen a.) kizárólagos, b.) vagylagos vagy alternatív, c.) kizárt joghatóságot.⁷²⁴ Magyar közjegyző (vagy hatóság) kizárólagos joghatósága áll fenn a magyarországi ingatlanokra és magyar örökgyó hagyatékának egészére nézve, a vagylagos joghatóság szabálya a tvr. 54. §-án alapult⁷²⁵, a kizárt joghatósági szabályok a szabályozás természeténél fogva öröklési ügyekben nem voltak alkalmazhatóak.⁷²⁶ A tvr. 55. § b.) pontja joghatósági szabályaiban azt a joggyakorlatot rögzítette, hogy ingatlan hagyatékra nézve a hagyaték fekvési helye szerinti, ingó hagyaték esetében annak az államnak a szervei jártak el, amelynek az örökgyó elhalálozása idején állampolgára volt.⁷²⁷

A Kódex hatályba lépésével a joghatósági szabályok elsődleges, kiinduló forrásává vált, s ettől kezdődően a He. rendelkezései a hagyatéki eljárás lefolytatására korlátozódtak. A tvr. 63.§-a értelmében nemzetközi elemet tartalmazó öröklés során a He. különös eljárási szabályait kellett alkalmazni.⁷²⁸ Határon átnyúló öröklés esetén a hagyatéki eljárásra eltérő szabályok vonatkoztak attól függően, hogy az örökgyó magyar vagy külföldi állampolgársággal rendelkezett, illetve a haláleset bekövetkezése hol történt.

Ha magyar állampolgár után külföldön ingó vagy ingatlan vagyon maradt, az eljárás attól függően alakult, hogy a haláleset külföldön vagy belföldön következett be. Amennyiben magyar örökgyó külföldön halálozott el, a (magyar) hagyatéki eljárás lefolytatására csak az igazságügyminiszter utasítása alapján kerülhetett sor. Ezekben az esetekben az igazságügyminiszter utasításának megfelelően a közjegyző vagy öröklési bizonyítványt bocsájtott ki, vagy megszüntette az eljárást. Ha belföldön elhunyt magyar örökgyó hagyatékát külföldi vagyon is képezte, akkor a leltárelőadót a leltár elkészültét követően jelentéstételi kötelezettség terhelte az igazságügyminiszter felé, valamint a jelentést egyúttal meg kellett küldenie a Pénzügyi Központnak, mint illetékes devizahatóságnak. A külföldön lévő hagyaték tekintetében a közjegyző a hagyatéki tárgyalást csak az igazságügyminiszter utasítása alapján folytathatta le.⁷²⁹ Ha magyar örökgyó az ország területén kívül halálozott el, és utána külföldön hagyatéki vagyon maradt, a magyar közjegyző az igazságügyminiszter

⁷²⁴ IMREGH Géza: A hagyatéki eljárás. In. GÁSPÁRDY (2001) i.m. 256. p.

⁷²⁵ „Bíróság, közjegyző vagy más hatóság eljárhat minden olyan ügyben, amelyben ez a törvényerejű rendelet a magyar bíróság vagy más hatóság joghatóságát nem zárja ki.” IMREGH i.m. 257. p.

⁷²⁶ IMREGH i.m. 257. p.

⁷²⁷ BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 548-549. p.

⁷²⁸ BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 550-551. p.

⁷²⁹ Sajátosan alakult a hagyatéki eljárás, ha magyar örökgyó belföldi halála esetén a hagyatékot mind belföldi, mind külföldi vagyontárgy képezte. Ezekben az esetekben, ha a He. általános szabályai szerint a belföldi hagyatékra nézve a hagyatéki eljárás lefolytatásának feltételei fennálltak, a közjegyző megindította a hagyatéki eljárást, és egyúttal tájékoztatta az igazságügyminisztert, hogy a hagyaték tárgyát külföldi vagyontárgy is képezi. Ugyanakkor ezen külföldi vagyontárgyra nézve a közjegyző a hagyatéki eljárást csak az igazságügyminiszter utasítása alapján terjeszthette ki. BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 553. p.

erre vonatkozó utasítása alapján folytatta le a hagyatéki eljárást. Eltérés azonban az előző két esettől, hogy ilyen esetekben az igazságügyminiszter utasítását megelőzően Magyarországon nem indulhatott semmiféle eljárás. Amennyiben az igazságügyminiszter a közjegyzőt az eljárás lefolytatására utasította, a hagyatéki eljárásra – különösen a hagyatéki tárgyalásra – a He. általános szabályai voltak irányadók.⁷³⁰

Külföldi állampolgár hagyatéki ügyében eltérő szabályozás érvényesült attól függően, hogy az örökhagyó hol halálozott el, a hagyatéki vagyon hol található, valamint mi képezi (ingó, ingatlan, vagy mindkettő) képezi a hagyatéki tárgyat. Külföldi örökhagyó Magyarországon bekövetkezett halála esetén, amennyiben nem maradt utána belföldön hagyatéki, a leltárelőadó a haláleset bekövetkeztéről köteles volt az igazságügyminiszter felé jelentést tenni. Ezekben az esetekben közjegyző előtti eljárásra nem került sor. Amennyiben külföldi örökhagyó után Magyarországon bekövetkezett halála esetén belföldi hagyatéki maradt, az eljárás attól függően alakult, hogy a hagyatéki tárgyat ingó vagy ingatlan vagyon képezte. Főszabály szerint ilyen esetben a hagyatéki mindenképpen leltározni kellett. Ingatlan vagyonra nézve a leltárelőadó a leltárt felterjesztette az igazságügyminiszternek, valamint megküldte az illetékes közjegyzőnek és a Pénzügyi Központnak. A közjegyző előtti eljárás a He. általános szabályai szerint folytatódott. Ingó hagyatéki esetében a közjegyző a leltár megérkezésétől számítva haladéktalanul hirdetményt bocsájtott ki, melyben harminc napos határidő tűzésével felhívta az öröklésben érdekelt személyeket, hogy hagyatéki igényeiket terjesszék elő. A határidő letelte után az eljárás további menetét az igazságügyminiszter utasítása határozta meg. Ha külföldi örökhagyó külföldön halálozott el, de Magyarországon ingatlan vagyont hagyott hátra, a hagyatéki leltározására és az eljárás lefolytatására a He. általános szabályai voltak irányadók, ingó hagyatéki esetében a leltározást az általános szabályok szerint folytatták le, majd ezt követően hirdetményt került közzétételre, melynek eredményéről a leltárelőadó tájékoztatta az igazságügyminisztert, a közjegyző előtti eljárásra az igazságügyminiszter utasítása alapján kerülhetett sor.⁷³¹

A Kódex a 99-es számú polgári kollégiumi állásfoglalás szabályozását megtartva a hagyatéki egysége elvének deklarálása mentén fektette le a határon átnyúló öröklésre irányadó kollíziós szabályokat.⁷³² A Kódex 36. § (1) bekezdése szerint az öröklési jogviszonyokat

⁷³⁰ BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 550-551. p.

⁷³¹ BACSÓ – PALLÓSI – SÓTH – SZOLCSÁNSZKY i.m. 554-557. p.

⁷³² BURIÁN László – VÖRÖS Imre: Az öröklési jog szabályai a magyar nemzetközi kollíziós magánjogban. In: BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 1997. 254. p., MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997. 420. p., KECSKÉS László: Öröklési és családjogi kérdések a magyar nemzetközi magánjogban. Budapest, Magyar Országos Közjegyzői Kamara, 2002. 37. p.

annak a jognak az alapján kell elbírálni, amely az örökhagyónak halála időpontjában személyes joga volt.

4.5.4.2 A Kódex és a Hetv. párhuzamos szabályozása

A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény hatályba lépésével a határon átnyúló öröklési kérdések elsődleges jogforrásává a Hetv. lépett, és a Kódex háttérjogszabályként alkalmazandó a hagyatéki eljárásról szóló törvény által nem szabályozott kérdések tekintetében. A Hetv. 104. § (1) bekezdése értelmében a magyar közjegyző joghatósága nemzetközi szerződések rendelkezésein alapul,⁷³³ ennek hiányában a Kódex fentebb ismertetett szabályai irányadók. Az alkalmazandó jogra nézve ugyanezen szabály irányadó. *Anka Tibor* felhívja rá a figyelmet, hogy az eljárásra az öröklési eljárás „természeténél fogva mindig annak az államnak az eljárási joga vonatkozik, amelyiknek a hatósága az eljárást lefolytatja, így a magyar közjegyző semmilyen körülmények között nem folytathatja le a hagyatéki eljárást más állam hagyatéki eljárási jogszabálya alapján.”⁷³⁴

A Hetv. a hagyatéki eljárás lefolytatására nézve – eltérően a korábbi szabályozástól – nem ír elő differenciált eljárást a magyar, illetve (külön) külföldi örökhagyó esetében. Mindössze annyi megkötés érvényesül, hogy kettős állampolgársággal (részben magyar állampolgársággal) rendelkező, valamint külföldi állampolgár esetén a hagyatéki eljárás lefolytatásának tényéről tájékoztatási kötelezettség terheli a jegyzőt vagy a közjegyzőt.

Tekintettel arra, hogy a Hetv. nem tartalmaz rendelkezéseket az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan, így a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására nézve a Kódex rendelkezései irányadók. A nemzetközi magánról szóló tvr. az *automatikus elismerés (ipso iure)* elvén nyugszik, külföldi határozat elismerésének nem feltétele külön (elismerés megállapítására irányuló eljárás lefolytatása) eljárás lefolytatása.

A tvr. 74. § (1) bekezdése értelmében „az elismerhetőség kérdését jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az a bíróság vagy hatóság vizsgálja, amelynek eljárásában ez felmerül”.

Az elismerés megtagadási okok véleményem szerint két csoportra oszthatók: a.) abszolút kizáró okot képez, ha a határozat meghozatalára magyar hatóságnak kizárólagos joghatósága állt fenn, b.) relatív kizáró okok az elismerés általános korlátaiként jelennek meg. Utóbbi esetében olyan eljárási jellegű akadályokról van szó, melyek konkrét esetekben az

⁷³³ Öröklési jogi tárgyú Magyarország által kötött nemzetközi egyezményekről lásd részletesen KECSKÉS i.m. 29-35. p.

⁷³⁴ ANKA (2014) i.m. 336-337. p.

elismerés gátjaként jelennek meg⁷³⁵: a) annak elismerése a magyar közrendbe ütköznék,⁷³⁶ b) az, akinek terhére a határozatot hozták, az eljárásban sem személyesen, sem meghatalmazott képviselője útján nem vett részt, azért mert az idézést és a keresetlevelet vagy az eljárás megindításának alapjául szolgáló egyéb iratot részére lakóhelyén vagy szokásos tartózkodási helyén nem kézbesítették szabályszerűen és olyan időben, hogy a védekezésre módjában állt felkészülni; c) a határozat olyan eljárás eredményeként került meghozatalra, amely a magyar eljárási jog alapvető elveit súlyosan sértette;⁷³⁷ d) ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt azonos felek között magyar bíróság vagy más hatóság előtt a perindítás hatályai a külföldi eljárás megindítását megelőzően beállottak (perfüggőség); e) ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog tárgyában magyar bíróság vagy más hatóság azonos felek között korábban jogerős érdemi határozatot hozott.

Az automatikus elismerés elve mellett a magyar jogszabályok lehetővé teszik *elismerés megállapítására irányuló eljárás* lefolytatását, amennyiben az érdekelt ezt külön kérelmezi. Az eljárás lefolytatása nemperes eljárás keretében bírósági hatáskörbe tartozik. A bíróság illetékességét az ellenérdekű fél belföldi lakóhelye (vagy szokásos tartózkodási helye), ennek hiányában a kérelmező belföldi lakóhelye (vagy szokásos tartózkodási helye) alapozza meg, amennyiben az illetékesség ezen illetékességi okok alapján sem állapítható meg a Budai Központi Kerületi Bíróság rendelkezik kizárólagos illetékességgel az eljárás lefolytatására. Választottbírósági eljárás során hozott határozatra nézve a Kódex a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességét határozta meg. Az *elismerés megállapítására irányuló eljárás* során a határozat érdemi felülvizsgálatának nincs helye, az eljárás csak az elismerés feltételei teljesülésének – a megfelelő képviselet az eljárásban, illetve a magyar eljárási jogi alapelvek betartottságának⁷³⁸ – vizsgálatára korlátozódhat. Az érdemi felülvizsgálat hiányára, valamint a tvr-ben meghatározott okok jellegére tekintettel *Burián László* álláspontja szerint az eljárás a fentebb említett okok az ellenérdekű fél kifogására vehetők figyelembe.⁷³⁹

⁷³⁵ BURIÁN László: Eljárási jogi kérdések. In. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 1997. 254. p.

⁷³⁶ A közrend fogalmának megítélése kapcsán *Burián László* leszögezi: „a megítélés nem szükségképpen egyezik meg a közrend kollíziós jogi fogalmával. Azt kell mérlegelni, hogy a határozat elismerésének és végrehajtásának magyarországi hatásai sértenék-e a jogrend alapvető, így pl. alkotmányos elveit.” BURIÁN (1997) i.m. 299. p.

⁷³⁷ *Osztheimer Katalin* a Kódex 72. § (2) bek. c.) pontját eljárási közrendi záradéknak minősíti. In. KAPA Mátyás – VERESS Emőd (szerk.): Határozatok végrehajtása határokon átívelő polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Unióban. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2009. 59 p.

⁷³⁸ BURIÁN László: Eljárási jogi kérdések. In. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 2001. 313. p.

⁷³⁹ Burián László (2001) i.m. 313. p.

4.6 A magyar öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában

Magyarországon a határon átnyúló öröklési (eljárás)jogi intézmények szabályozása a *szabályozás módját* tekintve sajátos képet mutat, mely az öröklési eljárás kialakulásának és fejlődéstörténetének, az ország alkotmányos berendezkedése változásainak – különösen az elmúlt ötven évnek – kihatásait mind a mai napig magában hordozza. E jellemvonásra vezethető vissza az intézmények különböző szintű jogforrások általi meghatározottsága: a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek elsődleges jogforrása a hagyatéki eljárásról szóló törvény, mely a joghatóságra és az alkalmazandó jogra nézve a szabályozás irányát és kereteit jelöli ki, azonban mind a joghatóságnak, mind az alkalmazandó jognak, csakúgy mint az öröklési ügyekben hozott külföldi határozatok elismerésének és végrehajthatóságának részletes kifejtése a nemzetközi magánjogról szóló tvr-ben található.

A határon átnyúló öröklés fő és egyetemes kapcsolóelvének a hagyaték jogának (*lex successionis*) két leágazása közül a magyar öröklési jog a *hagyaték egységének* koncepciójára épít, egyetlen jog hatálya alá rendelve a hagyatéki vagyon részét képező ingó és ingatlan vagyon átadását. Mind a joghatóságnak, mind az alkalmazandó jognak egyetemes és általános kapcsolóelve – a Kódexbe ágyazva – az állampolgárság elve, így az öröklési rendelet – mely az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének (elhalálozás időpontjában) elvét jelölte ki általános kapcsolóelvként – hatályba lépése vélhetően jelentős változást fog eszközölni a Kódex kapcsolóelvekre irányadó szabályozási koncepcióját illetően. A magyar kollíziós szabályozástól nem idegen a szokásos tartózkodási hely elve. A Kódex kiegészítő jelleggel alkalmazza olyan természetes személy esetében, akinek személyes jogát állampolgárságára tekintettel nem lehet megállapítani.⁷⁴⁰ Az öröklési rendelet hatályba lépésével a Kódex öröklésre irányadó kapcsolóelvi rendszere – amennyiben jelenlegi öröklési jogi fejezete megtartásra kerül – jelentős módosításon kell, hogy átessen, melyben az általános és kiinduló kapcsolóelvet kizárólag az örökhagyó szokásos tartózkodási helye képezheti, és kiegészítő jelleggel – elsősorban a jogválasztás intézményére tekintettel – az állampolgárság elve is a szabályzás része maradhat. Az öröklési rendelet a jogválasztás intézményének öröklési jogviszonyokra való kiterjesztését fogja eszközölni.⁷⁴¹ A rendelet a jogválasztás intézményének korlátozott keretek között enged teret, kizárólag az örökhagyó állampolgársága szerinti jog választását teszi lehetővé, így a hazai szabályozásban az intézmény határait ugyanezen korlátok mentén kellene meghúzni.

⁷⁴⁰ Kódex 11. § (4) bekezdése

⁷⁴¹ *Burián László* már a rendszerváltozást követően javaslatot tett a jogválasztás lehetőségének öröklési jogra való kiterjesztésére. BURIÁN (1992) i.m. 714. p.

Lényeges, álláspontom szerint koncepcionális változtatásokat igényel a Hetv. öröklési bizonyítványra vonatkozó szabályozása. A magyar jogalkotó választás előtt áll: megtarthatja az öröklési bizonyítvány magyar intézményének jelenlegi sajátos koncepcióját és rendeltetését, de ebben az esetben európai öröklési bizonyítvány névvel egy új intézményt kell a nemzeti jog, célszerűen a Hetv. részévé tennie harmonizáltan a hatályos öröklési bizonyítvánnyal. Vagy második alternatívaként az öröklési rendelet európai öröklési bizonyítványra vonatkozó rendelkezései fényében az új intézmény bevezetésével új alapokra kell helyeznie az öröklési bizonyítvány teljes hazai szabályozást. Meglátásom szerint a hatályos szabályozás és a rendelet közötti legerősebb disszonanciát az öröklési bizonyítvány kiállításának magyar jog általi feltételhez kötöttsége⁷⁴² jelenti.

Az európai öröklési bizonyítvány elsődleges célkitűzése a határon átnyúló öröklési ügyekben az örökös, hagyományos, végrendeleti végrehajtói, valamint hagyatéki gondnoki jogállás igazolása, ugyanakkor a rendelet nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a tagállamok a tisztán belföldi öröklési ügyekben is lehetővé tegyék alkalmazhatóságát. Amennyiben a magyar jogalkotó megtartja az öröklési bizonyítvány jelenlegi sajátos koncepcióját és rendeltetését, és a magyar öröklési bizonyítvány mellett európai öröklési bizonyítvány névvel egy új intézményt hoz létre, a jogalkalmazóknak a következő visszasságokkal kell szembe néznie: Magyar állampolgárok tisztán belföldi öröklési ügyekben is igényelhetik európai öröklési bizonyítvány kiállítását belföldi felhasználás céljából, ezzel kiaknázva a magyar öröklési bizonyítvány kibocsátásának 7.3.6. fejezetben kifejtett feltételeit, érvényes jogcímet szerezve a közhitelű nyilvántartásokba való bejegyzéshez. Ezen felül a külföldi felhasználás céljából kiállított öröklési bizonyítvány jelentősége vélhetően korlátozódni fog, a rendelet hatályba lépését követően csak harmadik országokban található hagyatéki vagyon tekintetében fog az örökhagyó utáni öröklési rend igazolására szolgálni.⁷⁴³

⁷⁴² Lásd részletesen kifejtve a 7.3.6. alfejezetben!

⁷⁴³ A Hetv. 102. § (2) bekezdése szerint öröklési bizonyítvány állítható ki, amennyiben „a hagyatéki tárgya kizárólag külföldi ingatlan vagy olyan külföldön lévő ingóság, mely átadására vonatkozóan a magyar közjegyzőnek nincs joghatósága.

Amennyiben az európai öröklési bizonyítvány felváltja és új alapokra helyezi az öröklési bizonyítvány magyarországi szabályozását, a jogalkotónak figyelembe kell vennie, hogy az (európai) öröklési bizonyítvány kiállítására vonatkozó kérelmezési jogosultsággal rendelkező személyek körén – a hatályos magyar szabályozással összehasonlítva – lényeges korlátozást eszközöl.⁷⁴⁴ Bármely alternatíva választása esetén, az (európai) öröklési bizonyítvány kiállítására irányuló eljárás egy jóval összetettebb, átfogóbb és több kritériumnak megfelelő eljárás bevezetésének kötelezettségét keletkezteti.

⁷⁴⁴ Míg a rendelet értelmében az európai öröklési bizonyítvány kiállítását az örökös, hagyományos, végrendeleti végrehajtó és a hagyatéki gondnok kérheti, addig a Magyarországon hatályos szabályozás szerint öröklési bizonyítvány kibocsátására vonatkozó jogosultság a hagyatéki hitelezőket is megilleti.

5. Öröklési eljárás Hollandiában

A Holland Királyságban Hollandia, a Holland Antillák és Aruba öröklési joga lényegesen eltér egymástól.⁷⁴⁵ Értekezésemben Hollandia tagállami öröklési eljárásjogának bemutatását tűzöm célként. 2003. január 1-jén Hollandiában egy új öröklési jog lépett hatályba,⁷⁴⁶ mely a korábbi francia jog ún. graduális rendszere⁷⁴⁷ helyett immár a német jog ismert parentéláris rendszerére támaszkodik. A parentéláris rendszer a csoportok/rendek szerinti öröklésre épül, melyben egy parentéla azoknak a személyeknek a közössége, akik mindnyájan egy közös elődtől származnak, beleértve a személyt magát és minden olyan természetes személyt, aki az utódokon keresztül vele rokonságban áll.⁷⁴⁸ Eljárásjogi szempontból vizsgálva bár a 2003. évi reform hatására több új intézmény került bevezetésre [„*boedelregister*” (hagyatéki jegyzék), „*boedelnotaris*” (hagyatéki közjegyző intézménye), „*verklaring van erfrech*” (öröklési bizonyítvány)], de az öröklési eljárásban a közjegyzőség domináns szerepe továbbra is megmaradt.

Hollandiában az öröklési jogra irányadó mind anyagi jogi, mind eljárásjogi rendelkezések a holland Polgári Törvénykönyvben („*Burgerlijk Wetboek 2003*”, Továbbiakban: „BW”) lelhetők fel, kapcsolódó jogforrásként meg kell még említeni a közjegyzőkről szóló törvényt („*Wet op het notarisambt 1999*”, Továbbiakban: „WnA”), mely elsősorban a közjegyzői jogosultságokat és kötelezettségeket határozza meg az ún. „*opvolgingsproces*” (öröklési eljárás) során.

A határon átnyúló öröklési jogi intézmények vonatkozásában mérföldkőnek tekinthető az 1996. szeptember 4-én hatályba lépett nemzetközi öröklési jogról szóló törvény („*Wet conflictenrecht erfopvolging*”), melynek eredményeként törvényi szinten első alkalommal kerültek kodifikálásra a nemzetközi öröklési ügyeket meghatározó kollíziós szabályok, másodsorban ezzel a jogszabállyal Hollandia az 1989-es Haláleset miatti öröklésre alkalmazandó jogról szóló hágai nemzetközi egyezmény (Továbbiakban: „Hágai egyezmény”)⁷⁴⁹ szabályait is a nemzeti jog részévé tette.

⁷⁴⁵ Mathijs H. TEN WOLDE – Bert NANNEN: The Netherlands. In: Louis GARB – John WOOD (eds.): International Succession. The Hague, Third edition, Oxford University Press, 2010. 535. p.

⁷⁴⁶ Wilbert KOLKMAN: Freedom of testation in the Netherlands. In: Reinhard ZIMMERMANN (eds.): Freedom of testation / Testierfreiheit. Tübingen, Mohr Siebeck 2012. 32-33. p.

⁷⁴⁷ A graduális rendszer szerint a törvényes öröklési rend a rokonsági fok szerint rendeződik: egy közelebbi rokon törvény erejénél fogva kiszorítja a távolabbi rokont az öröklésből.

⁷⁴⁸ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – Rainer HAUSMANN i.m. 230. p.

⁷⁴⁹ Hollandia az egyezményben részes tagállamok közül elsőként ratifikálta az egyezményt 1996. szeptember 27-én.

5.1 Az öröklési jog rendezőelvei és az öröklési eljárás kapcsolata

A magyar öröklési joghoz hasonlóan Hollandiában is, örökölni törvény vagy végintézkedés útján lehetséges, amennyiben az örökhagyó érvényes végintézkedést tett, az öröklést elsősorban a végintézkedés határozza meg. A törvényes öröklés esetén a „*Burgerlijk Wetboek*” az öröklésben érdekelt személyeket négy parentélára osztja: első csoportban az örökhagyó leszármazói a túlélő „ágytól és asztaltól nem elválasztott” házastárssal együtt, második csoportban az örökhagyó szülei testvéreivel egy sorban, harmadikként az örökhagyó nagyszülei, végül a negyedik parentélában az örökhagyó dédszülei örökölhetnek.⁷⁵⁰ Az örökhagyótól számított hatodik fokon távolabbi rokon nem örökölhet.⁷⁵¹ Az azonos parentélában lévők egyenlő arányban szerzik meg a hagyatékot, ez alól kivételt jelentenek a féltestvérek, akik egy törvényes leszármazó örökrészének felét örökölhetik. Az „ágytól és asztaltól nem elválasztott házastárs az első öröklési csoportban a leszármazókkal együtt örököl.”⁷⁵² Amennyiben az örökhagyó gyermeket nem hagyott hátra, egyedüli örökös. 2002. december 31-ig a holland öröklési jog ismerte a szülői hagyatékrész intézményét („*ouderlijke borderverdeling*”), azonban a 2003 évi reform hatályba lépésével a szülői hagyatékrész törvényes örökrésszé alakult át.⁷⁵³ Abban az esetben, ha az örökhagyó után nem maradt öröklésre jogosult személy, az állam a hagyatékot teljes jogutódként szerzi meg.⁷⁵⁴

Érvényes végintézkedés tételének két feltétele van: az örökhagyó rendelkezzen végrendelezési képességgel (valamennyi nagykorú cselekvőképes természetes személy, kiskorúak 16. életév betöltésével egy olyan kijelölt gondnok vagy gyám felügyelete mellett, akivel egy háztartásban élnek), valamint a végintézkedésre előírányozott formai rendelkezések megtartása. A végintézkedés tartalmazhatja a törvényes örökrész mértékétől való rendelkezést, hagyatékra irányadó rendelkezéseket, alapítvány létesítését, valamint a végintézkedés végrehajtására kijelölt iránymutatásokat.

A végintézkedés fajtáját tekintve Hollandiában kétféle okirati formában tehető érvényes végrendelet: egyrésztől közjegyzői okiratba, másodsorban ún. „*codicil*”-ba foglalva. Végrendelet készítésekor az örökhagyó közreműködésének arányában kétféle okiratot állíthat ki a közjegyző. Végrendelet közjegyző általi készítése során az örökhagyó végső akaratát a közjegyző rögzíti, közjegyzőnél letett végrendeletnél az örökhagyó a saját kezűleg írt

⁷⁵⁰ Art. 4:10 Abs. 1 BW

⁷⁵¹ Art. 4:11 Abs. 1 BW

⁷⁵² A holland jog a házastársak közötti életközösség fennállását mind az örökrész, mind a haszonélvezeti jog szempontjából egyaránt feltételként írja elő.

⁷⁵³ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 232-233. p.

⁷⁵⁴ Fontos annak rögzítése, hogy ebben az esetben az állam nem tekinthető törvényes örökösnek, hanem jogutódnak tekintendő. In. Art. 4: 189. BW

végintézkedését a közjegyzőnél helyezi el.⁷⁵⁵ Utóbbi esetben az örökhagyónak nyilatkoznia kell arról, hogy a végrendelet saját utolsó akaratát tartalmazza, valamint aláírásával kell ellátnia. Erről a nyilatkozatról a közjegyző egy okiratot állít ki, melyet mind az örökhagyó mind a közjegyző aláírásával igazol.⁷⁵⁶ A „*codicil*” alatt a saját kezűleg írt végintézkedést kell érteni, mely létrehozása és megváltoztatása közjegyzői közreműködést nem igényel. Jogszabály erre vonatkozóan nem ír elő formakényszert, mindössze annyi megkötés van, hogy az örökhagyónak saját kezűleg kell írnia, aláírnia, ill. keltezéssel ellátnia. A „*codicil*”-ban csak a személyes vagyontárgyokról, bizonyos ékszerekről, néhány bútorról és ruhákról lehet rendelkezni.⁷⁵⁷ További korlátozás, hogy a saját kezűleg írt végintézkedés örökösnevezést nem tartalmazhat.

Hollandiában készített valamennyi végintézkedést a „*Centraal Testamenten Register*”-ben (CTR) (Végintézkedéses Központi Nyilvántartásban) tartják nyilván, mely Hágában az Igazságügy Minisztérium alárendelt szerveként működik. 2007. január 1-től a nyilvántartás vezetése a „*Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie*” (Holland Országos Közjegyzői Kamara) hatáskörébe tartozik.⁷⁵⁸ A közjegyzői okirati formában kiállított végrendeleteket a közjegyzőknek legkésőbb az okirat kiállítását követő napon, elektronikus úton a nyilvántartásba fel kell vezetniük, „*codicil*” esetén nincs ilyen kötelezettség.⁷⁵⁹

A holland jog nem ismeri el a közös végrendelet és az öröklési szerződés intézményét. Mindezek ellenére a közös végintézkedés tilalma a gyakorlatban tulajdonképpen egy formális tilalomként érvényesül, jegyesek ill. házastársak házassági vagyoni jogi szerződésben öröklési kérdésekről rendelkezhetnek.⁷⁶⁰

Hollandiában hasonlóan a német és magyar jogrendszerhez, az öröklés a halál pillanatában nyílik meg. Az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag⁷⁶¹ az öröklési eljárás e jogállás megállapítására, – szükség esetén – a hagyaték felosztására és átadására irányul.

⁷⁵⁵ Wilbert KOLKMAN: Testamentary Formalities in the Netherlands. In: Kenneth G.C. REID – Marius J. DE WAAL – Reinhard ZIMMERMANN (eds.): Comparative Succession Law. Vol. 1: Testamentary Formalities. Oxford, Oxford University Press, 2011. 147. p.

⁷⁵⁶ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 234.p.

⁷⁵⁷ WOLDE – NANNEN i. m. 536. p.

⁷⁵⁸ MÁTÉ – SAJBEN i.m. 205. p.

⁷⁵⁹ A felvezetés, regisztráció díja 8,17 euro. In. SCHÖMMER – EULE i.m. 256. p.

⁷⁶⁰ Egy külföldön, az ottani formai feltételek figyelembevételével létrehozott közös végrendelet Hollandiában érvényes, de anyagi jogi hatás kiváltására nem alkalmas. In. FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 233. p.

⁷⁶¹ René van ROOIJ – Maurice V. POLAK: Private international law in the Netherlands. The Hague, Kluwer Law and Taxation Publishers, T.M.C. Asser Instituut, 1987. 229. p.

5.2 Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek („boedelnotaris”, „kantonrechter”, „griffier”)

Az öröklési eljárás lefolytatásában a 2003. évi reform ellenére továbbra is a döntő szerep a közjegyzőségre hárul. Végintézkedés tétele alapvetően továbbra is közjegyzői közreműködést igényel, emellett a hagyaték felszámolására, átadására és felosztására az ún. „*opvolgingsproces*” (öröklési eljárás) során közjegyző vezetésével kerül sor. A 2003. évi reform egyik újítása a „*boedelnotaris*” (hagyatéki közjegyző) intézményének törvényi kodifikálása volt. A módosítás az új elnevezés ellenére a közjegyzők hatáskörén lényegében nem változtatott: a hagyatéki közjegyző elsősorban az örökösök tanácsadójaként működik, emellett koordinálja az öröklési eljárást. Hagyatéki közjegyzőt az örökösök – ill. az a személy, aki a hagyatékot feltételesen szerzi meg – valamint a végrendeleti végrehajtó határozhat meg, korlátozott hagyatékelfogadás esetén a közjegyző kijelölése a bíróság által történik. Amennyiben az örökösök többsége, vagy olyan örökös, aki a hagyaték több mint felének várományosa a közjegyző személye ellen tiltakozik, az öröklési eljárás megindulásától számított egy hónapon belül kezdeményezhetik a „*kantonrechter*” előtt más közjegyző kijelölését. Ebben az esetben az új közjegyzőt fel kell vezetni a hagyatéki jegyzékbe.⁷⁶²

A hagyatékkal kapcsolatos vitás kérdések rendezésében valamely jogosult kérelmére bíróság jár el. Korábban az örökléssel kapcsolatos jogvitákban az ügyek többségében „*kantongerecht*” járt el, némely esetben a „*arrondissementsrechtbank*”.⁷⁶³ 2002. január 1-től a holland bírósági szervezetről szóló törvény módosításának eredményeként⁷⁶⁴ megszűntek az önálló „*kantongerecht*” (járásbíróságok), így jelenleg a „*sector kanton*” (kantonális bíróságok) -ként működnek. Az új szabályozás értelmében a „*kantonrechter*” (járásbíró) hangsúlyozottan az „*arrondissementsrechtbank*” (felsőbb bíróságok) szervezetébe tagozódva egyesbíróként rendelkezik hatáskörrel pénzkövetelések törvényes felosztásának megállapításában a túlélő házastárs és a gyermek közti vita esetén, a hagyatéki vagyontárgyak birtokba utalásáról, amennyiben a túlélő házastársnak haszonélvezeti joga áll fenn, szellemileg zavart örökhagyó végintézkedésének jóváhagyása tárgyában, a kötelesrésze jogosult kérelmére annak megállapítása iránt, hogy az örökös vagy végrendeleti végrehajtó

⁷⁶² SCHÖMMER – EULE i. m. 306. p; FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 237. p.

⁷⁶³ A tartományi bíróság hatáskörébe tartozó öröklési jogvitában vagy egyesbíró vagy bírósági írnok jár el.

⁷⁶⁴ Art. 2. 47 u. 48. Wet op de rechterlijke organisatie

által kiállított tanúsító igazolás a „*boedelregister*” (hagyatéki jegyzék) helyességét megfelelően tanúsítja-e.⁷⁶⁵

Az örökléshez kapcsolódóan még egy jellegzetesen holland intézményt kell kiemelni, az „*arrondissementsrechtbank*” szervezetében tevékenykedő „*griffier*”-t (bíróági írnok). A „*griffier*” legfőbb feladata a hagyatéki jegyzék vezetése. Emellett a „*arrondissementsrechtbank*” által kijelölt „*griffier*” jár a hagyatéki gondnokság megszüntetése tárgyában az öröklésben érdekelt személy kérelmére, valamint hagyatéki gondnok nevezés és az öröklési eljárásból való kizárásuk tárgyában. A jogosult kérelmére végzést bocsát ki arról, hogy az örökhagyó után ki, milyen arányban örököl, valamint a végintézkedésben az örökhagyó által előírányozott jogválasztás érvényességéről és formai feltételeinek elfogadhatóságáról.⁷⁶⁶

Az öröklési jogi reform részeként a holland tartományi bíróságok nyilvános hagyatéki jegyzéket („*boedelregister*”) alakítottak ki, melyben a hagyatékkal kapcsolatos releváns tényeket tartják nyilván.⁷⁶⁷ A hagyatéki jegyzék létesítésére és vezetésére az örökhagyó utolsó lakóhelye szerinti tartományi bíróság (a gyakorlatban ténylegesen a bíróági írnok) illetékes.⁷⁶⁸ A hagyatéki jegyzék tartalmazza az örökös, végrendeleti végrehajtó vagy bíróság által kijelölt hagyatéki (köz)jegyző megnevezését, az örökség elfogadásának és a hagyaték felosztásának tényét, az örökösöket megillető három hónapos megfontolási idő meghosszabbításának tényét. Abban az esetben, ha az örökhagyó utolsó lakóhelye külföldön található a jegyzék vezetésére a hágai tartományi bíróság illetékes. Az elektronikus nyilvántartásba való betekintés az érdeklődő jogosult részére ingyenes, de a nyilvántartásból a hagyatéki ügyre vonatkozóan a bíróági írnok által a jogosult kérelmére kiállított kivonat díjköteles.⁷⁶⁹

⁷⁶⁵ Art. 15. Abs. 1, 2 BW

⁷⁶⁶ SCHÖMMER – EULE i. m. 304-305. p.

⁷⁶⁷ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 237. p.

⁷⁶⁸ Art. 186 Abs. 1 BW

⁷⁶⁹ SCHÖMMER – EULE i. m. 305-306. p.

5.3 Az öröklési eljárás („opvolgingsproces”)

A 2003. évi öröklési jogi reform nem hozott jelentős változást a közjegyzőség öröklési eljárásban betöltött szerepében. Az öröklési eljárásban hagyaték felszámolására, átadására és felosztására az ún. „*estate planning*” (felszámolási eljárás) során közjegyző vezetésével kerül sor. „Kötelező hagyatéki eljárás nincs Hollandiában, azonban az ingatlanok tulajdonjogának rendezéséhez mindenképp közjegyzői közreműködés szükséges.”⁷⁷⁰ Eltérően az értekezésben vizsgált országoktól, Hollandiában az eljárás lefolytatására vonatkozóan nem érvényesül illetékességi szabály, a hagyaték átadásban közreműködő közjegyző személyét az örökösök – illetve az a személy, aki a hagyatékot feltételesen szerzi meg – valamint a végrendeleti végrehajtó határozhatja meg. Abban az esetben, ha az örökösök között vita van személyéről, vagy a hagyaték részben kerül elfogadásra, az illetékes közjegyzőt a bíróság jelöli ki.⁷⁷¹

Az eljárás során a közjegyző megállapítja az örökösök személyét, megvizsgálja, hogy az örökhagyó után végintézkedés maradt-e hátra, meghatározza a hagyaték tárgyát képező vagyontárgyakat, valamint azok felosztási módját.⁷⁷² Abban az esetben, ha az örökhagyó végintézkedésében végrendeleti végrehajtót nevezett, a végrendeleti végrehajtó jogosult a hagyaték felszámolására.

Az eljárás lehetőséget biztosít a hitelezői igények bejelentésére, valamint azok hagyatékból való kielégítésére. Az öröklési eljárás során szükségszerűen felmerülő hagyatéki terhek nemcsak az örökhagyó adósságait foglalják magukba, hanem a hagyatékkal kapcsolatban felmerült valamennyi kiadást. Ide sorolhatók a temetés költségei, a hagyaték felszámolásával, átadásával és végintézkedés végrehajtásával összefüggő kiadások. A követelések az alábbi sorrendben elégíthetők ki: első helyen az örökhagyó azon tartozásai, amelyek halálával nem szűnnek meg, másodikként a temetés költségei, ezt követően az öröklési eljárás és a hagyatéki közjegyző díja, negyed sorban a végrendeleti végrehajtás költségei és a végrendeleti végrehajtó díja, ezt követően harmadik személy *ipso iure* keletkező igényeinek teljesítése, amelyek a hagyatékban követelésként jelennek meg, hatodikként a kötelesrészi igények, melyeket a végrendelettel összefüggő igények követnek, végül az adományból és egyéb jognyilatkozatból származó kötelezettségek.⁷⁷³

⁷⁷⁰ MÁTÉ – SAJBEN i.m. 206. p.

⁷⁷¹ SCHÖMMER – EULE i. m. 306. p; FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 237. p.

⁷⁷² <http://www.successions-europe.eu/hu/netherlands/topics/which-is-the-competent-authority-who-should-i-contact/> [letöltés ideje: 2015. január 23.]

⁷⁷³ SCHÖMMER – EULE i. m. 227-228. p., Art. 7. Abs. 1. BW

5.4 Hagyatéki gondnokság és a végintézkedés végrehajtása

A végintézkedés végrehajtásának két formáját szabályozza a „*Burgerlijk Wetboek*”: végintézkedés végrehajtása egyszerű módon⁷⁷⁴ és végintézkedés végrehajtása hagyatéki gondnok közreműködésével.⁷⁷⁵ A végintézkedés végrehajtása egyszerű módon („*executele*”) alapvetően a hagyaték felszámolását jelenti, beleértve a hagyatéki terhek kielégítését, valamint az örökrészek átadását. A végintézkedés végrehajtására hagyatéki gondnok közreműködésével kerül sor („*testamentair bewind*”), amennyiben az öröklésben érdekelt személyek között jelentős érdekellentét áll fenn. A holland jog „*testamentair bewind*” eljárása a német jog „*Dauervollstreckung*” eljárásával állítható párhuzamba.⁷⁷⁶ Az eljárásban a hagyatéki gondnok a hagyaték jogosultjait képviseli, nemcsak együttműködik az érdekelt személyekkel, hanem közelíti is az egymással konkuráló érdekeket. Az örökhagyó végintézkedésében rendelkezhet hagyatéki gondnokságról, ill. nevezhet hagyatéki gondnokot. A BW a hagyatéki gondnokság három típusát különbözteti meg: 1. Hagyatéki gondnokság az öröklésben jogosult személy érdekében és védelmére (pl.: eladósodott vagy drogfüggő gyermek vagy más leszármazó esetén), 2. hagyatéki gondnokság valamennyi örökös érdekében (abban az esetben, ha az örökhagyó nem bízta meg az örökösökben a hagyaték megfelelő felosztásában), 3. hagyatéki gondnokság a konfliktusok elkerülése érdekében (a végintézkedés kétszintű rendelkezése esetén az első- és másodsorban kedvezményezett személyek között). A hagyatéki gondnokság vonatkozhat egy vagy több örökrészre, bizonyos hagyatéki vagyontárgyakra, vagy egész végrendeletre. Az eljárás során a hagyatéki gondnok egyedül és kizárólagosan válik jogosulttá a hagyaték kezelésére. Bár az örökhagyótól származik a hagyatéki gondnokot megillető jogosultságok meghatározása, de az örökhagyó a végintézkedésében nem rendelkezhet a hagyatéki gondnok díjazásáról⁷⁷⁷ és a gondnokság befejezésének időpontját sem határozhatja meg. Az intézmény kapcsán meg kell még említeni a hagyatéki gondnokság egy speciális formáját, az ún. törvényes hagyatéki gondnokságot, mely *ipso iure* abban az esetben keletkezik, amikor a hagyatéki terhek meghaladják az aktív vagyont.⁷⁷⁸

⁷⁷⁴ Art. 4: 122. BW

⁷⁷⁵ Art. 4: 153 BW

⁷⁷⁶ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 236. p.

⁷⁷⁷ A hagyatéki gondnok díja törvény által meghatározott, a BW 159. cikke szerint évente a hagyatéki vagyon 1 %-a.

⁷⁷⁸ SCHÖMMER – EULE i. m. 262-263. p.

Az örökgyó végintézkedésének végrehajtására végrendeleti végrehajtót („*exécuteur*”) nevezhet. 2003. január 1-től a végrendeleti végrehajtó nevezésre csak közjegyző által készített, vagy közjegyzőnél letétbe helyett végrendeletben kerülhet sor. Az örökgyónak lehetősége van arra is, hogy a végrendeleti végrehajtót hagyatéki gondnoki jogosultságokkal ruházzon fel, így jogosulttá tehető a hagyatéék felosztására.⁷⁷⁹ A holland végintézkedések többségében a végrendeleti végrehajtó egyúttal hagyatéki gondnoki tisztséggel is rendelkezik.⁷⁸⁰ Az öröklés jogi reform a végrendeleti végrehajtó jogosultságait jelentősen kibővítette. A hagyatéki vagyontárgyak ipso iure a végrendeleti végrehajtó birtokába szállnak, melyeken kizárólagos kezelési- és intézkedési jogosultsága van. Emellett képviseli az örökösöket bíróságon és bíróságon kívül.

5.5 Az öröklési bizonyítvány („*verklaring van erfrech*”) és végrendeleti végrehajtó tanúsítványa („*verklaring van executele*”)

2003-as évet megelőzően a holland öröklési jogban egy közokiratnak minősülő öröklési bizonyítvány ismeretlen volt. Az öröklési reform legnagyobb horderejű változása a hagyatéki közjegyző és a hagyatéki jegyzék bevezetése mellett a „*verklaring van erfrech*” létrehozása volt.

A bizonyítvány célja az örökös minőség közjegyző általi igazolása harmadik személyekkel szembeni jogok és kötelezettségek gyakorlása érdekében. A bizonyítvány kiállítására elsősorban az öröklési eljárást lefolytató közjegyző jogosult, de a kiállítás során ez nem szükségszerű feltétel. A kiállított bizonyítvány közjegyzői okiratnak minősül, hitelesen tanúsítja az örökös minőséget. Kiállítására kérelemre kerül sor, mely alapján a közjegyző megvizsgálja a végintézkedések központi rendszerében, az örökgyó hagyott-e hátra végintézkedést, hatósági nyilvántartásban az örökgyó családi állását (származás, házasság), valamint házas örökgyó esetén a házassági vagyoni jogi nyilvántartást.

⁷⁷⁹ Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy ugyanazon hagyatéék esetében egy személy egyazon időben hagyatéki gondnok és végrendeleti végrehajtó legyen.

⁷⁸⁰ SCHÖMMER – EULE i. m. 262. p.

A bizonyítványban a közjegyző lényegében meghatározza, hogy az öröklésre milyen jogcím alapján került sor, az örökösök a hagyatékot milyen módon szerezték meg, az öröklési eljárásban sor került-e végrendeleti végrehajtó és/vagy hagyatéki gondnok nevezésre, hasznélvezeti jog fennálltát, túlélő házastárs törvényes örökrészéről való lemondását.⁷⁸¹ A bizonyítvány kiállítása során a közjegyzőt gondossági kötelelem terheli, ennek ellenére a kiállított bizonyítványban szereplő örökléssel összefüggő igények helytállóságáért nem felel. A kiállított bizonyítvány közokiratnak minősül.⁷⁸²

Ha a bizonyítvány kiállítása után az örökléssel összefüggő tények és körülmények jelentősen megváltoznak, a közjegyző új okiratot állít ki, melyben utalni kell arra, hogy a korábban kiállított bizonyítvány mikor veszti hatályát. A közjegyzők szóló 49. cikk b) pontja alapján a közjegyző olyan személy részére, akit a bizonyítvány megjelöl, vagy rá nézve a kiállított okirat hatással van, a kiállított bizonyítványról köteles másolatot rendelkezésére bocsátani.⁷⁸³

A végrendeleti végrehajtó kérelmére e minőségéről a közjegyző ún. végrendeleti végrehajtó tanúsítványt („*verklaring van executele*”) állít ki. Jogszabály nem rendelkezik arról, hogy ezt a tanúsítványt minek kell tekinteni. *Kolkman* és *Veldman* az öröklési bizonyítvány egy speciális fajtájának minősíti, így véleményem szerint közokiratnak tekinthető.

5.6 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása Hollandiában

Az eddig górcső alá vett 2003. évi öröklési reform mellett – mely döntően az öröklési eljárás területén hozott lényeges módosításokat – a holland öröklési jog vizsgálata során a jogterület másik „báziselemének” az 1996. szeptember 4-én hatályba lépő nemzetközi öröklési jogról szóló törvényt („*Wet conflictenrecht erfopvolging*”) tekintem.

A jogszabály megalkotása a holland nemzetközi magánjogra irányadó rendelkezések összefüggésében két szempontból releváns: egyrészt törvényi szinten első alkalommal kerültek kodifikálásra a nemzetközi öröklési ügyeket meghatározó kollíziós szabályok, másodsorban ezzel a jogszabállyal Hollandia az 1989-es Haláleset miatti öröklésre alkalmazandó jogról szóló hágai nemzetközi egyezmény (Továbbiakban: „Hágai egyezmény”)⁷⁸⁴ szabályait is a nemzeti jog részévé tette. A hágai egyezmény először rögzítette multilaterális szinten az öröklési jog területén a hagyaték egységének elvét,

⁷⁸¹ SCHÖMMER – EULE i. m. 306-307. p.

⁷⁸² MÁTÉ – SAJBEN i.m. 206. p.

⁷⁸³ Wet op het notarisambt Art. 49. b)

⁷⁸⁴ Hollandia az egyezményben részes tagállamok közül elsőként ratifikálta az egyezményt 1996. szeptember 27-én.

kompromisszumos megoldásként egyaránt teret engedett objektív kapcsolóelvként az állampolgárság és a lakóhely elvének, elfogadta a korlátozott jogválasztás lehetőségét, csakúgy, mint az öröklési szerződés intézményét.⁷⁸⁵

Az angol-amerikai és a francia jog kettéválasztó rendszereitől eltérően Hollandia nem tesz különbséget az ingó és ingatlan hagyatékra irányadó kapcsolóelvek között az öröklési jogi jogviszonyok megítélése során, az öröklési kollíziós szabályozás a hagyaték egységének elvén nyugszik.⁷⁸⁶ A holland hagyományoknak megfelelően objektív kapcsolóelvként az 1996-os törvényben is az örökhagyó állampolgársága került deklarálásra.

A hágai egyezmény megerősítő hatásának eredményeként a vissza- és továbbutalás továbbra is kizárt a nemzeti jog szerint, ugyanakkor korlátozott körben, de teret engedtek a jogválasztásnak a hagyaték egészére nézve.⁷⁸⁷ A jogválasztáson felül a hágai egyezménynek köszönhetően váltotta fel az örökhagyó lakóhelyét („*sterfhuis*”) az utolsó szokásos tartózkodási hely kapcsolóelvével.⁷⁸⁸ Az örökhagyó meghatározhatja, hogy az öröklés esetére irányadó jog a választás megtételekor, illetve a halálakor meglévő állampolgársága vagy szokásos tartózkodási helye szerinti jog legyen.⁷⁸⁹

Határon átnyúló jogvitákban a holland bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal, ha 1.) az elhunyt domicile vagy szokásos tartózkodási helye a hálest bekövetkeztekor Hollandiában volt található, 2.) ha az alperes domicile vagy szokásos tartózkodási helye Hollandiában volt található, 3.) a jogvita tárgyát képező ingatlan Hollandiában található, 4.) a felek megállapodtak holland bíróságok joghatóságáról.⁷⁹⁰

Hollandiában a külföldi határozatok elismerése annak függvénye, hogy adott állammal sort került-e elismerésre irányadó megállapodás megkötésére, avagy sem. Hollandia 1925-ben Belgiummal, 1959-ben Olaszországgal, 1963-ben Németországgal és Ausztriával kötött megállapodást, melynek értelmében Hollandiában ezen államok hatóságainak határozati

⁷⁸⁵ Maren CHARISIUS: *Das niederländische Internationale Privatrecht*. Frankfurt am Main, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001. 247. p., ROOIJ – POLAK i.m. 229. p.

⁷⁸⁶ ROOIJ – POLAK i.m. 229. p.

⁷⁸⁷ A „*Wet conflictenrecht erfopvolging*” 5. cikke értelmében az örökhagyó annak az államnak a jogát választhatja: a.) amelynek állampolgárságával a jogválasztás időpontjában rendelkezik, b.) amelynek állampolgárságával a halál bekövetkeztekor rendelkezik, c.) ahol szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik a jogválasztás megtételekor, ahol szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik a halálest bekövetkeztekor. Mathijs H. ten WOLDE: *The international and interregional law of succession in the Kingdom of the Netherlands since October 1, 1996*. 2. p.

forrás:

<http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Algemeen/Recht9/2005/intlawofsuccession/int.lawsuccession.pdf>

[letöltés ideje: 2015. január 24.]

⁷⁸⁸ CHARISIUS i. m. 257. p.

⁷⁸⁹ http://www.successions-europe.eu/hu/netherlands/topics/which-law-applies_can-i-choose-the-applicable-law-to-my-inheritance/ [letöltés ideje: 2015. január 24.]

⁷⁹⁰ David J. HAYTON: *European Successions Law (The Netherlands)*. Bristol, Jordans, 2002. 401. p.

automatikusan elismerhetők. Más államok határozatai elismerésének feltétele: a.) adott állam hatósága jogosult legyen a határozat meghozatalára, b.) a határozat jogerős legyen, c.) közrendbe ütközés esete ne álljon fenn (holland jog), c.) határozat meghozatalára az eljárásjogi szabályok megtartásával került sor.⁷⁹¹ A holland jog kötelezően előírja – a fenti államok kivételével – *elismerés megállapítására irányuló eljárás* lefolytatását, melyben a külföldi határozat formai szempontú felülvizsgálatára kerül sor.⁷⁹²

5.7 A holland öröklési eljárás értékelése az európai öröklési rendelet vonatkozásában

Hollandiában az öröklési eljárás lefolytatása (mely – az *ipso iure* öröklés elvéből kiindulva – döntően az örökös minőség megállapítására, a hagyaték felosztására és átadására irányul) közjegyzői hatáskörbe tartozik, azonban az örökléssel összefüggő nemperes eljárások lefolytatásában a bíróságokra és „*griffier*”-ekre is jelentős szerep hárul.

Bár a Hágai Egyezmény eredményeként az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helyének elve (elhalálozás pillanatában), mint kapcsolóelv már nem idegen a holland kollíziós szabályozástól, azonban a holland nemzetközi magánjog csak jogválasztás esetén ismeri el ezen elv létjogosultságát, az örökléssel összefüggő határon átnyúló jogvitákban továbbra is az alkalmazandó jogra vonatkozóan az állampolgárság elve érvényesül. Az öröklési rendelet hatályba lépésével a holland jogalkotónak az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének, mint elsődleges kapcsolóelvnek a szabályozását is a tagállami jog részévé kell abban az esetben, ha az örökhagyó végintézkedés tétele nélkül hunyt el, vagy a végrendeletben nem található jogválasztásról szóló rendelkezés.

A holland jogalkotó számára a rendelet joghatósági szabályai és saját kollíziós szabályai közötti összhang megteremtésén túl, az európai öröklési tanúsítvány kiállításával és elfogadásával kapcsolatos kötelezettségek is kihívásként jelentkeznek. Az új intézmény, az öröklési tanúsítvány célja igazolni az örökös minőséget, biztosítani a hagyaték tárgyának jogszerű átszállását és birtoklását a határon átnyúló öröklési ügyekben.⁷⁹³ Hollandiában a hagyatéki jegyzékek nyilvántartása és vezetése bírósági hatáskörbe tartozik, ugyanakkor az öröklési bizonyítvány kiállítására a közjegyzőkről szóló törvény értelmében elsősorban az adott öröklési ügyben eljáró hagyatéki közjegyző kötelezettsége. Kérdésként merülhet fel, hogy a kialakításra váró újabb nyilvántartás vezetését is a „*griffier*” feladatkörébe utalják

⁷⁹¹ HAYTON i.m. 401-402. p.

⁷⁹² Német Közjegyzői Intézet tanulmánya i.m. 210. p., HAYTON i.m. 402. p.

⁷⁹³ Az öröklési rendelet kodifikálása során már a rendelet javaslat első változatának tárgyalásakor a csatlakozni kívánó tagállamok egyöntetűen egy egységes, az öröklés tényét igazoló okirat létrehozásának szükségessége mellett érveltek. Az egységes tanúsítványi forma kialakításának gondolata írott formában először a Német Közjegyzői Intézet által készített tanulmányban olvasható. In. http://www.successions.org/04_inhaltsverzeichnis.pdf 184-185. [letöltés ideje: 2013. február 19.]

(tekintettel arra, hogy az öröknyagyó által végintézkedésében előirányozott jogválasztás megfelelése tárgyában a „griffier” döntenek), vagy a „Koninklijke Notariële Beroepsorgansatie” (Holland Országos Közjegyzői Kamara) lesz egy újabb hatáskörrel gyarapodva jogosult a „Centraal Testamenten Register”(Végintézkedéses Központi Nyilvántartási rendszerének) mintájára.

Az elhunyt szokásos tartózkodási helyének (elhalálozás időpontjában), mint a határon átnyúló öröklési ügyekben általános kapcsolóelvnek a bevezetésén felül lényeges változást fog eredményezni a rendelet elismerésre irányadó szabályozása. Hollandiában az elismerés feltétele – a kétoldalú megállapodásokat kivéve– elismerés megállapítására irányuló külön eljárás lefolytatása. A rendelet az automatikus elismerés elvén alapul, és csak abban az esetben írja elő az elismerés feltételeként külön eljárás lefolytatását, ha az elismerés vitatott.

6. A hagyatéki vagyon átszállása az Egyesült Királyságban

Az Egyesült Királyság nemzetközi jogalanyként Nagy-Britanniát és Észak-Írországot öleli fel, melyben Nagy-Britannia egy többjogú államként Anglia, Wales és Skócia jogrendszerét foglalja magában. Bár magánjog területén az angol, a walesi, a skót és az észak-ír jogrendszer mind a mai napig élesen elkülönül egymástól,⁷⁹⁴ az öröklési jog területén kialakított közös alapelvek, melyek alapjaiban határozzák meg a hagyatéki vagyon átszállását és megszerzését, valamennyi állam tekintetében kötelező erejűek, és a gyakorlatban is érvényesülnek, iránymutatásul szolgálnak. Az angolszász öröklési rend három alapelvre épül: a.) végintézkedés szabadságára, b.) családi öröklésre (öröklési rend), c.) a hagyatéki vagyon átszállása és a hagyatéki megszerzésére irányuló közigazgatási eljárás elkülönülésére.⁷⁹⁵ A „*common law*”, a „*statute law*” és az „*equity*” sajátos szabályozása az öröklést meghatározó és alakító intézményekben egyaránt fontos szerepet tölt be.

A fejezet elején kiindulópontként fontosnak tartom annak tisztázását és rögzítését, hogy az Egyesült Királyságban nem beszélhetünk a magyar terminológia szerinti hagyatéki (öröklési) eljárásról. Az öröklést meghatározó egyes állami öröklési és nemzetközi magánjogi jogforrások (jogszabályok) az öröklést, mint anyagi jogi jogintézményt szabályozzák, és a szükségszerűen felmerülő eljárásjogi kérdések nézve ugyanezen jogszabályokban (az örökség, hagyaték megszerzése, az öröklési illeték, az eljárásban közreműködő intézmények, személyek, a végintézkedés végrehajtása) csak némely rendelkezés található.

Az értekezés a hagyatéki vagyon átszállásának és átadásának módját, illetve menetét kísérl meg feltárni elsősorban Angliában, ugyanakkor a párhuzamok bemutatása révén a skót jogrendszer jellemvonásait is szemlélteti. Az öröklés fogalmának meghatározásából kiindulva törekszik az öröklés jogcímei révén ismertetni az öröklés rendezőelveit. Az angolszász öröklési rend a „*personal representative*” intézményére épül, így az értekezés az „öröklési eljárást” „*personal representative*”-ra irányadó szabályok mentén közelíti meg.

⁷⁹⁴ Az Egyesült Királyságban Angliában és Walesben azonos, Skóciában és Észak-Írországon eltérő szabályozás érvényesül. Anglia és Wales tisztán a *common law*, Skócia a vegyes rendszer, részben a római jog, részben az angol jog befolyása alatt áll. Louis GARB – John WOOD: *International Succession*. Third edition. New York, Oxford University Press, 2010. 229, 621. p.

⁷⁹⁵ A hagyatéki vagyon átszállásán az örökség megszerzésének külső, állami, hatósági vagy igazságszolgáltatási közreműködés nélküli megszerzését („magán út”), míg a hagyaték megszerzésére irányuló közigazgatási eljárás alatt az örökségnek hatóság útján történő átadását értem. A hagyatéki vagyon örökösökre történő átszállásának két módját a német terminológia „*Erbschaftverwaltung*” ill. „*Erbschaftverteilung*” elválása jobban szemlélteti.

6.1 Az öröklés fogalma az angolszász jogrendszerben, a törvényes és végintézkedésen alapuló öröklés rendezőelvei

Az angolszász öröklési szisztéma szerint a hagyaték az öröklés, a halál tényével nem száll át egy meghatározott egyetemes öröklési rend szerint,⁷⁹⁶ függetlenül attól, hogy törvényes vagy végintézkedésen alapuló öröklésről van szó. Az öröklésben központi szerepet töltte be az ún. „*personal representative*” (továbbiakban: személyes képviselő), akit az örökhagyó megbízottjának kell tekinteni.⁷⁹⁷ Angol logikával élve a személyes képviselőt ún. *trustee*, az öröklés pedig a *trust*-ból történő részesedés, kedvezmény („*beneficiaries*”) a törvényes vagy a végrendeleti öröklés. Amikor az öröklésről beszélünk, tulajdonképpen a *beneficiaries* szabályozásáról van szó.⁷⁹⁸ Az angol jogban az elhunyt személy vagyona a személyes képviselőjére száll kezelési – igazgatási céllal, aki ezt a vagyont a kellő időben a „kedvezményezett” részére átadja.⁷⁹⁹

Az Egyesült Királyságban az öröklés jogcímei között a törvényes öröklés és a végintézkedésen alapuló öröklés különböztethető meg. Törvényes öröklésre mindig kérelem alapján kerül sor, kérelem a „*personal representative*” ellen.⁸⁰⁰ A törvényes öröklési rend mind Angliában, mind Skóciában jogszabály által meghatározott.⁸⁰¹ Az angol rend: 1. Házastárs, 2. Leszármazottak, 3. Szülők, 4. Vérszerinti testvérek leszármazóikkal együtt, 5. Távolabbi rokonok öröklése. Az 1964-ben kodifikált Succession Scotland Act az angol szabályozásnál széleskörűbb és számottevően szigorú sorrendiséget határozott meg az öröklésben érdekelt személyek számára: 1. Az örökhagyó leszármazói, 2. Szülők, testvérek és testvérek leszármazói, 3. Téli házastárs, 4. Távolabbi rokonok.⁸⁰²

Az angol öröklési rendszer is a parentéláris öröklésre épül, vagyis az elhalálozott gyermek helyébe annak leszármazója lép és ugyanazt a részt örökli meg. Ha a leszármazó kiskorú gyermek az örökséget 18. életévének betöltésével vagy korábbi (18. életéve betöltése előtti) házasságkötés útján szerezheti meg.⁸⁰³ A kiskorúság ideje alatt a gyermek javára ún. „*statutory trust*” jön létre, és a hagyaték kezelésére a *trustee* válik jogosulttá és kötelezetté. A *trustee* a kiskorú gyermek javára tartást nyújthat, ill. tanulmányait finanszírozhatja. Azonban

⁷⁹⁶ Alasdair GORDON: Succession. Second Edition. London, Thomson Reuters Limited, 2010. 7. p.

⁷⁹⁷ *Duri Berther* álláspontja szerint a személyes képviselőt az örökhagyó jogutódjának kell tekinteni, aki a hagyaték egészét egyedül szerzi meg. BERTHER i.m. 23. p.

⁷⁹⁸ Hans FLICK – Detlev J. PILTZ: Der International Erbfall. Erbrecht Internationales Privatrecht Erbschaftsteuerrecht. München, Verlag C. H. Beck, 2008. 177. p.

⁷⁹⁹ Gareth MILLER: The Machinery of Succession. Second Edition. Aldershot, Dartmouth, 1996. 1. p.

⁸⁰⁰ FLICK – PILTZ i.m. 178. p.

⁸⁰¹ Az angol törvényes öröklés szabályai az Administration of Estates Act (1925) -ban, a skót törvényes öröklés rendszere a Succession Scotland Act (1964) ban került rögzítésre.

⁸⁰² 1964. Succession Scotland Act 2 Sec. (1)

⁸⁰³ GARB – WOOD i.m. 230. p

ez lehetőség, a *trustee*-val szemben a kiskorúnak nincsenek jogai, s a hagyaték rá szálló részét sem követelheti 18. életéve betöltéséig.⁸⁰⁴

Az angol öröklési sorrendben figyelemre méltó a távolabbi rokonok kategóriája, mely további négy alkategóriára, így sorrendre oszlik: 1. Az örökhagyó féltestvérei és azok leszármazói, 2. Az ő nagyszülei, 3. Az örökhagyó szüleinek vérszerinti testvérei ill. leszármazói, 4. Az örökhagyó szüleinek féltestvérei és leszármazottai. Az egyes szinteken belül az arányosság elve érvényesül, az azonos szinten lévők egyenlő arányban részesednek a hagyatékából. Ha a távolabbi rokonok kategóriájában sem található örökös, az állam szükségyszerű örökös. Ha az örökhagyó nem hagyott hátra öröklésre jogosult személyt, a hagyaték vagy a koronára vagy a Cornwall vagy a Dancaster hercegségre száll át, attól függően, hogy az örökhagyónak hol volt a domicile-e.⁸⁰⁵ Skóciában törvényes öröklésre a „*free estate*”, az ún. maradék hagyaték esetén kerülhet sor, a hagyatéki terhek és az örökösödési adó rendezése után. Ennek nettó összegéből meghatározott vagyontárgyakra nézve le kell számítani a házastárs elsőbbségi jogát („*prior rights*”) valamint a kötelesrészt. Az így megmaradt vagyon kerül felosztásra. Az örökösödési jog terjedelme az örökhagyóhoz való rokonsági foktól függő: elsősorban az örökhagyó leszármazói örökölnek, leszármazók hiányában a szülők a testvérekkel egy sorban 1/2 - 1/2 arányban. Angliához hasonlóan az állam csak abban az esetben szükségyszerű örökös, ha további rokonok nem lelhetők fel.

Angliában a túlélő házastárs csak abban az esetben örököl, ha a házastársát legalább 28 nappal túléli.⁸⁰⁶ A hátrahagyott házastárs és a leszármazó megkapja a „*personal chattel*”-t, saját személyes ingóságait, valamint egy meghatározott pénzösszeget kamataival együtt az ún. „*statutory legacy*” címén.⁸⁰⁷

A maradék hagyaték két részre oszlik, melyben a túlélő házastárs az egyik rész felett élete végéig tartó haszonélvezetre jogosult, mely részt az „*administrator*” törvényes trust formájában kezeli. A hagyatéknek ezt a haszonélvezettel terhelt részét „*remainder*”-nek (továbbiakban: „váromány”) nevezzük. A váromány örökölhető, azonban ténylegesen a házastárs halála után szerezhető meg.⁸⁰⁸ A hagyaték másik részét teljes jogon („*absolute interest*”) a leszármazók, a szülők, valamint a vérszerinti testvér(ek) szerezhetik meg – ez

⁸⁰⁴ MILLER i.m. 24-25. p.

⁸⁰⁵ „... a domicile szó lakóhelykénti” fordítása nem megfelelő. [...] Az angolszász domicile valójában egy törvényi kapcsolatot a személy és egy olyan terület között, amely területen egységes jogrendszer érvényesül.” KENGYEL – HARSÁGI (2009) i.m. 216. p.

⁸⁰⁶ GARB – WOOD i.m. 231. p.; Ulrich NÖCKER: Nachlassverwaltung, materielles Erbrecht und Erbschaftsteuerrecht in England – eine Einführung. *ZErB*, 2004, 343. p.

⁸⁰⁷ 125 000 fontot a halál időpontjától a kifizetésig számított 6 %-os kamattal együtt.

⁸⁰⁸ FLICK – PILTZ i.m. 180. p.

egyben sorrend is – személyes ingóságokkal és egy meghatározott pénzüsszeggel együtt.⁸⁰⁹ A hagyatékn ezen része szabad rendelkezés tárgya.

Skóciában a túlélő házastársat elsőbbségi jog illeti meg a „családi otthonra”⁸¹⁰, melyet sajátjaként örököl. Ha az ingatlan értéke a 300 000 fontot meghaladja, pénzben jogosult értékére. Továbbá a családi otthonban fellelhető vagyontárgyakra 24 000 font erejéig elsőbbségi joga van. Amennyiben az örökhagyó leszármazót hagyott hátra, a házastárs 42 000 fontnak megfelelő pénzüsszetre jogosult, valamint 75 000 fontig terjedő tartásra a többi rokontól.

A skót családjogi törvény (2006) rendelkezik a házasságon kívüli partnerről. Amennyiben az örökhagyóval egy párként vagy bejegyzett élettársként együtt éltek, a halálestétől számított hat hónapon belül a bíróságnál indítványozhatja meghatározott vagyontárgyak részére történő kiadását, ha az örökhagyóval egy párként vagy bejegyzett élettársként egy háztartásban éltek. További feltételként a törvényes öröklés szabályainak alkalmazása. A házasságon kívüli partner hagyatékból való részesedésének mértékét a bíróság határozza meg, de nem haladhatja meg a házastársi részt.

A végintézkedésen alapuló öröklés a végrendelezési szabadság alapelvén nyugszik,⁸¹¹ mely Angliában a 18. életév, Skóciában az ún. minor-kor, a 12. életév betöltésével kezdődik. A végrendelezések három típusa van: a.) „will” (*Einzeltestament*), a tulajdonképpeni végrendelet; b.) „joint will” (*das gemeinschaftliche Testament*), a közös végrendelet, valamint c.) „mutual will” (*das gegenseitige Testament*) a kölcsönös végrendelet.

Az angolszász öröklési jogi nem ismeri az öröklési szerződés intézményét, de ez nem akadályozza annak, hogy az örökhagyó halála esetére egy szerződésen alapuló kötelezettségvállalást vagy felajánlást tegyen, ezt nevezzük „contract to make a will”-nek, megegyezés végintézkedés tételéről. Amennyiben az örökhagyó halála után felszínre kerül egy ilyen halál esetére szóló kötelezettségvállalás, felajánlás, mely szerződés szerint igazolásra kerül, és ennek nem tesznek eleget, a szerződés címzettjének kártérítési igénye keletkezik.⁸¹²

Az érvényes végintézkedésnek három alaki feltétele van: írásbeliség, aláírás és két tanú jelenléte. Az írásbeliség követelménye nem jelenti szükségszerűen sem a kézzel írást,

⁸⁰⁹ A hagyatékn e részéhez megállapított összeg 200 000 font.

⁸¹⁰ A „családi otthon”-nak a házastársak közös lakóhelyeül szolgáló ingatlant kell tekinteni.

⁸¹¹ Bővebben erről Elisabeth COOKE: Testamentary Freedom: A Study of Choice and Obligation in England and Wales. In. Reinhard ZIMMERMANN (ed.): Free of Testation / Testierfreiheit. Tübingen, Mohr Siebeck, 2012., MILLER i.m. 7-12. p.

⁸¹² A megegyezésen alapuló végintézkedés intézményét nemcsak az angol, hanem az amerikai jog is ismeri. Bővebben erről In. Eva-Maria HEPP: Der amerikanische Testiervertrag (contract to make a will) aus Sicht des deutschen Rechts. München, VVF, 1991.

sem a saját kezűleg történő végrendelet készítését. Az aláírás érvényes a kézzel aláírt, vagy megfelelő bélyegzővel ellátott, vagy az örökhagyó kezdőbetűjével elhelyezett pecsét, vagy egyéb jel, pl.: hüvelykujj lenyomata útján. Szükséges még két tanú jelenléte, akik az örökhagyó aláírását hitelesítik, és akik jelenlétében az örökhagyó a végrendeletet aláírja.

6.2 A hagyatéki vagyon megszerzése („the process of administration”)

Az angol jogban az öröklési eljárás lefolytatásának, a hagyatékok átadásának központi szereplője a személyes képviselő („*personal representative*”), az eljárásban közreműködő bíróságok⁸¹³ hatásköre kizárólag a személyes képviselő eljárási jogosultságát megalapozó okiratok („*grant of probate*” vagy „*grant of letter of administration*”) kiállítására, valamint a „*personal representative*” felügyeletére korlátozódik.⁸¹⁴

Az öröklés során tulajdonképpen olyan vagyonszerzésről van szó, amely a személyes képviselő („*personal representative*”) által, közbenjárásával kerül megszerzésre illetve átadásra. Az örökhagyó halálával a hagyatékok tárgyát képező vagyon közvetlenül nem száll át a „*beneficiaries*”-re, először a „*personal representative*” birtokába kerül, aki a bíróság felügyelete alatt felelőssé válik az elhunyt személy vagyonának kezelésére.⁸¹⁵ Az eljárás során a „*personal representative*” az örökhagyó megbízottjának tekinthető. A „*personal representative*” a „*the process of administration*” során összegzi és megállapítja az elhunyt személy vagyonát, amennyiben szükséges, a vagyon megóvásához nélkülözhetetlen intézkedéseket elvégzi, illetve kielégíti az örökhagyó tartozásait. A hagyatékok tárgyát képező vagyontárgyak összegzésére és megállapítására nézve nincs jogszabályban megállapított időbeli korlát, mindössze annyi megkötés érvényesül, hogy el kell végezni, amint megvalósítható.⁸¹⁶ A „*the process of administration*” után a kedvezményezettek részére (törvényes vagy végintézkedésen alapuló öröklés szerint) átadja a vagyont. Ettől kezdődően az örökösök nem felelnek a hagyatékokot terhelő kinnlevőségekért és kötelezettségekért.⁸¹⁷

Az Egyesült Királyságban a hagyatékok két fő részre oszlik: „*real property*”-re (ingatlan vagyon) és a „*personal property*”-re (egyéb vagyontárgyak).⁸¹⁸ Az ingatlan vagyon megszerzése „*devise*”, végrendelet formájában történik, minden egyéb vagyontárgy

⁸¹³ Az öröklési eljárásban két bíróság rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel, az okiratok kiállítására a Family Division of the High Court jogosult, az örökösödéssel kapcsolatos jogvitákban a Chancery Division jár el.

⁸¹⁴ BERTHER i.m. 75. p.

⁸¹⁵ MILLER i.m. 97. p.

⁸¹⁶ John S. BARLOW – Lesley C. KING – Anthony G. KING: Wills, Administration and Taxation: A Practical Guide. London, Sweet&Maxwell, 2003. 212. p.

⁸¹⁷ MILLER i.m. 97. p.

⁸¹⁸ MILLER i.m. 107. p.

„*bequest*”, hagyomány útján.⁸¹⁹ A hagyatéki vagyon megszerzésére az ún. felosztási eljárásban kerül sor. A hagyaték felszámolása három lépcsőben zajlik: az eljárás első szakasza a számbavétel, a hagyatéki vagyontárgyak összegyűjtése. Ezt követi másodikként a hagyatéki kötelezettségek és a terhek kielégítése. Amennyiben a hagyatéki vagyon a kötelezettségek teljesítésére nem elegendő, egy meghatározott kielégítési sorrend következik, melyben először a temetési költségeket, a bírósági költségeket és a hagyaték átadásával kapcsolatos ún. adminisztrációs költségeket kell kiegyenlíteni. Az eljárás harmadik szakaszában a hagyatéki terhek és kötelezettségek teljesítése után kerül sor vagy a végintézkedés vagy a törvényes öröklés rendje szerint a hagyaték átadására. A személyes képviselő az örökhagyó halálától számított 1 év elteltével köteles az ún. „maradék hagyaték” felosztására és átadására. A felosztás előtt fel kell derítenie valamennyi az öröklésben érdekelt személyt („*beneficiaries*”). Skóciában az örökhagyó halálának napjától számított hat hónapos időtartam alatt nem kerülhet sor a hagyaték felosztására. Ez az az időtartam, amely rendelkezésre áll a hagyatéki hitelezők számára, hogy az örökhagyóval szemben fennálló igényeiket az öröklési eljárás során érvényesíthessék.⁸²⁰

A hagyaték átadása kapcsán meg kell még említeni az átadásnak egy speciális formáját, „*probate in solemn form*”, hagyaték átadása speciális formában, melyre Londonban hatáskörrel és illetékességgel a High Court, Principal Registry Chancery Division vagy egy kerületi district probate registry jogosult. Abban az esetben, ha a végintézkedés érvényessége vitatott, bírósági eljárásra kerül sor, és a hagyaték átadására kizárólag ebben a formában kerülhet sor.⁸²¹

A hagyatékkal kapcsolatos vitás eljárásokban 30 000 font pertárgyértékig a Country Court, 30 000 font pertárgyérték felett a High Court Family Division jár el.

6.3 A „personal representative”, az „executor” és az „administrator” intézménye

Az angolszász öröklési jogban a „*personal representative*” személye attól függően alakul, hogy az örökhagyó hagyott-e hátra végintézkedést, illetve végrendeletében élt-e a „*personal representative*” kinevezésének lehetőségével. Ha az örökhagyó végintézkedésében „*personal representative*” –t jelölt ki végintézkedésének foganatosítására, a személyes képviselőt „*executor*”-nak nevezzük. Amennyiben az örökhagyó tett végrendeletet, de nem nevezett

⁸¹⁹ Meg kell még említeni, hogy mind a „*device*”-nek ill. a „*bequest*”-nek van további speciális formája is, „*specific devise*” és a „*specific bequest*”.

⁸²⁰ George L. GRETTON – Andrew J. M. STEVEN: Property, Trust and Succession. Edinburgh, Tottel Publishing, 2009. 381. p.

⁸²¹ GARB – WOOD i.m. 231.p., Roger KERRIDGE: The Law of Succession. London, Sweet & Maxwell, 2009. 421-423. p.

„*personal representative*”-t, vagy nem hagyott hátra végrendeletet, a „*the process of administration*” során bíróság által kijelölt „*administrator*” jár el.⁸²²

Az örökgyó végintézkedésének foganatosítására személyes képviselőként „*executor*”-t, végrendeleti végrehajtót nevezhet.⁸²³ A végrendeleti végrehajtó nevezésnek nem kell kifejezettnek lennie, elegendő az is, ha a rendelkezések összefüggéseiből kikövetkeztethető. Végrendeleti végrehajtónak nevezhető az örökgyó szabad választása szerint bármely nagykorú természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet is (akár ügyvédi iroda is kijelölhető).⁸²⁴ Az sem kizárt, hogy az örökgyó több végrendeleti végrehajtót nevezzen, de négy személyes képviselőnél több nem nevezhető.⁸²⁵ Ha a végrendeleti végrehajtó nevezése nem vitatott, a vagyon felosztására és átadására egy egyszerűsített öröklési eljárás keretében kerül sor („*in common form*”).⁸²⁶

Ha az örökgyó ugyan tett végrendeletet, de végrendeleti végrehajtót nem jelölt ki végakarata foganatosítására, végintézkedés szerinti öröklésre kerül sor, melyben a bíróság által kijelölt „*administrator*” (Továbbiakban: hagyatéki gondnok) jár el hivatalból az öröklési eljárásban.⁸²⁷ Ha az örökgyó végintézkedés hátrahagyása nélkül hunyt el, ebben az esetben a törvényes öröklésre és egyúttal bíróság által kinevezett „*administrator*” eljárására kerül sor.⁸²⁸ „*Administrator*” nagykorú, cselekvőképes természetes személy vagy „*trust corporation*” lehet.⁸²⁹ A hagyatéki gondnokot a bíróság ugyanazokkal a jogokkal ruházza fel, mint a végrendeleti végrehajtót.⁸³⁰ A végintézkedésnek nem szükségszerű eleme a végrendeleti végrehajtó nevezés.

⁸²² MILLER i.m. 101-102. p., Az „*administrator*” kijelölésének szabályairól a *The Non-Contentious Probate Rules* (1987) rendelkezik. KERRIDGE i.m. 411. p.

⁸²³ Meghatározott esetekben „*executor*”-t nemcsak az örökgyó, hanem a bíróság is kijelölhet: a.) „*substituted personal representative*” (helyettes személyes képviselő) kerül kijelölésre, ha a „*personal representative*” vagy a törvény illetve végintézkedés szerinti örökös(ök) kifejezetten kéri, b.) a kedvezményezett kiskorúsága idejére, c.) ún. „*settled land*” címén a „*trustee*” vagy a kedvezményezettek kérelmére. KERRIDGE i.m. 402-403. p.

⁸²⁴ A leggyakrabban az örökgyó „*executor*”-nak jogi képviselőjét („*solicitor*”) nevezi. MILLER i.m. 101. p.

⁸²⁵ BERTHER i.m. 77-78. p., A Supreme Court Act (1981) 114 (1) cikk szerint az örökgyó ugyanarra a vagyonra nézve maximum négy személyt jelölhet. KERRIDGE i.m. 405. p., BARLOW – KING – KING i.m. 164. p., Andrew BORKOWSKI: *Textbook on Succession*. London, Blackstone Press Limited, 1997. 310. p.

⁸²⁶ Amennyiben vita van az „*executor*” nevezés tekintetében, arról egy külön eljárásban kell dönten.

⁸²⁷ MILLER i.m. 102. p., KERRIDGE i.m. 411-414. p.

⁸²⁸ KERRIDGE i.m. 414-416. p.

⁸²⁹ KERRIDGE i.m. 417. p., BARLOW – KING – KING i.m. 173. p.

⁸³⁰ *The Supreme Court Act* 1981 114 (1) cikke szerint maximum négy „*administrator*” jelölhető ki. A 114 (2) egy fontos minimum számot rögzít: ha a kedvezményezett kiskorú vagy ún. „*life interest*” (haszonélvezet) esete merül fel) „*administrator*”-nak vagy „*trust corporation*” vagy minimum két természetes személy kijelölése kötelező. KERRIDGE i.m. 416. p.

6.4 Okiratok jelentősége az angolszász jogrendszer öröklésre irányadó szabályozásában

Mind a végrendeleti végrehajtónak, mind a hagyatéki gondnoknak eljárása során szüksége van egy bíróság által kiállított okira („*grant*”), tanúsítványra, mely eljárási jogosultságának alapja. A „*grant*” kiállítására Angliában és Walesben kizárólag a *High Court* jogosult.⁸³¹ A „*grant*” attól függően két típusú lehet, hogy kinek a részére kerül kiállítására. Amennyiben az örökgyó „*executor*”-t nevezett, a végrendeleti végrehajtó részére „*grant of probate*” állítható ki. „*Administrator*” eljárása esetén a „*grant of letters of administration*” további két típusa különböztethető meg: ha az örökgyó ugyan tett végrendeletet, de abban nem nevezett „*executor*”-t, az „*administrator*” részére „*grant of letters of administration with will annexed*”-t („*grant cum testamento annexo*”), törvényes öröklés esetén „*grant of letters of administration*” –t (a köznyelv szerint ún. „*grant of simple administration*”) állít ki a *Family Division of the High Court*.⁸³² A „*grant of probate*” és a „*grant of letters of administration*” közötti lényegi különbség, hogy míg „*grant of probate*” megerősíti, igazolja az „*executor*” jogosultságát, addig az „*administrator*” jogosultsága „*grant of letters of administration*”-ból ered.⁸³³

Amennyiben az örökgyó végrendeleti végrehajtót nevezett, a végrendeleti végrehajtó öröklési eljárásban való jogosultságát egyrészt a „*will*”-ből (végintézkedés), másodsorban a bíróság által kiállított „*grant of probate*”-ből (Továbbiakban: „hiteles hagyatéki engedély”) nyeri.⁸³⁴ A „*grant of probate*” szerepe kettős: egyrészt a bíróság által elismerésre kerül az „*executor*”-vá történő érvényes nevezés, emellett a hiteles hagyatéki engedély a végrendeletet jogi hatállyal (érvényességgel) ruházza.⁸³⁵ Skóciában a végrendeleti végrehajtó nevezés és elismerés azonos eljárás mentén zajlik el, azonban eljárási jogosultságát a „*sheriff*” által kiállított „*confirmation*” útján nyeri el.⁸³⁶ A végrendeleti végrehajtóra vonatkozó részletes szabályozás a *The Executors (Scotland) Act (1900)*-ban található.⁸³⁷

⁸³¹ 1971. október 1-től a gyakorlatban a „*grant*” kiállítását nemperes eljárás keretében a *Family Division of the High Court* végzi. BARLOW – KING – KING i.m. 163. p., KERRIDGE i.m. 421. p., DURI i.m. 75-76. p. 1971. óta a *High Court* örökléssel összefüggő igazságszolgáltatási tevékenysége megoszlik a *Family Division* és a *Chancery Division* között. A *Family Division* jár, amennyiben az öröklés nem vitatott vagy a hagyaték átadására „*common form*” kerül sor, *Chancery Division* jár el, amennyiben az öröklés során jogvita merül fel, vagy a hagyaték átadására „*solemn form*” kerül sor. KERRIDGE i.m. 421. p.

⁸³² BARLOW – KING – KING i.m. 163. p., KERRIDGE i.m. 411, 437. p.

⁸³³ KERRIDGE i.m. 429. p., BORKOWSKI i.m. 314, 317. p.

⁸³⁴ MILLER i.m. 102. p.

⁸³⁵ GARB – WOOD i.m. 236. p.

⁸³⁶ GRETTON – STEVEN i.m. 379. p., BARLOW – KING – KING i.m. 163. p.

⁸³⁷ GORDON i.m. 81. p.

A hagyatéki gondnokot a bíróság által kiállított „*grant of letter of administration*”, tanúsítvány kiállításával ugyanazokkal a jogokkal ruházza fel, mint a végrendeleti végrehajtót.⁸³⁸ A *Non-Contentious Probate Rules* (1987 Rule 22) pontosan meghatározza, hogy a „*grant of letter (simple) administration*” kinek a részére állítható ki: a.) az elhunyt túlélő házastársa, b.) az elhunyt gyermekei, c.) az elhunyt szülei, d.) az elhunyt vérszerinti testvérei, e.) az elhunyt vérszerinti féltestvérei, f.) nagyszülők, g.) az elhunyt vér szerinti nagybátyja és nagynénje, h.) az elhunyt vér szerinti „fél” nagybátyja és nagynénje részére.⁸³⁹

A kiállított „*grant*” többsége hatását és terjedelmét tekintve korlátlan, az elhunyt személy teljes vagyonának kezelésére jogosít a „*the process of administration*” ideje alatt időbeli korlát nélkül.⁸⁴⁰ Ugyanakkor az angol jog lehetővé teszi „*limited grant*” kiállítását is, amely vagy csak meghatározott vagyontárgyakra terjed ki, vagy meghatározott ideig érvényes. A korlátozás irányulhat a.) meghatározott időre (pl.: kedvezményezett nagykorúsága eléréséig), b.) meghatározott vagyonra, c.) meghatározott célra (pl.: a vagyon kezelésére vagy egy per időtartamára nézve).⁸⁴¹ A „*grant*” területi hatálya Angliára és Walesre terjed ki.⁸⁴²

A „*grant*” kibocsátása előtt az „*administrator*”-t és az „*executor*”-t különböző jogok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik. Az „*executor*” nevezés a végrendeletből ered, ennek bíróság által elismerése történik meg a „*grant of probate*” kiállítása révén. Az „*executor*” a haláleset bekövetkezése után jogosult az örökösök vagyonának összegzésére, megállapítására és felosztására.⁸⁴³ A „*grant*” kiállítása előtt az „*executor*” jogosult pert indítani a hitelezőkkel szemben (perelhető is), de ítélethozatal előtt köteles a bíróság előtt „*grant of probate*” formájában jogosultságát igazolni. Az „*administrator*”-nak a „*grant of letters of administration*” kiállítása előtt lehetősége van a vagyon összegzésére és megállapítására, de a vagyonból a „*grant*” kiállítása előtt nem elégítheti ki a hitelezőket, valamint nem adhatja át a hagyatékot a kedvezményezettek részére. Az elhunyt személy vagyona a haláleset bekövetkezése és a „*grant*” kiállítása közötti időtartam erejéig „*Public Trustee*” részévé válik.⁸⁴⁴ Ezen időtartam alatt az „*administrator*” nem indíthat pert.⁸⁴⁵

⁸³⁸ MILLER i.m. 108. p., BARLOW – KING – KING i.m. 170. p., BORKOWSKI i.m. 316. p.

⁸³⁹ BARLOW – KING – KING i.m. 171. p., BORKOWSKI i.m. 314. p.

⁸⁴⁰ BARLOW – KING – KING i.m. 175. p., KERRIDGE i.m. 437. p.

⁸⁴¹ BARLOW – KING – KING i.m. 175. p.

⁸⁴² KERRIDGE i.m. 421. p.

⁸⁴³ BORKOWSKI i.m. 317. p.

⁸⁴⁴ KERRIDGE i.m. 431. p., BORKOWSKI i.m. 317. p.

⁸⁴⁵ BARLOW – KING – KING i.m. 214-215. p., BORKOWSKI i.m. 317. p.

6.5 A határon átnyúló öröklési jogi kérdések szabályozása az Egyesült Királyságban

Az Egyesült Királyságban nem beszélhetünk egy egységes nemzetközi magánjog létrejöttéről, Angliában, Walesben, Skóciában és Észak-Írországban különböző nemzetközi magánjogi szabályok érvényesülnek, az alkalmazandó jogot az interlokális magánjog határozza meg.⁸⁴⁶ Az eltérő kollíziós szabályok ellenére az öröklésre irányadó rendelkezések azonos elvek mentén gyökereznek.

Az angolszász jog a hagyaték feldarabolásának elvét követi, ingatlan hagyaték tekintetében a vagyon fekvési helye (*lex rei sitae*), ingó vagyontárgyak esetében az örökhagyó utolsó domicile (személyes joga, melyet a lakóhely határoz meg) az irányadó, figyelembe véve a vissza-és továbbutalás szabályait.⁸⁴⁷ Törvényű szintű szabályozás az 1963. évi Végintézkedésekről szóló törvényben (Wills Act 1963) található, de a kollíziós szabályozás mind a mai napig az esetjogban gyökerezik, és a „*common law*”-ból és az „*equity*”-ből tevődik össze. A jogválasztás sincs meghatározott formális szabályokhoz kötve, ingó és ingatlan hagyaték esetében is lehetséges, de ingatlan vagyon tekintetében azzal korlátozással, hogy csak olyan állam joga választható, mely a *lex rei sitae* elvét elismeri.⁸⁴⁸ Skóciában a kollíziós szabályok a 2006. évi családjogi törvényben [Family Law (Scotland) Act 2006] szabályozottak. Ingatlan vagyon tekintetében a *lex rei sitae* elve, minden egyéb vagyontárgyra a házastársak közös *domicile* az irányadó.⁸⁴⁹

A kezdeti szabályozás szerint, az angol bíróságok abban az esetben rendelkeznek joghatósággal a „*grant*” kiállítására, ha a hagyatéki vagyon Angliában volt található.⁸⁵⁰ Az Administration of Justice (1932) eredményeként került bevezetésre, hogy a joghatóságot megalapozhatja az is, ha az örökhagyó ugyan Angliában nem hagyott hátra vagyont, de Angliában hunyt el, és domicile-e is Angliában volt. Amennyiben az örökhagyó külföldön hagyott hátra vagyont, ezen vagyontárgyakra nézve a *lex rei sitae* szerinti bíróságnak kell egy „*personal representative*”-t jelölni. Abban az esetben, ha az örökhagyó több államban hagyott hátra vagyont, és végintézkedésében nem jelölt valamennyi államban „*executor*”-t, akkor az angol jog szerint minden államban egy „*administrator*”-t kell kijelölni. Az Angliában található vagyonért felelős „*administrator*” az ún. „*principal administrator*”, a többi államban ún. „*ancillary administrator*”-ok kerülnek kijelölésre.⁸⁵¹

⁸⁴⁶ FLICK – PILTZ i.m. 189. p.

⁸⁴⁷ MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 399. p.

⁸⁴⁸ David HAYTON: European Succession Law. England and Wales. London, Jordans, 2002. 94. p.

⁸⁴⁹ Rembert SÜSS – Gerhard RING: Eherecht in Europa. Schottland, Zerb Verlag – Nomos, 2006. 11. p.

⁸⁵⁰ *The Goods of Tucker (1864)*

⁸⁵¹ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 23-24. p.

Az Egyesült Királyságban az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan nincs önálló szabályozás. A határozatok elismerése tekintetében a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatokra irányadó általános előírások érvényesülnek, melynek legfontosabb jogszabályai a *Statute Law* szintjén: the Administration of Justice Act 1920, the Foreign Judgments (Reciprocal Enforcement) Act 1933, valamint a kétoldalú megállapodások.⁸⁵²

Angliában és Walesben az elismerésnek három szintje van: 1. *Common Law szintje*: először egy ún. fizetési kötelezettséget megállapító ítélet elismerését és végrehajtását kell a *common law* által kieszközölni, mely a hitelezők indokolással ellátott keresete révén valósítható meg, abban az esetben, ha a külföldi ítélet az adós terhére fizetési kötelezettséget állapít meg. 2. *Statute Law szintje*: az 1933. évi Foreign Judgement Act által előírt nyilvántartásba vétel útján megy végbe (A nyilvántartásban vétel szükségtelenné válik egy angol bíróság előtt indított kereset esetén.). 3. Harmadsorban a fél tetszése szerint eljárást indíthat egy külföldi ítéletre hivatkozással, ezáltal *res iudicata-t* keletkeztetve.⁸⁵³

6.6 Az öröklési rendelet kritikája és fogadtatása az Egyesült Királyságban

Az európai öröklési rendelet 2009-es tervezetének nyilvánosságra hozatala után az Egyesült Királyság Írország mellett jelezte, hogy nem kíván a rendelethez csatlakozó tagállamok sorába állni, nem él opt in jogosultságával. Távolaradásának okát a rendelet két szabályában jelölte meg: egyrésztől támadta az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helyének, mint a rendelet objektív kapcsolóelvének rögzítését, másodsorban a mortis causa donatio⁸⁵⁴ esetén a korlátozott jogválasztás lehetőségét.

A rendeletben az állampolgárság elve helyett előtérbe helyezett szokásos tartózkodási hely az elhalálozás időpontjában⁸⁵⁵ elvvel kapcsolatban három esetet tartott aggályosnak: Mi történik: a.) a külföldön munkát vállaló azon természetes személyekkel, akik lehet, hogy külföldön dolgoznak, de szorosabb a kapcsolatuk az állampolgárság szerinti állammal, ahova

⁸⁵² Az Egyesült Királyság a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozóan kétoldalú megállapodást kötött Belgiummal (1936), Németországgal (1961), Ausztriával (1962) és Olaszországgal (1973).

⁸⁵³ Német Közjegyzői Intézet tanulmányában i.m. 210-211. p., Sarah ALBURY – Judith INGHAM – Paul MATTHEWS – Samantha MORGAN: Royaume-Uni. 677. p. forrás: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/report_conflicts_uk.pdf [letöltés ideje: 2015. január 30.]

⁸⁵⁴ Az angol jog megőrizte a *donatio mortis causa* klasszikus jogban gyökerező szabályozását. A halál esetére szóló ajándékozás a megajándékozó és a megajándékozott közötti alakszerűtlen megállapodással jön létre, s a jogügylet hatálya ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a megajándékozott az ajándékozót túlélje. FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és institúciói. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007. 661-662. p.

⁸⁵⁵ Az Egyesült Királyság a szokásos tartózkodási hely fogalmának értelmezése során az Európai Bíróságnak a *Mercredi v Chaffe* (C-497/10 sz.) ügyben kifejtett álláspontját tartja irányadónak. Hivatkozott ügyben az Európai Bíróság a szokásos tartózkodási hely fogalmának meghatározása során az adott tagállam területén való tartózkodás időpontját, rendszerességét, földrajzi és családi gyökereket, családi és szociális kapcsolatokat tartotta irányadónak.

nyugdíjas éveikben vissza kívánnak térni; b.) azokkal a személyekkel akiknek több tartózkodási helyük van (egy évből fél évet Spanyolországban fél évet Skóciában élnek)? Hogyan határozható meg így az utolsó szokásos tartózkodási hely fogalma? c.) azon természetes személyekkel, akiknek nincs tartózkodási helyük, mert halálukat megelőzően hagyták el szokásos tartózkodási helyüket és nem választották meg érdekeltségük központját?⁸⁵⁶

A távolmaradás második érve a mortis causa donatio bizonytalan szabályozása volt. Az Egyesült Királyságban erős hangot képviselő ún. „*charitable sector*” folyamatosan tiltakozott a rendelet ellen: legfőbb érként támasztva azt az esetet, amikor a joghatósági és alkalmazandó jogra vonatkozó rendelkezések olyan államra utalnak, amely nem ismeri el az ajándékozás e formáját.⁸⁵⁷

Az Egyesült Királyság kitarva a 2009-ben megfogalmazott álláspontja mellett, nem csatlakozott az egyezményhez. A korábbi tervezethez képest az öröklési rendelet még további két olyan pontot rögzített – nevezetesen az 1. cikk (2) bekezdésének g) pontja az ajándékozást, i) pontja a célvagyon (trust) létrehozását, kezelését és felszámolását kizárta a rendelet tárgyi hatálya alól – mely az Egyesült Királyság számára elfogadhatatlanná tette a rendelet előírásainak kötelező jellegű elfogadását.

Végigtekintve az angolszász öröklési rendszeren – mely az öröklést egyfajta trustból való részesedésnek tekinti, a rendelet viszont kizárta tárgyi hatálya alól a trusthoz kapcsoló valamennyi tevékenységet – az Egyesült Királyság rendeletben való részessége ténylegesen is, az öröklés fogalmát illető koncepcionális akadály(ok)ba ütközött. Az angolszász öröklési rendszer ellentétben áll a római jogban gyökerező egyetemleges jogutódlás (*universal succession*) elvével, mely a kontinentális jogrendszer államai öröklési rendszerének alapelve.⁸⁵⁸ Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország öröklési rendelkezései bár azonos elvek mentén gyökereznek, szabályozásuk lényegesen eltér egymástól. Míg Angliában és Walesben a common law, addig Skóciában az angol jog mellett a római jog hatása is egyértelműen kimutatható.

⁸⁵⁶ Paul R. BEAUMONT – Peter E. MCELEAVY – Alexander E. ANTON: Private International Law. Third Edition. Edinburgh, The Scottish Universities Law Institute, 2011. 1064-1065. p.

⁸⁵⁷ BEAUMONT – MCELEAVY – ANTON i.m. 1062-1063. p.

⁸⁵⁸ MILLER i.m. 98. p.

Értekezésemben az angol rendszer bemutatására fókuszáltam, ugyanakkor a hasonlóságok és a különbségek számbavétele során a skót szabályozás is nyomon követhetővé vált. Az öröklési rendelet bár a hagyatéki gondnok és a végrendeleti végrehajtó intézményeinek szabályozása révén jogalapot kívánt teremteni az angolszász jogrendszer országainak rendelethez való csatlakozását illetően, de a tárgyi hatály alól kivont jogterületek előírásával az Egyesült Királyság részére lényegében ellehetetlenítette a rendeletben való részességet.

7. Az öröklési eljárás jelentősége az egyes európai államokban – az összehasonlító elemzés következtetései

Az összehasonlító elemzés az öröklési jog eljárásjogi intézményeit mind az *angolszász*, mind a *kontinentális jogrendszer* országai vonatkozásában megkísérelte feltárni. A vizsgálat eredményeként megállapítható, a két jogrendszer *tradicionális különbségei*, a szabályozásban megjelenő *módszertani eltérések* az öröklésre irányadó eljárásjogi rendelkezésekben is tisztán kimutathatók.

Míg a *kontinentális jogrendszer* országaiban az örökléssel összefüggő, az öröklést meghatározó eljárásjogi instrumentumok a polgári eljárásjog részét képező önálló nemperes eljárás keretében teszik lehetővé az öröklésben érdekelt személyek számára az örökség és a hagyaték megszerzését, valamint egyazon eljárásban törvényen vagy szerződésen alapuló igényeik érvényesítését, addig az *Egyesült Királyságban* az öröklést meghatározó egyes állami öröklési és nemzetközi magánjogi jogforrások (jogszabályok) az öröklést, mint anyagi jogi jogintézményt szabályozzák, és a szükségszerűen felmerülő eljárásjogi kérdésekre nézve ugyanezen jogszabályokban található némely rendelkezés. A kontinentális jogrendszer országainak öröklési rendszere a római jogban gyökerező egyetemleges jogutódlás (*universal succession*) elvén alapulva biztosítja a hagyatéki vagyon megszerzését,⁸⁵⁹ mely koncepcionálisan teljesen eltér az öröklés angolszász modelljétől, amely az öröklést egyfajta *trustból* való részesedésnek tekinti.

Az öröklésre irányadó angol jogi szabályozásban míg a tisztán belföldi tényállásokban a „*kodifikált jog*” a szabályozás meghatározó forrása (az *esetjognak* kiegészítő jelleggel alakító, formáló szerepe van), addig a határon átnyúló öröklési ügyek rendezése mind a mai napig a „*common law*”-n és az „*equity*”-n alapul, s a *statute law* másodlagos szerepet tölt be a jogviszonyok megítélése során. A *kontinentális jogrendszer* államaiban mind a tisztán belföldi, mind a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek szabályozását az anyagi jog és eljárásjog szoros összekapcsolódása jellemzi, és a tagállami (polgári eljárásjogi) szabályozásban az öröklési eljárás funkcióját, szerepét és jelentőségét – az anyagi jog által meghatározott – a hagyaték átszállásának módja determinálja.

Az öröklési jog európaizálásának szükségességét felvető Német Közjegyzői Intézet tanulmánya szerint 2002-ben az Európai Közösségben 50.000 és 100.000 között volt a határon átnyúló öröklési ügyek száma,⁸⁶⁰ 2013-ra ez a szám 450.000 emelkedett, mely

⁸⁵⁹ MILLER i.m. 98. p.

⁸⁶⁰ REPASI i.m. 199. p., valamint GYEKICZKY i.m. 1. p.

összesen ca. 123 milliárd euro értékű vagyont ölel fel.⁸⁶¹ A nemzetközi és európai érintettségű öröklési ügyek számának fokozatos emelkedése a tagállami jogalkotók számára egyértelmű jelzés volt az öröklést érintő eljárásjogi szabályozás módosításának, illetve továbbfejlesztésének szükségességére, amely első lépésben a határon átívelő öröklési jogi intézmények megteremtését eredményezte, másodsorban a tagállami (nemzeti) öröklési eljárás fejlesztését is egyúttal előidézte. E folyamat az értekezés által vizsgált valamennyi *kontinentális jogrendszer* részét képező országban tisztán kimutatható.

Németországban a joghatóságra irányuló kezdeti szabályokban maradéktalanul érvényesült az az elv, hogy a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben a nemperes eljárásokban a német bíróságok akkor rendelkeznek joghatósággal, ha az alkalmazandó jog a német joghoz vezet.⁸⁶² Az Európai Közösség által megteremtett négy szabadság elvének – különösen a tőke szabad áramlásának – következményeként a „*Gleichlaufprinzip*” kizárólagosságát a gyakorlat felülírni kényszerült, s az elv ma már korlátozottan van jelen a német jogszabályokban.⁸⁶³ Hollandiában 1996-ban önálló jogszabályt fogadtak el a nemzetközi öröklési jog rendezéséről,⁸⁶⁴ mely az európaizálódás irányát követve az 1989-es Haláleset miatti öröklésre alkalmazandó jogról szóló hágai nemzetközi egyezmény⁸⁶⁵ szabályait is a nemzeti jog részévé tette, ezáltal bevezetve az utolsó szokásos tartózkodási hely (az elhalálozás időpontjában) kapcsolóelvét. A 2003-as öröklési jogi reform eredményeként Hollandiában megalkották a „*verklaring van erfrecht*” (öröklési bizonyítvány) intézményét, mely az örökös minőség igazolására szolgál, valamint jogalapot teremt a közhitelű nyilvántartásokba való bejegyzéshez. A holland szabályozáshoz hasonlóan Ausztriában is kiegészítő jelleggel bevezetésre került a szokásos tartózkodási hely elve az örökléssel összefüggő mind joghatósági, mind illetékességi szabályok közé, mint (joghatósági) illetékességi ok, amennyiben az örökhagyó lakóhelye nem állapítható meg. Az Egyesült Királyság kontinentális jogrendszerrel való elszigeteltsége az öröklést érintő eljárásjogi szabályok fejlődésében is tisztán tükröződik, mely az Egyesült Királyságnak öröklési rendeletről való kimaradásának következményeként vélhetően a jövőben még tovább fog fokozódni.

⁸⁶¹ MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 58. p.

⁸⁶² E szabály azon esetekre is irányadó, amikor visszautalás vagy a hagyaték feldarabolásának elve német jog alkalmazásához vezet. WACHTER i.m. 112. p.

⁸⁶³ A „*Notzuständigkeiten*” (*forum necessitatis*) joghatóság szabálya révén, ha külföldi jog alkalmazása merül fel a német bíróságok joghatósággal rendelkeznek olyan öröklési ügyekben is, amikor a joghatóság elutasítása jog-megtagadáshoz vezetne. WACHTER i.m. 112-113. p., SIEHR i.m. 113. p.

⁸⁶⁴ „*Wet conflictenrecht erfopvolging*” (1996)

⁸⁶⁵ Hollandia az egyezményben részes tagállamok közül elsőként ratifikálta az egyezményt 1996. szeptember 27-én.

Meglátásom szerint az öröklési jog európaizálásának vagy európaizálódásának folyamata két síkon zajlik: egyik síkján a XIX. század végétől kibontakozó kodifikációs kísérletek a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek harmonizációjára illetve egységesítésére, mely 2002-től kezdődően az Európai Közösség szintjére összpontosult. Az európaizálódás másik síkján a tagállami öröklési eljárások fokozatos fejlődése követhető nyomon, melyet a nemzetközi öröklési ügyek számának fokozatos emelkedése indukál. Az európaizálódás e két síkja a tagállami politikai és jogalkotói akarat eredményeként immár az európai polgári eljárásjog részét képező öröklési rendeletben valósulhat meg, melynek fejlődési iránya a szabályozott intézmények révén a rendelet hatályba lépésével azonos szegmensek mentén bontakozhat ki.

7.1 Az öröklési eljárás fogalma, jelentősége és szerepe a tagállamokban

Az összehasonlító elemzésben vizsgált országok választását elsősorban a *hagyaték átszállásának módja* vezérelte. Álláspontom szerint a tagállami jogrendszerekben az öröklési eljárás jelentőségét, funkcióját és szerepét a *hagyaték átszállásának és megszerzésének módja* alakítja. A polgári anyagi jogi és polgári eljárásjogi szabályok egymást kiegészítő jelleggel teszik lehetővé, hogy az öröklésben érdekelt személyek megszerezzék – jogutódlás révén – a hagyaték őket megillető meghatározott hányadát, és e tulajdonszerzést megállapító közhitelesítésre irányuló eljárás révén jogalapot szerezhetnek jogaik nyilvántartás(ok)ba történő bejegyzéséhez.

Mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszer vizsgálat alá vett országaiban *hagyaték átszállásának és megszerzésének módját* az öröklési anyagi jog határozza meg, és a polgári eljárásjog „szolgáló leányként” az anyagi jog által determináltan alakítja az eljárásjogi *szabályozás szükségességének terjedelmét*. A *kontinentális jogrendszer* öröklési jog szabályozása szerint a római jogban gyökerező egyetemleges jogutódlás elvének (*universal succession*) lefektetésével „[...] a jogutódlás a halál tényével bekövetkezik, s [...] az *ipso iure öröklés* – szerint (S.N.) –, [...] az örökgyógyó halálának ténye kiváltja az egyetemleges jogutódlást.”⁸⁶⁶ Az azonos gyökerekből eredő rendezőelv ellenére a kontinentális jogrendszer országaiban az *öröklési eljárás funkcióját* tekintve eltérés mutatható ki az egyes államokban. Míg Németországban, Hollandiában és Magyarországon az öröklési eljárás elsősorban az *örökös minőség deklarálására* irányul, addig Ausztriában ezen felül a *tulajdonszerzés* törvény által előírt *feltétele*. Az Egyesült Királyságban az öröklési eljárás – mint tulajdonszerzést megállapító, közhitelesítésre irányuló eljárás – az *öröklés fogalmából*

⁸⁶⁶ IMREGH i.m. 249. p.

eredően, az öröklésre irányadó angol szabályozási rendszertől idegen, és nem vonható a kontinentális jogrendszer szabályozásának terrénuma alá, és nem is állítható azzal párhuzamba.

Az összehasonlító elemzés eredményeként meghatározható az öröklési eljárás fogalma. Az öröklési eljárás az örökgyógyó vagyonának számbavételére és összegzésére, öröklésben érdekelt személyek jogállásának, valamint az örökléssel összefüggő igények tisztázására, megállapítására és közhitelű tanúsítására irányuló nemperes eljárás, melyben hatóság (bíróóság) vagy közhatalmi jogosítványokkal felruházott szerv vagy személy (közjegyző) eljárásának eredményeként a hagyaték átadásra kerülhet.

7.2 Az öröklési eljárásban közreműködő személyek és szervek

Az öröklési eljárás alanyait az értekezés az öröklés átadásában közreműködő személyek és szervek oldalról vizsgálta. Valamennyi állam vonatkozásában megállapítható, hogy az öröklési eljárás fő céljából – nevezetesen az örökös minőség közhitelű tanúsításából – eredően a hagyaték átadásában és megszerzésében nélkülözhetetlen szerepe van a tagállami hatóságoknak – elsősorban a bíróságnak – vagy közhatalmi jogosítványokkal felruházott szerveknek vagy személyeknek (közjegyző). Az öröklési eljárásban betöltött szerepüket, eljárásuk jelentőségét az országok történelmi hagyományai mentén közjogi és magánjogi normák határozzák meg.

Általánosságban leszögezhető, hogy a kontinentális jogrendszerben az öröklési eljárás lefolytatására nemperes eljárás keretében bíróság és/vagy közjegyző jogosult. A latin típusú közjegyzőség hagyományait őrző és folytató államokban⁸⁶⁷ az öröklési eljárás nélkülözhetetlen alanya a közjegyző, de az azonos gyökerek ellenére az egyes országokban mégis eltérés mutatható ki a hatásköri szabályozásban. Az értekezés által vizsgált latin típusú közjegyzőséghez tartozó országok, melyben a közjegyzőség „az állam igazságszolgáltatási funkciójának egyik végrehajtójaként hatósági jogalkalmazói tevékenysége”⁸⁶⁸ körében vesz részt a hagyaték átadásában két csoportba sorolhatók: az öröklési eljárás lefolytatását a.) kizárólagos közjegyzői hatáskörbe delegáló országok (*Hollandia, Magyarország*) b.) a bíróság és a közjegyzőség közötti hatásköri megosztottságba utalt ország (*Ausztria*). A latin típusú

⁸⁶⁷ A latin típusú közjegyzői tevékenység az alábbi pontokban foglalható össze: a.) a közjegyzői minden esetben jogi végzettséggel rendelkező személy, aki jogosultságát az államtól nyeri, közhitelességgel felruházott hivatalos személy, b.) szakmai felelősséggel rendelkező független és pártatlan személy, melynek érdekképviseletét a kamara látja el, c.) általa készített okiratok közokiratok, és a legtöbb esetben közvetlenül végrehajthatóak, d.) „tevékenysége során ügyleti okiratokat és ténytanúsítványokat készíthet”, d.) „tanúsítványai [...] közhitelű információalapot képeznek”. MÁTÉ – SAJBEN i.m. 115. p.

⁸⁶⁸ ANKA Tibor: A közjegyzők szerepe egy modern piacgazdaságban. In. *Romániai-Magyar Jogtudományi Közöny*, 2006/1. 96. o.

közjegyzőséghez tartozó országok közötti eltérés véleményem szerint az *öröklési eljárás tagállami funkciójából eredeztethető*. Míg az öröklési eljárást *tisztán közjegyzői hatáskörbe utaló* országokban az öröklési eljárás az örökös minőség megállapítására és tanúsítására irányul, addig a *bíróság és közjegyzőség közötti hatásköri megosztottság* oka az öröklési eljárás *tulajdonszerzésben betöltött jelentősége és szerepe*. (Ausztriában az öröklés a halál pillanatában megnyílik, ugyanakkor a tulajdonszerzés feltétele a hagyaték bírói úton történő átadása.) Németországban alapvetően az öröklési eljárások lefolytatására bíróság jogosult,⁸⁶⁹ a bírósági hatásköri szabály alól egyetlen kivétel van Baden-Württemberg tartomány, ahol a hagyaték átadására közjegyzőség kötelezett.⁸⁷⁰

Az öröklési eljárást részben vagy egészben bírósági hatáskörbe helyező államokban (Ausztria, Németország) a bíróság szervezetrendszerén belül az öröklési eljárás egyes szakaszai lefolytatásában további hatásköri megosztottság érvényesül. Németországban szövetségi szintű előírás, hogy a hagyatéki eljárásokban az „*Amstgericht*” rendelkezik hatáskörrel,⁸⁷¹ a tartományi törvények csupán azt szabályozhatják, hogy az „*Amstgericht*” apparátusán belül mely tisztviselő(k) járhatnak el az egyes eljárásokban. Általánosságban rögzíthető a bírósági apparátuson belül törvényes öröklés esetén „*Rechtspfleger*”, végintézkedés felülvizsgálata, valamint külföldi jog alkalmazása esetén minden esetben bíró jár el.⁸⁷² Ausztriában az öröklési eljárás lefolytatása nemperes eljárás keretében értékhatárra tekintet nélkül a „*Bezirksgericht*”⁸⁷³ hatáskörébe tartozik. Bár az öröklési eljárás lefolytatása bírósági hatáskörbe tartozik, a tág értelemben vett öröklési eljárás, és az eljárással összefüggő egyes feladatok megoszlanak a bíró,⁸⁷⁴ a „*Rechtspfleger*” és a „*Gerichtskommissär*” között. Az örökléssel összefüggő határozatok tekintetében az egyesbírónak valamennyi örökléssel kapcsolatos intézkedésre, beleértve a hagyaték megosztását is általános hatásköre van. A „*Rechtspfleger*” főszabály szerint azon ügyekben járhat el, amelyeket az egyesbíró hatáskörébe utal. A hagyaték átadásával kapcsolatos elsősorban előkészítő jellegű

⁸⁶⁹ Szövetségi szintű előírás, hogy a hagyatéki eljárásokban az „*Amstgericht*” rendelkezik hatáskörrel. Az „*Amstgericht*” szervezetén belül a „*Nachlassgericht*”-ek az öröklési ügyekben kijelölt bíróságok, valamennyi olyan bekövetkezett halálesethez kapcsolódóan, amit a szövetségi jog nemperes eljárásként bírósági hatáskörbe utal. SCHLÜTER i.m. 9. p., H. L. GRAF (2008b) i. m. 251-252. p.

⁸⁷⁰ Badenben a közjegyző, Württembergben a kerületi közjegyző jár el. Minden „*Amstgericht*”-i kerületben legalább egy közjegyzőség működik. FERIF – DÖRNER – FIRSCHING – HAUSMANN i.m. 153. p., MÜLLER-LUKOSCHEK i.m. 132. p.

⁸⁷¹ SCHLÜTER i.m. 9. p.

⁸⁷² BONEFELD – KROISS – TANCK i. m. 942-943. p.

⁸⁷³ A „*Bezirksgericht*” általános hatáskörű elsőfokú városi bíróság.

⁸⁷⁴ A bíró és a „*Rechtspfleger*” közötti ügyelosztás alapvetően a hagyatéki vagyon értékének függvénye: bíró jár el az 150.000 eurót meghaladó hagyatéki vagyon tárgyában, a hagyatéki vagyon megosztása kérdésében, valamint azokban az esetekben, amikor az örökség részét valamely „gazdasági jog” vagy kötelezettség képezi. In. HAUNSCHEIDT i.m. 85. p.

intézkedések és az előkészítéshez kapcsolatos okiratok elkészítésében „*Gerichtskommissär*”-ok működnek közre.⁸⁷⁵ A „Bundesgesetz über die Tätigkeit von Notaren als Beauftragte des Gericht” értelmében „*Gerichtskommissär*”-ként a bíróság megbízása alapján közjegyző jár el.⁸⁷⁶ A „*Gerichtskommissär*” jogkörét, hatáskörüket és illetékességüket a „*Landgericht*” elnökének ügyelosztási rendje határozza meg.⁸⁷⁷

Az Egyesült Királyságban a hagyatéki vagyon átszállásának és átadásának központi alanya a „*personal representative*”. Angliában a „*personal representative*” eljárása során nem gyakorol közhatalmi jogosítványokat, de működésének alapja a bíróság által kiállított „*grant*”, s tevékenységét a bíróság felügyelete mellett végzi. Skóciában a „*personal representative*” eljárási jogosultságát a „*sheriff*” által kiállított „*confirmation*” útján nyeri el.⁸⁷⁸

Az összehasonlító elemzés következtetéseként megállapítható, hogy mind a *kontinentális*, mind az *angolszász jogcsalád* körébe sorolható, az értekezésben vizsgálat alá vett országokban az öröklési eljárásban nélkülözhetetlen szerepe van a közhatalmat gyakorló vagy közhatalmi jogosítványokkal felruházott személyeknek. A kontinentális jogrendszerben eljárásuk eredményeként válik lehetővé az örökös minőség tisztázása és megállapítása, ezáltal a hagyatéki vagyon megszerzése. Az angolszász jogrendszerben a hagyaték átadásában közreműködő személy eljárásának jogalapját teremti meg, valamint felügyeletük révén megvalósul a tulajdonszerzés feletti hatósági kontroll is.

7.3 Határozatok és egyéb okiratok jelentősége a tagállami öröklési eljárásokban

Az értekezés az örökös, valamint végrendeleti végrehajtói minőség megállapítására és igazolására irányuló tagállami okiratainak öröklési eljárásban betöltött szerepet is fel kívánta tárni. Az egyes tagállamok öröklési rendszerének ellentétes vonásai az öröklési eljárás lezárásaként kiadott aktus különbözőségében is kifejezésre jutnak. „Némely tagállamokban az eljáró szerv formális határozattal „átadja a hagyatékot” az örökösök részére, míg másutt öröklési bizonyítvány kerül kiállításra, egyes tagállamokban pedig elegendő az örökösök okiratba foglalt egyezsége.”⁸⁷⁹ Az aktusok fajtájának különbözősége ellenére kibocsátásuk indoka és célja közös, tisztázni és igazolni az örökös (hagyományosi, végrendeleti

⁸⁷⁵ A „*Gerichtskommissär*” feladatát részben a „Notariatsordnung RGB1 1871/75”, részben a „*Gerichtskommissärgesetz BGB1 1970/343*” szabályai szerint látja el.

⁸⁷⁶ SCHÖMMER – FABOLD – BAUER i.m. 131. p., FUCIK i.m. 12. p.

⁸⁷⁷ KILIAN – GALL – TSCHUGGUEL i.m. 92. p.

⁸⁷⁸ GRETTON – STEVEN i.m. 379. p., BARLOW – KING – KING i.m. 163. p.

⁸⁷⁹ HORVÁTH i.m. 8. p.

végrehajtói) minőséget, valamint a jogi forgalomban biztosítani a hagyaték tárgyainak jogszerű átszállását és birtoklását.

Az összehasonlító elemzés következtetéseként megállapítható, hogy az öröklési jog európaizálásának eredményeként az öröklési eljárás lezárásaként vagy eredményeként kiadott okiratok tekintetében is egyre nagyobb szerepe van az örökös minőség tanúsítására irányuló *bizonyítványoknak*. A vizsgálat tárgyát képező országokban hatóság (bíró) vagy közhatalmi jogosítványokkal rendelkező személy öröklésben érdekelt személy örökös vagy öröklési eljárásban betöltött szerepének igazolására *bizonyítványt vagy tanúsítványt állít ki Hollandiában, Németországban, Egyesült Királyságban és Magyarországon* is. Az öröklési eljárás lezárásaként, eredményeként, vagy a hagyaték átadásának jogalapját képező kiállított okiratok közé sorolható a holland „*verklaring van erfrech*” és „*verklaring van executele*”, a német „*Erbschein*” és „*Testamentvollstreckerzeugnis*”, az angol „*grant of probate*” és „*grant of letters of administration*”, valamint a magyar *öröklési bizonyítvány*.

Elnevezésétől függetlenül valamennyi okirat közös jellemzője: a.) bizonyító erővel rendelkező, b.) deklaratív természetű, c.) közokirat, mely d.) hitelesen tanúsítja az örökös vagy végrendeleti végrehajtói minőséget, e.) jogalapot teremt a közhitelű nyilvántartásokba való bejegyzéshez, s f.) felhasználásuk révén az öröklésben érdekelt személyek jogosulttá válnak a hagyaték kezelésére, (átadására) illetve megszerzésére.

Attól függően, hogy az okiratok kinek a részére kerülnek kiállításra és milyen jogállás igazolására szolgálnak két fő kategóriába sorolhatók: a.) az örökös minőség tanúsítására irányuló öröklési bizonyítvány (a holland „*verklaring van erfrech*”, a német „*Erbschein*”, a magyar *öröklési bizonyítvány*), b.) végrendeleti végrehajtói vagy hagyatéki gondnoki feladat gyakorlásához kiállított (holland „*verklaring van executele*”, a német „*Testamentvollstreckerzeugnis*”, valamint az angol „*grant of probate*” és „*grant of letters of administration*”).

A nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek számának fokozatos emelkedése, az öröklésből eredő, vagy az örökléssel összefüggő jogosítványok határon átnyúló érvényesítésének nehézségei, ugyanazon hagyaték tárgyát képező vagyontárgyak megszerzésének feltételeként szabott párhuzamosan, vagy egymást követően különböző tagállamokban lefolytatott öröklési eljárásokból adódó bizonytalan jogi helyzetek, illetve jogviszonyok kiküszöbölésére, egy az öröklés tényét igazoló okirat létrehozásának igénye a '70-es években merült fel. Az öröklési rendelet továbbfejlesztve az 1973-as Hágai

Megállapodás⁸⁸⁰ jogtechnikai megoldását európai öröklési bizonyítvány elnevezéssel egy olyan okirat bevezetésére tesz kísérletet, mely mind nemzetközi elemet tartalmazó, mind tisztán belföldi öröklési jogi tényállások esetén kiállítható az örökös, hagyományos, végrendeleti végrehajtói, illetve hagyatéki gondnoki jogállás igazolására.

A rendelet 62. cikkének (3) bekezdése szerint „A bizonyítvány nem lép a tagállamokban hasonló célokra használt belföldi okiratok helyébe.” Vagy legalábbis nem célja a tagállami öröklési okiratok jogrendszerből való kiszorítása, hanem a határon átnyúló öröklési ügyekben az öröklésben érdekelti jogállás tanúsítására irányul, amellyel, hogy lehetővé teszi tisztán belföldi tényállások esetén is kiállítását és alkalmazhatóságát. Bár a rendelet az európai öröklési bizonyítvány kiállítására irányuló eljárás lefolytatását mindenféle díj- és illetékfizetési kötelezettség nélküli eljárásként teremti meg, mégis véleményem szerint, növelve a jogalanyok adminisztrációs terheit, ugyanazon jogállás igazolására irányuló párhuzamos eljárások – a hatályos tagállami szabályozások értelmében, a rendelet hatályba lépésével elképzelhető lesz, hogy egy örökös hagyatéki vagyontárgyának megszerzése érdekében ugyanazon tagállamban a tagállami öröklési bizonyítvány és az európai öröklési bizonyítvány kiállítása iránt is eljárás indítására kényszerül – megteremtését fogja eszközölni.

Míg – ismételten hangsúlyozottan – a rendeletnek nem célja a tagállami öröklési bizonyítványok intézményének felváltása, végigtekintve az összehasonlító elemzésben vizsgált országok *okiratainak azonos funkcióján, rendeltetésén és joghatásain*, az európaizálódás további várható tendenciájaként az európai öröklési bizonyítvány álláspontom szerint először háttérbe fogja szorítani a tagállami bizonyítványokat, idővel felváltja azokat. A fentebb kifejtettek szerint célszerűségi okok – párhuzamos eljárások kiküszöbölése, különböző okiratok kiállításának megakadályozása – is megalapozzák e folyamatot.

⁸⁸⁰ 1973. évi Hágai Megállapodás Portugália, a (korábbi Csehszlovákia, majd) Szlovákia és Csehország együttműködésével egy olyan „*international certificate*” létrehozását irányozta elő, mely meghatározott személyek, közöttük kiemelve a hagyatéki vagyongazdálkodók jogosítványainak igazolására szolgált. SCHAUER (2012) i.m. 74. p.

7.4 A hagyatéki gondnokság és a végintézkedés végrehajtásának értékelése

Az értekezés összehasonlító részében vizsgált európai államok mindegyike részben az örökhatározó végakaratának teljesítésére, részben az öröklésben érdekelt személyek közötti érdekellentétből származó hagyatéki igények méltányos kielégítése, és a *favor testamenti* elvének érvényre juttatása érdekében, az örökléssel összefüggő igények és kötelezettségek rendezésére az örökhatározó halálának bekövetkezésétől a jogutódlás, illetve ennek hatóság általi nyilvántartásba vételéig egy, az örökösök személyétől független, kívülálló harmadik személy (ki)rendelését, (ki)jelölését, nevezését lehetővé vagy kötelezővé teszi.

Az összehasonlító elemzés a végrendeleti végrehajtó és a hagyatéki gondnok intézményének feltárását öröklési eljárásban betöltött szerepük és jogosítványaik bemutatása révén kísérelte meg. Az értekezés II. fejezetében kifejtett „*Fremdwaltern-jelenség*” kategóriájába az angolszász „*personal representative*”,⁸⁸¹ a német jog „*Testamentsvollstrecker*”,⁸⁸² és „*Nachlasspfleger*”,⁸⁸³ az osztrák jog „*Vollzieher*” / „*Exekutor*” és „*Kurator*”,⁸⁸⁴ valamint a holland jog „*executele*”,⁸⁸⁵ és „*testamentair bewind*” intézményei sorolhatók.

A vizsgálat eredményeként megállapítható, elnevezéstől függetlenül, feladtuk az örökhatározó végakaratának érvényre juttatása, a hagyatéki vagyon rendezése, felügyelete, külön felhatalmazás alapján a hagyatéki vagyon kezelése és felosztása. Attól függően, hogy az egyes tagállamok *egymástól elhatárolják, eljárásuk mentén kizárják*, vagy éppen a két intézményt *azonos személyben egyesítik* a hagyatéki gondnokságnak és a végrendeleti végrehajtásnak az alábbi kategóriái különböztethetők meg: a.) különálló intézmények, melyek eljárása nem zárja ki párhuzamos eljárásukat (Ausztria, Németország, Magyarország), b.) különálló intézmények, de párhuzamos eljárásuk kizárt (Egyesült Királyság), c.) a fogalom szintjén a jogrendszer megkülönbözteti a két intézményt, de lehetővé teszi azonos személyben való egyesítésüket (Hollandia).

Általánosságban rögzíthető, hogy hagyatéki gondnokság törvényben meghatározott ok fennállása vagy bekövetkezése esetén létesül, a hagyatéki gondnok személyének kijelölését hatóság végzi,⁸⁸⁶ tevékenységét bírósági felügyelet mellett látja el. Jogosítványai tekintetében jelentős eltérések mutathatók ki, attól függően hogy a tagállami jog a gondnokság mely típusát szabályozza.

⁸⁸¹ MILLER i.m. 101-102. p., KERRIDGE i.m. 411. p.

⁸⁸² ROTT – KORNAU – ZIMMERMANN i.m. 115. p.

⁸⁸³ ZIMMERMANN (2006) i.m. 345. p.

⁸⁸⁴ WINKLER i.m. 128-129. p.; G. GRAF (2013) i.m. 14, 18. p.

⁸⁸⁵ FERID – FIRSCHING – DÖRNER – HAUSMANN i.m. 236. p., SCHÖMMER – EULE i.m. 262. p.

⁸⁸⁶ Ez alól kivétel Hollandia, ahol hagyatéki gondnokot az örökhatározó is kijelölhet.

A végrendeleti végrehajtó eljárása minden esetben az örökhagyó végintézkedésén alapul. Jogállását tekintve az örökhagyó megbízottjának (Ausztria), vagy az örökösök képviselőjének (Hollandia), vagy az örökös személyétől független, önálló vagyoni jogokkal rendelkező személynek (Németország, Egyesült Királyság) tekinthető. Az örökhagyó vagyontárgyai felett minden esetben felügyelő és intézkedési jogosultsága van [mely kizárólagos is lehet (Hollandia, Németország, Egyesült Királyság)], kezelési jogosítványainak szabályozása tagállamonként eltérő, bizonyos országokban jogosult a hagyaték felszámolására és felosztására (Németország, Hollandia, Egyesült királyság) is.

	INTÉZMÉNY	EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONY	JOGÁLLÁS	JOGOSULTSÁG
Ausztria	„Kurator” (hagyatéki gondnok)	<ul style="list-style-type: none"> - különálló intézmény - párhuzamos eljárás lehet 	- bíróság által kijelölt személy	- törvény által meghatározott
	„Vollzieher”/ „Exekutor” (végrendeleti végrehajtó)		- örökagyó megbízottja	<ul style="list-style-type: none"> - a.) ellenőrzés, felügyelet - b.) kezelés Vagyon felszámolása NEM!
Németország	„Nachlasspfleger” (hagyatéki gondnok)	<ul style="list-style-type: none"> - különálló intézmény - párhuzamos eljárás lehet 	- bíróság által kijelölt személy	<ul style="list-style-type: none"> - törvény által meghatározott típusonként változó
	„Testamentsvollstrecker” (végrendeleti végrehajtó)		- független személy (bíróagtól, örökösöktől)	<ul style="list-style-type: none"> - kizárólag vagyoni jogok jogosult a vagyon felszámolásá-ra
Hollandia	„testamentair bewind” (hagyatéki gondnok)	<ul style="list-style-type: none"> - különálló és azonos intézmény is lehet 	- hagyaték jogosultjainak képviselője	- kizárólagos kezelési és intézkedési jogosítvány
	„executele” (végrendeleti végrehajtó)		- örökösök képviselője	<ul style="list-style-type: none"> - kizárólagos kezelési és intézkedési jogosítvány a vagyon felszámolásá-ra
Magyarország	„eseti gondnok” / „ügygondnok” (hagyatéki gondnok)	<ul style="list-style-type: none"> - különálló intézmények, - párhuzamos eljárás lehetséges 	- gyámhatóság ill. a közjegyző által meghatalmazott személy	<ul style="list-style-type: none"> - nyilatkozattételi jogosultság - hagyatéki vagyontétele (korlátozott!)
	végrendeleti végrehajtó		- örökös(ök) megbízottja	<ul style="list-style-type: none"> - felügyeleti és ellenőrzési jogosultság - perbizomány - kezelési és intézkedési jogosultság
Egyesült Királyság	„administrator” (hagyatéki gondnok)	<ul style="list-style-type: none"> - különálló intézmények, - párhuzamos eljárásuk kizárt 	- bíróság által kijelölt öröklésben érdekelt személy (bíróági felügyelet)	<ul style="list-style-type: none"> - kizárólagos kezelési és intézkedési jogosítvány - terhek kielégítése átadás
	„executor” (végrendeleti végrehajtó)		- független személy (bíróági felügyelet)	<ul style="list-style-type: none"> - kizárólagos kezelési és intézkedési jogosítvány - terhek kielégítése átadás

7.5 A határon átnyúló öröklési jogi rendelkezések szabályozása a nemzeti jogban – az öröklési rendelet kodifikációs kihívásai

Az értekezés a tagállami öröklési eljárások fényében a nemzeti határon átnyúló öröklési jogi szabályozás bemutatását is feladatként tűzte. Az öröklési eljárások anyagi jogból eredő „determináltsága” a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyekben fokozottan jelenik meg. Az eljárásjogi szabályozás minden esetben kollíziós normákon alapul, a polgári eljárásjog terjedelmét a kollíziós jogszabályok alakítják. E jellemvonásból eredően a határon átnyúló öröklési jogi rendelkezések tagállami szabályozását kollíziós jogi intézmények (alkalmazandó jog) viszonylatában vizsgáltam meg, ugyanakkor a nemzetközi magánjogi szabályozás bemutatásának terjedelmét az eljárásjog által szükségszerűen érintett intézményekre (jogválasztás) korlátoztam.

Az öröklést érintő nemzetközi érintettségű tagállami rendelkezések feltárását a *lex successionis*, mint egyetemes kapcsolóelv leágazásainak bemutatása révén közelítettem meg, és a *hagyaték egységének elvét alkalmazó* (Ausztria), illetve a *hagyaték feldarabolásának elvén alapuló országok* (Hollandia, Egyesült Királyság) a vizsgált államok vonatkozásában egyaránt képviselőhöz jutottak. Az összehasonlító elemzés következtetéseként megállapítható, hogy a jogfejlődés újabb irányaként a jogviszonyok összetettsége a *lex successionis* elve két leágazásának „tisztá” és egymástól elhatárolt XVIII. századtól fennálló⁸⁸⁷ rendszerét felülírni kényszerült, és *hagyaték egységének elvét alkalmazó*, illetve a *hagyaték feldarabolásának elvén alapuló országok* mellett olyan szabályozási rendszer is megjelent, amely a tagállami jogrendszerben mindkét elvnek egyaránt teret enged (Németország).

7.5.1 A kapcsolóelvek rendszere

Az európaizálódás eredményei a joghatóságot és az alkalmazandó jogot meghatározó *kapcsolóelvek változásában és bővülésében* is tisztán kimutathatók. A tagállamok az öröklési jogi szabályozásban nemzeti hagyományait, a szabályozás alapjait megtartva „kitartanak” általános kapcsolóelveik mellett (állampolgárság elve, lakóhely elve, domicile elve), de felismerve és lépést tartva az öröklési jog európaizálásnak folyamatával *kiegészítő jelleggel* újabb kapcsolóelveket (szokásos tartózkodási hely elve) illesztettek a tagállami szabályozásba. E jelenség az értekezés által vizsgált valamennyi *kontinentális jogrendszerhez tartozó országban* kimutatható.

⁸⁸⁷ MÁDL –VÉKÁS (2012) i.m. 397-399. p.

7.5.2 A joghatóság és az alkalmazandó jog kölcsönhatása

Öröklési ügyekben az alkalmazandó jogot meghatározó kapcsolóelv a joghatósági szabályozás kiinduló forrása. Az egyes tagállamok a nemzetközi vonatkozású öröklési jogi rendelkezések szabályozása mentén két csoportba oszthatók: a.) a joghatóságot a nemzetközi magánjogról szóló törvényben szabályozó államok kategóriájába (Hollandia, Egyesült Királyság), b.) a kollíziós szabályozástól elkülönülő polgári eljárásjogi normába ágyazva (Ausztria, Németország). A differenciálás ellenére megállapítható, hogy a tagállami joghatósági szabályozásban az európaizálódás ellenére az elhunyt állampolgárságának (vagy domicile-nek) és a vagyon fekvési helyének (*lex rei sitae*) mind a mai napig meghatározó szerepe van, az elhunyt szokásos tartózkodási helyének (elhalálozás időpontjában) kapcsolóelve egyenlőre kiegészítő szerepet tölt be.

7.5.3 Az elismerés és végrehajthatóság

Az összehasonlító elemzés az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésének és említés szintjén végrehajthatóságának áttekintését is elvégezte. A két intézmény – elismerés és végrehajthatóság – szabályozása bemutatásának, kifejtettségének terjedelmi különbözőségét az öröklési jogi szabályozás sajátos jellemvonása indokolta. Míg az öröklési ügyekben hozott határozatok *elismerésére* vonatkozóan a vizsgált országok többségében (Ausztria, Németország, Egyesült Királyság) öröklésre irányadó *különös szabályozás* érvényesül, az öröklési ügyekben hozott határozatok *végrehajthatóságának és végrehajtásának* szabályaira nézve a *polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatokra* irányadó rendelkezések meghatározóak.

A *kontinentális jogrendszerhez* tartozó vizsgálat alá vett országok mindegyikének jogrendszere ismeri az *elismerés megállapítására irányuló eljárást*, ugyanakkor az egyes államokban eltérő ennek az elismerésben betöltött szerepe. Az osztrák szabályozás az *automatikus elismerés* elvén alapulva az elismerés megállapítására irányuló eljárásnak csak jogvita esetén ered teret. Németországban az elismerés attól függően alakul, hogy *nemperes vagy peres eljárásban* hozott határozat elismeréséről van szó. Előbbi esetében az elismerés automatikusan megy végbe, peres eljárás keretében hozott határozat elismerésének feltétele „*Inzident-Überprüfung*” lefolytatása. Hollandiában az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerése az *exequatur eljárás* mintájára lefolytatott eljárás mentén válik lehetővé. Valamennyi ország viszonylatában leszögezhető, hogy az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére vonatkozó különös szabályozást felülírják az államok kétoldalú elismerésre és végrehajtásra irányuló hatályban lévő nemzetközi megállapodásai. Az

angolszász jogcsalád öröklési ügyekben hozott határozatainak elismerése a jogforrások sajátos viszonylatában értékelhető, az elismerésnek elkülönülő szintjei által.

Az *elismerés megtagadási okok* valamennyi kontinentális jogcsaládhoz tartozó ország jogi szabályozásában részletesen deklarációra kerültek. Köztük a.) határozat hozatalában joghatósági, hatásköri vagy illetékességi ok hiányának vagy kizártságának fennállta, b.) eljárásjogi szabálysértés – döntően a kézbesítésre irányuló szabályok megsértése –, valamint c.) az összeegyeztethetlenség jelenik meg. Az összeegyeztethetlenség valamely korábban hozott vagy elismert külföldi határozattal, vagy a tagállam közrendjével való összeegyeztethetlenséget egyaránt jelenti.

Az értekezés összehasonlító elemzése az örökhagyó vagyonának számbavételére és összegzésére, öröklésben érdekelt személyek jogállásának, valamint az örökléssel összefüggő igények tisztázására, megállapítására és közhitelű tanúsítására irányuló olyan tagállami nemperes eljárások feltárását célozta, melyben hatóság (bíróóság) vagy közhatalmi jogosítványokkal felruházott szerv vagy személy (közjegyző) eljárásának eredményeként a lehetővé válik a hagyaték átadása és megszerzése. Az elemzés következtetéseként rögzíthető, hogy ezen öröklési eljárásokat lezáró hatósági határozatok *konstitutív határozatok*. *Burián László* megállapítása szerint nem minden határozat igényel – köztük a *konstitutív határozatok* – végrehajtást, anélkül is hatályosulhatnak.⁸⁸⁸ Így az értekezés e határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályozás bemutatásának határát az elismerésre irányadó tagállami szabályozás részletes feltárásában jelölte ki, és csak említés szintjén utalt az öröklési ügyekben (peres eljárás eredményeként) hozott határozatok végrehajtásának szabályozására, mely minden esetben *exequatur eljárás* lefolytatását előfeltételezi. Valamennyi állam vonatkozásában megállapítható, hogy különös szabályozás hiányában az öröklési ügyeket érintő határozatok végrehajthatóvá nyilvánítására a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatokra irányadó *exequatur eljárás* szabályai alkalmazhatók *analógia útján*.

⁸⁸⁸ *Burián László* szerint „Azoknak a határozatoknak az esetében, amelyek nem igényelnek végrehajtást (ilyenek az ún. konstitutív ítéletek [...]) a hatályosuláshoz elegendő az ítéletek elismerése. BURIÁN (1997) 307. p., valamint Mádl – Vékás megközelítése alapján: „Elismeréssel és végrehajtás nélkül is hatályosulnak [...] az ún. konstitutív hatályú határozatok, amelyek az érintett jogi státuszában hoznak létre érdemi változást. [...] Az elismerés az ilyen külföldi határozatok esetében azt jelenti, hogy az azokban megállapított jogi helyzet belföldi vonzatai tekintetében is „megítéltnek” és elfogadhatónak tekintjük.” MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 499. p.

IV. AZ ÉRTEKEZÉS KÖVETKEZTETÉSEI

Az értekezés első logikai egységének – mely a *kutatási téma leíró jellegű történeti megközelítését* végezte – eredményeként megállapítható vált, az öröklési jog európaizálásának folyamata két síkon zajlik: egyik síkján a XIX. század végétől kibontakozó kodifikációs kísérletek a nemzetközi elemet tartalmazó öröklési ügyek kezdetbeli harmonizációjára, később egységesítésre, mely 2002-től kezdődően az Európai Közösség szintjére összpontosult. Az európaizálódás másik síkján a tagállami öröklési eljárások fokozatos fejlődése követhető nyomon, melyet a nemzetközi öröklési ügyek számának fokozatos emelkedése indukál. A nemzetközi és európai érintettségű öröklési ügyek számának növekedése a tagállami jogalkotók számára egyértelmű jelzés volt az öröklést érintő eljárásjogi szabályozás módosításának, illetve továbbfejlesztésének szükségességére, amely első lépésben a határon átívelő öröklési jogi intézmények megteremtését eredményezte, másodsorban a tagállami (nemzeti) öröklési eljárás fejlesztését is egyúttal előidézte. Az európaizálódás e két síkja a tagállami politikai és jogalkotói akarat eredményeként immár az európai polgári eljárásjog részét képező öröklési rendeletben valósulhat meg, melynek fejlődési iránya a szabályozott intézmények révén a rendelet hatályba lépésével azonos szegmensek mentén bontakozhat ki.

A disszertáció az öröklési jog európaizálásának e két síkját egyaránt vizsgálat alá vette. A folyamat kihatásait a határon átnyúló öröklési ügyekben irányadó tagállami, elsősorban öröklési eljárást érintő szabályokban vette górcső alá. A szabályozás természetéből eredően a vizsgálódás tárgyát *tág aspektusból* a kollíziós jogi intézmények viszonylatában közelítette meg. A jogviszonyok összetettsége a *lex successionis* elve két leágazásának „tisztá” és egymástól elhatárolt XVIII. századtól fennálló⁸⁸⁹ rendszerét felülírni kényszerült, és *hagyaték egységének elvét alkalmazó*, illetve a *hagyaték feldarabolásának elvén alapuló országok* mellett olyan szabályozási rendszer is megjelent, amely a tagállami jogrendszerben mindkét elvnek egyaránt teret enged (Németország). A tagállamok az öröklési jogi szabályozásban nemzeti hagyományait, a szabályozás alapjait megtartva „kitartanak” általános kapcsolóelveik mellett (állampolgárság elve, lakóhely elve, domicile elve), de felismerve és lépést tartva az öröklési jog európaizálásnak folyamatával *kiegészítő jelleggel* újabb kapcsolóelveket (szokásos tartózkodási hely elve) illesztnek a tagállami szabályozásba. A tagállami joghatósági szabályozásban az európaizálódás ellenére az elhunyt állampolgárságának (vagy domicile-nek) és a vagyon fekvési helyének (*lex rei sitae*) mind a

⁸⁸⁹ MÁDL – VÉKÁS (2012) i.m. 397-399. p.

mai napig meghatározó szerepe van, az elhunyt szokásos tartózkodási helyének (elhalálozás időpontjában) kapcsolóelve egyenlőre kiegészítő szerepet tölt be.

A kutatási feladat annak a kérdésnek megválaszolását tűzte célként, hogy a szabályozott intézmény – az öröklés – természetéből eredően, a szabályozás technikáját tekintve rendeleti jogalkotás formájában, az öröklést meghatározó egyes kiválasztott eljárásjogi intézmények útján, valóban lehetséges-e az öröklést érintő határon átnyúló igényérvényesítés – tagállami jogrendszerek különbözőségéből fakadó – eljárásjogi akadályainak tényleges felszámolása. E cél eléréséhez egyrészt az öröklési rendelet elsősorban eljárásjogi intézményeit vizsgálta, másodsorban összehasonlító elemzés keretében az egyes tagállami öröklési eljárások fényében mutatott rá a hatályos tagállami szabályozás és a rendelet közötti disszonanciákra.

A joghatósági szabályok kritikai elemzését a „*Gleichlaufprinzip*” viszonylatában végezte el. Az öröklési rendelet 3-15. cikkeiben felállított joghatósági rendszere egy következetes, és több oldalról végiggondolt, gyakorlati problémák lehetséges megelőzését és kiküszöbölését célzó szabályozási koncepció képét mutatja, ugyanakkor véleményem szerint több elemével eltér és szembemegy a rendelet fő szabályozási módszerével: Bár az öröklési rendelet a *forum* és a *ius* párhuzamos szabályozásával, az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének mint egyetemes kapcsolóelvnek mind a joghatóságnak, mind az alkalmazandó jognak általános és kiinduló kapcsolóelvévé deklarálásával a „*Gleichlaufprinzip*” megvalósítását célozta, mégis a jogválasztás lehetőségének teret engedve, az elv kereteit áttöri. A kiegészítő joghatóság szabálya között biztosított *lex rei sitae* elve a hagyaték feldarabolásának koncepcióját alapozza meg: Már a jogválasztás révén az állampolgárság elvének rendeletbe történő beillesztése is „veszélyes jogalkotói lépésnek” tekinthető, s visszaélésekre adhat okot a hagyaték egységének elve áttörését illetően, ugyanakkor a 10. cikk (2) bekezdésének alkalmazása egyértelműen a hagyaték feldarabolásának koncepcióját alapozza meg. A joghatósági szabályozás között elhelyezett perfüggőségre vonatkozó rendelkezések a (korábbi) Brüsszel-I. rendelet tükörszabályozását képezik le. A bírósági eljárás kezdő időpontját rögzítő 14. cikk az öröklési jog területén a kontinentális és az angolszász jogrendszer közötti hídépítés (bírósági eljárás kezdő időpontjából fakadó különbségek összehangolására tett kísérlet) egy lépcsőfokának tekinthető. A perfüggőség beállításának időpontját – túllépve a Brüsszel-I. rendelet kettős definícióján – a rendelet három időpontban határozza meg: egyrészt különbséget tesz aszerint, hogy az öröklési eljárás kérelemre vagy hivatalból indul [14. cikk c) pontja], másodsorban a 14. cikk a) pontja a bírósági eljárás kezdő időpontját a germán jogcsalád körébe sorolható országok

szabályozásához igazítja, a 14. cikk b) pontja az angolszász jogrendszer szerinti perfüggőségi szisztémára épít. Látszólag a 14., 17. és 18. cikk bekezdései széles körben kívánják meg biztosítani azonos felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt különböző tagállamok bíróságai előtt indult párhuzamos eljárások elkerülését, valójában nyitva hagyják harmadik államban induló eljárások kérdését.⁸⁹⁰

Az európai szerzők többsége az öröklési rendelet valódi *novumaként* az öröklési ügyekben kiállított európai szintű okirat megteremtését hangsúlyozzák. Meglátásom szerint a tagállamok az európai öröklési bizonyítvány intézményének bevezetése révén egy európai öröklési eljárás megteremtésének, kialakításának szükségességét küszöbölték ki. Az egyes öröklési eljárások lefolytatásának szabályozása (az eljárás menete, hatáskör, illetékesség, határidők, az eljárás eredményeként kiállított határozatok és egyéb okiratok) a rendelet hatályba lépését követően is az állami szuverenitás terepére alá sorolható, ugyanakkor a bizonyítvány kiállítása révén, szükségtelenné válhat azonos hagyaték részét képező, különböző (tag)államokban fellelhető, ingó és ingatlan vagyontárgyakra nézve az öröklésben érdekelt személyek jogállásának tisztázására irányuló öröklési eljárások (külön-külön) lefolytatása. A rendeletnek nem célja a tagállami öröklési bizonyítványok intézményének felváltása, azonban az értekezésben vizsgált országok *okiratainak azonos funkcióján, rendeltetésén és joghatásain végigtekintve*, az európaizálódás további várható tendenciájaként az európai öröklési bizonyítvány álláspontom szerint először háttérbe fogja szorítani a tagállami bizonyítványokat, idővel felváltja azokat.

Az eljárásjogi szabályozáson végigtekintve a rendelet a legtöbb nyitott kérdést az közokiratokra irányadó rendelkezésekben hagyja. A normaszöveg taxatíve nem mondja ki, hogy a közokiratok bizonyító erejének megítélése kapcsán a *lex fori* vagy a *lex causae* kapcsolódva az irányadó, azonban a közokiratok megtámadására vonatkozó szabályozás révén mégis nyilvánvalóvá válik az európai jogalkotói szándék. A rendelet a közokiratok *alaki bizonyító ereje* tekintetében a *lex fori elvének*, az *anyagilag bizonyító erő* tekintetében a *lex causae* elvének enged teret. Hasonló megosztottság érvényesül a közokiratok megtámadását illetően is: A közokiratok valódiságának megtámadására a *lex fori*, a közokiratokba foglalt jogállás vagy jogviszony megtámadására a *lex causae* lesz irányadó. A rendelet tárgyi hatálya alá nem sorolható örökléssel összefüggő közokiratokra (holttá nyilvánítás, halál tényének

⁸⁹⁰ Mi történik abban az esetben, ha a 10. cikk által biztosított valamely kiegészítő joghatóság alkalmazása révén bár az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában nem valamely tagállamban található, de a rendelet 10. cikk (1) vagy (2) bekezdése révén a rendeletben részes valamely tagállam megállapítja joghatósága fennálltát, és ezzel párhuzamosan az örökhagyó utolsó szokásos tartózkodási helye szerinti harmadik államban is sor kerül öröklési eljárás lefolytatására?

bírói megállapítása) 2015 augusztusát követően is az új Brüsszel-I. szabályai lesznek irányadók. Így a tág értelemben vett örökléssel összefüggő (köz)okiratok tekintetében egy megosztott „elismerés” és végrehajthatóság várható a határon átnyúló öröklési ügyekben: az öröklési rendelet tárgyi hatálya alá sorolható közokiratok és bírósági egyezségek esetében az elfogadás intézménye révén exequatur eljárás lefolytatásának eredményeként bizonyító hatáskiterjesztésről, az új Brüsszel-I. rendelet hatálya alá tartozó örökléssel összefüggő okiratok tekintetében pedig egy végrehajthatóvá nyilvánítást mellőző automatikus ipso iure elismerésről és végrehajtásról beszélhetünk majd.⁸⁹¹

Az értekezés végkövetkeztetéseként megállapítható, eljárásjogi szempontból vizsgálva a rendelet joghatósági szabályai és az európai öröklési bizonyítvány intézménye által rendeletben részes tagállamok érintettsége esetén kiküszöbölhető válnak ugyanazon hagyaték tárgyát képező különböző tagállamokban fekvő vagyontárgyakra lefolytatott párhuzamos öröklési eljárások. Ténylegesen egységesítésre kerül a külföldi határozatok elismerésének módja, az elismerés megállapítására irányuló, valamint a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárások lefolytatásának szükségessége, esetei, és eljárási szabályai, valamint külön eljárás lefolytatása nélkül elfogadhatóvá válnak más tagállamok által kiállított közokiratok és perbeli egyezségek.

Ugyanakkor a hagyaték egysége elvének általános rendezőelvvé deklarálása ellenére a jogválasztás intézménye miatt nem zárható ki maradéktalanul a hagyaték feldarabolása elvének alkalmazhatósága. A rendelet összetett joghatósági rendszere ellenére harmadik államok viszonylatában nemzetközi érintettség esetén nem akadályozható meg párhuzamos eljárások lefolytatása. Ezen felül az öröklési rendelet sem képes felszámolni a közokiratok bizonyító erejéből adódó tagállami különbözőségeket.

⁸⁹¹ A kérdéskört még tovább bonyolítja a 2013. április 24-én nyilvánosságra hozott Európai Parlament és a Tanács rendelet javaslata bizonyos közokiratok Európai Unión belüli elfogadásának egyszerűsítése révén a polgárok és a vállalkozások szabad mozgásának előmozdításáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról, melynek javaslat elfogadása révén a rendelet tárgyi hatálya alá a halállal kapcsolatos más tagállamok hatóságai részére bemutatandó közokiratok elfogadása is bele tartozna.

IRODALOMJEGYZÉK

„A”

ALMÁSI Antal: Örökösödési bizonyítvány. In. *Ügyvédek Lapja*, 1900/45. sz.

ANKA Tibor: A közjegyzők szerepe egy modern piacgazdaságban. *Romániai-Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006/1. sz.

ANKA Tibor: A megújult hagyatéki eljárás. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2011.

ANKA Tibor: Öröklési jog – Hagyatéki eljárás. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. 2014.

„B”

BACSO Jenő – PALLÓSI Gizella – SÓTH Lászlóné – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: Az öröklési jog kézikönyve. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984.

Ena-Marlis BAJONS: Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht in Erbsachen. In. Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012.

Christian BALDUS: Ein europäisches Erbrecht? *GPR*, 3/2009.

BALOGH János: Nemzetközi vonatkozású ingó vagyon. In *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/6. sz.

BÁN TAMÁSNÉ TÓTH Dóra: Az európai öröklési bizonyítvány In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011/1. sz.

BÁNYAI Mihály: A hagyatéki eljárás egyes kérdései. In. *Magyar Jog*, 1975/1. sz.

Christian von BAR: Internationales Privatrecht. Zweiter Band. Besonderer Teil. München, C. H. Beck, 1991.

BARCS Ernő: Megjegyzések az örökösödési eljárás novellájára vonatkozó végrehajtási utasításhoz. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/5. sz.

John S. BARLOW – Lesley C. KING – Anthony G. KING: Wills, Administration and Taxation: A Practical Guide. Eighth edition. London, Sweet & Maxwell, 2003.

Paul R. BEAUMONT – Peter E. MCELEAVY – Alexander E. ANTON: Private International Law. Third Edition. Edinburgh, The Scottish Universities Law Institute, 2011.

BEKKER István: Az örökösödési eljárásról. In. *A jog*, 1897/2. sz.

- BERKES JÓZSEF: Hagyatéki eljárás (ügymenet modell). Budapest, Államigazgatási Szervezési Intézet, 1979.
- Duri BERTHER: Die internationale Erbschaftsverwaltung: bei schweizerisch-deutschen, -österreichischen und -englischen Erbfällen. Zürich, Schulthess, 2001.
- BÉSÁN Mihály: Közjegyzői okirat vagy tárgyalási jegyzőkönyv. In. *A jog*, 1887/41. sz.
- BLUM Béla: Az új hagyatéki eljárás. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt. 1890.
- BÓKAI Judit: Az új öröklési jogi szabályok és a hagyatéki eljárás. In. *Magyar Jog*, 2007/9. sz.
- BÖLÖNI László: A magyar örökösödési eljárás és a hagyatéki hatóságok szervezése. Békéscsaba, Lepage Lajos Kiadása, 1891.
- Michael BONEFELD – Ludwig KROISS – Manuel TANCK: Der Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung. Bonn, Zerb Verlag, 2012.
- Tim BRANDI: Das Haager Abkommen von 1989 über das auf die Erbfolge anzuwendende Recht. Berlin, Duncker & Humblot, 1996.
- Hans BROX: Erbrecht. Köln – Berlin – Bonn – München, Carl Heymanns Verlag, 2001.
- BURIÁN László: A magyar nemzetközi magánjog a rendszerváltozás után. In. *Magyar Jog*, 1992/12. sz.
- BURIÁN László: Eljárási jogi kérdések. In. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 1997.
- BURIÁN László: Eljárási jogi kérdések. In. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 2001.
- BURIÁN László: Nemzetközi magánjog. Általános rész, Budapest, Pázmány Press, 2014.
- BURIÁN László – VÖRÖS Imre: Az öröklési jog szabályai a magyar nemzetközi kollíziós magánjogban. In. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, Logod Bt., 1997.
- Markus BUSCHBAUM: Europäisches Nachlasszeugnis und Annahme öffentlicher Urkunden neue Mechanismen zur grenzüberschreitenden Nachlassabwicklung und ihr Verhältnis zum materiellen Sachenrech. In. Johannes HAGER (Hrsg.): Die neue europäische Erbrechtsverordnung, Baden-Baden, Nomos, 2013.
- Markus BUSCHBAUM – Marius KOHLER: Vereinheitlichung des Erbkollisionsrechts in Europa. Eine kritische Würdigung des Kommissionsvorschlags zur Erbrechtsverordnung. *GPR*, 3/2010.
- Markus BUSCHBAUM – Marius KOHLER: Vereinheitlichung des Erbkollisionsrechts in Europa. Zweiter Teil. *GPR*, 4/2010.

„C”

- MAREN CHARISIUS: Das niederländische Internationale Privatrecht. Frankfurt am Main, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001.
- C. M. V. CLARKSON – JONATHAN HILL: The Conflict of Law. Fourth edition. Oxford, Oxford University Press, 2011.
- CSEHI Zoltán: A magánjogi alapítvány – történeti és dogmatikai alapok. Budapest, Gondolat Kiadó, 2006.
- CSILLÉRY Kálmán: Bírói illetőség a hagyatéki ügyekben. In. *A jog*, 1886/10. sz.
- ELISABETH COOKE: Testamentary Freedom: A Study of Choice and Obligation in England and Wales. In. Reinhard ZIMMERMANN (ed.): Free of Testation / Testierfreiheit. Mohr Siebeck, Tübingen, 2012.
- DIETMAR CZERNICH: Internationales Erbverfahrensrecht. In. In. Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien, Springer, 2010.

„D”

- DIVÉKY Ágoston: A kir. közjegyzők, mint bírósági megbizottak megkeresései. In. *A jog*, 1892/52. sz.
- CHRISTOPH DÖBEREINER: Vindikationslegate unter Geltung der EU-Erbrechtsverordnung. *GPR*, 1/2014.
- CHRISTOPH DORSEL – CHRISTIAN SCHALL: Die Umsetzung der ErbVO durch die Europäische Kommission – Ein erster Überblick unter besonderer Berücksichtigung des Europäischen Nachlasszeugnisses. In. *GPR*, 1/2015.
- ANATOL DUTTA: Europäische Intergration und nationales Privatrecht nach dem Vertrag von Lissabon: die Rolle des Internationalen Privatrechts. *EuZW*, 14/2010.
- ANATOL DUTTA – SEBASTIAN HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. München, C.H Beck, 2014.

„E”

- ELEK Béla: Az örökösödési bizonyítvány kérvénye. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1904/44. sz.
- ELEK Béla: Hagyatéki gondnokságok. In. *Ügyvédek Lapja*, 1903/46. sz.
- ELEK Béla: Kérdések az örökösödési bizonyítvány körül. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1903/18.
- ÉLES Géza: Az örökösödés eljárás. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1870. évi 14. sz.
- ERDÉLYI Oszkár: Az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc. In. *A jog*, 1895/30. sz.

„F”

- FÁBIÁN Ferenc: Előadásvázlatok az öröklési jog köréből. Budapest, Patrocinium, 2012.
- FARKAS József – KENGYEL Miklós: Bizonyítás a polgári perben. Budapest, KJK Kerszöv, 2005.
- FEKETE Balázs – HORVÁTHY Balázs – KREISZ Brigitta: A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös. Budapest, HVG-ORAC, 2014.
- FEKETE László: Megjegyzések a hagyatéki működési körök megállapításához. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/4. sz.
- Murad FERID – Karl FIRSCHING – Heinrich DÖRNER – Rainer HAUSMANN: Internationales Erbrecht. München, Verlag C. H. Beck, 2008.
- Hans FLICK – Detlev J. PILTZ (Hrsg): Der International Erbfall. Erbrecht Internationales Privatrecht Erbschaftsteuerrecht. München, Verlag C. H. Beck, 2008.
- FODOR Ármin – MÁRKUS Dezső: A polgári törvénykezési rendtartás kézikönyve. I. kötet. Általános határozatok. Rendes eljárás. Budapest, Singer és Wolfner Kiadása, 1894.
- FODOR Jenő: Az örökösödési eljárásról szóló tc. végrehajtásának nehézségei. In. *Magyar közigazgatás*, 1896/44. sz.
- FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007.
- Susanne FRODL: Auf dem Weg zu einem geschlossenen europäischen Rechtsraum unter Aufgabe nationaler Rechts Traditionen? Zum Beschluss der europäischen Erbrechtsverordnung. In. HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014.
- Robert FUCIK: Anerkennung und Vollstreckung. In. Martin Schauer – Elisabeth Scheuba: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012.
- Robert FUCIK: Das neue Verlassenschaftsverfahren. Die Rechtslage nach der Außerstreitreform. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2005.

„G”

- GÁL Lajos: Hirdetmény kibocsátásának mellőzése örökösödési bizonyítvány kiadásánál. In. *A jog*, 1905/42. sz.
- GALAMB István: A magyar törvények szerinti örökösödési eljárásban az örökség bírói átadásának nincs helye. In. *Magyar igazságügy*, 1879. 12. évf. 4. sz.
- GALÁNYFY János: Válasz dr. Horthy Istvánnak a „kir. közjegyzőség fejlesztése” című cikkére. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/8. sz.
- Louis GARB – John WOOD: *International Succession*, Third edition, New York, Oxford University Press, 2010.
- GÁSPÁRDY László: A hagyatéki eljárás kapcsolata a polgári perjoggal. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2001/7-8. sz.
- GÁSPÁRDY László (szerk.): *Polgári nemperes eljárások*. Miskolc, Novotni Kiadó, 2001.
- Reinhold GEIMER: „Annahme” ausländischer öffentlicher Urkunden in Erbsachen gemäß Art. 59 EuErbVO. In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: *Die Europäische Erbrechtsverordnung*. München, C.H Beck, 2014.
- GYEKICZKY Tamás: Az európai „öröklési” rendeletről. In. *Európai Jog*, 2014/2.
- GELLÉRT György – HEGYHÁTI István: *A hagyatéki eljárás*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959.
- Alasdair GORDON: *Succession*. Second Edition. London, Thomson Reuters Limited, 2010.
- Georg GRAF: *Die Durchsetzung des Erblasserwillens gegenüber dem Erben*. Wien, Manzshel Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013.
- Hans Lothar GRAF: *Erb- und Nachlassrecht*. Köln, Luchterhand, 2008.
- Hans Lothar GRAF: *Nachlassrecht*. München, Verlag C. H. Beck, 2008.
- George L. GRETTON – Andrew J. M. STEVEN: *Property, Trust and Succession*. Edinburgh, Tottel Publishing, 2009.
- Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien, Springer, 2010.

„H”

- Ulrich HAAS: Die Europäische Zuständigkeitsordnung in Erbsachen. In. Brigitta JUD – Walter H. RECHBERGER – Gerte REICHELT (Hrsg.): Kollisionsrecht in der Europäischen Union. Neue Fragen des Internationalen Privat- und Zivilverfahrensrechtes. Wien, Jan Sramek Verlag, 2008.
- Johannes HAGER: Die neue europäische Erbrechtsverordnung. Baden-Baden, Nomos, 2013.
- HAJICSEK Gyula: A végrendeleti végrehajtóról. In. *A jog*, 1901/43. sz.
- HARMATH Jenő: Hagyatéktárgyalási kényszer és hagyatéki jegyzék. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1899/6. sz.
- HARSÁGI Viktória: Okirati bizonyítás a modern polgári perben. Budapest, HVG-Orac, 2005.
- HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalain – SURI Noémi (szerk.): Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014.
- Viktória HARSÁGI – Noémi SURI: Electronification of judicial proceedings in Hungary. *Polsky Proces Cywiliny*, Rok IV 2013/3.
- Franz HAUNSCHMIDT: Erbschaft und Testament. Wien, LexisNexis, 2013.
- David HAYTON: European Succession Law. England and Wales. London, Jordans, 2002.
- David J. HAYTON: European Successions Law. The Netherlands. Bristol, Jordans, 2002.
- HEGYHÁTI István – ZÁHONY László: A hagyatéki eljárás. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1955.
- Helmut HEISS: Internationales Erbrecht. In. Michael GRUBER – Susanne KALSS – Katharina MÜLLER – Martin SCHAUER: Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien, Springer, 2010.
- Eva-Maria HEPP: Der amerikanische Testiervertrag (contract to make a will) aus Sicht des deutschen Rechts. München, VVF, 1991.
- Cornelia HERWEG: Die Vereinheitlichung des Internationalen Erbrechts im Europäischen Binnenmarkt. Baden-Baden, Nomos, 2004.
- Burkhard HESS: Die internationale Zuständigkeit nach der Erbrechtsverordnung. In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. München, C.H Beck, 2014.
- Burkhard HESS – Erik JAYME – Thomas PFEIFFER: Stellungnahme zum Vorschlag für eine Europäische Erbrechtsverordnung Version 2009/157 (COD) vom 16.1.2012. Brüssel, Europäisches Parlament, 2012.
- HOLITSCHER Szigfrid: Hirdetmény kibocsátásának mellőzése örökösödési bizonyítvány kiadásánál. In. *A jog*, 1905/43. sz.
- HORTHY István: Az igazi közjegyzői hivatás. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/9. sz.

Horváth GYÖNGYI: Az európai öröklési rendelet tervezete. *Közjegyzők Közlönye*, 2011. 1. sz.

„I”

IMREGH Géza: A hagyatéki eljárás. In. GÁSPÁRDY László (szerk.): Polgári nemperes eljárások. Miskolc, Novotni, 2001.

„J”

Brigitta JUD: Rechtswahl im Erbrecht: Das Grundbuch der Europäischen Kommission zum Erb- und Testamentsrecht. GPR, 3/2005.

Brigitta JUD – Walter H. RECHBERGER – Gerte REICHELT (Hrsg.): Kollisionsrecht in der Europäischen Union. Neue Fragen des Internationalen Privat- und Zivilverfahrensrechtes. Wien, Jan Sramek Verlag, 2008.

„K”

KALICZKA Alexandra: A védekezéshez való jog érvényesíthetősége az Európai Unióban. Az adós eljárásjogi alapjogainak védelme határon átnyúló végrehajtás során. Doktori értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar, 2013.

KAPA Máttyás – VERESS Emőd (szerk.): Határozatok végrehajtása határokon átívelő polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Unióban. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2009.

KECSKÉS László: Öröklési és családjogi kérdések a magyar nemzetközi magánjogban. Budapest, Magyar Országos Közjegyzői Kamara, 2002.

KELEMEN Ernő: Az örökösödési eljárás reformálása. In. *A jog*, 1900/26. sz.

KELEMEN Ernő: Az új örökösödési eljárás életbe lépte előtt. In. *A jog*, 1895/46. sz.

KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: Európai polgári eljárásjog. Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

Roger KERRIDGE: *The Law of Succession*. London, Sweet & Maxwell, 2009.

Werner KILIAN – Marcel GALL – Andreas TSCHUGGUEL: *Vorsorge für den Todesfall. Testament – Schenkung – Bestattung – Verlassenschaftsverfahren*. Nürnberg, Verlag Linde populär, 2013.

Harald KOCH – Ulrich MAGNUS – Peter Winkler von MOHRENFELS: *IPR und Rechtsvergleichung*. München, Verlag C. H. Beck, 2010.

- KÓFALUSI Eszter: Öröklésjogi kérdések az Európai Unióban. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011. 4. sz.
- KÓFALUSI Eszter: Öröklésjogi kérdések az Európai Unióban II. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2011. 5. sz.
- Wilbert KOLKMAN: Freedom of testation in the Netherlands. In. Reinhard ZIMMERMANN (eds.): *Freedom of testation / Testierfreiheit*. Tübingen, Mohr Siebeck 2012.
- Wilbert KOLKMAN: Testamentary Formalities in the Netherlands. In. Kenneth G.C. REID – Marius J. DE WAAL – Reinhard ZIMMERMANN (eds.): *Comparative Succession Law. Vol. 1: Testamentary Formalities*. Oxford, Oxford University Press, 2011.
- KONRÁD Sámuel: Hagyatéki és örökösödési eljárás. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1873/12. sz.
- KOVALECZKY Elek: Az örökösödési eljárás egyszerűsítése és gyorsítása. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1932/2. sz.
- KOVALICZKY Elek: Hagyatéki ügykezelés bírósági ellenőrzése. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1931/1. sz.
- KOVALICZKY Elek: Megjegyzések az örökösödési eljárás novellájára vonatkozó végrehajtási utasításához. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/4. sz.
- KRENNER Zoltán: A közjegyzői intézménye jövője. In. *Közjegyzők Közlönye*, 1942/1. sz.
- KRENNER Zoltán: Magyar nemzetközi magánjog és jogsegély örökösödési ügyekben. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1933/5. sz.
- KRENNER Zoltán: Magyar nemzetközi magánjog és jogsegély örökösödési ügyekben (Folytatás). In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1933/6. sz.
- Jan KROPHOLLER – Jan von HEIN: *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar zu EuGVO, Lugano-übereinkommen 2007, EuVTVO, EuMVVU und, EuGFVO*. Frankfurt am Main, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2011.
- KOVALICZKY Elek: Megjegyzések az örökösödési eljárás novellájára vonatkozó végrehajtási utasításához. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1927/4. sz.
- Lena KUNZ: Der Referentenentwurf für ein Internationales Erbverfahrensgesetz. In. *GPR*, 5/2014.
- Lena KUNZ: Die neue Europäische Erbrechtsverordnung – ein Überblick (Teil II). *GPR*, 5/2012.

„L”

- Knut Werner LANGE: Das Europäische Nachlasszeugnis. In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER: Die Europäische Erbrechtsverordnung. München, C.H Beck, 2014.
- LÁNYI Bertalan: A hatáskör unificációja az örökösödési eljárásban. In. *A jog*, 1892/52. sz.
- LÁZÁR Ferenc: A közjegyzőség jövője. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1940/3. sz.
- Kurt LECHNER: Die Entwicklung der Erbrechtsverordnung – Eine Einführung zum Gesetzgebungsverfahren. In. Anatol DUTTA – Sebastian HERRLER (Hrsg.): Die Europäische Erbrechtsverordnung. München, C.H. Beck, 2014.
- Kurt LECHNER: Die EuErbVO im Spannung zwischen Erbstatut und Sachenrecht. *IPRax*, 6/2013.
- Daniel LEHMANN: Die Reform des Internationalen Erb- und Erbprozessrechts im Rahmen der geplanten Brüssel-IV Verordnung. Mannheim, Zerb Verlag, 2006.
- Daniel LÜBCKE: Das neue europäische Internationale Nachlassverfahrensrecht. Baden-Baden, Nomos Verlag, 2013.
- Brigitta LURGER: Der Europäische Erbschein – ein neues Rechtsinstrument für Notare und Rechtspraktiker in Europa. In. Walter H. RECHBERGER (Hrsg.): Brücken im europäischen Rechtsraum. Europäische öffentliche Urkunde und Europäischer Erbschein. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2010.

„M”

- MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog – Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, ELTE Eötvös kiadó, 2012.
- MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997.
- MAJTÁN Arnold: Az örökösödési eljárás köréből. In. *A jog*, 1907/9. sz.
- MÁTÉ Viktor – SAJBEN Tamás: Külföldi közokiratok a magyar közjegyzői eljárásban és a világ közjegyzőinek tevékenysége ennek tükrében. Budapest, MOKK, 2013.
- Thomas MAULBETSCH: Internationales Erbrecht. 2. überarbeitete Auflage. Hagen, Hagener Wissenschaftsverlag, 2013.
- Gareth MILLER: The Machinery of Succession. Second Edition. Aldershot, Dartmouth, 1996.
- Karlheinz MUSCHELER: Der Erbschein (Teil 1). In. *JURA*, Heft 5/2009.
- Karlheinz MUSCHELER: Der Erbschein (Teil 2). In. *JURA*, Heft 8/2009.
- Jutta MÜLLER-LUKOSCHEK: Die neue EU-Erbrechtsverordnung – Einführung in die neue Rechtslage. Berlin, Zerb Verlag, 2013.

„N”

Ulrich NÖCKER: Nachlassverwaltung, materielles Erbrecht und Erbschaftsteuerrecht in England – eine Einführung, *ZErb*, 2004.

Carl Friedrich NORDMEIER: Grundfragen der Rechtswahl in der neuen EU-Erbrechtsverordnung – eine Untersuchung des Art 22 ErbVO. *GPR*, 3/2013.

„O”

OSZTOVITS András: A hagyatéki eljárás új szabályairól. In. *Ügyvédek Lapja*, 2010/5.

„P”

Fabio PADOVINI: Der Europäische Erbschein. In. Brigitta JUD – Walter H. RECHBERGER – Gerte REICHELT (Hrsg.): Kollisionsrecht in der Europäischen Union. Neue Fragen des Internationalen Privat- und Zivilverfahrensrechtes. Wien, Jan Sramek Verlag, 2008.

PÁLFFY Gyula: Szükséges-e a hagyaték bírói átadása? In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1928/6. sz.

PALLÓSI Gizella: A hagyatéki eljárás új vonásai. In. NÉVAI László: Eredmények és problémák a magyar polgári eljárásjogban. Budapest, ELTE ÁJK, 1980.

PALLÓSI Gizella – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: A hagyatéki eljárás időszerű kérdései. In. *Magyar Jog*, 1978/1. sz.

PÉTERI Zoltán: Paradigmaváltás a jogösszehasonításban? FEKETE Balázs – KOLTAY András (szerk.): Péteri Zoltán: Jogösszehasonlítás. Történeti, rendszertani és módszertani problémák. Budapest, PPKE JÁK, 2010.

PETRASKÓ István: Hagyatéki eljárás / de lege ferenda kérdések. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2003/11. sz.

PULAY József: Illetékességi összeütközés a hagyatéki eljárásban. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/2. sz.

„R”

RÁDONYI Dénes: A hagyatéki eljárás újrászabályozása. In. *Notarius Hungaricus*, 2011. január-február

RAGÁLYI Lajos: Az örökösödési eljárás magyarázata. Budapest, Athenaeum R. Társulat, 1896.

Thomas RAUSCHER: Vorschlag vom 14.10.2009 für eine Verordnung des Europäischen Parlaments und des Rates über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und öffentlichen Urkunden in Erbsachen sowie zur Einführung eines Europäischen Nachlasszeugnisses, KOM (2009) 154. In. Thomas RAUSCHER: *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR Kommentar*. München, Sellier, 2010.

Thomas RAUSCHER: *Internationales Privatrecht. Mit internationalem und europäischem Verfahrensrecht*. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2003.

René REPASI: Die rechtliche Stellung des Testamentsvollstreckers im Binnenmarktrecht: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 6.12.2007, C-401// -Kommission / Deutschland

ROKOLYA Gábor: A polgári közjegyzőség emlékezete 1875-1949. Budapest, MOKK, 2010.

RÓNAI Sándor: A hagyaték átadó végzés jogerőre emelkedéséről. In. *A jog*, 1897/11. sz.

RÓNASZÉKI TRUX Hugó: A magyar örökösödési eljárás. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. 1896.

René van ROOIJ – Maurice V. POLAK: *Private international law in the Netherlands*. The Hague, Kluwer Law and Taxation Publishers, T.M.C. Asser Instituut, 1987.

Eberhard ROTT – Michael Stephan KORNAU – Rainer ZIMMERMANN: *Testamentsvollstreckung*. Wiesbaden, Springer Gabler Verlag, 2012.

RUDOLF László: A hagyatéki eljárás története Magyarországon. *Közjegyzők Közlönye*, 2013/ november-december

„S”

SÁNDORFALVY PAP István: A közjegyző feladata a felek felvilágosítása körül. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/5. sz.

Martin SCHAUER: *Europäisches Nachlasszeugnis*. In. Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: *Europäische Erbrechtsverordnung*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012.

Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: *Europäische Erbrechtsverordnung*. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012.

- SCHEIBNER Kálmán: Még egyszer az örökösödési eljárásról. In. *A jog*, 1898/10. sz.
- Elisabeth SCHEUBA: Anmerkungen zur Entstehungsgeschichte. In. Martin SCHAUER – Elisabeth SCHEUBA: Europäische Erbrechtsverordnung. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2012.
- Wilfried SCHLÜTER: Erbrecht. München, C. H. Beck, 1996.
- Otto SCHMIDT: Das Erbscheinsverfahren. Kurzer Überblick sowie Neuerungen nach dem FamFG. In. *Der Erbschaft-Steuer-Berater*, 12/2011.
- Mathias SCHMOECKEL: Erbrecht. 3. Auflage. Bonn, Nomos, 2014.
- Hans-Peter SCHÖMMER – Heidemarie FABOLD – Klaus BAUER: Internationales Erbrecht. Österreich. Verlag C.H. Beck, München 2003.
- Hans-Peter SCHÖMMER – Wolfgang EULE: Internationales Erbrecht und Erbschaftsteuer. Niederlande. München, Verlag C. H. Beck, 2010.
- Kurt SIEHR: Ausländischer Erbschein für Nachlass in Deutschland? In. *IPRax*, 2013/3.
- Kurt SIEHR: Internationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht für Studium und Praxis. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 2001.
- SURI Noémi: A hagyatéki vagyron átszállása az Egyesült Királyságban. In. *Magyar Jog*, 2014/4. sz.
- SURI Noémi: Hagyatéki gondnok avagy végrendeleti végrehajtó. Az öröklési rendelet fogalomrendszerének új aspektusai. In. HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi: Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014.
- SURI Noémi: Öröklési eljárás Hollandiában. In. *Iustum Aequum Salutare* 2014/1. sz.
- SURI Noémi: Öröklési eljárás Németországban. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2014/4. sz.
- SUSICH Ervin: A jogerős hagyatékátadó végzés helyesbítése. In. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 1937/2. sz.
- Cordula STUMPF: Europäisierung des Erbrechts: Das Grünbuch zum Erb- und Testamentsrecht. In. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht* Hef,t 19/2006.
- Rembert SÜB: Das Europäische Nachlasszeugnis. In. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (ZEuP)*, 4/2013.
- Rembert SÜB – Gerhard RING: Eherecht in Europa. Schottland, Zerb Verlag - Nomos, 2006.

„SZ”

SZENTKIRÁLYI Gyula: Néhány szó az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1904/10. sz.

Szivos Albert: Észrevételek a hagyatéki ügymenethez. In. *Törvénytészéki csarnok*, 1872/34. sz.

SZÖCS Tibor: A nemzetközi öröklési jog új távlatai – A küszöbön álló európai öröklési rendelet néhány alapkérdése, különös tekintettel a kollíziós szabályozásra és a joghatóságra. In. Polgári és polgári eljárásjogi szabályok átalakulása az Európai Unió jogában, A Magyar Országos Közjegyzői Kamara negyedik műhelykonferenciája. Budapest, 2009. április 2.

SZÖCS Tibor: Az állampolgárság szerepének változása a nemzetközi öröklési viszonyok terén, különös tekintettel a küszöbön álló reformra. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2015/1. sz.

SZÖCS Tibor: Másfél év az európai öröklési rendelet hatálybalépéséig. Feladatok a jogalkotásnak, kihívások a jogalkalmazásnak. In. HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében. Budapest, Pázmány Press, 2014.

SZÖCS Tibor – SZIRÁNYI Pál: Egységes öröklési jogi kollíziós szabályok Európában. In. *Magyar Jog*, 2013/10.

SZOLCSÁNSZKY Vilmos: A hagyatéki eljárás újraszabályozásának egyes kérdései. In. *Magyar Jog*, 1971/11-12. sz.

„T”

TAKÁCS István: Örökösödési eljárásunk. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1884/42. sz.

Manuel TANCK – Elmar URICHER (Hrsg): Erbrecht. Testamentsgestaltung – Vertragsgestaltung – Prozessführung. Nomos, Baden-Baden, 2011.

TIKÁSZ Attila: Néhány gondolat a végrendeleti végrehajtóról. In. *Közjegyzők Közlönye*, 1998/7-8. sz.

TRVANIK Antal: A gyámhatóságok és a hagyatéki bíróságok hatásköre az örökösödési eljárásban. In. *Jogtudományi Közlöny*, 1872/40. sz.

„W”

Thomas WACHTER: Internationales Erbrecht – Deutschland (Deutsches Internationales Privatrecht.) In: Hans FLICK – Detlev J. PILTZ (Hrsg.): Der Internationale Erbfall. München, Velgag C.H. Beck. 2008.

Alexander WINKLER: Handbuch Erbrecht. Österreichisches Erbrecht und Verlassenschaftsverfahren. Wien, Verlag Österreich Vormals Verlag Der K.U.K HDF- und Staatsdruckerey, 2006.

Mathijs H. TEN WOLDE – Bert NANNEN: The Netherlands. In: Louis GARB – John WOOD (eds.): International Succession. The Hague, Third edition, Oxford University Press, 2010.

Mathijs H. ten WOLDE: The international and interregional law of succession in the Kingdom of the Netherlands since October 1, 1996.

WOPERA Zsuzsa: Európai családjog. Budapest, HVG-Orac, 2009.

„Z”

ZÁHONY László: Az új hagyatéki eljárás a gyakorlatban. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1954/1-2. sz.

ZIEGLER Dezső Tamás: Nemzetközi öröklési jog az Európai Unióban. In: FEKETE Balázs – HORVÁTHY Balázs – KREISZ Brigitta: A világ mi magung vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös. Budapest, HVG-ORAC, 2014.

Walter ZIMMERMANN: Die Nachlasspflegschaft. 2. Auflage, Bielefeld, Verlag Ernst und Erner Giesecking, 2009.

Walter ZIMMERMANN: Erbrecht. Lehrbuch mit Fällen. Berlin, Erich Schmidt Verlag, 2006.

ZLINSZKY Imre: Az örökösödési eljárás reformja I. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1874/2. sz.

ZLINSZKY Imre: Észrevételek a törvénykezési rendtartásnak, az örökösödési eljárásra vonatkozó szabályai felett 1. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1870/6. sz.

ZLINSZKY Imre: Észrevételek a törvénykezési rendtartásnak, az örökösödési eljárásra vonatkozó szabályai felett 2. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1870/8. sz.

KONRAD Zweigert – HEIN Kötz: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. Tübingen, J. C. M. Mohr (Paul Siebeck), 1996.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Magyarországon megjelent tanulmányok:

1. Az európai öröklési rendelet tervezete. *Glossa Iuridica*, III. évfolyam, 2012/1. szám 99-103. p.
2. Az alapítvány és a végintézkedés kapcsolata a hagyatéki eljárásról szóló törvény fényében. In. VEREBÉLYI, Imre (szerk.): Az állam és jog alapvető értékei a változó világban. Konferenciakötet. Győr, SZE-ÁJK, 2012. 193-200. p.
3. Közjegyzők új szerepben? A mediációs irányelv és az európai öröklési rendelet hatása a hagyatéki eljárás rendszerére. In. CSÁKI-HATALOVICS, Gyula – DERES, Petronella – KUN, Attila – MISKOLCZI BODNÁR, Péter – PÁKOZDI, Csaba – RIXER, Ádám (szerk.): Jog és Állam. 18. szám, Budapest, KRE-ÁJK Patrocinium Kiadó, 2013. 212-219. p.
4. A hagyatéki vagyon átszállása az Egyesült Királyságban. In. *Magyar Jog*, 2014/4. 241-245. p.
5. Öröklési eljárás Hollandiában. In. *Iustum Aequum Salutare*, 2014/1. 221-229. p.
6. Öröklési eljárás Németországban. In. *Közjegyzők Közlönye*, 2014/4. 14-24. p.
7. Hagyatéki gondnok avagy végrendeleti végrehajtó – Az öröklési rendelet fogalomrendszerének új aspektusai. In. HARSÁGI, Viktória – RAFFAI, Katalin – SURI, Noémi: Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014. 267-275. p.
8. Gleichlauf von Forum und Ius mint az öröklési rendelet szabályozási metódusa. In. SZABÓ, Sarolta (szerk.): Bonas Iuris Margaritas Quaerens. Emlékkötet A 85 éve született Bánrévy Gábor tiszteletére. Budapest, Pázmány Press, 2015. 333-345. p.
9. A hagyaték átadására irányuló eljárás Ausztriában. In. *Magyar Jog*, 2015/4. (m.a.)

Külföldön megjelent tanulmányok:

10. Viktória HARSÁGI – Noémi SURI: Electronifikation of judicial proceedings in Hungary. In. *Polski Proces Cywilny ROK IV*. 2013/3. 338-350. p.
11. Change in the role of notaries public? Effects of the integrational legislation on the execution of a last will and testament. In. International conference of PhD students and young researchers, The interaction of national legal systems 2013. /Conference papers/. <http://www.tf.vu.lt/en/science/researchers-conference> 324-331. p.

Szakfordítás:

12. HORVÁTH, E. Írisz – SURI, Noémi: Susanne FRODL: Úton egy megvalósult jogi álom felé a nemzeti jogi hagyományokra tekintettel? Az európai öröklési rendelet. In. HARSÁGI, Viktória – RAFFAI, Katalin – SURI, Noémi: Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014. 51-91. p.
13. GARAŠIĆ, Jasnica: A horvát polgári eljárásjog fejlődése az elmúlt két évtized tükrében. In. HARSÁGI, Viktória (szerk.): Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás. Tanulmánykötet. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 137-158. p.
14. Sutter-Somm, Thomas: A svájci polgári perrendtartás – Keletkezése és súlypontjai. In. HARSÁGI, Viktória (szerk.): Közép-európai polgári perjogi reformok és kodifikációk az elmúlt negyedszázadban – Tradíció és megújulás. Tanulmánykötet. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 221-239. p.

Kötetszerkesztés:

15. HARSÁGI, Viktória – RAFFAI, Katalin – SURI, Noémi: Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban. Budapest, Pázmány Press, 2014. 319. pp.
16. HARSÁGI, Viktória – RAFFAI, Katalin – SURI, Noémi: Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében. Budapest, Pázmány Press, 2014. 240. pp.